

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK DOKTORA PROGRAMI

**KENTİN GÖRÜNEN VE GÖRÜNMEYEN SINIRLARI:
İSTANBUL-BATI ATAŞEHİR ÖRNEĞİ**
(Doktora Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Hale SİNİRLİOĞLU

İstanbul, 2018

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK DOKTORA PROGRAMI

**KENTİN GÖRÜNEN VE GÖRÜNMEYEN SINIRLARI:
İSTANBUL-BATI ATAŞEHİR ÖRNEĞİ**
(Doktora Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Hale SİNİRLİOĞLU
Öğrenci No:
090867004

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Şengül Öymen Gür

İstanbul, 2018

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Kentin Görünen ve Görünmeyen Sınırları: İstanbul-Batı Ataşehir Örneği” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 05/03/2018

Aday: Hale SİNİRLİOĞLU

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

16/02/ 2018

DOKTORA TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 41. Maddesine göre Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tez jürisi olarak seçilen komisyonumuz Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarlık Doktora Programı doktora öğrencisi 090867004 numaralı Rafet Hale SİNİRLİOĞLU'nun 11.02 : 13.30 saatleri arasında yapılan Doktora Tez Savunma Sınavında doktora tezinin **Oy Birliğiyle / Oy Çokluğuyla / Kabulüne / Düzeltilmesine / Reddine** karar verilmiştir.

Durumu bilgilerinize saygılarımızla arz ederiz.

(*) Karar Oy Çokluğu ise RED nedenleri.

	Unvan – Ad-Soyad	İmza	(*) Karar Oy Çokluğu ise RED nedenleri			
			Etik Sorun	Tezin		
			Bilimsel içeriği	Biçimsel içeriği	Savunması	
Danışman	Prof. Dr. Şengül ÖYMEN GÜR					
Üye	Prof. Dr. Kamuran ÖZTEKİN (Doğuş Üniversitesi)					
Üye	Prof. Dr. Ferhan YÜREKLİ (Maltepe Üniversitesi)					
Üye	Prof. Dr. Atilla YÜCEL (Maltepe Üniversitesi)					
Üye	Prof. Dr. Ayşe Nilay EVCİL					

Beykent Üniversitesi İletişim Hattı

444 1997

beykent.edu.tr

■ Beykent Üniversitesi
Ayazağa-Maslak Yerleşkesi
Ayazağa, Maslak-İstanbul
Faks: (0212) 867 50 66

■ Beykent Üniversitesi
Taksim Yerleşkesi
Sıraselviler, Beyoğlu-İstanbul
Faks: (0212) 867 55 76

■ Beykent Üniversitesi
Beylikdüzü Yerleşkesi
Beykent, B.Çekmece-İstanbul
Faks: (0212) 867 55 68

info@beykent.edu.tr

Anneme ve Babama,

ÖNSÖZ

Bu tez, bir kullanıcı olarak kapalı site duvarları arasında yürürken, bu sınırların yarattığı ölçüğe dair sorgulamalarımın verdiği motivasyona dayanmaktadır. Araştırmam boyunca konu hakkındaki motivasyonumu yükselten, beni mahalleye dahil eden Barbaros Mahallesi sakinlerine özellikle teşekkür ederim.

Öncelikle bu uzun yol boyunca bu teze inanan, yol gösteren, motivasyonu ile tezin bu aşamaya gelmesini sağlayan ve tez ile birlikte bana da büyük katkıları olan değerli hocam Prof. Dr. Şengül Öymen Gür'e; fikirleri ile tezin ilerleyişine büyük katkı sağlayan Sn. Prof. Dr. Nilay Evcil ve Sn. Prof. Dr. Kamuran Öztekin'e, jürideki ufuk açıcı yorumları ve çok değerli katkıları için Sn. Prof. Dr. Atilla Yücel'e;

Doktora sürecim boyunca gelişmemi ve sürekli düşünmemi sağlayan başta hocam Prof. Dr. Ferhan Yürekli olmak üzere tüm Maltepe Üniversitesi ailesine; özellikle bu keyifli paylaşım ortamını sağlayan Bilgen Ataç, Melike Atıcı, Cemre Çelickan, Beril Sulamacı ve Zelaya Rahmanalı'ya;

Her açıdan verdiği fikirler ve gösterdiği sonsuz destek için Sibel Y. Özgan'a;

Bu süreçteki tüm destekleri ile birlikte tüm hayatım boyunca yanımda olduklarını hep hatırlatan Oya, Eda, Naz ve Cansu'ya; süreç boyunca gösterdikleri sabır ve psikolojik destek için Carlos ve Oscar'a;

Hayatımın her aşamasındaki varlıkları ve destekleri için kardeşlerime ve yeğenlerime; çocukluğumdan beri mimar olma hayaline sahip olmama neden olan rol modelim babama ve her zaman bana destek olan ve cesaret veren anneme;

Son olarak bu çok uzun süreçteki tüm sabrı, desteği ve yardımları için eşim Burak Mızrak'a teşekkürlerimi borç bilirim.

Hale SİNİRLİOĞLU

KENTİN GÖRÜNEN VE GÖRÜNMEYEN SINIRLARI: İSTANBUL-BATI ATAŞEHİR ÖRNEĞİ

Tezi Hazırlayan: Hale SİNİRLİOĞLU

Özet

Kentsel sınırlar, farklı fiziksel, sosyal, ekonomik, politik ve kültürel etmenleri birleştirme ve ayırma işlevleri ile kentsel dokunun mekânsal organizasyonunu oluşturan çok katmanlı ve karmaşık sistemlerdir. Sınırlama kavramı kentsel ölçekte yeni bir kavram olmamakla birlikte, 1980 sonrasında değişen günümüz metropollerinin sosyo-ekonomik yapısı yeni sınırlandırma tiplerini de beraberinde getirmiştir. Metropolün farklı kullanıcılarının etkileşime girdiği ara kesitlerde sınırların geçirgenliği, esnekliği ve ölçeği değişime uğramıştır.

Bu çalışmanın amacı, sınır kavramını ve kentsel sınırın kentsel dokuya fiziksel ve sosyal yansımalarını irdeleyerek, neoliberal kentlerdeki kentsel konut alanlarında ortaya çıkan sosyal ve mekânsal sınırları ve bu sınırların yarattığı yeni fiziksel ve sosyal ayrışma biçimlerini, dönemin mekânsal gelişiminin karakteristik özelliklerini yansıtan Batı Ataşehir / Barbaros Mahallesi örneği üzerinden analiz etmektir. Bu bağlamda çalışma sınır kavramını, sınırın mekânsal ve kentsel karşılıklarını incelemeyi, İstanbul'da ortaya çıkan yeni kentsel sınırların fiziksel ve sosyal boyutlarını ortaya koymayı ve görünen sınırlarla görünmeyen sınırların birbirleri ve kentsel doku üzerindeki etkilerini analiz etmeyi ve buradan yola çıkarak kentsel morfolojinin geleceğini tartışmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Sınırlar, Mahalle, Neoliberal Kentleşme, Dikey Kapalı Siteler, Kentsel Ayrışma, Batı Ataşehir.

VISIBLE AND INVISIBLE BOUNDARIES OF THE CITY: THE CASE OF ISTANBUL-BATI ATASEHİR

Presented by: Hale SİNİRLİOĞLU

Abstract

Borders are multi-layered and complex structures, forming the spatial organization of the urban landscape, through their dialectical function of connecting and separating different physical, social, economical, political and cultural phenomena. Though the idea of bordering is not new, the modes of bordering changed with the transformation of the social and economical structure of today's cities since 1980s. In the intersection points of metropolitan areas where different users interact, the permeability, flexibility and scale of boundaries have changed.

The purpose of this study is to examine the social and spatial boundaries emerging in the urban residential areas of neoliberal cities in the case of Bati Ataşehir / Barbaros Neighborhood, which reflects the characteristics of the spatial development of the period, as well as the new forms of physical and social differentiation created by these boundaries, by examining the boundary concept and the physical and social reflections of urban boundaries into urban fabric. to analyze it. In this context, the aim of the study is to examine the concept of the boundary, the spatial and urban reflections of bordering, to reveal the physical and social dimensions of the new urban borders emerging in Istanbul, to analyze the effects of visible and invisible boundaries on each other and on urban fabric and to discuss the future of the urban morphology.

Key Words: Urban Boundaries, Neighborhood, Neoliberal Urbanism, Vertical Gated Communities, Urban Segregation, Bati Atasehir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Konusu ve Problem Alanı	1
1.2. Problemin Tanımı	3
1.3. Konunun Önemi ve Ele Alınış Biçimi	4
1.4. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	6
1.5. Önermeler	7
1.6. Araştırma Soruları	8
1.7. Çalışmanın Yöntemi	8
1.8. Çalışmanın İçeriği	11
2. SINIR KAVRAMININ KURAMSAL ÇERÇEVESİ	13
2.1. Sınır Kavramının Tanımı	13
2.1.1. Sınır Kavramının Sözlük Anlamı	14
2.1.2. Sınır İle İlişkili Diğer Kavramlar	15
2.1.2.1. Eşik, Arada-Olma ve Sınırın Potansiyelleri	15
2.1.2.2. Arakesit, Arayüz ve Sınırın Esnekliği	17
2.2. Farklı Disiplinlerde Sınır Kavramı	18
2.2.1. Felsefede Sınır Kavramı	18
2.2.2. Doğadaki Sınırlar	20
2.2.3. Politik Sınırlar	24
2.2.4. Sosyal Sınırlar	27
2.3. Bölüm Sonucu	28
3. MİMARLIKTA SINIR KAVRAMI	31
3.1. Mekânsal Sınırlar	32
3.1.1. Mekân-Yer Kavramları	33
3.1.2. Mekânsal Ölçekte Sınırlandırma Pratikleri	35
3.2. Mekânsal Sınırlar, Diyalektikler ve İlişkiler	39
3.2.1. İç-Dış İlişkisi	41
3.2.1.1. Saydamlık ve Geçirgenlik	42
3.2.1.2. Eşikler, Esneklik ve Bulanıklaşan Sınırlar	46
3.2.1.3. Mekânsal Aradalık, Arayüz veya Sınırsızlık	48

3.2.1.4. Kamusal-Özel ve Yarı Kamusal-Yarı Özel	53
3.2.2. Giriş, Geçiş ve Yönlendirme	53
3.2.3. Kişisel Alan ve Egemenlik Alanı	55
3.3. Bölüm Sonucu	57
4. KENTSEL SINIRLAR	59
4.1. Kentsel Mekân Ve Sınır İlişkisi	59
4.1.1. Kentsel Mekânın Tanımlanması	60
4.1.2. Kentsel Mekânın Sınırlanması	65
4.2. Kentsel Sınırın Boyutları	70
4.2.1. Fiziksel Sınırlar	71
4.2.2. Sosyal Sınırlar	72
4.3. Kentlerin ve Sınırlarının Dönüşümü	73
4.4. Metropolde Sınırlar	78
4.4.1. Metropolde Alt Kültürler ve Sınırları	79
4.4.2. Metropolde Bir Egemenlik Alanı Olarak Mahalle	81
4.4.3. Kapalı Yerleşmeler ve Değişen Sınırlar	82
4.4.3.1 Kapalı Site Kavramı	83
4.4.3.2 Kamusal Alanın Özelleştirilmesi ve Sınırların Değişimi	85
4.4.3.3 İstanbul'da Kapalı Yerleşmeler	87
4.4.4. Ayırıcı Bir Kavram Olarak Kentsel Sınır	89
5. GÖRÜNEN VE GÖRÜNMEYEN KENTSEL SINIRLARIN ATAŞEHİR	
ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ	94
5.1. Ataşehir Bölgesinin Tanıtılması	96
5.1.1. Ataşehir'in Tarihçesi	99
5.1.2. Ataşehir'in Mevcut Durumu	103
5.2. Çalışma Alanının Tanıtılması	106
5.2.1. Barbaros Mahallesi'nin Tarihçesi ve Zamansal Sınırları	107
5.2.2. Barbaros Mahallesi'nin Güncel Durumu	108
5.3. Araştırmanın Tasarımı	111
5.3.1. Araştırmanın Türü ve Yaklaşımı	112
5.3.2. Araştırmada Kullanılan Teknikler	113
5.3.2.1. Zamansal Sınırların Saptanması için Kullanılan Teknikler	113
5.3.2.2. Fiziksel (Görünen) Sınırların Saptanması için Kullanılan Teknikler	114
5.3.2.3. Sosyal (Görünmeyen) Sınırların Saptanması için Kullanılan Teknikler	116
5.3.3. Araştırmanın Değerlendirilmesi	120
5.4. Batı Ataşehir'in Sınırlarının İncelenmesi	121
5.4.1. Batı Ataşehir'in Fiziksel Sınırları	123
5.4.1.1 Kentsel Dokudaki Sınırlar	123
5.4.1.2 Bina-Sokak Ölçeğindeki Sınırlar	139
5.4.2. Batı Ataşehir'in Sosyal Sınırları	162
5.4.2.1 Demografik Yapı	169
5.4.2.2 Konut ile İlişki	174

5.4.2.3. Kent ile İlişkiler	178
5.4.2.4. Mahalle / Site içi İlişkiler.....	182
5.5. Fiziksel ve Sosyal Sınırların İlişkileri.....	184
5.6. Değerlendirme	187
6. SONUÇLAR VE TARTIŞMA.....	191
KAYNAKÇA.....	196
EKLER	
Ek-1:.....	208
ÖZGEÇMİŞ	212

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 4.1. Farklı örneklerde neoliberal kentleşme sonucu ortaya çıkan sınırlar	91
Tablo 5.1. Barbaros Mahallesi içinden sokak görünüşleri (2016)	142
Tablo 5.2. Batı Ataşehir içinden sokak görünüşleri (2016)	144
Tablo 5.3. Mahalle içinde yarı-kamusal ve yarı-özel alanların kullanım örnekleri (2016).....	149
Tablo 5.4. Mahalle içinde kapı ve giriş örnekleri (2016).....	153
Tablo 5.5. Yeni yerleşmelerde kapı ve giriş örnekleri (2016)	154
Tablo 5.6. Mahalle içinde bina-sokak-sirkülasyon ilişkilerini gösteren örnekler (2016).....	156
Tablo 5.7. Mahalle içinde atık malzeme kullanım örnekleri (2016).....	159
Tablo 5.8. Mahalle içinde mekânı kişiselleştirme/egemenlik alanı tanımlama örnekleri (2016)	161
Tablo 5.9. Mahalle ve sitede yaşayanların hanehalkı tiplerinin dağılımı grafiği.....	170
Tablo 5.10. TUIK 2014-2016 hanehalkı büyüklüğü verileri	171
Tablo 5.11. Mahalle ve sitede yaşayanların yaş dağılım grafiği.....	172
Tablo 5.12. Eğitim düzeyi dağılım grafiği	173
Tablo 5.13. Gelir grubu dağılım grafiği	174
Tablo 5.14. Mevcut konutta oturma grafiği	176
Tablo 5.15. Mevcut konutta oturma nedenleri	177
Tablo 5.16. İşe ulaşma yöntemleri	179
Tablo 5.17. Alt kültür gruplarının kentte boş zamanlarını geçirdikleri yerler	180
Tablo 5.18. Alt kültür gruplarının boş zamanlarında kentte yaptıkları aktiviteler...	181
Tablo 5.19. Komşuluk ilişkileri grafiği.....	183
Tablo 5.20. Komşularla görüşme sıklığı	184
Tablo 5.21. Batı Ataşehir’de görünen ve görünmeyen sınırların ilişkileri	186

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1.1 Tez akış diyagramı	10
Şekil 2.1 (a) Hücre duvarlarının sınır özellikleri ve (b) duvarın kesitte anlatımı.....	22
Şekil 2.2. Doğal sınırlara örnek olarak çöl, orman, okyanus ve buzul sınırları	23
Şekil 2.3. Brezilya, Arjantin ve Paraguay'ın siyasi sınırlarını oluşturan doğal sınır .	24
Şekil 2.4. ABD-Meksika ve ABD-Kanada sınırları	25
Şekil 2.5. “Biz ve diğerleri” - İçeridekini içeride / dışarıdakini dışarıda tutmak	28
Şekil 2.6. Berlin Duvarı ve Lefkoşa Duvarı	29
Şekil 2.7. Türkiye'nin farklı haritaları -sırasıyla saat yönünde coğrafi bölgeler, seçim sonuçları, iller ve deprem bölgelerini göstermektedir	30
Şekil 3.1. Farklı düzlemlerde sınırlar ve ilişkileri	38
Şekil 3.2. Farklı ölçeklerde fiziksel sınırlar / duvarlar	39
Şekil 3.3. Sınırın içinde, dışında ve sınırda yer alma durumları	42
Şekil 3.4. Farnsworth Evi, Mies van der Rohe.....	44
Şekil 3.5. Farnsworth Evi Planı, Mies van der Rohe.....	44
Şekil 3.6. Bourdeaux Evi, Koolhaas.....	45
Şekil 3.7. “Olgusal saydamlık” - House VI, Eisenman	46
Şekil 3.8. House III diyagramları ve binanın fotoğrafı, Eisenman.....	47
Şekil 3.9. Fujimoto ve Şeffaflık: House N ve House NA.	48
Şekil 3.10. Amsterdam Yetimhanesi, Aldo van Eyck.	49
Şekil 3.11. Le Fresnoy Sanat Merkezi, Bernard Tschumi.....	50
Şekil 3.12. Serpentine Gallery Pavyonu, Sou Fujimoto.....	51
Şekil 3.13. Holokost Anıtı, Berlin, Eisenman	51
Şekil 3.14. Sınırlandırmak için sınırsızlık, hapishane, Thx 1138.....	52
Şekil 3.15. İç-dış arasındaki geçirgen ilişki.....	54
Şekil 3.16. Barselona Pavyonu, Mies van der Rohe.....	54
Şekil 4.1. Roma haritası, Giambattista Nolli.	61
Şekil 4.2. Bina-sokak (iç-dış, kamusal-özel) arasındaki geçirgen sınırlar	62
Şekil 4.3. Güney Fransa'da kamusal, yarı-kamusal ve yarı-özel mekânlar	63

Şekil 4.4. Hindistan, İngiltere ve ABD’de kamusal-özel ilişkilerin karşılaştırılması	64
Şekil 4.5. Kentin ara mekânlarında oyun alanları, Aldo van Eyck	64
Şekil 4.6. Kentteki sınırlarda ilişki ve ilişkisizlik	65
Şekil 4.7. Boston kentinin farklı sınırları ve bölgeleri	68
Şekil 4.8. Kentsel sınırın fiziksel ve sosyal boyutları	70
Şekil 4.9. Çatalhöyük, sınırlılık / sınırsızlık arasında	74
Şekil 4.10. Akropol, kent ve köy sınırları	75
Şekil 4.11. Ortaçağ Avrupa kentine örnek olarak, Carlisle Kenti, İngiltere	76
Şekil 4.12. Sao Paolo’daki yerleşmeler arasındaki fiziksel farklılıklar / sınırlar	78
Şekil 4.13. Sırasıyla heterojen şehir, gettolar şehri ve alt kültürlerin mozağinin kentsel dokuları	80
Şekil 4.14. Kentin ve bitişik mahallelerin sistemine karşı kuşatılmış bölgenin sistemi, Sao Paolo	92
Şekil 5.1. Ataşehir ilçesinin İstanbul içindeki konumu	97
Şekil 5.2. Ataşehir’in, sırasıyla 1970, 1982, 2006 ve 2013 tarihli uydu fotoğrafları	98
Şekil 5.3. Ataşehir Uydu Kent Projesi Haritası	100
Şekil 5.4. Ataşehir Uydu Kenti Ulaşım Haritası	102
Şekil 5.5. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesi, 3 boyutlu görseli	103
Şekil 5.6. Ataşehir ilçesi mahalleler haritası	104
Şekil 5.7. Hazine arazilerinin öncesi ve sonrası	109
Şekil 5.8. Batı Ataşehir’deki yeni yerleşmeler	110
Şekil 5.9. Watergarden alışveriş ve eğlence merkezi, proje reklam görseli	111
Şekil 5.10. Batı Ataşehir’deki yeni dokuyu betimleyen kolaj, silüet	121
Şekil 5.11. Barbaros Mahallesi’ne genel bakış (2016)	121
Şekil 5.12. Batı Ataşehir’deki yeni ve eski dokunun bir araya gelmesi	122
Şekil 5.13. Barbaros Mahallesi’nin çevresiyle fiziksel sınırları	124
Şekil 5.14. Barbaros Mahallesi’nin doluluk-boşluk haritası ve Küçükbakkalköy Deresi	126
Şekil 5.15. Küçükbakkalköy Deresi’nin farklı noktalardan görüntüleri (2016)	127
Şekil 5.16. Batı Ataşehir’in kesiti	127
Şekil 5.17. Doğal ve yapay sınırlar ile kent dokusunun ilişkisi, eskiz	128
Şekil 5.18. Batı Ataşehir’deki kent dokusu	130

Şekil 5.19. Mahalle içindeki yerleşmelerin yol örüntüleri.	131
Şekil 5.20. Mahalle sınırlarını belirleyen yollar.	132
Şekil 5.21. Mahalle içindeki parçaları ayıran yollar ve çevresindeki bölgeler.....	133
Şekil 5.22. Palladium AVM'nin sırasıyla ön ve yan girişlerindeki ilişkiler.....	135
Şekil 5.23. Palladium AVM ve karşısında oluşan yeni doku, Halk Cad.....	136
Şekil 5.24. Halk Caddesi ve çevresinde oluşan yeni yapılar ve cepheler (2016).	136
Şekil 5.25. İki farklı dokunun karşılaştığı sınır mekânları (2016).....	137
Şekil 5.26. Sınır ötesine geçmek: Mahalle içinde kentsel dönüşüm reklamı (2016)	137
Şekil 5.27. Mahalle içinde yarı-kamusal mekân kullanımları (2016).	138
Şekil 5.28. Mahalle içinde yeni dokular ve yarı-kamusalın özelleşmesi (2016).	138
Şekil 5.29. Mahalle ve sitelerde farklı kotlardaki sokak ve yapıların ilişkileri.	140
Şekil 5.30. Mesudiye Sk. ve Gül Sk.'ta sokak ölçekleri ve kullanımları (2016)....	141
Şekil 5.31. Mahallede ve yeni yerleşmelerde kamusal-özel arasındaki sınırlar.	146
Şekil 5.32. Mahalledeki market(Fevzi Çakmak Cd.)/Kent Çarşısı(Ardıç Sk) (2016).	147
Şekil 5.33. Mahalle içinden ve site içinden park örnekleri (2016).....	148
Şekil 5.34. Yeni ve eski yerleşmelerin giriş mekânlarının görselleştirilmesi.	150
Şekil 5.35. Kontrolsüz Giriş Mekânları: Barbaros Mahallesi (Yeşilyurt Sk, 2016).	151
Şekil 5.36. Kontrollü Giriş Mekânları: Varyap Meridian Sitesi (Ahlat Sk, 2016)...	151
Şekil 5.37. Farklı kent içi yapılaşmalarda cephe kullanımı (2016).....	157
Şekil 5.38. Mahalle içindeki görünmeyen sınırlar.....	165
Şekil 5.39. Sitelerin görünmeyen sınırları ve fiziksel yansımaları.....	166
Şekil 5.40. Mahalle içinde dernek ve kıraathane girişleri (2016).....	182

KISALTMALAR

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
AVM: Alışveriş Merkezi
CIAM: Modern Mimarlık Kongreleri
TDK: Türk Dil Kurumu
TOKİ: Toplu Konut İdaresi
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

İnsanoğlu fiziksel ve sosyal varoluşunu belirli ilişkiler ve ayrımlar üzerinden, sınırlar ile tanımlar. İnsanların kendilerini, başkalarını, nesnelere, çevreleri, olayları ve zamansal dönemleri sınıflandırması belirli kavramsal kategoriler ile mümkündür. Fiziksel, sosyal veya zamansal olarak meydana gelen bu sınıflandırmalar farklı bireyler ve toplumların kültürel normları ile bağlantılıdır ve farklı durumlara ve zamanlara göre değişkenlik göstermektedir. Sınırlar ise, mekânsal veya sosyal olarak günlük rutinleri tanımlamak için kullanılmakta ve insan-mekân etkileşimlerini ve mekânların kullanımını düzenlemektedir (Ozaki ve Lewis, 2006).

Kentsel mekânlar fiziksel, sosyal, ekonomik, kültürel, politik ve psikolojik birçok farklı sınırı bir arada barındırmaktadır. Bu sınırlar günlük ritüellerden meydana gelmekte ve sosyal yapının ana formlarını oluşturmaktadırlar (Pellow, 1996). Kentsel dokuyu şekillendiren fiziksel ve mekânsal sınırlar, insanlar tarafından deneyimlenen ve içselleştirilen sosyal sınıflandırmaların kentsel mekândaki somut tezahürleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Ozaki ve Lewis, 2006). Mekânsal sınırlar sosyal, kültürel, politik, ekonomik ve psikolojik farklılaşma ve ayrışmaların sembolü olarak karşımıza çıkarken; bu sınırların duvarlar, tel örgüler, çitler, güvenli girişler ile somut engeller haline gelmesi toplumsal kutuplaşmaların artmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, modern kenti parçalara ayıran çizgiler, fiziksel işlevleri ötesinde kentte kontrol, güç sembolü, yerel yönetim anlayışı, kimlik ve aidiyet gibi farklı sosyal etkiler bırakabilmektedir (Breitung, 2011).

1.1. Çalışmanın Konusu ve Problem Alanı

Kentsel sınır kavramı yeni bir kavram değil, kentlerin oluşumundan beri, farklı şekillerde ve farklı ölçeklerde, farklı fiziksel ve sosyal sonuçlar ortaya çıkaran bir olgudur. Tarih öncesi kentlerden ortaçağ kentlerine, modern kentlerden küresel kentlere kadar, tarih boyunca birçok farklı kentsel doku, bölge ve sınırlar sistemi ortaya çıkmıştır. Sınırın kentsel mekânda varoluşu, fiziksel sınırlarla oluşturulan kent

dokusu dışında, kent içinde var olan toplulukların yarattığı sosyal sınıflandırmaları, ilişki ve ayrışmaları da işaret etmektedir. Tarih boyunca insanlar ve topluluklar yerleşmelerin ve kentlerin içindeki farklı gruplar arasında sınırlar belirlemiş ve “biz” ve “ötekiler” kavramları altında kentteki farklı toplulukları ayırtmıştır. Kentlerin sosyal ve politik durumları bu kavramların kapsamlarını sürekli olarak değiştirmiş ve dönüştürmüştür, fakat sınırlandırma, ayırıştırma ve dışlama kentlerde kentsel mekânı ve insan ilişkilerini tanımlayan kavramlar olarak her zaman var olmuşlardır. Yaklaşık yetmiş yüzyıl boyunca kentsel sınır ve kentsel ayrışma kavramları farklı bölge ve egemenlik alanlarını tanımlamaya devam etmiştir. Çoğunlukla kentin konut alanlarında algılanan bu farklılaşma sınırları, farklı sınıfları, zanaatları, ulusları, ırkları, dinleri, medeniyetleri ve cinsiyetleri ayırmıştır (Nightingale, 2012).

Küreselleşme etkisinde gelişen yeni yerleşmeler ise kentsel dokudaki fiziksel sınırların üzerinde hem fiziksel hem sosyal boyutları barındıran yepyeni bir sınırlandırma eylemini işaret etmektedir. Küreselleşmenin sınıflarda ve yaşam biçimlerinde yarattığı değişimler de metropollerin bu farklı yaşamların taleplerine göre şekillenmesine sebep olmaktadır. Farklı yaşam biçimlerini ve buna bağlı mekânları barındıran günümüz metropollerini heterojen yapıda, karmaşık ve dinamik alanlardır. Metropollerin bu çoğulcu yapısı, fiziksel olarak mekânları ayırıştırılan sınırlardan, kontrolün sembolik yansımaları olan sınırlara; sınıfların ekonomik sınırlarından, sosyal yaşantı üzerindeki görünmez sınırlara kadar birçok yeni farklılaşma şekillerine ve bunlar arasında ortaya çıkan birçok farklı sınır kavramının bir arada görülmesine yol açmaktadır.

Günümüz metropollerinde görülmekte olan bu görünen ve görünmeyen yeni sınırlar, mekânsal ayrışma türleri üzerinden yeni tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Kentlerin değişen fiziksel ve sosyal yapısını anlamak için bu yeni sınırları ve bu sınırların fiziksel, sosyal, psikolojik tüm boyutlarını incelemek ve karşılaştırmak gerekmektedir. Metropollerde dönüşen eski alanlarda ve özellikle ortaya çıkan yeni yerleşmelerde kentsel sınırın farklı boyutlarını irdelemek, kentsel sınırı anlayabilmek, tanımlayabilmek ve bu sınırlar üzerinden parçalanan kentin geleceğini sorgulayabilmek açısından önemlidir.

1.2. Problemin Tanımı

Sınır kavramı tarih boyunca süregelen ve tüm ölçeklerde sıklıkla karşılaşılan bir kavramdır. Özellikle mimarlık ve kent ölçeğinde yönetim biçimleri, yönetsel stratejiler ile belirlenmiş ve fiziksel ve sosyal açılardan insanların yaşam biçimleri tarafından etkilenmiş ve sonunda insanların bireysel ve toplumsal gündelik yaşamlarını etkilemiştir. Her ne kadar sınırlar ve sınırlandırma eylemleri işlev, kültür, statü farklarını vb. ortaya çıkaran çizgiler olarak kentlerde tüm tarih boyunca farklı şekillerde karşımıza çıkmış olsa da, ekonominin küreselleştiği 1970'ler itibarıyla yaşadığımız kentlerde görünen kentsel doku, bu sınırların yeni ve birçok açıdan daha derin kombinasyonlarından oluşmaktadır (Marcuse and van Kempen, 2000). Böylece sınırlar, kentsel dokuda bugüne kadar görülmemiş yeni biçimler kazanmış ve kentsel yaşamı da çok farklı şekillerde etkilemeye başlamıştır.

Neoliberal politikalar ve küreselleşme birçok açıdan yeni bir dünya düzeni geliştirmiştir. Üretim ve tüketim modellerinde yaşanan değişiklikler sonucunda toplumun ekonomik sınıfları arasındaki uçurum artmış, buna bağlı olarak da kentlerin dokusunda değişiklikler olmaya başlamıştır (Sassen, 1996). Neoliberal politikaların sonucunda kentler kamusal çıkarlardan çok tüzel çıkarlara yanıt vermeye başlamıştır. Değişen düzenden en çok etkilenen kentler ve kentteki günlük yaşam olmuştur. Kentlerin kamuya hizmet etmek yerine sermaye gücüne hizmet etmeye başlaması, kentlilerin yaşama, çalışma, üretme mekânlarının tümünde değişimlere yol açmıştır (Hackworth, 2007). Neoliberal politikaların sosyal ve ekonomik pratikleri toplumsal yapıyı değiştirdiği gibi, metropollerin oluşumundaki hızlı mekânsal değişimlerle birlikte kentte farklı sosyal ve ekonomik sınıflar meydana getirmiş ve bu sınıfların yeni yaşam alanları arasında ayrışmalara neden olmuştur.

Neoliberal politikalar ve küreselleşme hareketinin bir uzantısı olarak ortaya çıkan yeni kent düzeniyle birlikte kentler yeni göç akınları ile karşılaşmıştır. Buna bağlı olarak gelişen günümüz metropolleri, farklı katmanlardan oluşan, karmaşık, heterojen dokulara sahiptirler. Metropoller, kentsel mekânın farklı grupların karşılaştığı kesişim alanlarındaki iletişimi daha da karmaşıklştırmış ve birbirinden farklı toplumsal grupların küresel aktörlerin etkisinde eskisinden de farklı şekillerde

etkileşime girdiği, farklı kentsel dokuları ve farklı kesişim ağlarını barındıran eskisinden daha karmaşık sistemlere dönüşmüştür (Dirik, 2009). Metropolde ortaya çıkan bu yeni kesişim modelleri ve karşılaşma alanları yeni sınır kavramlarını da beraberinde getirmiştir. Metropolün farklı kullanıcılarının etkileşime girdiği ara kesitlerde sınırların geçirgenliği, esnekliği ve ölçeği değişime uğramıştır.

1.3. Konunun Önemi ve Ele Alınış Biçimi

Günümüz kentleri çevresiyle olan dış sınırlarını kaybetmiş, giderek büyüyen bir sisteme dönüşürken, iç sınırları da giderek artmaya ve çeşitlenmeye başlamıştır. Bu sınırlar farklı geçirgenlik özellikleri gösterse de, alışveriş merkezleri, marinalar, yeni merkezi iş alanları, finans merkezleri, kapalı siteler gibi yeni yapılaşmalar, çoğunlukla ayırıştırıcı, çevresinden soyutlanmış bir tavır sergileyerek kentin içinde, kentsel dokudan bağımsız küçük adalara dönüşmüşlerdir. Böylece kentsel sınırlar dahilinde yaşanan etkileşimler azalmış, kentin farklı kullanıcıları birbirlerinden ayrılmaya başlamıştır (Nawratek, 2012).

İstanbul da diğer örneklere benzer olarak küreselleşme sürecinde toplumsal ve kentsel ölçekte dönüşümlere uğramış ve sonuç olarak diğer örneklere göre daha geç ve dolayısıyla daha hızlı bir küreselleşme süreci yaşayarak değişen kentsel sınırların çok çeşitli formlarına yer vermiştir. Kentin ayırıştırıcı, katı sınırların en çarpıcı örnekleri, diğer küresel kentlere benzer şekilde, İstanbul'da da alışveriş merkezleri, finans merkezleri ve yerleşme alanları özelinde de kentsel dönüşüm alanları, kapalı siteler, rezidanslar ve bunların çevresinde görülmüştür. Bu bağlamda, özellikle kapalı siteler, yerleşme alanlarına getirdikleri fiziksel bariyerlerle, kentin hem fiziksel ve toplumsal dokusuna, hem de kentin kamusal alanlarına ciddi hasarlar vermekte ve kent hakkına ters düşmektedir.

Küreselleşmenin etkisiyle değişen yeni ekonomik düzen ile birlikte kapalı yerleşmeler yaşam tarzı yerleşmeleri olarak sunulmaya başlanmış ve reklam endüstrisi ile birlikte gelişerek tüm dünyada son yılların en belirgin konut oluşumları olarak karşımıza çıkmıştır. Fakat, McKenzie'nin (1994) de belirttiği gibi kapalı

siteler aslında daha geniş bir kavram olan sınır kavramının kentsel bir yansımasıdır. Neoliberal kentin getirdiği bu yeni yaşam biçimleri, yeni mimari yapılar, yeni yerleşme alanları ve yeni gündelik yaşamlarla birlikte kentlerdeki sınırlar tüm ölçeklerde değişikliğe uğramaya başlamıştır. Sınır tüm fiziksel, sosyal ve psikolojik boyutlarıyla ve etkilediği tüm ölçeklerle toplumun farklı kesimlerinin bir arada yaşaması ve etkileşime geçmesini sağlayan esnek kentsel elemanlardan ayırıcı ve ayrıştırıcı elemanlara dönüşmüş ve kentlerin yeni dokusunda ikilemlere ve çatışmalara yol açmıştır. Kapalı sitelerin oluşturduğu bu fiziksel sınırlar, kentte var olan sınırların esnek, bulanık ve geçirgen yapısına tezat oluşturmuş, kentin sosyal dokusundaki ayrışmayı daha ciddi bir seviyeye taşımış ve fiziksel sınırlar üzerinden sosyal bir ikilem oluşturmuştur. Bu bağlamda, yeni konut alanlarında görülen sosyal ayrışmanın bu fiziksel uzantıları kapanma-açılma, iç-dış, kamusal-özel gibi diyalektikler üzerinden yeni sosyal iletişimlere veya iletişimsizliklere yol açmaktadır. Fiziksel bariyerler, duvarlar, çitler ve kapılar bu bağlamda farklı bölgesel sistemler, kentin ve bitişik mahallelerin sistemine karşı kuşatılmış bölgenin sistemi olarak irdelenebilir (McKenzie, 1994).

İstanbul kentine bakıldığı zaman, İstanbul'daki konuta değişen yaklaşımın ve kapalı site yerleşmelerinin tüm sürecinin gözlemlendiği Ataşehir ilçesi dikkat çeken bölgelerden biridir. Kentle olan bağlantısı, var olan kentsel dokuyla yeni çok katlı kapalı yerleşmelerin ilişkileri ve aralarındaki sınır bölgelerinin kullanımı açısından birçok örnekten farklılık gösteren Ataşehir, hem dönüşümün hızla devam ediyor olması hem de mekânsal ayrışmanın boyutları açısından, toplumsal yapı ve kentsel yaşam bakımından yeni ve farklı örnekler vermektedir. İlk olarak 1980'lerin ikinci yarısında toplu konutların yer aldığı planlı bir uydu kent projesi olarak ortaya çıkan Ataşehir yerleşmesi, zamanla kimliğini değiştirmiş, son olarak da TOKİ'nin Batı Ataşehir'de gerçekleştirdiği yapılaşmalar ile birlikte 2000'lerde lüks kapalı sitelere yer vermeye başlamıştır. 2010'lara gelindiğinde yeni kapalı siteler ve Finans merkezi projesiyle, küresel ekonominin bölgesel merkezi haline getirilmek istenen ve kentsel dönüşüm projelerine hız verilen ilçede kentsel ölçekte küreselleşmenin sosyal ve mekânsal kutuplaşmaları nasıl tetiklediği görülebilmektedir. Kapalı sitelerin ortaya çıkardığı yeni, katı ve ayrıştırıcı sınırlar ile mahallenin sosyal ve geçirgen sınırları

arasındaki farklılıklar, kentteki sınırların nasıl dönüştüğünü ve değişen sınırların fiziksel ve sosyal özellikleri arasındaki etkileşimleri ortaya çıkarmaktadır.

1.4. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı, sınır kavramını ve kentsel sınırın kentsel dokuya fiziksel ve sosyal yansımalarını irdeleyerek, neoliberal kentlerdeki konut alanlarında ortaya çıkan sosyal ve mekânsal sınırları ve bu sınırların yarattığı yeni fiziksel ve sosyal ayrışma biçimlerini Batı Ataşehir / Barbaros Mahallesi örneği üzerinden analiz etmektir. Bu bağlamda çalışma sınır kavramını, sınırın mekânsal ve kentsel karşılıklarını incelemeyi, İstanbul'da ortaya çıkan yeni kentsel sınırların fiziksel ve sosyal boyutlarını ortaya koymayı ve görünen sınırlarla görünmeyen sınırların birbirleri ve kentsel doku üzerindeki etkilerini ortaya koymayı ve buradan yola çıkarak kentsel dokunun geleceğini tartışmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın amacı kapsamında tezde önce sınır kavramı irdelenmiş, sınırın mekânsal boyuttaki karşılığı tanımlanmıştır. Sonrasında tezin ana konusu olan kentsel sınır kavramı, kentsel sınırların fiziksel, sosyal ve psikolojik boyutları tanımlanmış, sınırın farklı boyutlarının tarihsel süreçte nasıl oluştuğu ve günümüz kentlerinde ne tip karşılıkları olduğu açıklanmıştır. Buna bağlı olarak, fiziksel ve sosyal sınırların yeni yerleşme bölgeleri ve çevrelerindeki geleneksel mahalle dokusunda ne tip değişikliklere yol açtığı karşılaştırmalı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Konut yerleşmeleri bazında yapılan değerlendirme için, günümüz kentsel mekânlarında yeni sınır kavramını getiren mekânlardan biri olan kapalı siteler üzerinde durulmuştur.

Son olarak kentsel sınırların fiziksel ve sosyal farklı boyutları ve bunların birbirlerine olan etkilerini incelemek üzere Batı Ataşehir / Barbaros Mahallesi yapılan alan araştırmasının ampirik bulguları üzerinde durulmuş; kentsel sınırların görünen ve görünmeyen çeşitli boyutlarının karşılaştırması üzerinden, kentsel sınırın keskin çizgilere dönüşümünü etkileyen faktörler ortaya konmuştur.

1.5. Önermeler

Çalışmanın amacı ve kapsamı bağlamında, çalışma boyunca genel olarak aşağıdaki önermelere yer verilmektedir:

- İnsanlar ve toplumlar tarih boyunca sınırlar ve bu sınırların özellikleri üzerinden ilişki kurmuşlar ve böylece bu sınırlar sayesinde yerleşmelerini düzenlemiş ve tanımlamışlardır.
- Günümüzde ise, neoliberal kent politikaları, kentleri fiziksel, toplumsal ve kültürel olarak değiştirmeye ve dönüştürmeye başlamıştır. Özellikle metropol kentlerin dokularında değişiklikler oluşmaya başlamış ve kent içindeki sınırlar şekil, özellik ve ölçek bakımından değişmeye başlamıştır.
- Günümüz metropollerinde ortaya çıkmaya başlayan, alışveriş merkezleri, marinalar, plazalar ve kapalı siteler gibi yeni işlev alanları kentteki sınırların geçirgenliği ve ölçeğini değiştirerek kent içindeki alt kültür gruplarını birbirinden ayırtmaya başlamıştır.
- Kentin dokusundaki bu değişimler mimari ve kentsel ölçekte farklılık gösteren fiziksel sınırlar ve bunların uzantısı olarak ortaya çıkan yeni görünmeyen sınırlar üzerinden okunabilmektedir.
- İstanbul, kentsel dönüşüm projeleri adı altında hızlı ve plansız bir dönüşüme maruz bırakılmıştır. Bununla birlikte kentte keskin yeni sınırlar çizilmeye, kent parçalara ayrılmaya başlamıştır.
- Batı Ataşehir’de inşa edilen yeni yerleşmeler kentsel dokudan kopuk ve içine kapalı adalar şeklinde tasarlanmaktadır. Sosyal sınırların görünür ve dışlayıcı yansımaları olan bu kapalı yerleşmeler kentsel dokunun yapısına, sokak ölçeğine, kentin sirkülasyonuna, kamusal alanların kullanımına ve dolayısıyla kentliye ve kentlinin kent deneyimine zarar vermektedir.

1.6. Araştırma Soruları

Literatür özetinde sınır kavramının tanımı ve özellikleri ele alınmış, ilişkili kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır. Sınırın kentsel mekândaki etkilerini tarihsel bir çerçevede inceledikten sonra tezde günümüz metropollerine yoğunlaşıp, neoliberal kentleşme politikaları ile metropollerde oluşan yeni sınır biçimleri tanımlanmaya çalışılmakta ve İstanbul'un bu bağlamdaki yapısı üzerinde durulmaktadır. Daha sonrasında kentsel mekânda farklı özellikteki görünen ve görünmeyen sınırların kentsel mekânı ve birbirlerini nasıl şekillendirdiği sorusunun yanıtı mevcut literatürden alınan destekle ortaya konmaktadır. Bu teorik çerçevenin ışığında planlanan ampirik çalışma boyunca aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

- Kentlerin içindeki sınırlar ve bölgeler ile toplumsal ilişkiler arasında nasıl bir etkileşim vardır? Sınırların bunların üzerindeki etkileri nelerdir?
- Kentlerde görünen sınırlar ile görünmeyen, toplumsal sınırlar arasında ne tip ilişkiler bulunmaktadır ve bu ilişkiler kentsel yaşam üzerinde nasıl etkiler gösterir?
- Metropollerde yaşanan dönüşümler kentsel mekânların toplumsal ve fiziksel dokularında ne tip değişimlere neden olmaktadır?
- İstanbul'da yapılmakta olan dönüşümler sınırdışları üzerinde nasıl etkilere yol açmakta ve bu bağlamda kentsel mekândaki eytişimi ve dolaşımı nasıl etkilemektedir?

1.7. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, kent içinde mimari ve kentsel ölçeklerde görünen sınırların nasıl değiştiğini ve bu değişimle gelen kentsel dokudaki farklılıkların neler olduğunu sorgulamak için yapılmış Batı Ataşehir örnek alan çalışmasıdır. Çalışmanın yaklaşımı betimleyici yaklaşım olarak belirlenmiştir. Çevre-davranış araştırmalarında kullanılan bir yaklaşım olan betimleyici yaklaşımlar, belirli bir grup, topluluk, yerleşme, durum veya ilişkilerin derinlemesine incelenip, olabildiğince özgün ayrıntılarının ortaya çıkarılmasını sağlayan yaklaşımlardır (Arslan ve Ökten, 1994;

Zeisel, 1995; Gür, 1996). Bölgenin derinlemesine incelemesini yapmak, fiziksel ve sosyal sınırlarını tanımlamak, sonucunda da bölgenin fiziksel- toplumsal ilişkilerini bu sınırları üzerinden okumak hedeflendiğinden çalışmanın tam olarak betimleyici bir yaklaşımla kurgulandığı söylenebilir.

Betimleyici yaklaşımlarda yapılan derinlemesine inceleme için örnek alan çalışması uygun bir araştırma türü olarak görülmektedir. Gür'e (1996) göre kapsamlı ve ayrıntılı çalışmalar içerdiğinden bu tip araştırmalarda birden çok teknik kullanılması gerekmektedir. Bu bağlamda, Batı Ataşehir örneğinde fiziksel ve sosyal sınırların saptanması üzerine yapılan bu çalışmada Zeisel'in (1995) tanımladığı fiziksel izler, gözlemler, anketler ve görüşmeler kullanılmıştır. Bu yaklaşım ve yöntemler bağlamında çalışma boyunca sırasıyla literatür taramasına, Batı Ataşehir bölgesinde alan araştırması bulgularına yer verilmiş ve son olarak da veriler üzerinden değerlendirme yapılmıştır (Şekil 1.1.).

İlk olarak sınır kavramının disiplinler-arası karşılıkları üzerinde durulmuş, mimarlıkta ve kentsel mekânda sınırın tanımlanması için literatür taraması yapılmış ve sonuçta tezin ana çerçevesi kapsamında mevcut kuramsal çalışmaların değerlendirmesi yapılmıştır. Bu bağlamda, kentlerde farklı ölçeklerde görünen ve görünmeyen sınırlar betimlenmiş, neoliberal kent politikaları etkisinde değişen kentsel sınırlar ve yerleşmeler bazındaki fiziksel/mekânsal, sosyal ve psikolojik ayrışmalar açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci aşamada İstanbul'un dönemin karakteristik dönüşümlerini ve sınırlandırma biçimlerini yansıtan Barbaros Mahallesi örneğinde alan çalışması yapılmıştır. Buradaki amaç, konut yerleşmeleri üzerinden fiziksel sınırların yarattığı politik, sosyal ve psikolojik sınırlar ve ayrışmaları kapalı site ve mahalle ölçeklerinde incelemektir. Alan araştırmasında yapılan gözlem, anket ve görüşmeler sonucunda sınırdaki farklılaşmalar ve benzerlikler üzerinden fiziksel ve sosyal sınırlar kapalı site ve mahalle ölçeklerinde karşılaştırılmış ve kentsel sınırların dönüşümünün yeni kentsel dokudaki fiziksel ve sosyal yansımaları sorgulanmıştır.

Son olarak da elde edilen fiziksel izler ile ampirik bulguların kentsel sınırların farklı fiziksel, sosyal ve psikolojik boyutları üzerinden değerlendirilmesi yapılmıştır.

Son aşamada kentsel sınırları etkileyen fiziksel ve sosyal ayrışma dinamikleri değerlendirilerek karşılaştırılmış ve kentlerdeki değişen sınırların fiziksel ve sosyal kesitleri üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

Şekil 1.1. Tez akış diyagramı.

1.8. Çalışmanın İçeriği

Bu çalışmanın hedefi yukarıda belirtildiği gibi, sınır kavramını ve kentsel sınırları inceleyerek, neoliberalizm etkisindeki günümüz kentlerinde, kentsel sınırların dönüşümünü ve bu dönüşümün kentlerde süregelen fiziksel ve sosyal sınırları ne şekilde değiştirdiğini ortaya koymaktır. Buna bağlı olarak, kentlerdeki yeni yerleşme alanlarını ve bu alanlardaki değişen ve dönüşen sınırlar, kentsel sınırların fiziksel, sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik tüm boyutları üzerinden karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda, tezin birinci bölümünde konuya giriş yapılmış, tezin amacı, kapsamı ve yöntemi açıklanmıştır. Tezin ikinci bölümü öncelikli olarak sınır kavramını detaylı olarak açıklamaktadır. Bu bölüm sınır kavramının tanımı ve mimarlıkta sınır kavramının irdelenmesini kapsamaktadır. Bu bölümde öncelikle sınır kavramının tanımlanması için sınırın sözlük anlamı ve sınır sözcüğü ile farklı ölçeklerde ve anlamlarda kullanılan arakesit, arayüz, eşik gibi ilişkili kavramlar açıklanmıştır. Sınır kavramının tanımının yanı sıra tezin kentlerdeki farklı ölçek ve boyutlardaki kentsel sınırlar üzerine olan genel kapsamına giriş yapmak adına, farklı disiplinlerde sınır kavramları incelenmiş ve felsefede, doğal bilimlerde ve politik bilimlerde sınırın farklı karşılıklarına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, mimarlıkta sınır kavramı, mekân, yer, mekânsal ölçekte sınır ve bunların ortaya çıkardığı iç-dış, kamusal-özel gibi ikilemlere ve sınırları belirleyen kişisel alan, egemenlik alanı, bölge gibi kavramlara yer verilmiştir.

Dördüncü bölüm ise genel olarak kentsel sınır kavramını, kentsel sınırların tarihçesini ve kentsel sınırın somut ve soyut farklı boyutlarını kapsamaktadır. Kentlerde görünen fiziksel ve sosyal sınırların tanımlanması yapılmış, bu sınırların zaman boyunca nasıl dönüştüğü detaylı olarak ele alınmış ve böylece alan araştırmasının çerçevesi oluşturulmuştur. Bu bölümde özellikle neoliberalizm sonrasındaki kentsel mekânların ve kentsel sınırların dönüşümü incelenmiş; değişen ve dönüşen yerleşme alanları, egemenlik alanı kavramına bağlı olarak, mahalleler üzerinden açıklanmıştır. Bu sebeple özellikle yeni yerleşme alanları olarak korunaklı

yerleşmelerin kentsel sınırları ve kentsel dokuyu nasıl dönüştürdüğü üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölüm, İstanbul'da kentsel sınırların dönüşümünü ve birbirleriyle etkileşimini hızla yaşayan Ataşehir'de Barbaros Mahallesi üzerine yapılan alan çalışmasını kapsamaktadır. Bu bölümde öncelikle genel olarak Ataşehir'in tarihçesi, yaşadığı değişimler, sınırlarının dönüşümü ele alınmış, daha sonra Barbaros Mahallesi'nde mahalle ve kapalı siteler üzerinde yapılan alan araştırmasının ampirik çalışma sonuçları değerlendirilmiştir. Son olarak, farklı ölçeklerde ele alınan mahalledeki fiziksel ve sosyal sınırlar üzerinden karşılaştırmalar yapılmıştır.

Sonuç olarak, yapılan araştırmanın değerlendirmeleri kapsamında, yeni yerleşmelerin, çevre dokudaki mahallelere kıyaslandığında yeni ve ayrıştırıcı sınırlar oluşturduğu ve kent içindeki iletişimi ortadan kaldırdığı sonucu ortaya çıkarılmıştır. Bu durum aynı zamanda çevredeki kamusal alanların kullanımı ve genel olarak kentin sirkülasyonunu da etkilemektedir. Bu nedenle, çalışmanın sonuç bölümünde bu durumun kentin geleceği açısından ortaya çıkardığı sonuçlar ve bu sonuçların kentsel mekân üzerindeki etkileri tartışılmıştır.

2. SINIR KAVRAMININ KURAMSAL ÇERÇEVESİ

İnsanlar farklı nedenlerle çevrelerini belirli yerlere, bölgelere ve kategorilere bölerler. Simmel'e (1997a) göre birleştirici bir yaratık olan insan her zaman ayırmak zorundadır ve ayırmadan birleştiremez. İnsanlar çevrelerini ilişkilendirerek ve ayırıştırarak anlam kazandırır; bu süreç de mekânsal anlamda çevrede iz bırakır (Tonkiss, 2005).

Sınırlar her yerde vardır; doğada, toplumlarda ve özellikle kent dokusunda toplumsal veya mekânsal düzenlemeyi oluşturan, farklılıkları işaret eden ve ilişkileri kuran elemanlar olarak karşımıza çıkarlar. Sınırlar zaman içinde onlar tarafından şekillendirilmiş, isimlendirilmiş yerel ağlar ile tanımlanan bir ilişki sistemini ve bunun mekânsal yansımalarını gösterirler. Bazı sınırlar egemenlik sınırını çizen yarı resmi sınırlar veya devlet otoritesini sembolize eden siyasi sınırlar olabilirken, diğerleri bazı sosyal gruplar veya fikirlerin yerlerini sembolize eden gayri resmi, gizli ve hatta sembolik sınırlar olabilmektedir (Diener ve Hagen, 2012; Thorns, 2002). Sınır kavramı bu farklı ölçek ve boyutları nedeniyle toplum bilimleri, insan bilimleri, mimarlık, coğrafya ve felsefeye kadar birçok alanın ilgilendiği ve odaklandığı bir çalışma alanı haline gelmiştir.

2.1. Sınır Kavramının Tanımı

Sınırın doğada, felsefede, politikada ve mimarlıkta yaygın olarak kullanıldığı ve tartışıldığı anlamlarına bakıldığında, sınır iki farklı bölgeyi veya egemenlik alanını (*territory*) belirleyen fiziksel veya sosyal bir çizgi olarak tanımlanabilmektedir. Sınırlar, farklı fiziksel, sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve psikolojik etmenleri birleştirme ve ayırma işlevleri ile kentsel dokunun mekânsal organizasyonunu oluşturan çok katmanlı ve karmaşık sistemlerdir. Kentlerdeki fiziksel ve sosyal yapıyı, bunu oluşturan kentsel sınırları ve mekânsal boyutlarını anlamak için sınır kavramını ve tüm boyutlarını ele almak ve değerlendirmek gerekmektedir. Bu amaçla, öncelikle sınır kavramının sözlük anlamı ve sınırla ilişkili olarak sınırın yerine kullanılan diğer kavramlar tanımlanmış; sonrasında ise sınırın

farklı disiplinlerde ve dolayısıyla farklı ölçeklerde ele alınan farklı yönleri incelenmiş, sınırlandırma eyleminin dünyada ve gündelik hayatta fiziksel veya görünmeyen ne tip karşılıkları olabildiği üzerinde durulmaya çalışılmıştır. En önemlisi ise, sınırlandırmanın hangi ölçekte ve hangi boyutta ne anlam ifade ettiği, görünen ve görünmeyen sınırların yaşamı nasıl etkilediği ve sınırın gerçekte ne anlama geldiğinin sorgulaması yapılmıştır.

2.1.1. Sınırın Kavramının Sözlük Anlamı

Sınır sözcüğünün kelime anlamına bakıldığında sınır kavramının farklı anlamları ve kullanımları açıkça görülebilmektedir. Türkçe sözlüklerde sınır sözcüğü ilk olarak, “iki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut” olarak tanımlanmıştır. İkinci anlamıyla sınır, “komşu il, ilçe, köy veya kişilerin topraklarını birbirinden ayıran çizgi”dir. Sınırın doğada, felsefede, politikada ve mimarlıkta yaygın olarak kullanıldığı ve tartışıldığı ilk anlamlarına bakıldığında, sınır iki farklı bölgeyi, egemenlik alanını belirleyen fiziksel veya sosyokültürel bir çizgi olarak tanımlanmaktadır. Sözcüğün diğer anlamları “bir şeyin yayılabileceği veya genişleyebileceği son çizgi, uç”, “bir şeyin nicelik akımından inebileceği veya çıkabileceği en alt veya en üst yer, limit” veya “uç, son” olarak, sınırın tek taraflı olarak bir son, limit, uç çizgi olma durumunu belirtmektedir (Türk Dil Kurumu, 2011).

Sınır kavramı İngilizcede birden fazla sözcük ile ifade edilmektedir. “Border, boundary, frontier, edge, limit” gibi farklı sözcükler, sınırın yukarıda açıklanan farklı ölçek ve anlamlarını açıklamaktadır. Tüm bu farklı ölçeklerde ortak olarak görünen tek gerçek, hepsinin bir bölgeyi, egemenlik alanını (*territory*) diğerinden ayıran çizgi veya alanı tanımlamakta olmasıdır. Sınırlar, tamamen soyut bir egemenlik alanından, somut olarak tanımlanmış bir ülkenin topraklarına, bireylerin kişisel alanlarından, okyanus veya ormanların kapladığı alanlara kadar tüm farklı durumlarda bir bölge veya egemenlik alanını tanımlarlar. Bu geniş bağlamıyla sınır, ülkeler, kentler, bölgeler, egemenlik alanları, yapılar, bireyler veya daha soyut kavramları birbirinden ayıran fiziksel ve sosyal engellerin tümünü kapsamaktadır (Hornby, 2010).

2.1.2. Sınır İle İlişkili Diğer Kavramlar

Sınır sözcüğü kendi başına birçok farklı anlam ve ölçekte kullanıldığı gibi, sınırın farklı ölçek ve durumları için farklı kavramlar da kullanılabilir. Yukarıda sınırın tanımı yapılırken de belirtilmiş olan bu sözcük, kavram veya tanımlar, sınır kavramının farklı disiplinlerde, ölçeklerde kullanımını veya sınırın yapısal özelliklerini göstermektedir. Çizgi, uç, eşik, limit, son gibi bazı sözcükler belirli bir sınırı, geçişi, ayrımı veya limiti tanımlarken, diğer taraftan, arayüz, arakesit gibi bazı diğer kavramlar sınırla aynı yere veya kapsama referans verir; sınırlandırma eyleminin seviyesini, sınırın yapısının esnek, geçirgen veya katı ve ayrıştırıcı olma durumunu işaret eder. Bunların yanı sıra, sınır sözcüğünün tanımlanması için sınırın içine, dışına veya iki tarafına da değinmek zorunlu olmaktadır. Bu bağlamda sınır kavramı, bölge, alan, egemenlik alanı, kişisel alan gibi birçok kavramın da tanımını kendi içinde barındırır.

Bu çalışmada sınır sözcüğü tüm yönleriyle ele alınarak kullanılmaktadır. Bu nedenle sınır sözcüğüne farklı ölçeklerde, disiplinlerde karşılık veren ve sınırlandırma eylemini etkileyen kavramlar ile sınırlandırma eyleminden etkilenen diğer kavramlara sıklıkla değinilmiştir. Bu kavramlardan dolaysız olarak yalnızca mimarlık ve mekân ölçeği ile ilişkili olanların tanımlanmasına bu çalışmanın üçüncü bölümünde ayrıca yer verilmektedir. Fakat tüm diğer disiplinleri de kapsayacak şekilde sınırın farklı kullanımına, anlamlarına referans veren kavramlar bu bölümde mimari sınırın kapsamına geçmeden tanımlanmıştır.

2.1.2.1. Eşik, Arada-Olma ve Sınırın Potansiyelleri

Sınır, genel olarak bir şeyin/durumun bitişi veya iki farklı şey/durum arasındaki keskin ayırıcı olarak kullanılmaktadır. Oysaki sınırdan bahsetmek için iki farklı durumun karşı karşıya ya da bir araya gelmesi gerekmemektedir. Sınır genellikle literatürde ayrıştırıcı bir anlamla kullanılırken, eşik, arayüz, ara mekân gibi farklı tanımlamalar ise hem somut veya soyut bir sınır çizgisinden bahsederken, hem de sınırın geçirgen ve esnek olduğu durumlardan söz etmektedir. Fakat, sınır da

farklılıkların bir araya gelmesiyle farklılığı ortaya çıkararak, ilişkilerin, kesişimlerin, deneyimlerin yaşandığı bir alan olarak yaygın kullanılan anlamının dışına çıkar. Heidegger (1962) sınırın bir sonda çok başlangıcı tarif ettiğinden bahsetmektedir. Bu bağlamda sınırlar, farklılıkların kesiştiği, iletişim kurduğu ve geçişin sağlandığı alanlara, eşiklere dönüşürler.

Mimarlıkta sınırlardan bahsedilirken en yaygın olarak kullanılan kavram olarak karşımıza eşik çıkar. Eşik, akla gelen ilk anlamı ile kapı boşluğunun altında, zemindeki yükselti veya kapının önü gibi mekânsal sınırları işaret edebilir. Eşik sözcüğünün, somut olarak bir sınır ve geçiş çizgisi veya noktasını ifade etmekle birlikte, soyut olarak “başlangıç yeri, başlangıç noktası” veya “bir tepkinin başlamasında, ortaya çıkmasında etkili olan ruhsal, fizyolojik nokta” gibi tüm farklı disiplinlerde kullanılan anlamını da göz ardı etmemek gerekir. Tanıma bakıldığında, tanımlanan eleman tam olarak kentsel ölçekteki sınırlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu farklı somut ve soyut örneklerde de görüldüğü gibi eşikler, sınırlar gibi, belirli bir sınırlandırmayı, başlangıç veya bitiş noktasını, çizgisini veya hacmini ifade ederler. Fakat eşikler, zaman zaman iletişim, geçiş, birleşme gibi kavramları kapsayan yönüyle, çoğu zaman da bir çizgi yerine bir hacmi, alanı veya durumu tarif etmesiyle sınırın genel geçer anlamından ayrışır. Literatüre bakıldığında, sınırlar ayırıştırıcı veya birleştiren bir tavır sergileyen farklılık noktaları olarak tanımlanırken, eşikler bunlar yerine daha farklı potansiyeller de üreten alanlar olarak karşımıza çıkar (Alkaya, 2015). Fakat bu noktada sınır ve eşik arasında kesin bir ayırım yapmak da doğru değildir. Gür ve Koçhan (2000) Calatrava'nın köprülerinden söz ederken birleştirme görevi yapar gibi görünen köprülerin bile farklı bir okumayla nasıl sınır görevi yaptığını işaret etmişlerdir. Şentürer (2005b), sınırların zaman ve mekânın genişlemesine aracılık eden potansiyeller barındıran ve bununla birlikte yeni olanaklara ve deneyimlere yol açan alanlar olduğunu belirtir ve bunu ‘arada-olma’ durumuna bağlar. Bu durumda sınırın, geniş bir anlamda, eşik kavramını da barındırdığı ve literatürde hem ayrı hem aynı anlamda ele alınarak tartışılan bu kavramların birbirlerinden tamamen ayrı anlamları olmadığı açıktır.

Yukarıda tanımlandığı anlamı ve kapsamlarıyla sınırlar/eşikler, bir sınırlandırma çizgisi olmakla birlikte, bir değişim, iletişim, geçiş noktası olmakta, iki farklı durum, yer, kavram arasındaki ara alan olma özelliği taşır. Bu durum, sınırların iki farklı durum, yer veya kavram arasında, ‘arada-olma durumunu’ ve bu ‘arada-olma’ özelliğinin önemliliğini hatırlatır.

2.1.2.2. Arakesit, Arayüz ve Sınırın Esnekliği

Arakesit sözcüğü ‘kesişim’ anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2011). Matematik, bilişim, mimarlık gibi alanlarda sıklıkla kullanılan bir terim olmakla birlikte, iki farklı durumun karşı karşıya veya yan yana geldiğinde kesiştiği alanları tarif etmektedir. Bu kesişimlerde farklılıklar ya iletişime ya da ayrışma/ayrıştırılmaya yol açar (Dirik, 2009). Bu iki farklı durum da sınırların ve kesişimlerin bulunduğu arakesitlerde, sınırın ne denli esnek, geçirgen veya katı ve keskin olduğunu belirler. Bu durumlar keskin sınırlar ile etkileşimin sağlandığı arayüzler olarak tanımlanır.

Arayüz sözcüğünün ilk anlamı belki de gündelik yaşamda en çok karşılaştığımız anlamına karşılık gelmektedir. Sözcüğün İngilizce karşılığı olan ‘*interface*’ sözcüğü ise öncelikli olarak iki farklı sistemin, konunun, organizasyonun veya nesnenin kesiştiği ve etkileşime girdiği nokta olarak tanımlanmaktadır (Hornby, 2010). TDK’daki ilk anlamı, sözcüğün matematiksel ve bilişimsel anlamına işaret etmektedir. Türkçe sözlükte arayüz, bilgisayar yazılımı ve kullanıcı arasındaki ilişkiyi kuran, kullanıcı tarafından yazılımın çalıştırılmasını sağlayan grafiklerin, yazıların bulunduğu sayfa olarak tanımlanmıştır. Fizikte ise, iki homojen faz (gaz, sıvı ve katı) arasındaki sınırı, yüzeyi ifade eder (Türk Dil Kurumu, 2011). Bu anlamlarından yola çıkarak, arayüzlerin genellikle kesişim alanlarında, sınırlarda bulunduğu, fakat sınırın kelime anlamındaki sınırlandırma, ayırma gibi anlamlarının tersine sınırın geçirgen, esnek tavrını ortaya koyduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra, kesişimleri ve arakesitlerdeki etkileşimleri içerdiğinden, sınırın hem iki tarafının bir parçası olmakta hem de ikisinden de ayrı bir alana dönüşmektedir. Bu bağlamda arayüzler, bir yandan sınırlandırdıkları ve kesiştirdikleri alanların özelliklerini barındırır ve yansıtırlarken, diğer bir yandan ise sınırları bulanıklaştırarak bu

özelliklerin değişmesine, birbirinin içine nüfuz etmesine olanak sağlayan potansiyel arakesitler olarak var olurlar.

2.2. Farklı Disiplinlerde Sınır Kavramı

Sınırlar her yerdedir ve her şeyin sınırı vardır. Bu sınırlar doğal veya yapay, fiziksel veya sosyal, somut veya soyut olabilirler. Mekânsal sınırların gündelik yaşama, topluluklara ve kentsel dokuya etkisi uzun süredir tartışılan bir konu olmakla birlikte, sınırlar, hem mimarlıkta, hem mimarlık dışında popüler tartışmalara yön veren elemanlardır.

Varoluşun bir parçası olarak ele alınabilecek olan sınır kavramı ve sınırlandırma eylemi felsefeden başlayarak birçok farklı disiplinde ele alınmaktadır. Doğada, felsefede karşımıza çıkan sınırlar, toplumların da ana öğelerinden biri olmuş, tüm insanlığın yaşamına yön vermiştir. Bu nedenle felsefede, doğada sınırların tanımları yapıp, sınırın akla gelen ilk anlamını kapsayan politik sınırlar ve sosyal sınırlardan bahsetmeden mekânsal sınırların tartışılması mümkün değildir.

2.2.1. Felsefede Sınır Kavramı

Her varlık varoluşsal olarak sınırlarla belirlenmiştir. Sınır bir şeyin bittiği, başka bir şeyin başladığı noktadır. Sınır bir varlığın bitip, başka bir varlığa geçildiği durumu, aradaki farkı tanımlamaya yararmaktadır. Musil'e göre, her şey kendi sınırlarının varlığıyla var olabilmekte ve bunu sınırının dışına, çevresine karşı bir eylem olarak belirlemektedir. Varlık sınır, bilinç de sınırın bittiği, sınırın ötesinin başladığı noktada algılanabilmektedir. Hegel, sınırın bilincine varılması için sınır bitimini, sınırın ötesinde ne olduğunun bilincinin kazanılması gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda sınır, bir "buluşma noktası" ve bu buluşmanın ne şekilde gerçekleştiğini gösteren bir kavram olarak tanımlanmıştır (Hançerlioğlu, 1976).

Musil, sınırın varlıkların çevresine karşı kurduğu sınırları ve çevresi ile kurduğu ilişkileri, verdiği tepkileri belirtirken bunu kent ölçeğine yorumlar (Musil'den aktaran. Uçar, 2005). Ona göre kent yaşamı “sınırların içindeki bir hayattan çok, sınırlar için bir savaştır”. Sınırın felsefî boyutunun mimarlık, coğrafya ve kent bilimindeki önemi de bu noktadan çıkmaktadır. Her varlık ve sistem gibi kentsel sınırlar da birey, grup veya farklı varlıkların çevreleriyle kurduğu ilişkileri tanımladığı fiziksel veya sosyal sınırlar ve bölgelerle biçimlenmektedir. Bu nedenle kent dokusunu, sınır ve bölgelerini incelemek için öncelikle sınırın felsefedeki anlamını kavramak gerekmektedir.

Sınırın sözcük anlamı ve sözlük tanımlarına benzer olarak felsefe sözlüğünde de sınır, bir bitiş noktası, çizgisi veya bir şeyin sonu olarak tanımlanmaktadır (Hançerlioğlu, 1976). Bu bağlamda, sınır felsefede de ayırdığı veya sınırı çevreleyen bölge ve egemenlik alanları ile ilişkilendirilmektedir. Sınırın farklı bireyler, bölgeler, kişisel alanlar ve egemenlik alanları arasındaki ilişki çizgileri olması da bu nedenle önemlidir. Sınır söz konusu olduğunda hep bir farklılık ve farklılıklar arasındaki akış ve ilişkiler ön plana çıkmaktadır.

Farklılıkların mekânsal veya somut karşılıklarına ve sınırın önemine de Deleuze'ün (1994) “Difference and Repetition” adlı kitabında yer verilmiştir. “Farklılık çeşitlilik değildir. Çeşitlilik verilendir, farklılık ise verilenin verildiği yerdir...” (Deleuze, 1994). Delanda (1999) ise, Derrida'nın farklılıklar üzerinde yaptığı yorumlar ile farklılıkların oluşturdukları çeperlerin bir geçiş hattı olmaktan çok ayırıcı bir sınır olduğunu belirtmektedir. Sınırlar, farklı yoğunluk, doku ve kimliklerin farklı biçimlerle açığa çıktığı, farklılaşmaların okunduğu yerlerdir.

Felsefede, sınırın bu farklılıkların çeperi olma durumu mekânsal ölçekte kent dışında konut üzerinden de değerlendirilmiştir. Burada konut hem somut hem metaforik olarak ele alınarak, sınırın farklı kavram veya mekânları ayırırken kendi içinde ve çeperinin dışı ile ilişkileri açıklanmaktadır. Deleuze ve Guattari'ye (1987) göre, “konut bizi kozmik güçlerden korumaz, onları eler ve seçer.” Konutun sınırlarının geçirgenliği ile birlikte, çeperi, iç ve dış ilişkisi ile birlikte içerdeki insanın iç mekânı ne şekilde sahiplendiği ve nasıl bir anlam yüklediği de önem kazanır. Konutun ev, yuva olarak algılanması ve evde olma durumu da sınırlar

üzerinden açıklanabilmektedir. Çünkü ev kendi başına var olmamış, “sınırlandırılmış mekânı organize etmek üzere, belirsiz ve kırılğan merkezin etrafına bir çeper çizme ihtiyacı”ndan ortaya çıkmıştır (Deleuze ve Guattari, 1987).

Konuttaki sahiplenme durumu ve merkez-çeper (merkez-sınır) ilişkisinden de görülebildiği gibi, farklılık eşitsizlik ve ayrışmayı, aynı zamanda da kimliği ve kimliksizliği tanımlamaktadır. Farklılıklar belirli sözcükleri veya kavramları, düşünce veya imajları tanımlamazlar, aktif veya pasif değildirler (Edwards, 2003). Derrida (1973), farklılıkların ortada, sınırda bulunduğunu ve sınırın pasif ve aktif durumlar arasındaki karşıtlığı tanımladığını belirtmektedir. Edwards (2003), Derrida'nın farklılıklar üzerine yaptığı yorumlamayı sınır ile doğrudan ilişkilendirmeye devam eder. Ona göre, farklılık belirli bir isim veya form edinmeden ve en önemlisi tanımlanmış sınırlar ile düzenlenmeden tarif edilemez.

Simmel (1997), sınırın somut durumunu form ile açıklamaktadır. Ona göre “formun sırri, onun bir sınır olmasındadır, o şeyin kendisidir ve aynı zamanda o şeyin kesilmesi, durmasıyla varlık ve varlık olmayan bir tek şey haline gelir.” Sınırın varlığı çerçeveleyen, farklı iki varlık arasındaki ayırma ve birleştirme işlevlerini ve ilişkileri betimleyen çizgisel bir olgu olması, onun varlık ve varlığın merkezi ile ilişkisi, sınırın biçimsel olgusunu ön plana çıkarır. Hücreden insan bedenine, mekândan coğrafi bölgelere kadar doğadaki birçok doğal, yapay veya soyut sınırlar sınırın tüm bu ilişkilerini ve biçimsel yapısını destekler niteliktedir. Bu nedenle, felsefedeki sınır kavramını ve örneklerini tartışırken özellikle doğadaki sınırlar ve bu sınırların farklı ölçeklerdeki durumları üzerinde durulmuştur. Maddelerin yoğunluk ilişkilerinden doğal mekân ve varlıklara, insan bedeninden toplumlara kadar tüm mekânlar ve sınır olgularının incelenmesine önem verilmektedir.

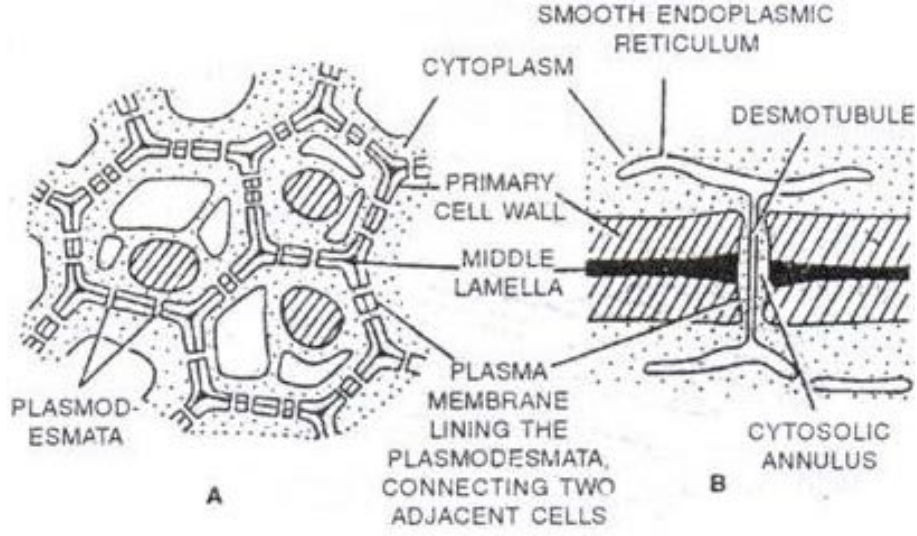
2.2.2. Doğadaki Sınırlar

İnsanlar, biyolojik organizmalar ve sosyal özneler olarak, yaşamlarını doğal ya da yapay olabilen, kapsamlı sınırlar içindeki bölgelerde sürdürmektedir. Ülkelerin, kentlerin veya mahallelerin sınırları gibi farklı sınırlar, aynı zamanda

insanların sosyal ve biyolojik kimliklerini oluşturan kapsamlı mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat sınırlar daha farklı yerlerde farklı şekillerde de karşımıza çıkarlar. İnsan ve toplumların gündelik yaşamda deneyimlediği, fakat çok da bilincine varmadığı farklı bölgeler ve sınırlar da vardır. Bu “yoğunluk bölgeleri” farklı yersel ekosistemlerin sınırları içinde var olabileceği gibi astronotların deneyimlediği yerçekimsiz bölgelerde de sınır-bölge ilişkisine girebilmektedir (Delanda, 2005). Deleuze’ün (1994) farklılaşma ve ayırım noktaları olarak belirttiği, mekânsal olarak değil farklı etmenlere göre ayrılan bölgeler de sınır kavramının felsefe ve doğadaki kapsamının altında düşünülebilir. Bu bağlamda, dünya ve kent coğrafyalarındaki sınırların fiziksel ve sosyal boyutlarını kavrayabilmek için sınırın doğada varoluşunu incelemek yerinde olacaktır.

Daha önce de açıklandığı gibi, insanoğlu belirli fiziksel veya sosyal sınırlar çizen ve bu sınırlar dahilinde yaşayan bir varlıktır. Fakat bu sınırlar yalnızca insanın çevresiyle ilişki kurduğu sınırlar olmayabilirler; hatta yalnızca beden, birey veya topluluklar tarafından belirlenmiş veya deneyimlenen sınırlar da değildirler. Her varlık ve kavram, insan gibi farklı sınırlarıyla var olur ve bu sınırlar doğanın her yerinde, mikro ölçekten makro ölçüğe kadar farklı ölçeklerde ve formlarda gözlemlenebilirler.

Mikro ölçekten, bir hücre duvarından başlanıldığında, tüm çevrenin ve sınırsızlığa uzanan, algılayabildiğimiz tüm sınırların bu ölçekteki hücreden başlayarak bir sınırlar sistemi olarak var olduğunu görmek olanaklıdır. Hücre duvarı, iç-dış ilişkisini, iç-dış arasındaki geçirgenliğin boyutunu ve yine içeride ve dışarıdaki bölgelerin arasındaki iletişimin nasıl olacağına karar veren bir sınırdır (Şekil 2.1). Sınır yalnızca iki bölgeyi ayıran bir çizgi değil, bu iki bölge arasındaki etkileşimin boyutlarına karar veren bir yoğunlaşmadır.

Şekil 2.1. (a) Hücre duvarlarının sınır özellikleri ve (b) duvarın kesitte anlatımı.

Kaynak: <http://www.biologydiscussion.com/eukaryotic-cell/notes-on-cell-inclusions-with-diagram>.

Hücre ile başlayarak tanımlanabilen sınır kavramı, doğada çok farklı ölçeklerde ve sistemlerde karşımıza çıkar. Tüm canlıların bedensel olarak bir sınırı vardır. İnsanın fiziksel sınırı da derisidir. Bir hücre duvarı gibi vücudun içerisi ile dışarı arasındaki ilişkiyi kurar ve fiziksel olarak da vücudun formunu belirler. Vücudun içindeki organlar ve sistemler de kendi çeperlerini oluşturur ve böylece “içerisi” de dışarıdaki sınırı belirler. Bu bağlamda “içerisi”, “dışarı” ve sınırın kendisi sürekli bir etkileşim halinde olarak sınırın durumunu düzenlemektedir.

Fiziksel ve bedensel sınırların ötesinde, doğada canlılar sınır ve bölgeler oluşturarak bir düzeni ve ilişkiler ağını tanımlamaktadır. Deleuze ve Guattari (1987) doğada bölgeselleşmeleri yaratan hayvanları doğal sanatçılar olarak tanımlamaktadır. Canlı organizmalar iç ve dış sosyal çevrelere sahiptirler. Bu çevreler içeride hücresel biçimlenme, organik işlevler gibi sistemler olurken, dışarıda da yürünen yüzeyler, yemek, su gibi dış yaşamsal etmenler olmaktadır. Tüm sosyal çevreler de kendi dokularına sahiptir ve bu dokular diğer sosyal çevrelerin dokularıyla etkileşim halindedir (Lorraine, 2005). Deleuze ve Guattari (1987), bu etkileşimlerin ritminin “homojen bir zaman-mekân ilişkisinde değil, heterojen bloklarda” meydana geldiğini söyler. Onlara göre, tüm canlılar fiziksel ve sosyal bir takım sınırlarla ayırdıkları belirli heterojen bölgeler kurar ve bu bölgeler sınırları ile ilişkilendirirler.

Doğadaki tüm sistemler belirli sınırlar ve bu sınırlar dolayısıyla hem ayrılan hem ilişkilenen bölgelerden oluşmaktadır. Dağlar, vadiler, kıyılar gibi topoğrafyalarda ve ormanlar, ovalar, denizler gibi alanlarda bu sınır ve bölge ilişkisi gözlemlenebilmektedir. Denizin karayla, dağın uçurumla, ormanların kurak arazilerle bulunduğu noktalarda veya çizgilerde sınırın varlığı hissedilebilmektedir (Şekil 2.2). Bu alanlar sınırın tüm farklı ölçek ve boyutları gibi iki veya daha fazla bölgenin fiziksel olarak etkileşime girdiği, gerilimin ve bağlantının gözlemlendiği yerler olarak karşımıza çıkarlar. Bu sınırlar belirli bölgelerin sıcaklık, basınç, yerçekimi, yoğunluk farklarının belirlendiği, bu tipteki farklı özellikler barındıran bölgelerin sınırlandırıldığı ve bu bölgeler arasındaki gerilim, bağlantı ve geçirgenliğin tanımlandığı çizgiler olabilmektedir (Delanda, 2005).

Şekil 2.2. Doğal sınırlara örnek olarak çöl, orman, okyanus ve buzul sınırları.

Kaynak: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-4159936/Most-outrageous-international-borders-world.html>

İnsanın kendisi de doğanın ve doğal sistemin bu sınırlar üzerinden kurduğu ilişkiler zincirlerinin bir parçasıdır ve kendi fiziksel, bedensel ve sosyal sınırları ile çevresiyle etkileşime geçer. İnsan çevresindeki doğal sistemi bu sınırlar, iç-dış, açık-kapalı mekânlar ve ilişkiler üzerinden yorumlamış ve doğal çevreden edindiği bu sınır-bölge ilişkisini yapay çevrede de barınma ile başladığı ilk yapay çevrelerden, günümüz kent dokularına kadar hep bu ilişkiler üzerinden yaratmıştır. Zaman içerisinde insanın yarattığı, tanımladığı ve algıladığı tüm fiziksel mekânlar ve sosyal kavramlar da bu sınırlar üzerinden biçimlenmiştir. Günümüzde siyasi sınırlardan yerleşme sınırlarına kadar birçok sınırın doğal sınırlara bağlı olarak şekillenmeye devam ettiği bilinmektedir (Şekil 2.3).

Şekil 2.3. Brezilya, Arjantin ve Paraguay'ın siyasi sınırlarını oluşturan doğal sınır.

Kaynak: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-4159936/Most-outrageous-international-borders-world.html>

2.2.3. Politik Sınırlar

İnsanın çevresini sınırlandırması öncelikle doğadaki sınırları algılaması ve örnek alması, sonrasında insan-mekân ilişkileri ile şekillenmiştir. Fakat sınır kavramına baktığımızda aklımızda doğal çevrenin sınırlarından sonra beliren ilk algı dünyayı şekillendiren politik, sosyal ve kültürel sınırlar olmaktadır. Daha önce

belirtilmiş olan sınır sözcüğünün sözlük anlamlarından ilk ikisinin “iki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut” ve “komşu il, ilçe, köy veya kişilerin topraklarını birbirinden ayıran çizgi” olması da bunu kanıtlar niteliktedir. Kent içindeki sınır kavramını anlamak için, sınırın sürekli bir sınır-bölge ilişkilerinden oluşan sistemin farklı ölçeklerdeki parçaları olduğunu hatırlamak gerekmektedir. Günümüz dünya düzeninde konut veya mahalle ölçeğindeki mimari veya kentsel sınırların bağlı olduğu sistem de kuşkusuz dünyada sürekli değişen ve dönüşen politik sınırlar olmaktadır.

Şehir, ulus, devlet sınırları gibi politik sınırlar yalnızca harita üzerinde işaretlenmiş çizgilerin veya fiziksel olarak çitler ve duvarlarla belirlenmiş sınırların ötesinde politik düzeni anlamamız için vazgeçilmez elemanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Politik sınırlar salt komşu devletlerle ortaklaşa kabul edilen ulusal sınırlar olmayıp, politik düzeni ve bu düzenin değişimini ortaya koyan sembolik ve sosyal anlamlar taşırlar. Politik sınırların incelenmesi de, sınırlarla birlikte yine bölgeselleşmeler üzerinden vatandaşlık, kimlik, güç ve egemenlik alanları gibi kavramlar üzerinden tartışmaları beraberinde getirir (Anderson, 1996). Bu nedenle, dünya coğrafyasında farklı örneklerle bakıldığında (Şekil 2.4), politik sınırların ve sınırlandırma pratiklerinin, kimliğin mekânsallaştırılması kapsamında, güç ilişkilerinin yansıması olan önemli fiziksel veya sembolik elemanlar olduğu görülebilmektedir.

Şekil 2.4. ABD-Meksika ve ABD-Kanada sınırları.

Kaynak: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-4159936/Most-outrageous-international-borders-world.html>

Sınırlar tarih boyunca yerleşmelerin fiziksel sınırlarından şehir devletlerinin fiziksel çeperlerine, ulus devletlerinin sınırlarına ve günümüzde küresel dünyanın getirdiği sanal sınırlar ve sınırsızlıklara kadar farklı noktalardan irdelenebilmektedir. Bunun yanı sıra siyasal sınırlar yalnızca devletlerin yönetsel sınırlarını değil, il, ilçe, belediye, topluluklar gibi farklı yönetsel veya sosyal sınırları da kapsamaktadır ve bunların farklı fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik göstergeleri vardır.

Sınırlar 19. yüzyıldan bu yana politik coğrafya ve siyasal bilimler için kilit nokta olarak görülmekle birlikte sınır kavramı üzerine yapılan siyasal bilimler çalışmaları ile birlikte, sınır kavramının küreselleşme etkisinde boyut değiştirmeye başladığı ve 1990'lerden sonra hareketlendiği belirlenmiştir. Bunun bir sebebi kuşkusuz küreselleşmenin politik sınırların biçim değiştirmesinden ve bazı akademik çalışmalara göre politik sınırların yok olmaya başlamasındandır. Breitung'a (2011) Ulusal sınırlar eski önemlerini kaybetmiş ve bunun yerine yerel sınırlar belirlemeye başlamıştır. Ülke sınırları dünyanın belirli kısımları için hala önem taşımakta ve sınır elemanları tartışılmakta olmakla birlikte, küreselleşmenin etkisiyle yerel ve küresel sınırların arasındaki farklılıklar önemsiz hale gelmiştir (Sidaway, 2005).

1990'lar itibariyle akademik çalışmalar dünyaya "sınır-merkezli" bir bakış açısı belirlenmesinde ve günümüzdeki bölgelerin oluşturduğu sistemin nasıl oluştuğu ve dönüştüğü tartışmalarının oluşturulmasında önemli rol oynamışlardır (Paasi, 2005). Özellikle küreselleşme ile birlikte politik sınırların statik, fiziksel çizgiler olmasının ötesinde, sosyal, kültürel, politik ve tarihsel katmanlardan oluşan sınırlar olarak sembolik ve metaforik rolleri tartışılmaya başlanmıştır (van der Velde ve van Houtum, 2000). Politik sınırlar hudutlar, kapılar, tel örgüler, harita üzerindeki şekillenmiş çizgiler olarak algılanmakla birlikte, aynı zamanda sosyo-kültürel farklılıklar işaret ederler. Bu nedenle toplumların, kültürlerin ve kimliklerin yarattığı fiziksel sınırlarla etkileşim halinde olan sosyal ayrışma ve sınırlardan da söz etmek gerekmektedir.

2.2.4. Sosyal Sınırlar

Politik sınırların ortaya koyduğu gibi, sınırlar bölgeselleşmenin sembolik ve kurumsal yansımaları olarak sosyal dokunun önemli ve vazgeçilmez elemanlarıdır (Paasi, 2005). Lamont ve Molnar'a (2002) göre sınırın sosyal anlamı, politik sınırlardan insan yaşamının sınırlarına kadar genişleyen bir perspektifte sosyolojik araştırmaların odak noktası olmuştur. Bunun yanı sıra, coğrafyacılara da sınırları politik veya fiziksel olmalarının ötesinde, sembolik ve metaforik anlamları üzerine yoğunlaşarak, toplum içindeki rolleri ve işlevlerini belirlemeye çalışmışlardır (Paasi, 1996). 1990'lardan itibaren yapılan çalışmalar sınırın fiziksel boyutundan çok sosyal, kültürel ve psikolojik anlamları üzerine yoğunlaşmaktadır.

Simmel'e (1997a) göre sınır sosyolojik sonuçları olan mekânsal bir olgu değil, kendini mekânsal olarak şekillendiren sosyolojik bir olgudur. Ona göre, sınırlar insan yaşamını anlamlandıran öğelerdir; sınırların olmaması durumunda sosyal ve kültürel aktiviteler biçimlenemezdi. Bu bağlamda, Simmel'in bu tanımlamaları, sınırların dünyanın, bireylerin ve toplulukların anlamlandırılması ve yorumlanması için önemli semboller olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kültür odaklı araştırmalar sosyal mekânın oluşturulmasında sınırlar ile kimliğin arasındaki bağlantının önemini vurgulamakta, sınırın yarattığı iç-dış, "biz" ve "diğerleri" ya da "ötekiler" diyalektiklerinin sınır ile kimlik arasındaki ilişkiyi ortaya koyduğunu belirtmektedir (Bauman, 1998; Paasi, 2005; Nightingale, 2012) (Şekil 2.5). Diğer bir taraftan, antropologlar sınır ve kimlik arasındaki ilişkiyi toplumsal olarak ele alarak, sınırların hangi yönlerde işaretlendiği ve hangi bağlamlarda sosyal kimliğin kaynakları olduğunu sorgulamışlardır. Sosyolojiden antropolojiye, coğrafyadan kent bilimine kadar farklı kapsamlarda ele alınan ve farklı mekânsal ölçeklerde sosyal ayrışma tartışmalarına yönelen bu sınırlama pratikleri kavramsal, kartografik, imgesel, gerçek, sosyal veya estetik olabilmektedir (O'Tuathail ve Dalby, 1998).

Şekil 2.5. “Biz ve diğerleri” - İçeridekini içeride / dışarıdakini dışarıda tutmak.

Kaynak: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-4159936/Most-outrageous-international-borders-world.html>

Mekânsal sınırlar yalnızca işlevsel yönleriyle karşımıza çıkmazlar. Fiziksel sınırlar, sosyal ve psikolojik sınırlar tarafından üretilen sosyal sınıflandırmaları barındırırlar. Bu nedenle sınırlar, dünyaya ve çevreye karşı bakış açısının göstergeleri olarak görülebilmektedir. Sınır oluşturma kültürel bir eylemdir. “İçeride” veya “dışarıda” olma, ilişkilene, ayrışma, dışlama gibi kararları temsil eder. Sınır oluşturma sosyal bir şekilde oluşturulur ve bu nedenle sosyal strüktürü tanımlayan kültürel kodların fiziksel yansımaları olarak karşımıza çıkarlar (Pellow, 1996). Bu nedenle, özellikle toplumsal dokuyu en homojen ve yoğun biçimde yansıtan kentlerde sosyal, kültürel ve psikolojik sınırları anlamak ve sınıflandırma sistemini tanımlamak, fiziksel mekâna yüklenen anlamı ve fiziksel mekânın formunun nasıl oluşturulduğunu anlamaya yardımcı olur.

2.3. Bölüm Sonucu

Sınırlandırma doğanın ve insanoğlunun yaşamsal faaliyetlerini devam ettirmek için, psikolojik bir ihtiyaç olarak yaptığı karmaşık bir eylemdir. Sınırlandırmanın pratiklerinin, doğal veya yapay, farklı olgusal uzantıları olan fiziksel sınır öğelerinin yanı sıra sınırlandırma, içinde pek çok sembolik ve soyut durumları içerir.

Bu soyut oluşumlar ancak yapay çevrenin ve insanoğlunun eklentileri olarak kimlik bulmaktadırlar. Çünkü sınır, politikada, ekonomide, toplumda ve mimarlıkta,

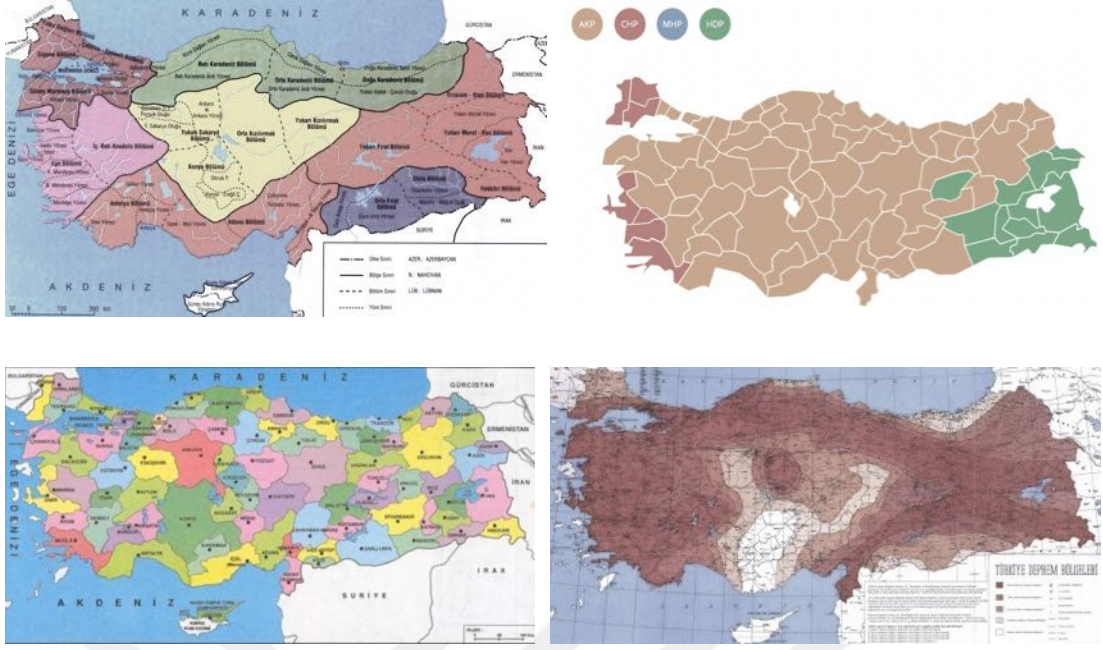
bir yandan ilişkilerin, karşılaşmaların, geçişlerin, değişimlerin yer aldığı, diğer yandan ise dışlanma, ayrışma, güç gösterme gibi eylemleri içeren somut veya soyut çizgi olarak karşımıza çıkar. Sınırlandırma eyleminin yapıldığı yer, kişi veya kavrama göre sınır, bir çizgi, bir duvar, bir kapı veya bir köprü olmaktan çok kontrol, güç, egemenlik göstergesi olabilmekte veya erişilmezlik sağlama, ayırma, ayrıştırma, dahil etme/dışlama gibi amaçlara hizmet eden sembollere dönüşebilmektedir (Şekil 2.6). Veya bahsedilen sembolik fiziksel eleman yerine sınır, aslında yaratılmaya çalışılan da olabilir. Bu nedenle sınırlar, fiziksel olduklarından çok sosyal; somut olduklarından çok soyut, görünmeyen, sembolik elemanlardır.

Şekil 2.6. Berlin Duvarı ve Lefkoşa Duvarı.

Kaynak: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-4159936/Most-outrageous-international-borders-world.html>

Sınırların yaşadığımız çevreye ve hatta bedeninin mekân ile kurduğu ilişki üzerinden tüm mekânsal ilişki ve algılarımıza etkileri sınırsızdır. Fakat bu sınırı hangi ölçekte, hangi bakış açısından ve hangi sebeple ele aldığımız ve nasıl tanımladığımız göre değişmektedir. En basit örneğiyle, ilk olarak haritalar üzerinde çizilmiş çizgiler, hudutlar olarak akla gelen sınır kavramı aslında harita üzerinde bile sabit olmayabilmektedir. Sınır çizgisinin değişkenliği bir yana, hangi sınırlandırma eylemi ve nedeni üzerinden gidildiği de etkili olmaktadır. Siyasi olarak sınırları belirlenmiş topraklar, coğrafi bölgeler, siyasi yönetimler, seçim sonuçları bölgeleri veya deprem bölgeleri olarak farklı sınırlandırmalarla haritalandırıldığında birbirinden tamamen farklı sınır çizgileri ortaya çıkarabilir; bu çizgilerin hiçbiri de gerçekte var olmayan ve görünemeyen çizgilerdir (Şekil 2.7). Bu durum çok farklı ölçeklerde ve konularda da örneklendirilebilir.

Şekil 2.7. Türkiye'nin farklı haritaları -sırasıyla saat yönünde coğrafi bölgeler, seçim sonuçları, iller ve deprem bölgelerini göstermektedir.

Kaynak: <http://www.turkiyeharitasi.gen.tr/>

Sınır kavramı akla getirdiği hudut çizgisi veya duvardan çok daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Mekânsal bir ölçekte sınırdan bahsedebilmek için sınırın felsefi ve kavramsal anlamını ortaya koymak, politik ve sosyal sonuçlarını irdelemek gerekmektedir. Sınır kavramının tüm bu anlam ve pratikleri yine de sınırın mekânsal ölçeklerde, mimarlık kapsamında, toplumsal bir fenomen olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu çalışma, sınır kavramı ve farklı tanımlarına yer verdikten sonra, sınırın bu somut ve soyut olma durumunu kendini en çok belli ettiği mekânsal ve kentsel ölçekler üzerinden irdelemekte ve kentlinin gündelik yaşamına sınırların eklediği anlamları ve/veya sorunları tartışmaktadır.

3. MİMARLIKTA SINIR KAVRAMI

Varoluşsal olarak insan sınırlarla belirlenmiş bir varlıktır. Fiziksel olarak sınırını oluşturan derisi ve içindeki farklı sınırlarda yaşayan hücreler, organlar, sistemler ile farklı sınırlandırmalardan oluşur. İnsan fiziksel olarak bedeni ile dışarıya karşı da bir “sınır içerisinde” olma durumunda yaşar ve kendi içindeki her bir sınırlandırılmış parça gibi insan da daha büyük bir sistemin, bir çevrenin sınırlandırılmış bir bölgesini oluşturur ve sınırları ile çevresiyle iletişime geçer (Ballantyne, 2010). Bu sınırlar fiziksel olarak var olmakla birlikte, sosyal olarak da belirlenmektedir.

İnsan sınırlar ile ayrıştırır, birleştirir ve böylece sınırlardan oluşan bir sistem içerisinde var olur. Bourdieu (1977), bu sistemi tanımlamak için, skolastik felsefeden aldığı *habitus* kavramını referans gösterir ve insanoğlunun belirgin yapılandırılmış yatkınlıklarından oluşan bir kompleks ağ (*habitus*) içinde sosyalleştiğinden bahseder. Ona göre bu sosyal ilişkileri kuran *habitus*, eylemlerin ve buna bağlı deneyimlerin geliştirildiği gündelik yaşamın içindeki belirli sınıflandırmaları, ayrışmaları ve hiyerarşileri tarif eder (Dovey, 2008).

Çevre içerisindeki varoluş anne karnında, içeride ve korunaklı olarak başlar. Bu durumu hayatta da tüm canlılar gibi korunma ve barınma ihtiyacıyla devam ettirir. Bu bağlamda, insan vücudu içindeki diğer hücre, organ, sistem sınırları ve dışındaki çevreye benzer olarak barınma da ev, içindeki oda veya dışındaki çevre, kent, ülke ve dünya gibi farklı ölçeklerde birbirine bağlı sınırlar ve sistemlerden oluşur (Uçar, 2005).

Sınır, insanoğlunun varoluşuna dayanan, gündelik yaşamını şekillendiren ve kurduğu tüm ilişkileri tanımlayan bir kavram olduğundan ötürü, bir önceki bölümde de yer verildiği şekilde tüm disiplinlerde ve gündelik hayatın her noktasında oldukça önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat, mimarlıkta oldukça farklı bir yeri ve önemi olduğu tartışılmaz bir gerçek olarak kabul görür. Sınırlar, yapay çevrenin en önemli parçalarını, sirkülasyonları, yüzeyleri ve hacimleri tanımlar; tanımladığı elemanlarla mekânları oluşturur ve insanların yaşadıkları çevreleri

şekillendirir. Bunlardan yola çıkarak, insanoğlunun varoluşsal bir pratiği olarak sınırların mimarlığın kendisini de tanımladığı söylenebilir.

Sınırların çevreyi ve mekânları şekillendirmesi rastlantısal fiziksel izlerle değil, insanların bireysel olarak veya özellikle topluluk halinde yaşadığı yerlerde insanların arasında ve insanlar ile çevre arasındaki ilişkilere bağlı olarak gerçekleşir. Bir sınırdan veya bağlantıdan söz edebilmek için, öncelikle mekâna bağlanan fiziksel elemanların veya toplumsal durumların oluşması gerekir (Yılmaz, 2016). Bu nedenden yola çıkarak öncelikli olarak mekân, mekânda sınırlandırma kavramı ve mimari ve kentsel ölçeklerdeki sınırlandırma pratiklerinin tartışılması gerekir.

3.1. Mekânsal Sınırlar

İnsanoğlu ilişkilerin tümünü çevrelerinde yarattıkları görünen veya görünmeyen sınırlar ile kurar. Mimarlık eyleminin ilk adımı, insanın çevresinden arındığı, sınırları çizilen bir mekân yaratmasıdır (Kuban, 2010). Mimarlar da çevreyle ilişkilerin kurulduğu koronaklar yaparak, tüm boyut ve ölçeklerde aslında sınırları tasarlamaktadırlar. Unwin'in (1997) *Analysing Architecture* isimli kitabında belirttiği gibi, sınırlar ve sınırların oluşturduğu birleşik, karmaşık ve esnek çerçeve (*frame*) sistemleri mimarlığın asıl ürünüdür. Ona göre mekânı çerçeveleyen sınırlar mekânın tanımlanmasını sağlarlar ve iç ile dış arasındaki ilişkiyi kurarlar. Unwin'in bahsettiği mekânın çerçevelenmesi, mekânsal olarak sınırı oluşturmakta, sınır ise ayırma, kapanma, açılma, ilişki kurma ve ilişkileri tanımlama gibi birçok farklı kuramsal, fiziksel, psikolojik ve sosyolojik betimlemeleri içermektedir (Uçar, 2005).

Mimarlığın ürünü olan bu sınırlar, önceden de belirtildiği gibi barınma ihtiyacını karşılayan barınaklar, mekân düzenini oluşturan yatay ve düşeydeki kotlar, duvarlar, hacimler ve yüzeyler gibi tüm sınırlar ile sınırlar arasındaki mekânsal ilişkileri kurgulayan görünmeyen sınırları da barındırmaktadır. Bu bağlamda sınır, bir iç-dış, biz ve ötekiler gibi diyalektiklerin var olduğu toplumsal bir eşittir. Bu durum hem toplumsal ve siyasal bir düzenin kurgusu hakkında ipucu verir, hem de sosyal ilişkilerin, birey ve toplulukların yarattığı mekânların ilişkilerini yönlendirir.

Mekânların yarattığı sosyal ilişkilerin anlamlandırılması için, bu noktada öncelikle insan ve mekânın sosyal ilişkisine değinmek gerekmektedir. Bu bağlamda, mekânsal sınırlar ve bu sınırların oluşturduğu diyalektikler ve ilişkilerden önce, sınırların tanımladığı mekânlar ve bunların sosyal anlamlandırılmasından bahsetmek, sonrasında sosyal ilişkilerin somut karşılıklarını incelemek doğru olacaktır.

3.1.1. Mekân-Yer Kavramları

Mimarlıkta sınır kavramını anlamak için öncelikle sınırların oluşturduğu, ilişkilendirdiği ve tanımladığı mekân ve yer kavramlarının incelenmesi gerekmektedir. Sınır, insan ve insan yaşamını tanımlayan ve insanların çevre ile aralarında kurdukları ilişki ve davranış çizgileri olarak görülmekle birlikte, insan ve toplumlara ait tüm yaşam ve davranış biçimlerinin olduğu yerler mekânlardır.

Mekân sözcüğünü incelemek ve mekân-yer kavramları arasındaki ilişkilerden bahsetmek için öncelikle mekân sözcüğünün İngilizce karşılığı olan “space” sözcüğüne değinmek gerekmektedir. İngilizce’de mekân ve uzay kavramları aynı sözcük ile ifade edilmektedir. Buradan yola çıkarak, mekânın boşluk, uzay, sınırlandırılmış boşluk veya uzay parçası olarak tanımlanması oldukça önemlidir. TDK Türkçe Sözlüğü’nde (2011) mekân “yer, bulunulan yer, ev, yurt, uzay, feza” olarak tanımlanmaktadır. Bu durum mekân ve yer sözcüklerinin anlamları ve ilişkilerinin de önemini vurgulamaktadır. Sözcüğün sözlük tanımlarında mekânın içindeki eyleme gönderme yapması da dikkat çekicidir. Mimarlıkta mekân kavramı diğer tüm disiplinlere göre farklı bir önem teşkil etmekte ve mimarlık ürününün vazgeçilmez özünü oluşturmaktadır. Her mimarlık ürünü belirli sınırlarla oluşturulan iç ve dış mekânlara ve farklı mekânlar arası ilişkiler ile şekillendirilmektedir. Bu nedenle de mimarlık bir mekân yaratma sanatı olarak tanımlanabilmektedir (Bayizitlioğlu, 2009). Mekân kavramının mimarlık için önemi, mimarlığın yaşamsal aktiviteler üzerinden mekân yaratması ve insan ve çevre ilişkilerini tanımlamasından gelmektedir.

Mekânın mimarlık, insan-çevre ilişkileri ve kullanıcı açısından önemini yer kavramı ve yerin fenomenolojisi üzerinden irdelemek gerekmektedir. Gür'e (1996) göre mekân "en basit tanımıyla bir kişi veya grubun 'yer'i"dir. Mekân, insanın, insan ilişkilerinin ve bu ilişkileri tanımlayan etmenlerin yer aldığı ve bunların karakterine göre sınırlandırılmış bir boşluktur. Mekân bu anlamıyla insanın ilk olarak fiziksel olarak oluşturduğu veya algıladığı bir olgu olmakla birlikte, deneyimler yoluyla soyut anlamlar içeren bir kavramdır. Soyut mekân, mekânın siyasal, ekonomik, kültürel ve simgesel varlığını kapsamaktadır. Mekânın bu boyutları kişisel mekândan egemenlik alanına, iç mekândan kent mekânına ve evrene kadar çeşitli ölçeklerde farklı şekillerde görülebilmektedir (Gür, 1996).

Mekânın bu farklı boyut ve özellikleri farklı mekân tanımlarıyla açılabilir. Leland'a (2000) göre mekân, fiziksel, algısal, kavramsal, davranışsal, pozitif ve negatif mekân olarak farklı tanımlar içermektedir. Fiziksel mekân, insanın ilk algıladığı, belirli ölçü birimleriyle ölçülebilen ve tanımlanabilen ve yatay ve dikey doğrultularda sınırları görülebilen bir hacimdir. Fiziksel mekânı pozitif ve negatif mekân olarak ayırmak mümkündür. Bu bağlamda pozitif mekân bir çerçeve, kabuk ve belirli sınırlarla sınırlandırılmış mekân olarak tanımlanırken, negatif mekân önceden var olan dolu bir kütlede boşluk oluşturarak oluşturulan mekân olarak tanımlanmaktadır. Fiziksel mekânın kullanıcı tarafından gözlemlendiği, yaşandığı ve algılandığı hali, algısal mekân olarak tanımlanabilmektedir. Bunun yanı sıra, kavramsal mekân olarak tanımlanan, algılanan mekânın bellekle oluşturduğu ve zihinsel haritalar ile depolandığı halidir. Davranışsal mekân ise, mekânın fiziksel ve algısal boyutlarının tanımladığı davranışları belirleyen mekânın tanımıdır (Leland, 2000).

Mekânın fiziksel ve deneyimsel boyutları farklı disiplinlerde fenomenolojik yaklaşımla açıklanmıştır. Kahn (1998), mekân yaratma sanatı olarak tanımlanan mimarlığın, dünya içinde duygusal olarak algılanan yeni bir dünya oluşturduğunu belirtmektedir. Bu tanımlama, fenomenolojik yaklaşıma bir gönderme yapmakta, mimarlıkta insan bilimleri ve toplum bilimlerinin önemini göstermektedir. Bu bağlamda, fenomenolojide özne olan insan ile nesne olan mekânın ayrılmaz bir bütün olduğu bir gerçektir. Fenomenoloji, olayların ve mekânların özünü betimleme

yöntemidir ve mimarlıkta da mekânların çevredeki öznel ilişkilere, insanların algılarına olan etkisini ön plana çıkarmaktadır (Seamon, 1993). Bu nedenle mekânın tanımını yapmak için öncelikle yer kavramını ve mekânın yer kavramı ile ilişkisini tartışmak gerekmektedir.

Yerin fenomenolojisini açıklamada Heidegger'in varoluş üzerinden yaptığı açıklamalar önemlidir. Heidegger'e (1962) göre, varolmak, insanın eylemleri ve bunların hafızadaki yeri ile ilgilidir. Bu bağlamda mekânlar da varlıklarını yerlerden almaktadırlar. Benzer şekilde Tuan (1977) da yer ve mekân arasındaki ilişkiyi deneyim üzerinden açıklamaktadır. Mekân önce fiziksel olarak sınırları, girişi ve diğer fiziksel özellikleri ile algılanırken, zaman içinde deneyimler ve bu deneyimlere bağlı oluşan yeni referans noktaları ile birlikte algısal mekân insan algısında yere dönüşmektedir (Cimşit ve Ünlü, 2009). Böylece belirli bir zaman ve deneyimle birlikte insan bir mekân veya bölge ile bir ilişki kurmaya başlamaktadır.

Mekân ve yer kavramlarının farkı, ilişkisi ve önemini Relph (1985) daha farklı bir ölçekte, coğrafya ve coğrafyanın deneyimlenmesi üzerinden açıklar. Relph'e göre deneyim ile ilgili dört kavram vardır; bölge, peyzaj, mekân ve yer. Coğrafi mekânı tanımlayan ilk kavram olan bölge, coğrafyanın farklı mekânlarla sınırlandırılması ve bu şekilde algılanmasını sağlamaktadır. Peyzaj ise insan ölçeğinde çevrenin insanın bireysel gözlemleri ile nasıl algılandığını açıklamaktadır. Diğer iki kavram olan mekân ve yer ise fiziksel ve yaşamsal anlamları üzerinden tanımlanır. Mekân, geometrik uzaysal modeller olarak fiziksel görünüşleri ile ele alınırken, yer ise zaman ve hafıza ile tanımlanmaktadır. Relph, yerin insanın kökeni, aidiyeti ve yerle kurulan ilişkiyi yerin içerdiği üst üste binen birçok fenomen üzerinden açıklamaktadır.

3.1.2. Mekânsal Ölçekte Sınırlandırma Pratikleri

İnsan yaşamı ve günlük aktiviteler belirli mekânlarla ilişkilendirilerek adlandırılır. Mekânlar insanların çevrelerini tanımlama ve sosyal yaşantılarını biçimlendirmede kullandıkları fiziksel elemanlar olarak karşımıza çıkarlar.

Mekânların tanımlanması ve farklı mekânların ayrışmasını sağlayan ise insanların çizdiği sınırlar yoluyla olur. Bir mekânı tanımlayabilmek için mutlaka sınırlarından bahsetmek gerekir. Mimari olarak mekân da sınırlandırılmış bir alanı tarif eder. Sınırlar, kapatmak/açmak, ayırmak/birleştirmek, korumak, işaretlemek, kimlik belirlemek, yönlendirmek gibi özellikleri ile mekânlar arasındaki iletişimi kurarlar (Uçar ve Özsoy, 2006). Bununla birlikte, sınırlar mekânlar arasındaki bu iletişimin derecesini belirler ve ayırıcı ya da birleştirici özellikleriyle mekânların somut ve soyut sınırlarını oluştururlar (Ataoğlu, 2009).

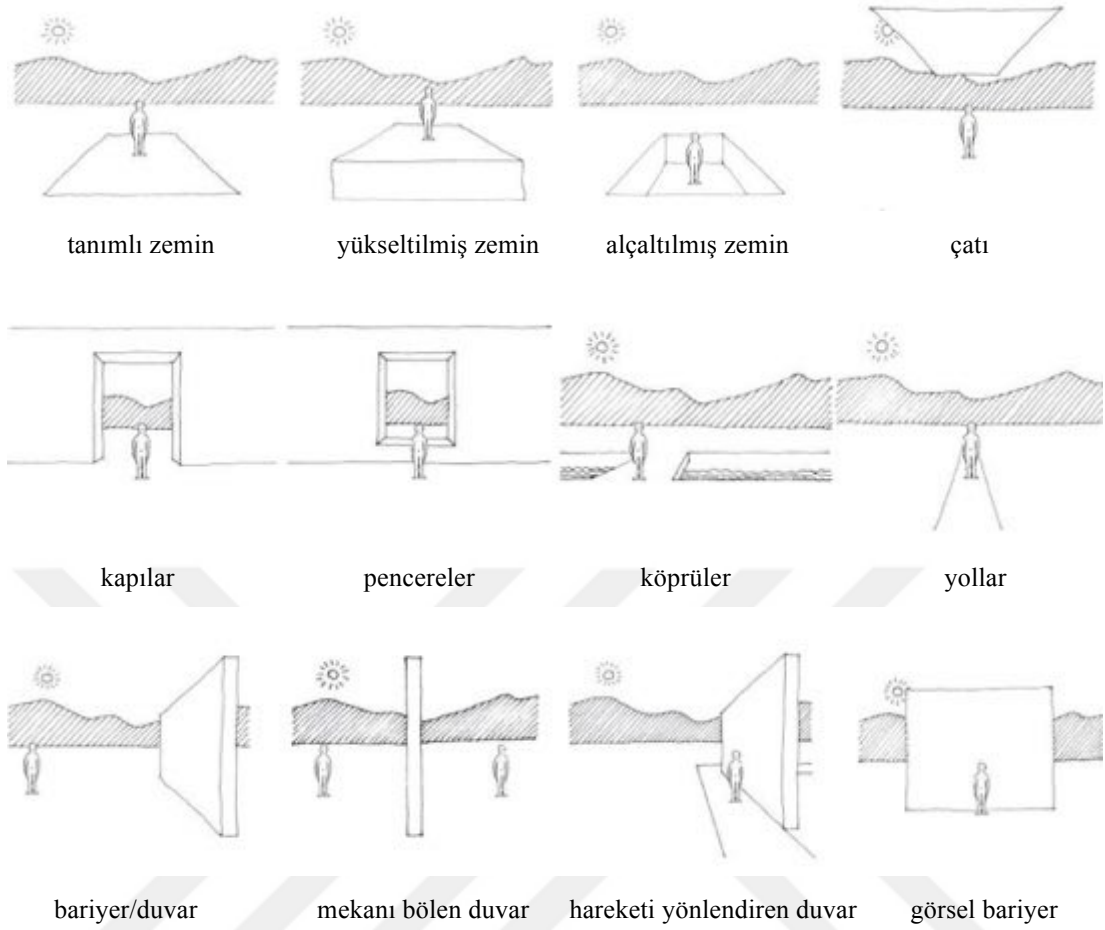
Mekân sözcüğünün anlamı, mimarlıkta kullanımı ve insan yaşamındaki önemine bakıldığında, sınır kavramının göz ardı edilmesi mümkün değildir. Mekân sözcüğü kelime anlamı olarak “insan algısının kavrayabileceği şekilde sınırlandırılmış boşluk” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2011). Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi’nde (2008) ise mekânın tanımı en yalın biçimiyle uzayın insan eliyle sınırlandırılmış parçası olarak yer almaktadır. Günlük yaşantıyı tanımlayabilmemiz ve mekânı algılayabilmemiz için mekânı saran çerçeveden, fiziksel veya görünmez sınırdan ve mekânın “içi” ve “dışı” tanımları ile bu tanımlar arasındaki ilişkilerden bahsetmemiz gerekmektedir. İnsanın farklı ölçeklerde çevreyle ilişkisi veya aktivitelerin hiyerarşik ilişki ağları ise mekânları şekillendiren ve ilişkilendiren sınırlar yoluyla olur.

Lefebvre (1984), “Production of Space” isimli kitabında mekânın oluşumunda insanın çevreyle ilişkisinin ve aktivitelerin ilişki zincirlerinin önemini toplumsal mekân başlığı altında açıklamaktadır. Ona göre mekânı mekân yapan şey eylemleri ve enerjileri ile bedenlerdir. Her birey bir mekân olmakla birlikte fiziksel olarak kendine mekânlar tanımlar. Bireyler kendilerini merkeze yerleştirdikleri, “özne”leştirdikleri mekânlar tanımlar ve mekânların içinde yer alırlar. Bu nedenle toplumsal mekân da bir eylem alanı ve aynı zamanda eylem dayanağı olarak tanımlanabilir. Toplumsal açıdan ele alındığında mekânın her zaman bir ikili varoluşu ve diyalektik bir yapısı vardır. Bu diyalektikler ise aktivitelerin ilişki ağlarını şekillendiren ve ilişkilendiren sınırlar üzerinde var olmaktadır.

Geometrik olarak basit çizgiler olarak tanımlanan güzergahlar, mekânsal ölçekte yollar, patikalar ve yönler olarak ele alındığında çatışmalarla yerleri

belirlenen sınırlara dönüşmektedirler. Yollar, sınırlar ve ağlar geometrik mekân algısından farklı olarak somut mekânlar oluştururlar. Bu nedenle özellikle insanlar ve aktiviteler açısından ele alındığında toplumsal mekânlarda sınırların, sınırlar arasındaki ilişkilerin önemi büyüktür (Lefebvre, 1984). Sınırlar ve sınırlar arasındaki ilişkiler ve yerler bu açıdan adlandırılmıştır. Bu nedenle, her toplumsal mekân belirlenmiş ve özel olarak adlandırılmış yer ağlarının ilişkilerini içermektedir. Bu bağlamda Lefebvre'ye (1984) göre toplumsal mekânlar dört farklı yeri kapsamaktadır. Yollar, patikalar gibi erişilebilir mekânlar ve bunların kullanım kuralları ve uygulama biçimleri bunlardan biridir. İkincil olarak komşular ve dostlar gibi göreceli ya da komşular ve düşmanlar gibi mutlak anlamda savunulan mekânların arasındaki sınırlar ve yasaklardan bahsedilebilmektedir. Geçici veya kalıcı konut mekânları da bu bağlamda irdelenebilmektedir. Lefebvre son olarak “dikiş noktaları” olarak tanımladığı geçiş, ilişki, alışveriş ve buluşma yerlerinden bahsetmektedir. Dikiş noktaları ve sınırlar farklı insanları, topluluklar için ve farklı zamanlara ve durumlara göre ilişki bakımından farklılıklar göstermektedir (Lefebvre, 1984).

Lefebvre'nin insan aktiviteleri üzerinden açıkladığı mekânsal özellikler Unwin'in (1997) “Analysing Architecture” isimli kitabında da mimarlığın ana elemanları içinde yer bulmaktadır. Unwin'e göre, mimarlığın ana elemanları, içinde işlediği durumlar ve yaşamı temsil eden insanlardır. Unwin, mimarlığın diğer temel kavramlarını ise mekândaki merkez, farklı tipte mekânı şekillendiren sınırlar, sınırın iç ve dış arasındaki ilişkilerini belirleyen elemanlar ve sınırın iki tarafındaki geçiş ve yönlenmeyi belirleyen elemanlar olarak açıklar. Ona göre, mimarlığın temel elemanları, insan ve çevre arasındaki ilişki; tanımlanan bölge ve sınır; merkez ve işaret; farklı sınırlar olarak çatı, duvar veya farklı zemin ilişkileri; sınırın iki tarafı veya iç ve dış arasındaki ilişkiyi kuran kapı, pencere gibi açıklıklar; son olarak da geçiş ve yönlendirmeleri sağlayan yol, köprü gibi sirkülasyon ve bağlantı elemanlarıdır (Unwin, 1997).

Şekil 3.1. Farklı düzlemlerde sınırlar ve ilişkileri.

Kaynak: Unwin, S. (1997). *Analysing Architecture*. London: Routledge.

Sınırlar da ölçekleri, kullanımları ve algılanış biçimlerine göre farklılaşabilmektedirler. İnsanların farklı ölçeklerde çizdikleri sınırların, sınır sözcüğü ile tanımlanmasını bu bağlamda zayıf bulan Lefebvre (1984), sınırları “homojenlikler içindeki kırık çizgiler” olarak tanımlamaktadır ve özellikle toplumsal mekânlarda gözle görülmeyen fakat insan ilişkileri ve insan aktiviteleri ile tanımlanan sınırlandırmalara vurgu yapmaktadır. Bu nedenle, bu “kırık çizgiler” farklı boyutlarına göre farklı şekillerde sınıflandırılmışlardır. Lawrence (1989), sınırları fiziksel, hukuki, sembolik ve kurallardan oluşan soyut sınırlar olarak sınıflandırmıştır. Pellow (1996) ise, sınırların fiziksel sosyal, geçici, kavramsal veya sembolik olabileceğini belirtmektedir. Ona göre bu sınırlar geçirgen veya kapalı, ayırıcı veya birleştirici özellikler taşıyabilmektedir. Sınırın tüm farklı kullanımları ve

anlamları, insanların ve toplulukların kişisel alanları, egemenlik alanları ve insanların mekânlar arasındaki eylemsel ilişkileri ile ilişkili olarak şekillenmektedir.

Şekil 3.2. Farklı ölçeklerde fiziksel sınırlar / duvarlar.

Kaynak: Diener, A. J., Hagen, J. (2012). *Borders: A Very Short Introduction* New York, NY: Oxford University Press.

Sınırın mekân oluşturmadaki ölçek ve kapsamı, insan-mekân ilişkilerinde önemli bir rol oynamaktadır. Mekânın sınır üzerinden oluşan bu fenomenolojik boyutları, iç dış ilişkisi, bu ilişkinin kapanma-açılma, giriş-geçiş ve yönlendirme gibi davranışları ve sınırın tanımladığı alanlardaki kişiselleştirme durumları ile açıklanabilmektedir. Mekânın ‘yer’e dönüşmesi ise, sınırın yarattığı iç-dış ilişkisi üzerinden olmakla birlikte, bu ilişki mekânların kişiselleştirilmesi ve bu kişiselleştirilmenin boyutunu tanımlayan sınırın açık veya kapalı olma durumu ile belirlenebilmektedir (Serfaty, 1985). Bu bağlamda, sınırın iç-dış ilişkisi, açıklık-kapalılık durumu ve sınırın geçiş ve yönlendirme olanakları üzerinde durmak gerekmektedir.

3.2. Mekânsal Sınırlar, Diyalektikler ve İlişkiler

Sınır kavramı içinde her zaman bir diyalektiği barındırır. Ne kadar geçirgen, esnek ve birleştirici olursa olsun, iki farklı alan, mekân, kavram vb. arasındaki çizgi, yüzey veya hacmi tanımlar. Sınırın içi, dışı; bir yanı veya diğer bir yanı vardır. Sınırlar tarafından tanımlanan her bir bölgenin/egemenlik alanının da merkezi ve çepere vardır. Derrida (1973) bunu farklılıklar üzerinden tanımlar ve sınırların farklılıkların bulunduğu yer olduğunu belirtir. Sınır, farklılıkların okunduğu yer

olduğuna göre, iç/dış, merkez/çeper gibi karşıtlıklar bulunması kaçınılmazdır. Derrida (1973) bunları anlatırken açılma/kapanma, bir araya gelme, i-içe geçme, merkez ve çeper gibi kavramlardan söz eder. Eisenman, bu kavramları mekânsal ölçekteki karşıtlıklara yorumlar. Deleuze’un ‘fold’ kavramını mimarlığa i ve dış arasında sürekliliği oluşturan, katlanmış, yatay ve düşeyde yeni tanımlar oluşturan, bulanık bir ara mekânda kullanır (Gr, 2009).

Mekânsal sınırların getirdiği diyalektikler, yaşam alanlarında farklı toplumsal etkileşimler ve güç ilişkilerini de beraberinde getirir. Foucault (1977) ‘dışarıda’ tutulanları, klinikleri, hapishaneleri ve okulları incelemiş ve içeride veya dışarıda olma durumunu, gözetim altında tutma, hizaya sokma, baskı ve denetime bağlamıştır. Ona göre, bu tip kurumların oluşturduğu sınırlar, hem herkesin yerini belirleyen ayırıtırılmış mekânlar ve ayrımlar yaratmakta, hem de bu ayrımlarla birlikte toplumsal anlamda ‘deli-akıllı’, ‘tehlikeli-tehlikesiz’ gibi karşıtlıkları tanımlamaktadır. Modernizmin temelini oluşturan bu ‘tekini’ yaratma durumu, kendi burjuvasını ‘teki’lerden koruyacak sınırları çizer ve bu bağlamda da sınır belirleyici devlet olur (zcan, 2012).

Mekânın bölünmesi yaşam dünyasını sınırlar, eşikler ve dolayısıyla egemenlik alanları ve kimliklerin oluşturulması ile şekillendirir (Dovey, 2008). Mekânın şekillendirilmesinin ve sınırlandırılmasının en önemli etkisi i ve dış’ın, dolayısıyla içeridekiler ve dışarıdakilerin ortaya çıkmasıdır. Bachelard (1969), özellikle konutlar üzerinde durarak, yapısal çevrenin oluşturulmasında iki farklı mekânsal diyalektikten bahseder. Bunlardan biri yatay, biri düşey ekseninde oluşan iç-dış, merkez-çeper diyalektikleridir.

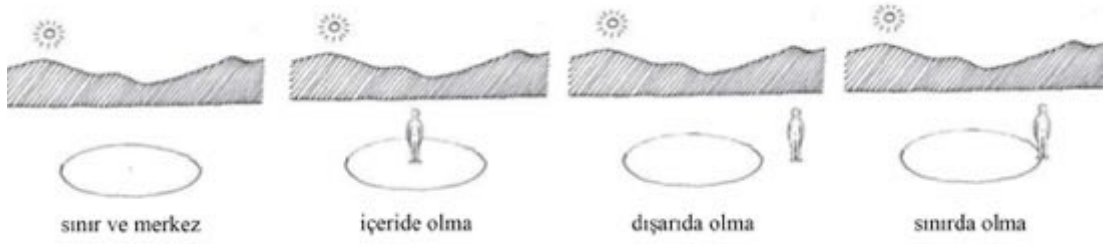
Bachelard’ın tanımladığı diyalektiklerden ‘iç-dış diyalektiği’, ‘burası’ ve ‘orası’ ile ‘buradakiler’ ve ‘diğerleri’ arasındaki ayırım da yer alır, gündelik yaşama ‘tekillik’ diye bir kavram getirir ve böylece sınırlar ve eşiklerin oluşumunu sağlayan birincil etki olur. İ ve dış arasındaki bu ilişki, beraberinde mekânsal veya toplumsal sınırları belirleyen tüm kapanma-açılma, güvenli-tehlikeli, ev-yolculuk, tanıdık-yabancı, öz-öteki ve kamusal-özel gibi diyalektikleri ve bunların ayırdığı benlikleri, kişilikleri veya egemenlikleri tanımlar (Dovey, 2008).

3.2.1. İç-Dış İlişkisi

Sınırlandırılmış bir mekân veya mekânlar iç ve dış kavramları ile birlikte iç ve dış arasındaki kapalılık, açıklık, giriş, çıkış ve yönelme gibi diğer kavramları da beraberinde getirmektedir. İç ve dış tanımları ve bu kavramların sınır ile nasıl ilişkilendiği hücreden bedene, mekândan kente ve ülkelerden evrene kadar çok farklı ölçeklerde farklı anlamlar içermektedir.

Norberg-Schulz (1971), iç ve dış ilişkisini mekânların çevreleriyle etkileştiklerinde ortaya çıkan bir problem olarak tanımlamakta ve bu problemin mekânın en temel problemini oluşturan topolojik bir ilişki olduğunu belirtmektedir. İnsan içte ve dışta olması gerekenlerin kararını vermekte ve bu şekilde bir iç-dış ilişkisi üzerinden “bir yerde var olma”nın fenomenolojik boyutu üzerinden mekânın yere dönüşmesini gerçekleştirmektedir. İnsanın deneyimleri, algıları, mekânsal aidiyet ve kimlik duyguları da bu şekilde gelişmektedir. Sınırın insan yaşamı üzerinde olan bu etkileri sonucunda insan, iç ve dış arasındaki mekânsal ve deneyimsel ayrımı ortaya çıkarmakta ve mekânları iç ve dışın tanımladığı fiziksel ve sembolik ayrımlar üzerinden tanımlamaktadır (Johnson, 1987).

Mekânın biçimlenişine ve algılanışına bakıldığında, sınırlarla tanımlanmış bir mekânın, odak noktasını oluşturan bir merkez ve çeperleri oluşturan ve iç ve dış arasında bir duvar oluşturan sınırdan oluştuğu gözlemlenebilmektedir. Psikolojik olarak sınırın, insanın hareketleri ve mekânsal deneyimleri üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Sınır iç-dış ilişkisi açısından bakıldığında, sınır içerideki için bir güvenlik hissi vermekle birlikte, dışardaki için bir dışlanma ve soyutlanma sembolü olduğu görülmektedir. Sınırdaki bulunma ise, içeri veya dışarıya ait olmama ve arada olma durumunu gösterir (Şekil 3.3). Sınırı geçmek veya sınırı aşmak eylemleri de aidiyet duyulan bir bölgeden çıkma veya başkalarının egemenlik alanına girmek ve dış dünyanın engelleriyle karşılaşmak anlamına gelmektedir. Bu durumun tam tersine, sınırı geçmenin kendi egemenlik alanına dönme, “eve dönme” rahatlığını hissettirdiği gözlemlenebilmektedir. Sınırın insanın bulunduğu mekânla arasındaki ilişkiyi tanımlayan bu sonuçları, onun fiziksel veya sembolik olarak çizilmiş basit bir çizgi olduğu düşünüldüğünde, oldukça etkili ve güçlüdür (Unwin, 1997).

Şekil 3.3. Sınırın içinde, dışında ve sınırda yer alma durumları.

Kaynak: Unwin, S. (1997). *Analysing Architecture*. London: Routledge.

Sınırların yarattığı iç-dış ilişkisinin mekânın algılanması ve deneyimlenmesi üzerindeki bu etkisi, sınırın iç ve dış arasındaki ilişkileri ne şekilde tanımladığına bağlıdır. Bu nedenle iç-dış ilişkisinin yarattığı ilişkilendirme ve ayırma eylemleri, iç ve dış arasındaki açıklık ve/veya kapalılık, geçiş ve yönlendirmelerle tanımlanabilmektedir.

Sınırlar diyalektik ilişkilerin, sürekliliklerin ve farklılıkların bir arada devam ettiği yerlerdir. İki yerin ilişkisi ya da iç ve dış arasındaki sınır ilişkisinin iki farklı yönü bulunmaktadır: ayırma ve birleştirme. Bu iki eylem de sınırın ve sınırın iki tarafı arasındaki iç-dış, biz-diğerleri gibi diyalektik ilişkilerin boyutlarını belirlemektedir. Bu bağlamda sınır hem engellemeye hem de geçişe olanak tanır (Meiss, 1994). Mekânın açık veya kapalı olma durumu sınırın dolu veya geçirgen olması ile ilişkilidir.

3.2.1.1. Saydamlık ve Geçirgenlik

Sınırın geçirgenliği ve sınır üzerindeki açılma ve kapanmalar mekânların dışarıyla ilişkisini ortaya koyar. Meiss'a (1994) göre, kapalılık belirli bir sınır ve çerçeveyi tanımlayan ilk tanımdır ve belirli bir yeri ve o yerin çevresinden farkını tanımlarken, sahiplenme ve "evde olma" gibi psiko-sosyal davranışlara da gönderme yapar. Diğer taraftan her kapalı mekânın kapalılığının algılanması ve içine girilebilmesi gerekmektedir. Girişler, köprüler, kapılar gibi geçiş noktaları bu anlamda sınırın açıldığı, belirli bir geçirgenliğin sağlandığı, kapalı sınırdaki önemli kırılma noktalarıdır. Bina ölçeğinde bakıldığında kapılar, pencereler ve geçişler,

fiziksel veya görsel ilişkiler açısından önemli açıklıkları oluştururken, bahçe kapıları, yollar, yerleşme sınırları da farklı ölçeklerde aynı işlevi görmektedir (Norberg-Schulz, 1971).

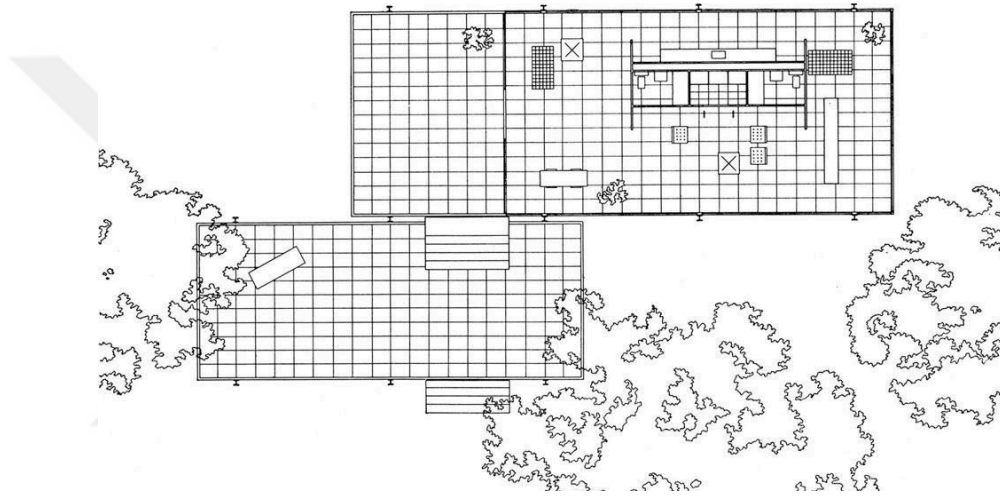
Sınır kavramının iç-dış mekânların, egemenlik alanlarının oluşması ve birbirleriyle nerede ve nasıl şekillerde ilişki kuracaklarını belirlemesi açıklık, kapalılık, geçiş ve yönlendirmeler üzerinden oluşmaktadır. İki mekânın ya da iç ve dışın farklılaşması, aralarındaki sınırın veya mimari ölçekte en basit örneğiyle duvarın bir değişim noktası olmasını sağlayan mimari bir olaydır (Venturi, 1966). Bu duvar bina ölçeğindeki bir dış duvar veya bahçe duvarı olmak zorunda değildir. Kentsel ölçekte, yollar, otobanlar, topografik bölünmeler veya farklı gruplar arasında oluşan daha soyut, görünmeyen sınırlara gönderme yapabilirler (Marcuse, 1999).

Duvarların taşıyıcı olmasının ortaya kalkması ve iç ve dış mekân ilişkilerinin yeniden kurgulanması ile birlikte saydamlık ön plana çıkmış ve iç-dış, kamusal-özel diyalektikleri tartışma konusu olmaya başlamıştır. Böylece modernizm ile birlikte mimarlıkta iç ve dış ilişkileri bakımından radikal değişiklikler ortaya çıkmış, iç ve dışın, kamusal ve özeline görsel bütünlüğü ile mekânsal sınırların ayırt edilmesi güçleşmiştir. Bu dönemde Wright, Mies ve Le Corbusier'in mimari örneklerinde mekânlar arasında veya iç ve dış arasındaki ilişkiler okunabilmektedir.

Bu dönemde malzeme kullanımı ile birlikte iç-dış arasındaki geçirgenlik özellikle saydamlık üzerinden, görsel bir geçirgenlik, bütünlük veya sınırsızlık olarak okunabilmektedir. Mies Van der Rohe'nin Farnsworth Evi ve Johnson'un Cam Evi projeleri, bu bakımdan görsel olarak katı mekânsal sınırların kaldırıldığı ve iç mekânın dış ile bütünleştiği perspektiflere sahip yapılar olarak görülmektedir. Zimmerman (2016), Farnsworth evini tasarlarken Mies'in doğa, konut ve insanların arasındaki sınırların yok olduğu ve bütünlüğün sağlandığı bir mekân oluşturmak istediğini belirtir (Şekil 3.4 ve 3.5).

Şekil 3.4. Farnsworth Evi, Mies van der Rohe.

Şekil 3.5. Farnsworth Evi Planı, Mies van der Rohe.

Kaynak: Zimmerman, C. (2016). *Mies van der Rohe 1886-1969: The Structure of Space*. P. Gössel (Ed.). Köln: TASCHEN GmbH.

Saydamlığın bu ışık ve görüntüyü geçiren, bütünsel tavrına daha güncel bir örnek de Koolhaas'ın Bourdeaux Evi'dir (Şekil 3.6). Burada saydamlık kavramı bir adım öteye taşınarak, saydam ile opak arasında iç-dış sınırları birbirlerine göre değişkenlik gösteren 3 farklı kütle, yine sınırları değiştiren bir şekilde ortadaki bir boşlukta hareket eden bir platform ile birleştirilmiştir. Burada zemin ile birleşen orta kot tamamen şeffaf tasarlanmış, böylece zeminde dış mekân ile bütünlük sağlanmıştır. Bu kotun saydamlığı aynı zamanda üst kottaki opak kütlelerin de düşeyde tamamen yerden bağımsız görünmesi ile farklı, düşey bir sınırlandırmayı da ortaya koymaktadır.

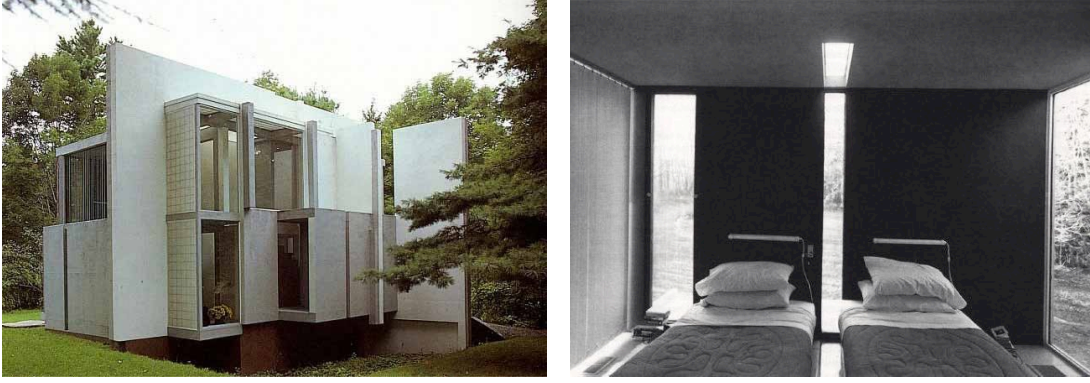

Şekil 3.6. Bourdeaux Evi, Koolhaas.

Kaynak: <https://www.archdaily.com/104724/ad-classics-maison-bordeaux-oma>.

İç ve dış arasındaki ilişkinin tartışılmaya başlayan modernizm, bir yandan da kamusal ve özel arasındaki ilişkinin kesildiği bir dönem olarak hatırlanmaktadır. İnsan ve sokak ölçeğini araç ve otoyol ölçeği almaya başlamış ve bu bağlamda da bina-sokak arasındaki sınırların esnekliği ve geçirgenliği başka bir şekilde değişikliğe uğramıştır. Modernizm sonrası sınır tartışmaları bu durumu oldukça eleştirecek ve buna karşı bina ile sokak arasında yeni ara mekânların oluşmasını, böylece hem işlevsel hem hacimsel olarak bulanık sınırların tasarlanmasını hedefleyecekti. Bu bağlamda saydamlık kelimesinin de yalnızca bir malzeme ile sınırlanamayacağı, aslında içinde esneklik ve geçirgenlik anlamında daha geniş anlamlar barındırdığı ortaya çıkarılacaktı.

Gür (2006), malzeme özelliklerinden bağımsız olarak olgusal ve deneysel saydamlık kavramlarından bahseder. Ona göre bir yapının saydam olması şeffaf yüzeylere sahip olmasının ötesinde bir durumdur. Olgusal saydamlık, binanın zemin, duvar vb. yüzeyleri ile boşluklarının örgütlenmeleri, ve bu sınır elemanlarının ve hacimlerin biçimlenişlerine göre mekânlar arasındaki iç-dış ve kamusal-özel diyalektiklerinin birbirleri içine akan mekânlara dönüşmesi durumudur. Örnek olarak, Eisenman'ın House VI evi, belirgin duvarlar ile birlikte bu duvarların negatifi olan boşluklardan oluşmaktadır (Yalgın, 2016). Bu boşluklardan geçen ışıkların izleri ile sınırlandırılmış mekân içinde mekânlardan oluşmaktadır (Şekil 3.7).

Şekil 3.7. “Olgusal saydamlık” - House VI, Eisenman.

Kaynak: <https://www.archdaily.com/63267/ad-classics-house-vi-peter-eisenman>.

Şeffaf bir cephe yerine sınırlandırılmış bir saydamlık, “malzeme özelliğinden çok daha fazlasını kapsar, bir arkitektonik düzeni anlatır” (Gür, 2006). Bu arkitektonik düzen, mekânsal algıyı ve sınırlar ile saydamlığın bu arkitektonik düzen içerisindeki akışını da beraberinde getirmektedir. Buna göre House VI projesinde cephede yaratılan, ışık için yaratılan bir geçirgenlik oyununu, iç mekândaki ışık ve gölge hareketlerine taşır ve mekânın içinde farklı sınırlar ve hacimler meydana getirir.

Saydamlık yalnızca malzeme, cephe ya da kütle hareketleri ile ilişkili bir kavram değildir. Gür’ün (2006) tanımladığı diğer saydamlık boyutu ise artık tam anlamıyla sirkülasyon ve kamusal-özel diyalektiği üzerinde durur. Deneysel saydamlık, kullanıcıların ulaşabildiği, kamusal ile direkt ilişki kuran ve saydamlığın, esnekliğin yüzeylerde değil, iç-dış arasındaki ve mekânın kendi içindeki sirkülasyonları üzerinden algılandığı üçüncü boyutunu oluşturur.

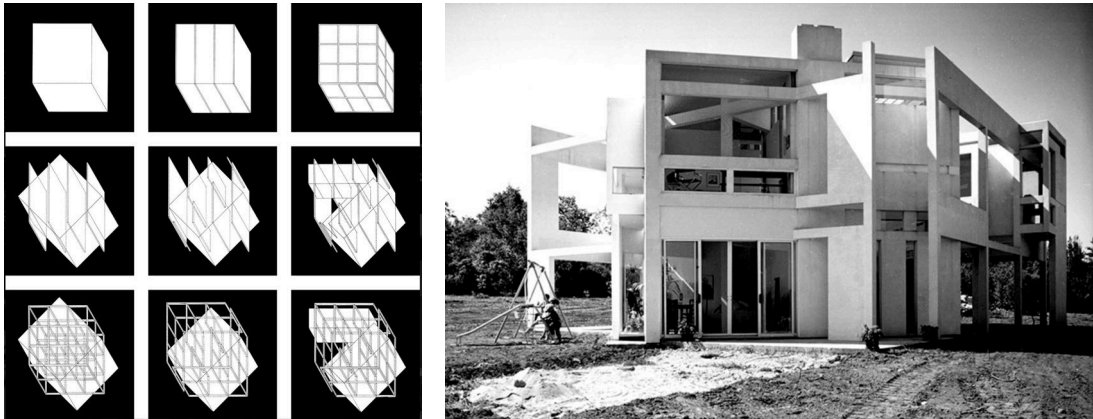
3.2.1.2. Eşikler, Esneklik ve Bulanıklaşan Sınırlar

Gür’ün (2006) ‘deneysel saydamlık’ olarak tanımladığı yüzeylerden bağımsız olarak, iç ve dış arasında yaratılan daha zengin bir sınır: geçiş, eşik, ara mekân, arayüz, tampon bölge gibi esnek sınırlardır. Daha önce tanımlanan eşik, mimari bir mekân olarak iç-dış ilişkisinde önemli bir rol oynar. Eşikler, eşik yüzeyler ve eşik mekânlar, mekânsal ilişkilere kattıkları katı veya bulanık ilişki ağları

nedeniyle de mimarlığın birçok tartışma konusunda yer almaktadır. Bu noktada geleneksel sınırlara karşın Eisenman'ın (2003) bulanık sınırları ile form ve program arasında önerdiği bulanık ilişkilerinden bahsetmek gerekmektedir.

Eisenman (2003), geleneksel sınırlandırma yöntemlerinin saydamlık-opaklık diyalektiğinde sıkışan iç-dış görsel ilişkisi, doluluk-boşluk diyalektiğindeki katı ve çizgisel sınırlandırmalar yerine form ve program arasında bir bulanıklaştırma önermektedir. Gür'e (2009) göre bu durum geleneksele karşı bir eleştiridir ve Eisenman "yapı/dekorasyon, soyutlama/somutlama, şekil/zemin, biçim/işlev, doğa / kültür arasındaki geleneksel karşıtlıklara meydan okur". Eisenman (2003), kendi teorisinde doluluk-boşluk, iç-dış veya kamusal-özel arasında tanımladığı bulanık ara mekânın birbirini şekillendiren bir doluluk-boşluk diyalektiğinden değil, kendi içinde aynı anda varolan farklı doluluk ve boşluklardan oluştuğunu belirtir.

Eisenman bir önceki bölümde bahsedilen saydamlık eleştirisine bir yanıt olan House VI projesindeki gibi, House III projesinde de bulanık sınırları kendisinin oyun kartlarına benzettiği yüzeylerle oluşturur (Eisenman, 1987). Bu bağlamda, geleneksel sınır yüzeylerine karşı, kendi diyagramları ile üçüncü boyutta değişen yeni yüzeyler, sınırlar ve bununla birlikte yeni yarı-kamusal, yarı-özel, yarı-açık, yarı-kapalı bulanık bölgeler oluşturur (Şekil 3.8).

Şekil 3.8. House III diyagramları ve binanın fotoğrafı, Eisenman.

Kaynak: Eisenman, P. (1987). *Houses of Cards*. New York, NY: Oxford University Press.

Mimarlığın ve mekânsal sınırların bulanıklaşması, Toyo Ito'nun 'bulanıklaşan mimarlık' kavramında evrilmiştir. Ito (1999), mimarlığın tıpkı insan derisi gibi, doğaya cevap veren, esnek, değişken ve organik sınırlardan oluşması gerektiğini vurgular. Bununla birlikte de mekânlar birbirleriyle çakışmalı, sınırlardan arınmalı, eylem ilişkileri kurularak mekânlar özgürleştirilmelidir. Mimarlığın bulanıklaşması ve deneyimsel saydımlıktan söz edildiğinde, Fujimoto'nun saydımlığı ve tekrarı kullanarak oluşturduğu, iç ve dış arasındaki ayrımın tanımsız, bulanık ve böylece de bu mekânların tamamen iç içe geçtiği mimari örneklerine değinmek gerekir (Şekil 3.9). Fujimoto, iç ve dış ve mimarlık ile doğa arasında kalanı, geçirgenliği ve mekânlar arasındaki sürekliliği gerçekleştirmeye çalışır.

Şekil 3.9. Fujimoto ve Şeffaflık: House N ve House NA.

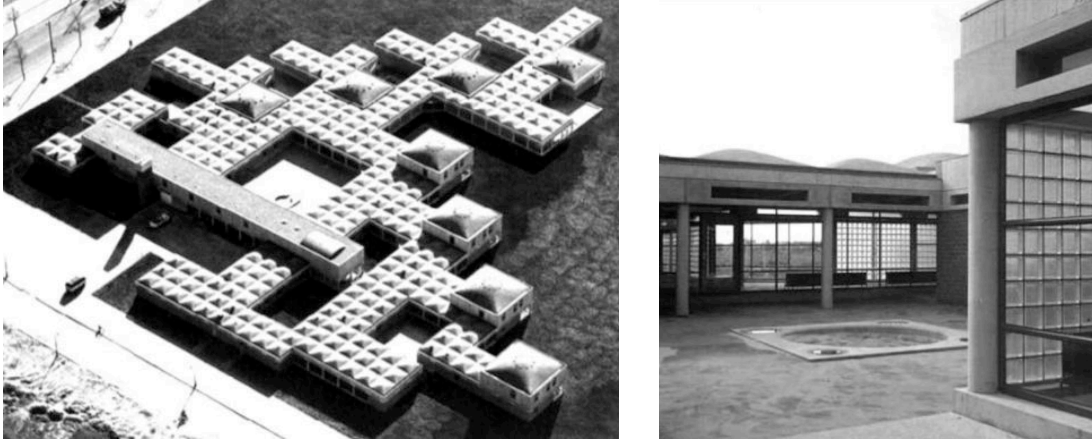
Kaynak: <http://www.arkitera.com/haber/23626/sinirlari-bulaniklastiran-bir-mimar--sou-fujimoto>.

3.2.1.3. Mekânsal Aradalık, Arayüz veya Sınırsızlık

Bulanıklaşan sınırlar, Eisenman'ın sıklıkla referans gösterdiği 'in-between' (aradalık) kavramı ile açıklanmıştır. Arada olmak, fiziksel veya kavramsal anlamda, iki farklı nesnenin, durumun, kategorinin veya mekânın arasında yer almak olarak tanımlanmaktadır. Deleuze'ün farklılık, tekrar, özyineleme gibi kavramlarından etkilenecek bu kavram üzerine yoğunlaşan Eisenman, sınırların mutlak doluluklar ve boşluklar arasında olmadığını veya sınırın mutlak doluluklar arasında boşluk, tampon alan olmadığını belirtir. Ona göre ara mekânda doluluk ve boşluklar aynı anda varolur. Böylece sınırlar bulanık, mekânlar akışkandır.

Deleuzeyen bir tanımla, “her şeyde eklemleme veya bölgeselleşme çizgileri vardır, katmanlar veya egemenlik alanları; fakat aynı zamanda hareket çizgileri de vardır, sınırsızlaştırma ve katmansızlaştırma hareketleri...” (Deleuze and Guattari, 1987). Eisenman’ın, Tschumi’nin, van Eyck’in ara mekânları da sınırların bu genişleme, akışkan ve bulanık olma gibi durumları ve sınırın sınırsızlığı barındırma fikri üzerine gelişir.

İç ve dış arasındaki sınırların ve bununla birlikte oluşan ara mekânların eski bir örneği Aldo van Eyck’in Amsterdam Yetimhanesi projesidir (Şekil 3.10). Aldo van Eyck, Team 10’da üzerinde durduğu konulardan biri de ‘in-between’ (aradalık) olmuştur. Ona göre ara mekân, farklı fenomenlerin buluştuğu ve birleştiği, zıtlıkların buluşup ikiz fenomenlere dönüşebildiği zemindir. Buna bağlı olarak, şekil değiştirir, esner, bulanıklaşır. Aldo van Eyck’in tanımladığı şekliyle, insan gibi “nefes alır ve nefes verir” (Strauven, 2007). Van Eyck, yetimhane projesinde açık-kapalı, kamusal-özel, tekil-çoğul, statik-dinamik, klasik-modern gibi bahsettiği tüm zıtlıkları barındıran iç-dış ilişkileri kurmuştur.

Şekil 3.10. Amsterdam Yetimhanesi, Aldo van Eyck.

Kaynak: Strauven, F. (1997). *Aldo van Eyck: Orphanage – A Modern Movement*. Rotterdam: NAI Publishers.

Sınırların bulanık ara mekânlara dönüşmesinin bir başka örneği de Tschumi’nin tasarladığı bina-kullanıcı ilişkilerinde görülebilmektedir (Şekil. 3.11). Tschumi (1996), eyleme odaklandığı ‘aradalık’ tanımında sinemadan ve film karelerinden söz eder. Buna göre filmlerde sahneler arası geçiş, çözünme yapılırken

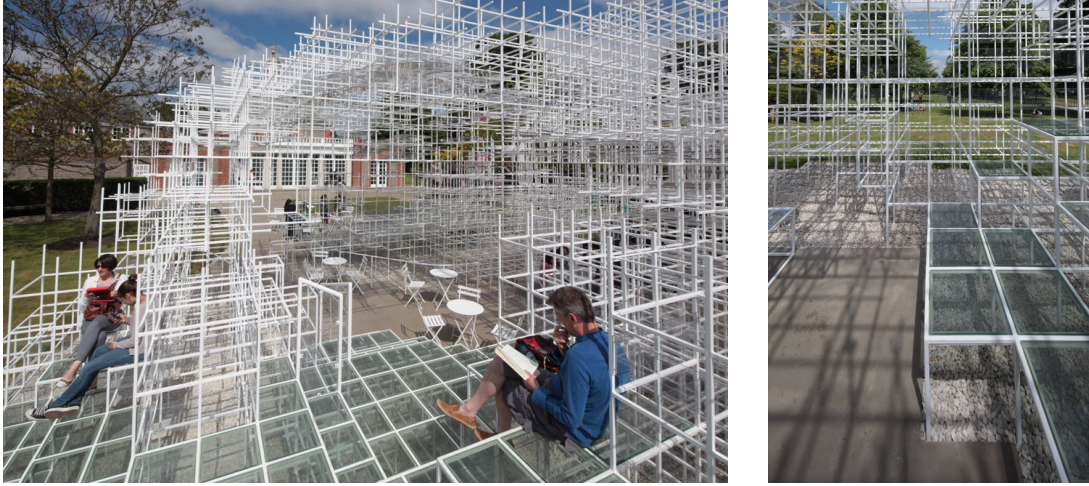
ve hareket devamlılığı söz konusu iken, mimarlıkta da mekânlar arası bir dizilim, akış ve hareketin devamlılığından söz etmek mümkündür. Tschumi'ye göre (1996), eylem olmadan mimarlık olamaz; mimarlık yalnızca form ve mekân ile ilişkili değildir, içinde eylemleri, etkinlikleri ve mekân içinde olan olayları barındırmaktadır. Ona göre mutlak iç, dış, kapalı, açık, kamusal ve özel yoktur, mekânlar arasındaki insan hareketleri, eylemleri ve sosyal ilişkiler vardır. Böylece mekânı sınırlandıran şey fiziksel bir sınır değil, eylemin kendisidir.

Şekil 3.11. Le Fresnoy Sanat Merkezi, Bernard Tschumi.

Kaynak: <http://www.tschumi.com>

Mekânsal sınırların tartışılması, mekânsal ‘aradallığın’ sosyal eylemler ve ilişkiler üzerindeki etkilerinin yeniden tanımlanma çalışmalarını ortaya çıkarmıştır. Öktem Erkartal ve Durmuş’a göre (2015), “Devinim, hareket, canlılık, esneklik gibi kavramlar üzerinden okunabilecek akışkanlık; esasında bir beden ve bedene ait algısal deneyim izlenimlerinin ortaya koyduğu sınır(sızlık) halidir”. Örneğin tasarımlarında sınırları sorgulayan Fujimoto’nun Serpentine Gallery için yaptığı pavyon, tanımladığı boşluk ve sirkülasyon sürekliliğinde iç ve dışı tanımsız hale getirir; hacim, uzaklık gibi kavramların okunmasını imkansızlaştırır (Şekil 3.12). Bu durumda, içinde bulunan bir kişi için mekân şairane bir tavırla sürekli şekil, yön ve hacim değiştirerek sanal, sürreal bir mekâna dönüşür.

Şekil 3.12. Serpentine Gallery Pavyonu, Sou Fujimoto.

Kaynak: <https://www.detail-online.com/article/interactive-art-serpentine-gallery-pavilion-by-sou-fujimoto-16577/>

Örneğin Peter Eisenman'ın Holokost Anıtı (Katledilen Avrupalı Yahudiler Anıtı) 19.000 metrekarelik bir alanda farklı büyüklüklerdeki prizmaların yarattığı topoğrafya içindeki boşlukta gezinenlerin yaşadığı travmatik deneyimi hedeflemektedir (Stephens, 2005). Bu travmatik deneyimi ise, topoğrafyanın üçüncü boyuttaki etkisi ile birlikte bu prizmaların içindeki sirkülasyon boşluklarındaki dolaşımın verdiği sınırsızlık hissi sağlamaktadır (Şekil 3.13).

Şekil 3.13. Holokost Anıtı, Berlin, Eisenman.

Kaynak: Whybrow, N. (2010). *Art and The City*. New York: I. B. Tauris.

Mekânsal sınırların tartışılmasında teknolojinin ve sanallığın da önemi büyüktür. Özellikle sanallık ve sanal mekân ile birlikte üçüncü boyut sorgulanmaya,

mekânsal sınırsızlık düşüncesi tartışılmaya başlanmıştır. Sinemadan ütopyalara kadar birçok örnekte mekânlar sınırsızlık kavramı üzerinden incelenmeye, mimarlıkta da esnek, sınırlarını değiştiren, ya da görünmeyen sınırları olan yapı ve mekân tasarımları denenmeye başlamıştır. Tschumi'nin (1996) de üzerinde durduğu gibi, mimarlık mekânın ve yaşamın sinematografik film karelerini oluşturmaktadır. Sinema da mimarlığın zamansal yaklaşımını ortaya koyar (Pallasmaa, 2005). Mekânda sınırsızlığı en iyi sahneleyen örneklerden biri kuşkusuz Lucas'ın Thx1138 filmindeki hapisanedir (Şekil 3.14). Sınırsız bir mekânda, sonsuz bir beyazlığın içi olarak betimlenen hapisane mekânının tanımlanabilir bir sınır çizgisi veya elemanı bulunmamaktadır. Bu bağlamda sınır ve sınırsızlık kavramları, Foucault'un kapalı, sınırları çizilmiş hapisaneleri ile Thx1138'deki sonsuz bir sınırsızlık karşılaştırması üzerinden okunabilir. Bu durumda sınırsızlığın da içinde bir sınırlandırma eylemi ve mekânsal tanımlı içerdiği belirtilmelidir.

Şekil 3.14. Sınırlandırmak için sınırsızlık, hapisane, Thx 1138.

Kaynak: <http://lucasfilm.com/thx-1138>.

Sınırlandırma eylemi, fiziksel sınırlar, söylemler veya sınırsızlığın kendisi ile yapıyor olabilir. Her şekilde, farklılıklar, değişiklikler arasındaki bir ara-olma halini, ara mekânı, arayüzleri kapsamaktadır. Sınırın farklı katı-esnek, kapalı-açık, ayırıcı-birleştirici yaklaşımları ve hatta sınırlı-sınırsız olma durumları iç-dış ilişkisi ile ilgili mekânsal programlamayı sağlar. Bu nedenle mekânsal bir dizilimden bahsetmek için mimarlıkta sınırlardan ve sınırın yarattığı ilişkilerden bahsetmek

gerekir. Mimarlıkta, özellikle kentsel mekânda bu iç-dış ilişkisi ise kamusal ve özeline ilişkisine dönüşmektedir.

3.2.1.4. Kamusal-Özel ve Yarı Kamusal-Yarı Özel

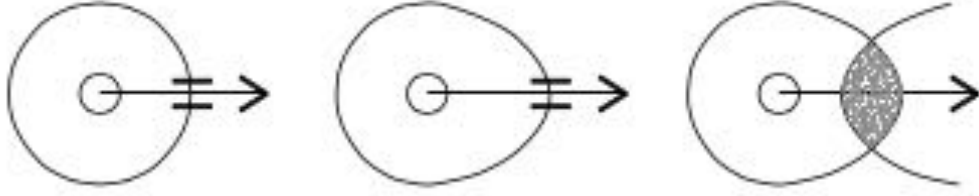
Modernizmin yapılar, konutlara ve özellikle kentsel dokuya yeni bir ölçek ve hız getirmiş, bununla birlikte de sınır kavramı gelişmiş ve değişmiştir. Araç için tasarlanan kentler ve binalar kısa sürede yerini araçla girilen binalardan oluşan bir sisteme bırakmış ve böylece sokağın yerelliği, kentlilerin karşılaşma potansiyelleri ortadan kalkmıştır. Bu durum CIAM'ın sona ermesi ve TEAM 10 tarafından insan ölçeğinin kaybına karşı yapılan eleştiriler sonucunda değişmeye başlamış ve iç-dış ilişkileri kamusal-özel mekânlar üzerinde tasarlanmaya ve yaşanmaya devam etmiştir (Mollaahmetoğlu Falay, 2016). Sonrasında bu durumun kentsel dokuda birçok soruna yol açtığı, kentsel mekânın ve sınırlarının, yarı-kamusal ve yarı-özel mekânlarda yaşanan hayatın ve mekânsal arayüzlerinin önemi sıklıkla vurgulanmaya başlanmıştır. Kamusal-özel arasındaki ilişkiler kentsel morfolojinin de tartışılmasını sağlamıştır.

Kamusal ve özel alanlar arasındaki ilişkiler, yarı-kamusal ve yarı-özel mekânların tanımları bir sonraki bölümde kentsel mekânlardaki sınırlar ve arayüzlerin tanımlarında daha detaylı olarak tartışılmıştır.

3.2.2. Giriş, Geçiş ve Yönlendirme

Kapılar, köprüler ve girişler sınırlardaki açılma noktaları olmakla birlikte, geçişin sağlandığı yerler olduklarından, belirli yönlendirmeleri de tanımlamaktadırlar. Sınırlardaki geçiş noktaları ve yönlendirmeler iç-dış arasındaki ilişkinin geçirgen olduğu ve karıştığı yerler olmaları açısından önemlidir. Geçişlerdeki yönlendirmeler iç-dış arasındaki ilişkiyi iki taraflı olarak destekler ve iç ve dışı daha az veya daha çok güçlü hale getirebilirler. Bu yönlendirmeler sınıra dik doğrultudaki doğrusal akslar

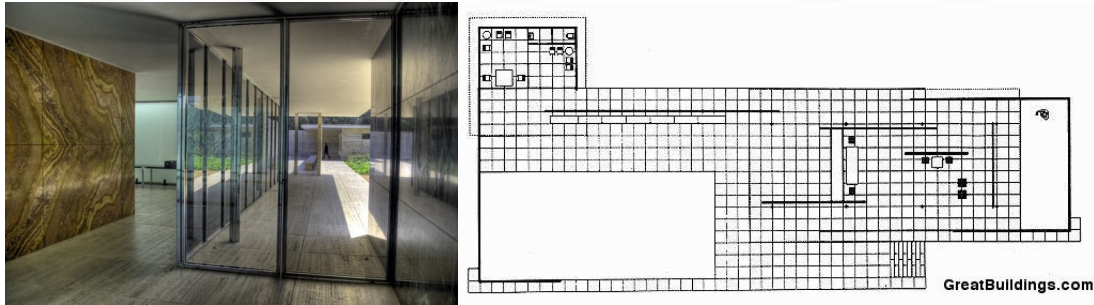
üzerinden olduğundan, iç mekânın dışa, dış mekânın da içe doğru genişlemesine ve nüfuz etmesine neden olur (Norberg-Schulz, 1971) (Şekil 3.15).

Şekil 3.15 : İç-dış arasındaki geçiş ilişkisi.

Kaynak: Norberg-Schulz, C. (1971). *Existence, Space and Architecture*. New York, NY: Praeger.

Geçişler ve/veya sınırların yönlendirici etkisi, sınırların yapısal özelliği hakkında da bilgi vermektedir. Buna örnek olarak Mies'in Barselona Pavyonu gösterilebilir (Şekil 3.16). Barselona Pavyonu'nda duvarların tüm sirkülasyonu tanımlayan sınır elemanları olması, hem mekânların birbirine geçmesini hem de sınırın bölücü bir eleman olmak yerine yönlendirme sağlaması bakımından önemli bir örnektir.

Şekil 3.16. Barselona Pavyonu, Mies van der Rohe.

Kaynak: Zimmerman, C. (2016). *Mies van der Rohe 1886-1969: The Structure of Space*. P. Gössel (Ed.). Köln: TASCHEN GmbH.

Giriş mekânları yönlendirici tüm diğer yüzeysel ve hacimsel sınırlardan bağlamsal olarak farklılaşır. Hem bir sınır, hem de bir sirkülasyon mekânı olan girişler, iç-dış ve kamusal-özel ayrımını belirleyen alanlar, eşiklerdir. Girişlerin en önemli yanı ise işlevsel, sembolik, hiyerarşik, kültürel ve toplumsal anlamlar barındırmasıdır (Yürekli, 2004).

3.2.3. Kişisel Alan ve Egemenlik Alanı

Sınırların ve sınırın iki tarafı ya da iç-dış ilişkisinin farklı açılma, kapanma, saydamlık ve/veya geçirgenlik durumları; sahiplenme biçimleri; sınırların tanımladığı mekânlar, bölgeler ve egemenlik alanları ile birlikte incelendiğinde anlam kazanmaktadır.

Egemenlik alanı, bir kişinin veya bir grubun kullandığı ve koruduğu sınırlanmış bir alandır (Pastalan, 1970). Altman'a (1975) göre de, egemenlik alanı kişilerin bir mekânı veya nesneyi sahiplenme ve kişiselleştirme davranışını sağlayan ve kişi ile diğerleri veya kişi ile mekân arasındaki sınırı düzenleyen bir kavramdır. Bu nedenle egemenlik alanı ve sınırın egemenlik alanlarının oluşumu ile ilişkisini incelemek için öncelikle kişisel alan ve kişisel mesafe kavramları ele alınmalıdır (Sommer, 1969).

Kişisel mekân, kişinin bedenini çevreleyen, düzgün olmayan, görünmez, bireyin bedeni ile birlikte hareket eden ve çevreye göre boyut değiştiren sınırlarla tanımlanmış olan bir alandır (Sommer, 1969; Gür, 2000). Bireylerin yarattığı bu görünmeyen sınırlar, kişilerin mekân ve topluluk içindeki davranışlarını belirlemekte ve kişisel mekânın sınırları da çevresel etkenlere göre ölçü değiştirebilmektedir. Kişisel mekânın sınırlarının denetimi bu bağlamda çevre ile ilişki düzeyini mahremiyet açısından düzenlemektedir (Gür, 2000). Mahremiyeti sağlayan duvar, perde gibi fiziksel sınırlar veya sembolik ayrımlar mahremiyetin ve dolayısıyla kişisel mekânın boyutunu belirlemektedir (Lang, 1987).

Kişisel mekân kavramı, kişinin çevresi ile ilişkilerini tanımlayan bir kavram olmakla birlikte tek başına yapısal çevreye bir gönderme yapmamaktadır. Fakat, kişinin sahiplendiği, kişiselleştirdiği alanı düzenleme, sınırlarını tanımlama, organize etme davranışı sınır ve egemenlik alanları açısından önemli diyalektikler ortaya koymaktadır. Bireyler veya toplumlar tarafından sınırlandırılan ve biçimlendirilen mekânlar ve nesnelere sahiplenilmekte, benimsenmekte ve yaşatılmaktadır (Gür, 2000). Bu bağlamda kişiselleştirilen mekânlarda oluşturulan sınırlar ve bölgeler, mekânın kişisel olarak tasarlanıp bir yere dönüştürülmesi, kişinin özünün mekânsal ölçekte dışa vurumu olarak nitelendirilebilir (Gür, 1996). Bilgin'e (1991) göre,

yaşanan bu kişiselleştirme ve sahiplenme olguları özne ve nesne arasındaki psiko-sosyal süreçlerin bütünüdür. Bu nedenle sahiplenilen ev kişiselleştirilen egemenlik alanları psiko-sosyal alanlar olarak da tanımlanmakta ve bu kavram savunulan sınırlar üzerinden açıklanmaktadır (Pastalan, 1970).

Egemenlik alanı kısaca, kişinin yere aidiyetini, mekânsal tatminini, çevreyle ilişkilerinin düzeyini belirten, tam anlamıyla bir “yer”dir. Egemenlik alanları kişi veya grupların çevre ile girdikleri iletişimlerini denetler ve egemenlik kontrolü için belirli sahiplenme davranışları ortaya koyar (Bayizitlioğlu, 2009). Toplumsal mekânlarda topluluğu parçalayan ve kast ve sınıflara ayıran veya aile, mahalle gibi grupların mekânlarını sınırlarla tanımlayan da bu yeri sahiplenme davranışıdır. İç-dış ilişkisi bağlamında, belirlenmiş sınırlar doğrultusunda topluluğun mekânı olan kamusal alan, konutlarda bireyin, ailenin iç mekânı olan özel alandan ayrılmaktadır. Bu ayrılma çoğu zaman çizgisel veya çerçeve formunda sınırlarla belirlenen bölgeler ve egemenlik alanlarına ayrılma davranışıyla forma da gönderme yapmaktadır (Lefebvre, 1984).

Egemenlik alanlarının tanımı, iç-dış ilişkileri kişi ve toplulukların belirli yaşamsal deneyimleri ile zaman içinde şekillenir. Zamanın önemli bir rol oynadığı egemenlik alanı tanımları ve sınır ilişkileri kimlik ve kültürleri ile doğrudan bağlantılıdır. Kişiselleştirme, adaptasyon ve aidiyet ile ilişkili olan bu mekânsal biçimlenişler bireylerin ve toplulukların kültürlerinin izlerini taşır (Rapoport, 1967). Kısacası, bireysel veya toplumsal tüm ölçeklerde kimlik ve kültür kavramları ile bütünleşen bir sahiplenme söz konusudur. Egemenlik alanı, sadece fiziksel ve sembolik sınırlarla tanımlanmış bir mekâna gönderme yapabilmekle birlikte, fikirler ve düşüncelerle oluşturulmuş soyut sınırlar ve toplulukları da tanımlayabilmektedir (Lang, 1987).

Sahiplenme yalnızca bir yerle ilişki kurma pratiği olarak kalmaz, sahiplenilen egemenlik alanını oluşturan sınırların özellikleri ile birlikte çelişki ve çatışmalara da yer verir (Lefebvre, 1984). Bu bağlamda, egemenlik alanını tanımlayan sınırların açıklık ve kapalılık durumları, fiziksel ve sembolik anlamları ile sınırdaki davranışlar da biçimlenir (Sommer, 1969; Lefebvre, 1984). Sahiplenme, egemenlik alanının

kullanıcısıyla psikolojik etkileşimini ve çevreyle ilişkisini betimleyen davranışsal bir mekânizma olarak çalışır.

3.3. Bölüm Sonucu

Sınır kavramı felsefeden coğrafyaya, sosyal bilimlerden mimarlığa kadar birçok alanda önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, sınır kavramının tanımı yapmak, mimarlıkta ve mekânsal ölçekteki karşılığını anlamak açısından önemlidir. Sınırın, bedenden topluma, mekândan kentlere kadar çok farklı ölçeklerde çok farklı fiziksel ve sosyal ilişkiler kurduğu açıktır. Sınırların iki farklı durum, nesne veya mekân arasındaki diyalektik ilişkileri yöneten bir arayüz olarak işleme, sınırın insan ve toplumların yaşamlarında ve kurdukları ilişkilerde gözlemlenebilmektedir.

Sınırların fiziksel ve sosyal yönleri, somut ve görünmez biçimlerinin olması, sınırın hem birleştiren hem ayıran bir olgu olması ve bu bağlamda kurduğu diyalektik ilişkileri ön plana çıkarmaktadır. Özellikle mekân-sınır ilişkisinden söz edildiğinde, sınırın insan tarafından kendini ayırma, bir alana egemen olma gibi ihtiyaçları, insanın dünyayı sınırlandırdığı mekânlar üzerinden deneyimlemesini etkiler. İnsan oluşturduğu merkezin çevresine bir çerçeve çizerek sınırları ve sınırın geçirgenliği tanımlar. Bu merkez-egemenlik alanı-sınır hiyerarşisi beraberinde sınır üzerindeki iç-dış ilişkisi, geçirgenlik, sınırın geçiş noktaları gibi yeni kavramları ortaya çıkarır.

Sınır yalnızca ayırıcı bir duvar değil, geçirgenliği denetleyen bir kapı, köprü de olabilmektedir. Her iki durumda da, sınır sosyal veya fiziksel bölümlenmeler, mekânsal veya toplumsal ayrışmalar, hiyerarşiler ve bunların arasındaki fiziksel, sosyal, kültürel, politik, ekonomik ve psikolojik birçok ilişkiyi tanımlar. Bu durum, sınırın insan-çevre ilişkilerindeki önemine de vurgu yapmaktadır. Bu nedenle, özellikle insan ve toplumların varolduğu mekân ve kent gibi ölçeklerde, sınırın egemenlik alanları ve iç-dış ilişkisi üzerinden okunması ve sınırlar ile sınırlandırılmış bölgelerin bir bütün olarak aynı sistemin parçaları olarak görülmesi önemlidir.

Mekânsal ölçekte sınırın fiziksel ve deneyimsel boyutundan bahsederken, kent ölçeğinde toplumlar, toplumsal ayrışma ve birleşme modelleri de dahil olmaktadır. Bu nedenle sınırın, bu fiziksel, sosyal, kültürel, politik, ekonomik, psikolojik, vb., birçok katmanı ve bunların arasındaki ilişkiler de önem kazanır. Tüm ölçekler arasında farklılıklar gösterebilen sınırlar ve egemenlik alanları, kentsel mekânın dokusu, tarihsel süreci ve dönüşen anlamı açısından kentsel ölçekte de farklı boyutlar kazanmaktadır. Bir sonraki bölümde kentsel mekân, kentsel sınır kavramı ve kentsel sınırların farklı katman ve boyutları incelenecektir.

4. KENTSEL SINIRLAR

Doğada, felsefede, coğrafyada ve mimarlıkta politik, ekonomik, sosyal ve mekânsal ölçeklerde karşımıza sıklıkla çıkan sınır kavramı insanların gündelik yaşamı ve yapısal çevre ile ilişkileri üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Sınırlar mekânsal fenomenlerdir ve onların ilişkileri ulusal sınırlar gibi sınırın politik yönlerinin ötesine geçmektedir (Breitung, 2011). Politik coğrafya açısından ulusal sınırlar ve küresel sınırlar gibi ulus ve ulus ötesi ölçeklerde ele alınan sınır, bölge ve egemenlik alanı gibi kavramlar, kentsel ölçekte ise daha yerel olarak bölge, topoğrafya, peyzaj ve topluluklar açısından ele alınmaktadır. Sınırlar ulusları veya bölgeleri ve egemenlik alanlarını ve aynı zamanda sınır bölgelerini ve kentleri de ayırıştıran unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Breitung, 2009).

Sınırlar kentsel mekânda farklı şekillerde görülebilmektedir. Farklı şekillerde kentsel veya toplumsal dokuyu etkileyen kentsel sınırlar kenti farklı, dinamik ve düzensiz bölgelere ayırırlar. Doğadaki sınırlardan farklı olarak kentsel sınırlar fiziksel özelliklerin dışında sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve psikolojik anlamlar da taşımaktadırlar (Waterhouse, 1993). Kentleşmenin ve kentli nüfusun giderek arttığı günümüzde, kentlerin mekânsal dokusunu oluşturan kentsel sınırlar sürekli olarak biçim ve anlam değiştirmektedir. Kentler, kentlilerin çizdiği sosyal, politik, ekonomik, kültürel ve fiziksel sınırlarla şekillenmekte ve anlamlandırılmaktadır.

Sınırlama kavramı kentsel ölçekte yeni bir kavram olmamakla birlikte, 1970 sonrasında değişen günümüz kentlerinin sosyo-ekonomik yapısı yeni ayırma/ayırışma tiplerini de beraberinde getirmiştir. 1970'lerden itibaren kentin gündelik yaşamı, toplumsal kutuplaşma, özel ve kamusal arasındaki ilişkilerin dönüşümü ile biçim değiştiren sınırlar, günümüz kentlerinin kentsel dokularında önemli ve problemleri elemanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Şentürer, 2005).

4.1. Kentsel Mekân ve Sınır İlişkisi

Daha önce de belirtildiği gibi sınırlar kentsel mekânın dokusunu tanımlayan ve kentin farklı parçalarını hem birleştiren, hem de ilişkilendiren elemanlardır.

Kentsel sınırlar bu sınırlandırma pratiklerini hem fiziksel hem de sosyal olarak şekillendirirler. Bu nedenle öncelikle kentin tanımının yapılması, kentsel mekânın açıklanması ve günümüz metropollerinin mekânsal durumunun tartışılması, kentsel mekânların strüktürünün nasıl şekillendirildiğinin ve kentliler için ne tip anlamlar taşıdığına anlaşılması gerekmektedir (Breitung, 2011).

4.1.1. Kentsel Mekânın Tanımlanması

En basit tanımıyla kent, toplumun barınma, çalışma, ulaşım, dinlenme ve eğlenme gibi işlevlerinin karşılandığı yerleşme birimidir (Keleş, 1998). Kentsel mekân ise, bu işlevlerin veya kişisel ve ortak kullanıma ait tüm ihtiyaçların gerçekleştiği özel ve kamusal alanların tümünü oluşturur. Kentin daha detaylı ve çok yönlü bir tanımı Mumford (1961) tarafından yapılmış ve kent, aile ya da mahalle gibi küçük gruplar ile birlikte belirli amaçlara hizmet eden ve birbirleriyle ekonomik ilişkiler kuran kurumların oluşturduğu bir yapı olarak tanımlanmıştır. Ona göre kent, bir coğrafi ağ, bir ekonomik kuruluş, kurumsal bir süreç, sosyal eylemlerin geçtiği bir tiyatro ve kolektif birliğin görsel bir sembolüdür (Mumford, 1961). Bu tanımıyla Mumford, kentin toplumsal yaşamın tüm fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel bütünlük ve ilişkilerinin kurgulandığı bir sistem olduğunu açıklamaktadır.

Kentsel mekânlar, kentin tüm fiziksel, sosyal ve ekonomik ilişkilerinin yönetildiği ve toplumun kültürel ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılandığı yerlerdir. Kentsel mekânlar, barınma, çalışma gibi kişisel işlevlerin gerçekleştirildiği bireysel veya belirli gruplara ait özel mekânlar ile grupların toplandığı, insanların birbirleriyle karşılaştığı, iletişim kurduğu, etkileşime geçtiği, bireysel veya topluluk olarak kendilerini ifade ettiği kamusal mekânlardan oluşmaktadır (Erdönmez ve Akı, 2005; Özsel, 2009).

Özel mekânlar bireylerin veya grupların kişisel işlevlerini gerçekleştirdiği, genellikle bina, arsa gibi özel mülklerin içinde ve dışarıyla iletişiminin kısıtlanmış olduğu mekânlardır. Özel mekânların sınırları ait olduğu birey veya gruplar tarafından belirlenmektedir (Özsel, 2009).

Kamusal mekânlar ise tüm toplumun yararı için düzenlenmiş, herkesin kullanımına açık, kamuya ait mekânlardır. Bu bağlamda kamusal alanlar, bireylerin, grupların veya tüm toplumun kullanımına açık ve ortak alanlardır. Parklar, meydanlar, cadde ve sokaklar gibi kentlilerin karşılaştığı, etkileşime girdiği, ortak kullandığı tüm alanlar kamusal mekânlar olarak tanımlanırlar.

Weintraub'a (1997) göre kamusal-özel arasındaki en büyük ayrımı erişilebilirlik, açıklık olarak da açıklanabilecek olan 'görünürlük' ve toplumsal yaşamın en önemli noktasına işaret eden 'kolektiflik' yaratmaktadır. Özel alanlar, mahremiyeti, kişiselliği veya bir egemenlik alanını gösterirken, kamusal alanlar toplumsal yaşamın ve ilişkilerin kurulduğu karşılaşma mekânlarıdır, toplumsal yaşama hizmet eder.

Kamusal ve özel alanların ve bu bakımdan bir iç-dış ilişkisinin tartışıldığı en önemli örnek kuşkusuz Giambattista Nolli'nin 1748 tarihli Roma haritasıdır. Bu haritada geleneksel bir doluluk-boşluk haritası yerine, zemin kat kullanımlarına göre kamusal ve özel alanlara göre bir doluluk-boşluk elde edilmiştir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1. Roma haritası, Giambattista Nolli.

Kaynak: <http://www.arkitera.com/haber/11585/10-haritada-sehir-planlamanin-evrimi>.

Kamusal ve özel arasındaki ilişki iki boyutlu bir plan düzleminde ve zemin kattaki işlevsel farklılıklar üzerinden okunması yetersiz kalacak bir ilişkidir. Bunun yanı sıra, kamusal ve özel alanlar arasında, insanların bireysel ve toplumsal ilişkilerinin farklılığı olarak da görülebilecek bu farklılık ve ayırım, kamusal alanla özel alanın net tanımlarını yapmakla birlikte, bu mekânlar arasındaki ilişki bir net sınır çizgisinden fazladır (Şekil 4.2).

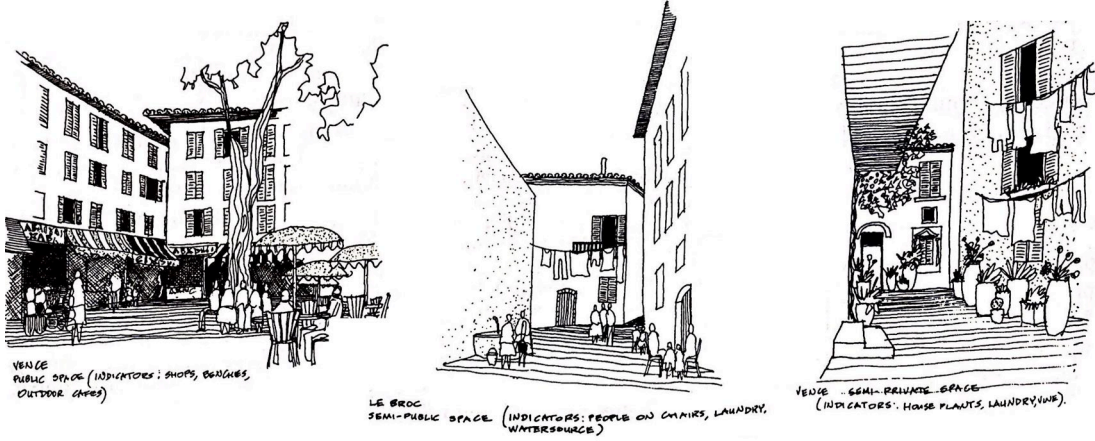

Şekil 4.2. Bina-sokak (iç-dış, kamusal-özel) arasındaki geçirgen sınırlar.

Kaynak: Weintraub, J., Kumar, K. (1997). *Public and Private in Thought and Practice: Perspectives on a Grand Dichotomy*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Kamusal ve özel arasındaki sınırlar, daha önceki bölümlerde de anlatıldığı gibi, farklı esneklikteki sınırlardan, eşik mekânlardan ve arayüzlerden oluşur. Kamusal ve özel sınırındaki bu alanlar, işlevlerine ve özelliklerine göre yarı-kamusal ve yarı-özel olarak tanımlanırlar. Yarı-kamusal alanlar, mülkiyeti kamuya veya belirli bir gruba ait olan, kullanıcıların ortak işlevlerde sosyal ilişkiler kurabildiği, konut dışındaki, avlular, ortak bahçeler, otoparklar, merdiven ve koridorlar gibi, ortak kullanım alanlarıdır. Yarı-özel alanlar ise şahıs mülkiyetinde olan, fakat görsel veya işlevsel olarak kamusal alanla ilişki kuran, istenildiği şekilde kullanılmayan ve toplumsal denetim içeren mekânlardır. Yarı-özel alanlara örnek olarak bina ile kent arasındaki geçiş ve eşik alanları, ön bahçe, balkon gibi mekânlar verilebilir (Özsel, 2009).

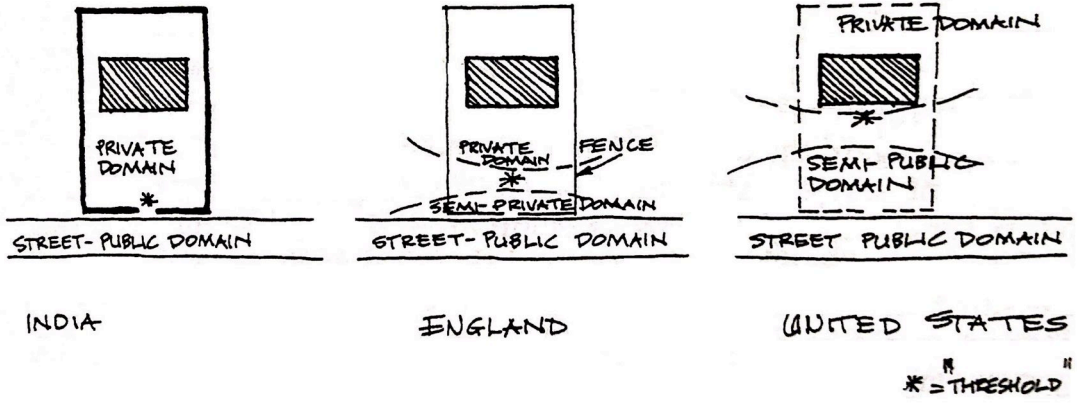
Kamusal, yarı-kamusal ve yarı-özel alanların anlaşılması için Rapoport (1982) Güney Fransa örneği üzerinden bazı göstergeler tanımlamıştır. Buna göre kamusal alanlar, açık alanların, cafelerin, mağazaların, ağaç, işaret, lamba ve bankların bulunduğu yerlerdir ve herkesin eşit erişim hakkı vardır. Yarı-kamusal alanları belirleyen göstergeler, sandalyeler ve sandalyelerde oturan insanlar, asılmış çamaşırlar, çeşmeler olup, bunlar genellikle kamuya açık veya belirli bir grup tarafından kullanılan elemanlardır. Yarı-özel mekânlar ise, daha çok özel mekânların eşikleri, özel mekânlarla ilişki kuran yerler olmakla birlikte, göstergeleri asılı çamaşırlar, ev bitkileri, asmalar, giriş kapıları vb. olabilmektedir (Şekil 4.3).

Şekil 4.3. Güney Fransa'da kamusal, yarı-kamusal ve yarı-özel mekânlar, Rapoport.

Kaynak: Rapoport, A. (1982). *The Meaning of the Built Environment: A Nonverbal Communication Approach*. Beverly Hills: Sage Publications.

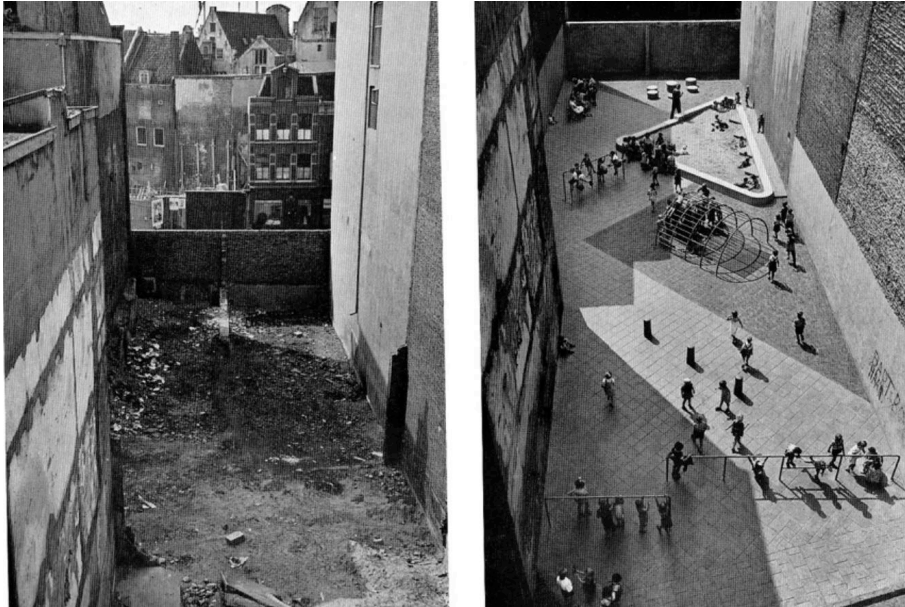
Rapoport'a (1969) göre, bina-sokak ilişkisindeki bu yarı-kamusal ve yarı-özel alanlar, fiziksel sınırlar olarak görülse de, buldukları yerin sosyal ve kültürel özelliklerini gösterirler. Bina ve sokak, özel ve kamusal arasındaki sınırın esnekliği, oluşan eşik mekânın özelliği, sosyo-kültürel anlamlar taşır. Rapoport (1969), Hindistan, İngiltere ve ABD'de örnek konutlar üzerinde yaptığı analizde, konutların sokak ile ilişkilerindeki elemanları inceler. Buna göre Hindistan örneğindeki duvar, İngiltere örneğindeki çit gibi sınır elemanları ile üç boyutlu bir sınır elemanının olmadığı ABD konutu arasındaki eşik mekânları farklılıkları Şekil 4.4'te görülmektedir.

Şekil 4.4. Hindistan, İngiltere ve ABD’de kamusal-özel ilişkilerin karşılaştırılması.

Kaynak: Rapoport, A. (1969). *House, Form and Culture*. Upper Saddle River, NJ:Prentice-Hall, Inc.

Sınırlar, sokak ve mahalle ölçeğinde değerlendirildiğinde, sirkülasyonu, özel ve kamusal alanları hem işlevsel hem görsel olarak ilişkilendiren, sosyal ilişkileri yöneten alanlar olarak kent dokusunda önemli bir yere sahiptirler. Bu nedenle, özellikle modernist kentin insan-mekân ilişkilerinin eleştirilmeye başlanmasıyla mimari tasarımda da önemli bir konu haline gelmişlerdir. Bunun bir örneği kuşkusuz Aldo van Eyck’in kentlerdeki ara mekânlara tasarladığı oyun alanlarıdır (Şekil 4.5).

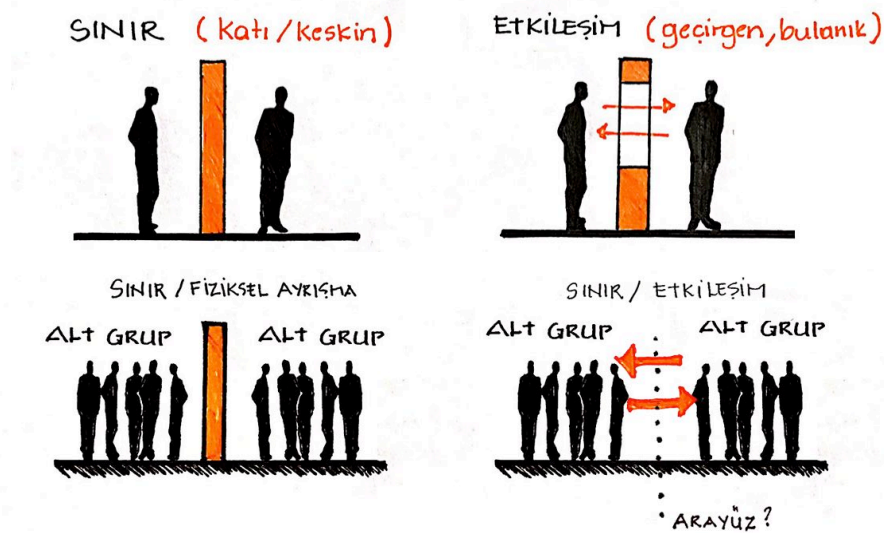
Şekil 4.5. Kentin ara mekânlarında oyun alanları, Aldo van Eyck.

Kaynak: Strauven, F. (1997). *Aldo van Eyck: Orphanage – A Modern Movement*. Rotterdam: NAI Publishers.

4.1.2. Kentsel Mekânın Sınırlanması

Tüm kentlerin doğu, güney doğu yakaları, kuzey sahilleri, vb. farklı bölgeleri bulunmaktadır. Kentlerdeki fiziksel yönlendirmeler dışında, gündelik yaşamın yapısını oluşturan farklı insanlar, farklı işlevler, farklı bölgeler ve farklı ilişkiler de bulunmaktadır. Bu farklı bölgeler ve bölgeler arasındaki ilişkiler, kentin kullanıcılarının zihninde belirginleşmeye ve yaşadıkları, sahiplendikleri, gezmeyi tercih ettikleri, uzak durdukları vb. bölgeler olarak yer etmeye başlar (Rapoport, 1977). Kentsel doku ve kentin gündelik yaşamı tüm bu farklı bölgeler ve bölgelerin arasındaki farklılıklar, benzerlikler ve ilişkiler üzerinden oluşmaktadır. Kentsel mekândaki farklılıklar, görünen ve görünmeyen sınırlarla somutlaştırılır ve yönetilir.

Kentsel mekânda, fiziksel olarak mekânları ayırıştıran sınırlardan, kontrolün sembolik yansımaları olan sınırlara, sosyal yaşantı üzerinden görünmez sınırlara kadar birçok örnek kentsel mekânı ve kentlileri ayırıştırmaktadır. Bu bağlamda yol, güzergah ve köprüler gibi **yönlendirici sınırlar**; girişler, kapılar gibi **toplanma noktaları oluşturan sınırlar** ve bariyerler, duvarlar, çitler gibi **ayırışma alanları** ile sınırlar genel olarak kenti farklı sosyal ve ekonomik kategorilere bölmekte ve sınırın iki yanında farklı davranışlar oluşturabilmektedir (Diener ve Hagen, 2012). Bu durum, sınırın ne kadar katı veya esnek, ayırıcı veya geçirgen olduğunu belirler ve sınırlandırılan alanlar arasındaki sosyal ilişkileri belirler (Şekil 4.6).

Şekil 4.6. Kentteki sınırlarda ilişki ve ilişkisizlik.

Kentsel sınırlar, farklı fiziksel, sosyal, ekonomik, politik ve kültürel etmenleri birleştirme ve ayırma işlevleri ile kentsel dokunun mekânsal organizasyonunu oluşturan çok katmanlı ve karmaşık sistemlerdir. Kevin Lynch (1960) kentsel mekânı ve kent imgesini oluşturan öğeleri **yollar** (paths), **sınırlar** (edges), **bölgeler** (districts), **düğüm noktaları** (nodes) ve **referans noktaları** (landmarks) olarak belirlemiştir. Lynch'in belirlediği bu beş ana öğe kentin fiziksel biçimlenişini etkileyen öğeler olarak sonraki araştırmalarda kentin sosyal sınırlarını barındırmaması nedeniyle eleştirilmiştir. Fakat Lynch'in tanımlarında kentin fiziksel biçimlenişini etkileyen bu öğelerin kentlinin algısında ne tür etkileri olduğu üzerinde de durulmakta olup, bu tanımlar sonraki tüm fiziksel ve sosyal elemanların incelenmesinde de ana kaynağı oluşturmuştur.

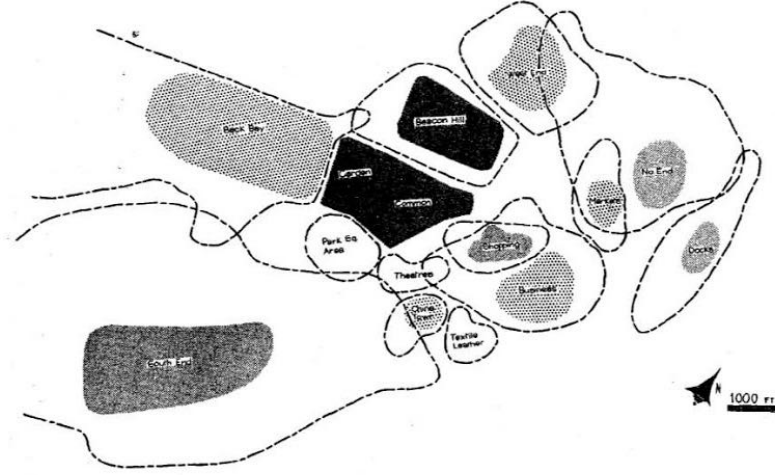
Lynch'in tanımladığı ilk öğe **yollar**dır. Yollar (*paths*) kentlinin (Lynch'in tanımıyla gözlemcinin) sürekli bir alışkanlıkla, ara sıra veya potansiyel olarak üstünde hareket ettiği veya hareket etmesi muhtemel sürekli çizgiler olarak tanımlanabilir. Lynch'in tanımladığı yollara örnek olarak sokaklar, caddeler, yaya yolları, transit yollar, kanallar, tren yolları gibi sürekliliği olan, kentlinin lineer olarak hareket ederken kenti algıladığı çizgiler verilebilir. Yollar bu bağlamda kentteki sirkülasyonun yaşandığı ve kentin algılandığı doğrusal elemanlar olarak, hem yönlendirici hem de ayırıştırıcı sınırlar olabilmektedirler. Simmel (1997b) de yolların kentsel mekânın şekillenmesi ve yerlerin ve bölgelerin ilişkilmesi açısından insan yaşantısındaki baskın durumuna değinmektedir. Ona göre iki yer arasındaki ilk yolu inşa eden insanlar, insanlığın en büyük başarılarından birisini gerçekleştirmiştir. Birleştirme ve ilişkilendirme isteği mekânların biçimlenmesini ve kentsel mekânın oluşumunu sağlamıştır. Yollar mekânları ilişkilendirerek insan hareketlerinden yola çıkan ve hareketi yöneten faktörler olmuşlardır. Simmel (1997b) bu bağlamda, birleştirme ve ayırma pratiklerinin aynı sürecin parçaları olduğunu belirtmekte ve ayırma/ayırıştırma eylemlerinin de bir çeşit birleştirme olduğunun ve kentsel mekânın en baskın fiziksel ve sosyal elemanları olarak karşımıza çıktığının altını çizmektedir.

Simmel'in birleştirme/ilişkilendirme ve ayırma/ayırıştırma eylemleri olarak üzerinde durduğu yol ve sınır kavramlarına ek olarak, Lynch (1960) de, yollar kadar gözlemcinin kentsel mekânın diğer elemanlarıyla ilişki kurduğu yerler olmamakla

birlikte, kentteki ikincil önemli lineer öğelerin **sınırlar** (*edges*) olduğunu belirtmektedir. Kentsel mekânda, binaların sokakla sınırları ya da yerleşkelerin sınırları; tren yolu kesintileri, kıyılar veya duvarlar olarak farklı işlev ve ölçeklerde karşımıza çıkan sınırlar, iki faz arasındaki geçiş çizgileri veya süreklilik içindeki lineer kesintiler olarak tanımlanabilmektedir. Sınırlar koordinat akslarından çok yanal referanslardır. İki yanındaki bölgeleri ayırıştıran bariyerler olabileceği gibi, iki bölgenin kesiştiği ve ilişkilendiği derzler de olabilirler. Şentürer (2005) de sınırın ayıran keskin bir çizgi olmasından çok bu ilişkilendiren derz olma durumu üstünde durmakta ve sınırların ayrışma noktaları olabileceği gibi, kent dokusundaki farklı malzemeleri, aktiviteleri, kullanımları, durumları, kültürleri ve topoğrafyaları kesiştiren çizgiler olarak da karşımıza çıktığını belirtmektedir. Lynch (1960) sınırın her iki yönünü de ele alarak, sınırların yollar kadar direkt deneyim noktaları olmamalarına rağmen, kent ve kentliler için önemli düzenleyici elemanlar olduğunu belirtmiştir.

Sınırın bu kentsel dokuyu bölgelere ayıran ve farklı bölgeleri birleştiren davranışı Kevin Lynch'in belirttiği üçüncü bir kavramına da önem kazandırır niteliktedir. Bu bağlamda, **bölgeler** (*districts*) de kentin iki ve üç boyutlu olarak bölümlenmiş orta ve büyük ölçekli parçalarını tanımlamaktadır (Lynch, 1960). Bölgeler, sınırlar ve yollar kadar dominant elemanlar olmasalar da, kentliler için kenti fiziksel ve sosyal boyutlarıyla birlikte algısal olarak şekillendiren ana elemanlardır. Kentlerdeki bölgeler, egemenlik alanları ve mahalleler gözlemcinin girdiğinde “içeride olma” hissini yaşadığı ve dışarıdan da belirli kimlik, karakter ve fiziksel sınırlarıyla ayırıştırabildiği alanlardır (Lynch, 1960; Bauman, 1998; Paasi, 2005; Nightingale, 2012). Bunun yanı sıra kentsel dokuya bakıldığında, kentte Lynch'in de bahsettiği farklı sınır özelliklerini okunabilir kılan ve “içerisi-dışarısı” ayrımını yaparak kentsel sınırları sürekli olarak etkileyen de bölgelerdir. Lynch (1960), bunu Boston'daki bölgeler ve sınırlar üzerinden örneklendirmiş ve kentin farklı sınırlarını ve bölgelerini haritalandırmıştır (Şekil 4.7). Sınırın sosyal boyutunu kapsayan bu bağlamda bölgeler, sınırı incelerken ayrı tutulamayacak kadar sınır ile ilişkili bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

FIG. 25. Variable boundaries of Boston districts

Şekil 4.7. Boston kentinin farklı sınırları ve bölgeleri.

Kaynak: Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Cambridge: MIT Press.

Kentsel dokunun algılanmasını ve şekillenmesini sağlayan çizgileri ve parçaları olarak yollar, sınırlar ve bölgelerin dışında bunların fiziksel ve algısal kesişim noktaları da Lynch'in tanımladığı beş ögenin içinde yer almaktadır. Bu bağlamda **düğüm noktaları** (*nodes*) kent içindeki yolların kesişim noktaları, kavşaklar, ulaşımdaki duraklama noktaları, geçiş alanları ya da strüktürel değişim noktalarını kapsamaktadır. Düğüm noktaları kent içindeki gözlemcinin girebildiği, içinde yer aldığı ya da ilerlediği çizgide kesinti yaşayarak durakladığı ve önemini bu sokak köşesi, meydan gibi tanımlı ve stratejik noktalar olmasından alan alanlardır. Bu alanlar da farklı bölgeler arasındaki etkileşimin ve toplumun farklı gruplarının karşılaştığı alanlar olarak geçirgen ve ayırıcı sınır elemanları olabilmektedirler.

Diğer stratejik noktasal elemanlar olan **referans noktaları** (*landmarks*), yine gözlemci tarafından algılanan noktasal elemanlar olmakla birlikte, gözlemcinin içine girebildiği değil, farklı mesafelerden algıladığı işaretler, mağazalar, yapılar, topoğrafyadaki değişiklikler olabilmektedir. Referans noktaları sokak ölçeğindeki düğüm noktalarından farklı olarak farklı mesafelerden algılanabilmekte ve çevresindeki bölgeler, yollar, sınırlara dair referanslar vermekte ve belirli bölgeleri,

yönleri sembolize etmektedirler (Lynch, 1960). Bu bağlamda, referans noktalarının da bölgeleri tanımlayan veya sınırları belirleyen elemanlar olduğu açıktır.

Daha önceden de belirtildiği gibi Lynch'in tanımları farklı yorumlar ve kent araştırmalarına da öncülük etmiştir. Birçok araştırmacı kentlerin imgesel özelliklerini ve kent dokusunu okuma ve algılama üzerine araştırmalar yapmış, Lynch'in tanımladığı fiziksel elemanlara kimlik, kültür gibi sosyal öğeleri de eklemiştir. Bu bağlamda, Breitung (2011) Lynch'in gözlemci bakış açısından gitse de çoğunlukla iki boyutlu anlattığı bakış açısına sosyal etmenleri eklemek için insanı odak noktasına koymuştur. Baudelaire ve Benjamin'in önceden üzerinde durduğu "*flaneur*" kavramı üzerine giden Breitung (2011), "*flaneur*" ü kenti deneyimleyen herhangi biri olarak betimler. Benjamin'e göre (1993), "*flaneur*" caddelerin evine dönüştüğü, bina cepheleri içinde kendini evde hisseden ve kenti gözlemleyen bir kentli olup, bu deneyimini modern Paris'in sokakları, pasajları ve bu mekânlardaki kamusal yaşam içinde gerçekleştirmektedir. Bu örnek Lynch'in tanımladığı kentsel dokunun fiziksel ve sosyal katmanlarını barındıran ve çoğu kent için de benzer nitelikler taşıyabilecek bir yorum olmuştur.

Breitung (2011) kentleri bir kentli gözünden inceleyerek üç gözlem üzerinde durmaktadır. Ona göre, kentte gezen bir kişi ilk olarak kent içindeki belirgin bölgeler olan ve geniş yollarla ayrılan mahallelerin hücresel yapısını gözlemler. İkincil bir gözlem, belirgin sınırlar olarak göze çarpan duvarlar ve tel örgüler olmaktadır. Breitung (2011), son olarak da fiziksel farklılıklar ve sınırların üzerindeki sosyo-mekânsal ayrışmanın gözlemleneceğini ve özellikle günümüz kentlerinin bölünmesindeki baskın bir öğenin de bu ayrışma olduğunu belirtmiştir.

Fiziksel olarak mekânları ayırıştıran sınırlardan, kontrolün sembolik yansımaları olan sınırlara, sosyal yaşantı üzerindeki görünmez sınırlara kadar birçok örnek kentsel mekânda ayrışmaya yol açmaktadır. Lynch'in (1960) tanımladığı fiziksel imgeler, kentlinin sosyal yaşantıda çevresini şekillendirme davranışından ortaya çıktığından, özellikle kentsel mekânı parçalara ayıran sınırları oluşturan bölgesel etkenler kent dokusunun oluşumunda etkili olmaktadır. Bu bağlamda, modern kenti parçalara ayıran çizgiler, fiziksel işlevleri ötesinde kentte kontrol, güç sembolü, yerel yönetim, kimlik ve aidiyet gibi farklı sosyal etkiler bırakabilmektedir

(Breitung, 2011). Kent içindeki sınırlar, farklı bölgelerin, egemenlik alanlarının, camiaların ve en belirgin olarak mahallelerin farklılıklarını ve ayrışmalarını gösteren fiziksel etmenler olarak var olurlar (Jacobs, 1961). Kentin bölgeleri, yerel alanları ve mahalleleri yalnızca fiziksel çizgiler çizmenin ötesinde, sosyal kategoriler, gruplar, farklılıklar ile bir taraftan kentsel dokuda çeşitlilik yaratmakta, bir taraftan da yeni kentsel sorunları beraberinde getirmektedir.

4.2. Kentsel Sınırın Boyutları

Kentsel sınırların, sınır kavramının fiziksel ve sembolik anlamları dışında ortaya koyduğu ayrışma kavramı, kentsel sınırları ayırdığı mahalleler ve bölgeler bazında incelemeyi gerektirmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada kentsel sınır kavramı fiziksel sınırların politik, sosyal ve psikolojik bağlamları üzerinden incelenmiştir (Şekil 4.8).

Şekil 4.8. Kentsel sınırın fiziksel ve sosyal boyutları.

Kent içindeki sınırlar, kentteki fiziksel ve sosyal farklılıklara göre tanımlanabilir. Rapoport (1977), bu farklılıkların kentlerde, bir yandan peyzajlarda, bölgelerde ve şehirlerin bütünü gibi kentsel ölçeklerde görülebilirken, şehirlerdeki bölgelerde ve hatta binaların bölümlerinde bile görülebileceğini belirtmiştir. Rapoport'un belirlediği fiziksel ve sosyal farklılıklar bunların ortaya çıktığı durumlar ve ölçekler ile birlikte bu farklılıkların ne tip görünen ve görünmeyen sınır elemanlarına dönüştüğü önemlidir.

4.2.1. Fiziksel Sınırlar

Fiziksel sınırlar kentsel dokuda belirgin olarak görülebilmektedir. Bunlar bina veya bahçe duvarları, kapıları ya da sitelerin çitleri, tel örgüleri, duvarları gibi fiziksel elemanlar olabileceği gibi, mahalleler arasında açıkça seçilebilen yapısal ve topografik farklılıklar olabilirler.

Rapoport (1977), fiziksel farklılıkları, görsel, devinimduyumsal / kinestetik, işitsel, dokunsal farklılıklar veya kokuda, hava hareketlerinde, hava sıcaklığında görünen farklılıklar olarak sınıflandırmıştır. Bu farklılıkların arasında, fiziksel bir kent dokusunda en etkili ve önemli grubu görsel farklılıklar oluşturmaktadır. Görsel farklılıklar şu şekilde gruplanabilir:

- Nesnelere: biçim, boyut, yükseklik, renk, malzeme, doku, detay vb. farklılıklar
- Mekân kalitesi: biçim, boyut, sınırlar ve bağlantılar – birleşim ve değişimler
- Işık-gölge: ışık seviyeleri, ışık kalitesi, ışık ve gölgede geçici değişimler
- Yeşil alanlar: İnsan yapımı ile doğal arasındaki farklılıklar, bitki çeşitleri arasındaki farklılıklar
- Yoğunluk: algılanan yoğunluğun görsel yönleri
- Yeni / eski, iyi korunmuş / bakımsız
- Düzen / düzensizlik, çeşitlilik
- Ölçek ve kentsel doku
- Yol dokusu
- Topoğrafya: İnsan yapımı ve doğal topoğrafya arasındaki farklılıklar

Devinim duyumsal / kinestetik farklılıklar ise seviye değişimleri, eğriler, ve hareket hızı olarak özetlenmiştir (Rapoport, 1977). Burada tüm seviye değişimleri önemli olmakla birlikte, hareket ve hız üzerinde daha detaylı durmak gerekmektedir. Kentteki hareket ve hızdaki bu farklılıkları Gehl (2006), 5 km/s ve 60 km/s mimarlıkları üzerinden açıklar. Gehl'in yaklaşımına göre, 5 km/s hızında, beden ve sokak/mekân arasındaki ilişki daha yoğundur, insan hareketleri daha akışkandır. Görsel, işitsel, dokunsal duyular, kokular ve hatta tatlar devreye girer. Ölçek insan ölçeğindedir, zemin kat kullanımlarından, aktivite yoğunluğundan, karşılaşmalardan, etkileşimden ve sosyal ilişkilerden bahsedilebilir. 5 km/s mimarlığındaki detaylar

daha fazla olduğundan, Rapoport'un tanımladığı diğer sesler, kokular, hava hareketleri ve dokunsan farklılıklar bu ölçekte görülebilmektedir. Bunun tersine 60 km/s mimarlığı ise arabaya göre tasarlanmıştır. Bu mimarlıkta yalnızca cepheler, duvarlar, reklam panoları görülmektedir. Yüksek bir hızda ilerlenmesine rağmen, görülen imaj tamamen durağandır. Sosyal ilişkiler, detaylar ve etkileşimler olanaksızdır. 60 km/s mimarlığında kamusal alan yoktur, yalnızca otoyol vardır (Gehl, 2006).

4.2.2. Sosyal Sınırlar

Mekânsal sınırlar genellikle fiziksel ve sosyal olarak ayırma görevi gören fiziksel elemanlar olarak algılanmaktadır. Mekânsal olarak sınır imgesi, mekânları ve işlevlerini keskin biçimde ayıran ve tanımlayan metaforik bir çit veya duvar olarak görselleştirilir. Fakat mekânsal sınırlar aynı zamanda fiziksel hiçbir sınır elemanının yer almamasına karşılık, farklılıkları (farklı bireyler, fikirler, eylemler veya farklı mekânsal kullanımlar gibi) tanımlayabildiğimiz yerler veya durumlar da olabilmektedir (Low, 2000; Feuer, 2016). Gözle görülebilir fiziksel sınırların yanı sıra sembolik sınırlar da kentleri oluştururlar. Hatta bazı kentsel sınırlar fiziksel veya mekânsal tüm verilerden bağımsız sosyal grupların oluşturduğu grupların çizdiği sosyal sınırlar da olabilirler.

Rapoport (1977), sosyal farklılıkları da insanlar, aktiviteler, işlevler, nesnelere, kentin kullanımı, hiyerarşi, sembolizm, anlam, sosyal kimlik ve statü gibi kavramlar üzerinden açıklar. İnsan ve aktiviteler, demografik verilere ve kamusal alanlara dair fikirler verir. Konuşulan dil, davranış biçimi, kıyafetler ve insanların fiziksel özellikleri insanlardaki farklılıkları tanımlamaktadır. Aktiviteler ise tipi ve yoğunluğuna göre farklılıkları yaratır.

Mekânların kullanım biçimleri de kentsel alandaki sosyal farklılıklar ve toplumsal sınırlar hakkında oldukça fazla bilgi verebilmektedir. İşaretler, reklamlar, yiyecekler, kullanılan nesnelere, kişiselleştirmeler, dekorasyon, bitki ve bahçeler gibi küçük ölçekli farklılıklar, işlev değişimleri ve kentin kullanımı bu gruba girmektedir.

Kentin kullanımı, sokağın kullanımı ve ön/arka, kamusal/özel, iç/dış, içe kapalı/dışa dönük gibi diyalektikleri barındırır. Tüm bunlar kültürel sınırlar ve davranış kurallarıyla doğrudan ilişkilidir (Rapoport, 1977).

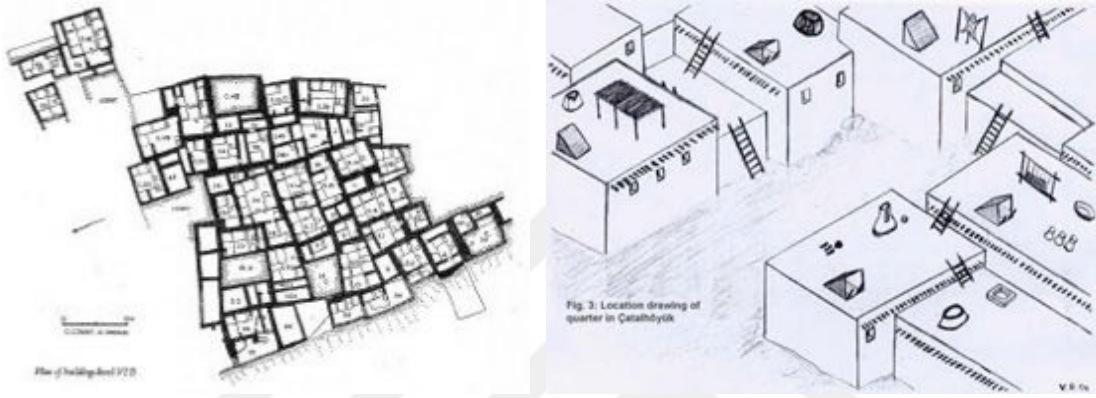
Rapoport'un tanımladığı sosyal farklılıkların diğerleri olan sosyal kimlik, statü, sembolizm gibi kavramlar ise, tam olarak çalışmanın konusunu, neo-liberal kentleşme sonucunda sosyal statü üzerinden çizilen sosyal sınırlar ve kentin parçalanmış bölgelerini açıklamaktadır ve ilerideki bölümlerde sıklıkla söz edilmektedir. Neo-liberal kent politikaları ve günümüz metropollerinin etkilenişinden bahsetmeden önce kısaca kentsel sınırların geçmişi ve zaman içindeki dönüşümlerini incelemek yararlı olacaktır.

4.3. Kentlerin ve Sınırların Dönüşümü

Tarih boyunca insanlar ve topluluklar yerleşmelerin ve kentlerin içindeki farklı gruplar arasında sınırlar belirlemiş ve “biz” ve “ötekiler” kavramları altında kentteki farklı toplulukları ayırtmıştır. Kentlerin sosyal ve politik durumları bu kavramların kapsamını sürekli olarak değiştirmiş ve dönüştürmüştür, fakat sınırlandırma, ayırıştırma ve dışlama kentlerde kentsel mekânı ve insan ilişkilerini tanımlayan kavramlar olarak her zaman var olmuşlardır. Yaklaşık yetmiş yüzyıl boyunca kentsel sınır ve kentsel ayırıştırma kavramları farklı bölge ve egemenlik alanlarını tanımlamaya devam etmiştir. Çoğunlukla kentin konut alanlarında algılanan bu farklılaşma sınırları, farklı birey ve ailelerin yaşam alanlarını ayıran mekânsal ölçekteki sınırlar olabileceği gibi, farklı sınıfları, zanaatları, ulusları, ırkları, dinleri, medeniyetleri ve cinsiyetleri ayıran sınırlar olarak da karşımıza çıkmışlardır (Nightingale, 2012).

İnsanoğlunun ilk karşılaştığı mekânsal sınır öğeleri, barınma alanlarının duvarları ve çatıları olmuştur. Kentsel mekândaki sınırların oluşmasının ilk ve en basit örneklerini de, ilk yerleşmelerdeki yapıların duvar ve çatılarının mekânları korunaklı ve korunaksız alanlar olarak ayırmasına dayandığı söylenebilir. Bunun tipik bir örneği Çatalhöyük'tür (Nightingale, 2012). Bu örneğin özgün olması,

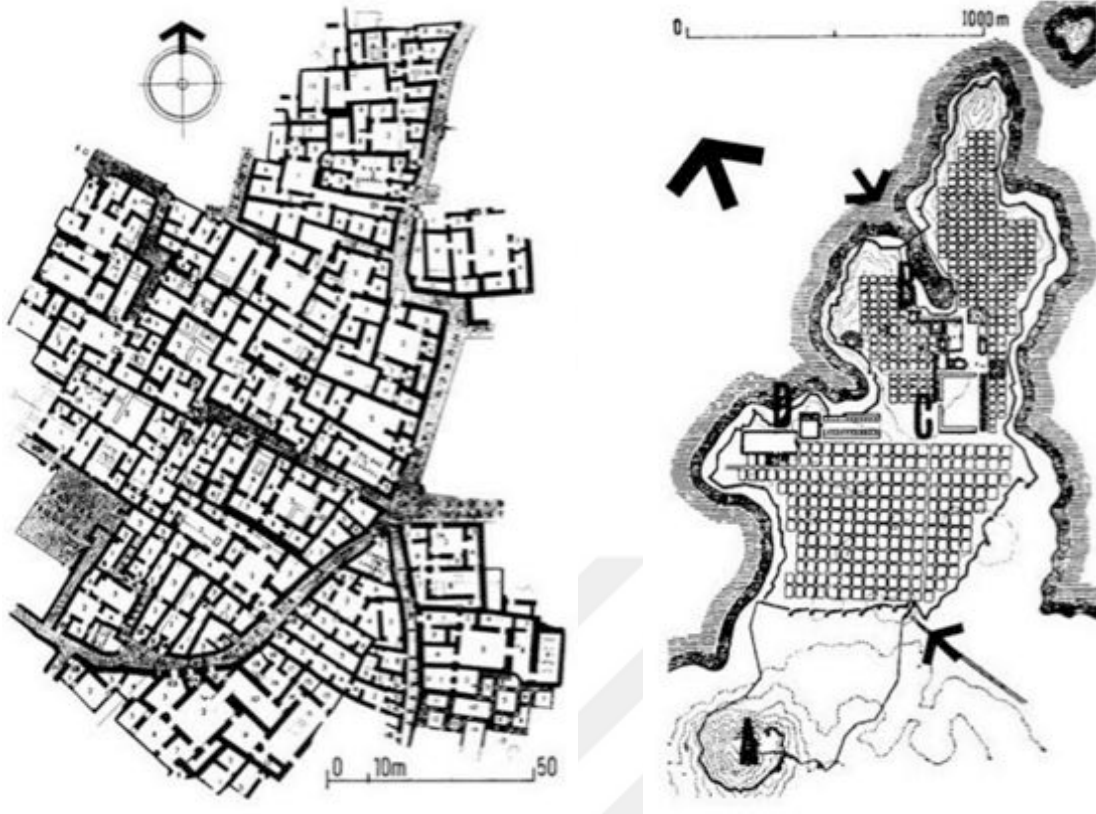
yollara, boşluklara yer verilmemiş, konutların bal peteği şeklinde bitişik olarak inşa edilmiş olmasıdır. Böylece tek sınırlar olan duvarlar, döşemeler ve teraslar, sirkülasyon ve ortak kullanımların alanı olmakta ve mutlak sınırlandırılmış bu dokuda aslında belki de mekânlar arasındaki akış ile bir sınırsızlık yakalanmış olmaktadır (Şekil 4.9). Çatalhöyük, tarih boyunca görünen ve bilinen bir kent sınırı, duvarı yerine dışarıda depo vb. işlevlerden oluşan birimler koyarak, işlevler yardımıyla kent sınırları çizmiş olduğu bilinmektedir (Morris, 1994).

Şekil 4.9. Çatalhöyük, sınırlılık / sınırsızlık arasında.

Kaynak: Morris, A. E.J. (1994). *History of Urban Form – Before the Industrial Revolution*, New York, NY: Routledge.

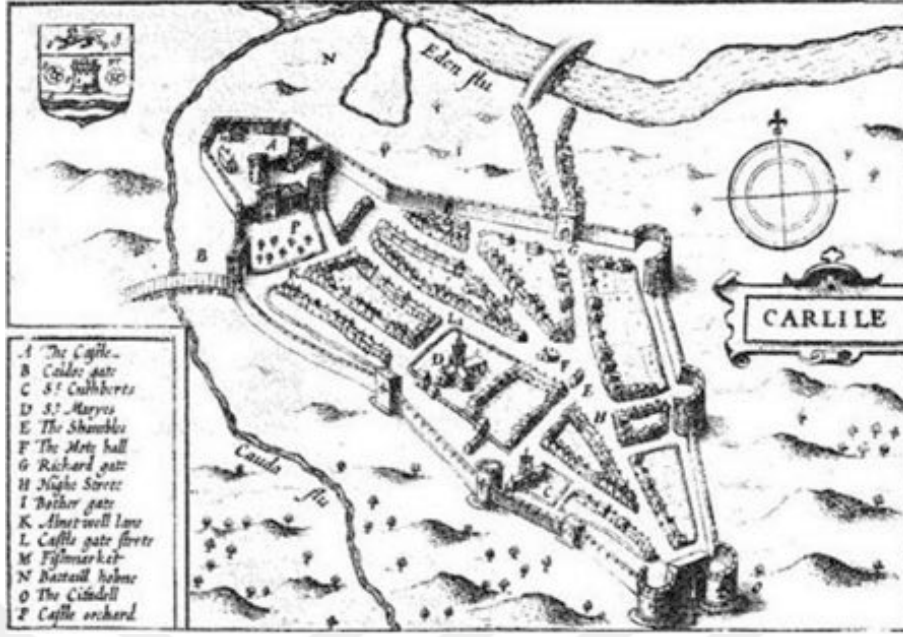
Barınma, tehlikeden korunma amacıyla yola çıkılarak oluşan iç mekân – dış mekân ilişkisinin bu ilk örneklerini antik kentlerde görülen diğer toplumsal ve fiziksel sınırlar takip etmiştir. Tanrıların ölümlü canlılardan ayrı bir yerde yaşaması gerektiğinin, mekânsal, topografik ve yapısal sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilecek akropoller, kentlileri köylülerden ayrı yaşaması gerektiği düşüncesinin sonucunda ortaya çıkan kent-kırsal bölgeselleşmeleri ve kentteki yabancıların kentin yerlilerinden ayrı yaşaması fikriyle ortaya çıkan kent içi yabancı mahalleleri kronolojik olarak kentlerde ortaya çıkan ilk toplumsal sınırları ortaya çıkarmıştır (Nightingale, 2012). Bu durum, antik Yunan ve Roma kentlerinin gridal düzenlerinin yanında tanrılar, şehirliler ve köylülerin yerleşmelerini, bunların sosyal sınırlarının belirli formlarda ve çeşitli elemanlarla somutlaşmasını sağlamıştır (Şekil 4.10).

Şekil 4.10. Akropol, kent ve köy sınırları

Kaynak: Morris, A. E.J. (1994). *History of Urban Form – Before the Industrial Revolution*, New York, NY: Routledge.

Kentsel sınırlardan bahsedildiğinde kuşkusuz ilk akla gelen kent duvarları ve bu duvarları ile ortaçağ ulus kentler olmaktadır. Ortaçağ feodal kentlerinin duvarları, monarşi ve feodal aristokrasinin güvenlik sağlama amacını sembolize etmektedir. Duvarın güvenlik sağlama amacını sembolize etmekle birlikte, din, sosyal statü, kültür, coğrafya ve etnik köken gibi nedenlerle toplumsal ayrışmayı da hedeflediği bilinmektedir (Marcuse, 1997). Güvenlik amacının dışında, kent içindeki aristokraziyle kentin dışında kalan köylüyü de ayırmaktadır (Şekil 4.11). Bu bağlamda bu kentlerde kent giriş kapıları, ticaretin iç-dış arasında akışkan bir mekânsal yayılım gösterdiği birleşim ve etkileşim alanları da olmaktadır. Bu tip bir iç-dış ilişkisi ortaçağ Avrupa kentleri üzerinden anlatılmakla birlikte tarih öncesine dayanmakta ve birçok kentte görülmektedir.

Şekil 4.11. Ortaçağ Avrupa kentine örnek olarak, Carlisle Kenti, İngiltere.

Kaynak: Morris, A. E.J. (1994). *History of Urban Form – Before the Industrial Revolution*, New York, NY: Routledge.

Ticaretin eski dönemden beri kentlerin sınırlarını ve sınırlarındaki ilişkileri belirlediği bilinmektedir. Bunun yanı sıra, ticaret ve gezgin tüccarlar kent içindeki sınırları ve egemenlik alanlarını da etkilemiştir. Birçok kentte yabancı tüccarlar kendilerini fiziksel olarak sınırlandırdıkları belirli bölgelerde yaşamışlardır. Bunun kökeninin de Sümerlerin nehir kenarındaki kentlerinde liman kenarında bulunan yabancı tüccarların bölgelerine dayandığı arkeologlar tarafından ortaya çıkarılmıştır. İstanbul'da da hem Bizans hem Osmanlı döneminde Pera bölgesinin tüccarlar tarafından kurulan bir bölge olduğu bilinmektedir (Nightingale, 2012).

Yine kökeni çok eskilere dayanmakla birlikte, ortaçağ ve sonrası itibariyle düzenlenen ve günümüze kadar gelerek kent içindeki bölgeleri halen ayırmaya devam en önemli kentsel sınırlar din, ırk ve etnik kökenli toplumsal ayrışmaların fiziksel yansımaları olmuştur. Bu durum da yine İstanbul'un sur içinde Hristiyan, Yahudi ve Müslüman mahallelerinin yan yana fakat hem görünmeyen egemenlik alanları hem de bunun morfolojiye yansımış somut göstergeleri ile örneklendirilebilir. Yine İstanbul örneğinde olduğu gibi, sur içi bölgesi olan

kentlerde, sur içi ve sur dışı arasındaki sınırlar veya kent içindeki surların ayırdığı bölgeler gibi fiziksel sınırlandırma pratiklerine rastlanmaktadır.

Modern çağa yaklaştıkça sınıf, din, ırk, etnik köken, cinsiyet gibi ayrışmalar farklı şekillerde devam etmiştir. Geçtiğimiz yüzyıl, mimarlık ve sosyal bilimler çerçevesinde, kent içindeki sosyal sınırların en çok Kuzey Amerika'da ırk ayrımına göre çizilen görünmeyen sınırlar üzerinden tartışıldığı bilinmektedir. Günümüzde hala sosyal veya fiziksel ayrışmalarla birçok kent örneğinde görülebilmektedir. Din ve ırk üzerinde yoğunlaşmaya devam eden kentin görünmeyen sınırlarının en çarpıcı örneklerini Lefkoşa, Belfast gibi bölünmüş kentler oluşturmaktadır.

Modernizm ile birlikte, daha önce de belirtildiği gibi, ölçek, sirkülasyon ve hız değişikliği ile birlikte sınırlar da büyük bir değişime uğramıştır. Kentlerin doluluk-boşlukları, ölçekleri ve morfolojik özellikleri değişmiş, insan yerine araç sirkülasyonunun yoğunlukta olduğu ve tasarımının buna göre yapıldığı kentler ortaya çıkmıştır. Otoyollar ve yüksek binaların sistemi olarak özetlenebilen bu sistemde yaya ölçeğinde karşılaşılan arakesitlerin ölçeğinin değiştiği, yok olduğu veya algılanamaz hale geldiği söylenebilmektedir. Modernist kentler, daha sonra sokak ve insan ölçeği konusundaki eleştiriler ile birlikte yeniden eski haline doğru bir değişim yaşamaya başlamış ve iç-dış, kamusal-özel diyalektikleri yeniden kentlerde önem kazanmıştır. Kamusal-özel arasındaki ilişkiler kentsel morfolojinin de tartışılmasını sağlamıştır.

Son olarak, günümüze gelindiğinde küreselleşmenin kentler üzerindeki etkisiyle birlikte ortaya yeni sınıf ayrımları çıkmaya başlamıştır. Bu ayrımlarda beliren yeni alt kent modelleri, yan yana geldiği noktalarda keskin ayrışma sınırları ortaya çıkarmaktadır. Bu sınırlar hem çarpıcı sosyo-mekânsal ayrışma formlarını somutlaştırırken, diğer bir yandan da kentle kurdukları farklı ilişkiler ve yeni kentsel sınırlar ile kentin hem fiziksel hem sosyal dokusunu etkilemektedir. Neo-liberal kent politikalarının kentlere getirdiği bu yeni sınıflar ve onların yerleşmelerinin en çarpıcı örneklerini Güney Amerika şehirleri vermekle birlikte (Şekil 4.12), benzer modelde geç ve abartılı kapitalizmin görüldüğü Türkiye'de ve özellikle İstanbul'da da bu tip yerleşmeler etkili olmaya ve kent dokusunu değiştirmeye başlamıştır.

Şekil 4.12. Sao Paolo'daki yerleşmeler arasındaki fiziksel farklılıklar / sınırlar.

Kaynak: <https://urbanomnibus.net/2011/06/beyond-flyover-urbanism-learning-from-sao-paulo/>

Neoliberal kentlerin günümüzde aldığı durum öncesi metropol kentin ve heterojen yapısının tanımlanması ve incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle alan araştırması öncesinde, çalışma kapsamında ele alınan metropolde sınırlar, neoliberal politikalar sonucunda gelen yeni kapalı yerleşmeler ve etkileri tartışılmalıdır.

4.4. Metropolde Sınırlar

Modernizmin kesin çizgileri ve 'rasyonel' büyük kent modellerine karşın modern metropol daha organik, parçalı, karmaşık olarak büyümüştür. Metropolleri geleneksel kentten ayıran en büyük özellikleri heterojen, parçalı ve değişken yapıda olmalarıdır. Alexander, Ishikawa ve Silverstein'a (1977) göre, metropol alanlar her biri yeterince küçük ve bağımsız kültürler oluşturacak kadar otonom olmadan dengelenemeyeceklerdir. Böylece, metropol alanlar, sürekli değişen, etkileşen, parçalı yapıdaki dokular bütünü olarak sürekli bir değişim bölgeleri halindedir.

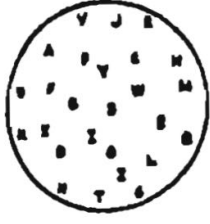
Mimarlar ve plancılar halen 'irrasyoneli bastırıp rasyonel olanı ön plana çıkararak, birbirine benzer kentsel modellere' değer veriyor olsalar da, gelişen

metropolde çeperlerde veya alt kültür grupları arasında her zaman sınırlar, ayrılma, ayrışma mekânları ve etkileşim çizgilerinden oluşmuştur (Berber, 2010). Fakat bugün gelinen noktada, hızlı dönüşümlerle kentsel dokudaki belirli alanlar kesilip yerine çevresi ile ilişkisi olmayan yeni yerleşmeler yerleştirildikçe bu sınırlarda daha önce hiç görülmediği şekilde yeni sınırlandırma biçimleri ve ölçek farklılıkları ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşme etkisindeki günümüz metropollerinin çeperlerdeki bu değişimleri '*suburb*' (alt kent) kelimesi ile tanımlanmaktadır. Türkçe'de karşılığı banliyo olan bu alanlar, kentlerin çeperlerinde orta ve orta-üst gelir grubunun yerleştiği, kente bağlı yeni yerleşmeler olmakla birlikte metropol koşullarında alt kentin kentin merkezinde, çeperinde ve dışında farklı sınıfların yeni yerleşmelerini kapsayacağı da düşünülmektedir (Kurtuluş, 2005; Dirik, 2009). Bu yerleşmelere, üst sınıfın kent dışındaki villa yerleşmelerinden, kent çeperlerindeki orta sınıf yerleşmelerine, kent içindeki rezidanslar ve apartmanlaşmalara kadar birçok farklı örnek verilebilir. Alexander, Ishikawa ve Silverstein (1977), kentin bu parçalarındaki yerleşme gruplarını ve yarattıkları egemenlik alanlarını '*subculture*' (alt kültür) olarak tanımlamaktadır. Çalışma boyunca bu terime ve bu terimle birlikte anılan alt kent modellerine yer verilmektedir.

4.4.1. Metropolde Alt Kültürler ve Sınırları

Metropoller içinde farklı bölgeleri ve bu bölgelerin birbirleriyle iletişimlerini içeren çoğul, değişken dokulara sahiptir. Metropollerin dokuları üzerindeki yapılan tartışmalar, uzun bir zamandır süregelmekte olan önemli tartışmalardır. Bu tartışmalar ve metropol dokusuna Alexander, Ishikawa ve Silverstein (1977) insanların kent içinde yayılabileceği üç alternatif doku ile cevap verirler ve bu dokulara olan eleştirilerini ve yorumlarını eklerler. Onlara göre kent dokuları üç grupta toplanabilir: heterojen şehir, gettolar şehri ve alt kültürlerin mozaïği (Şekil 4.13).

The heterogeneous city.

Heterojen şehir

City of ghettos.

Gettolar şehri

Mosaic of subcultures.

Alt kültürler mozaïği

Şekil 4.13. Sırasıyla heterojen şehir, gettolar şehri ve alt kültürlerin mozaïğinin kentsel dokuları.

Kaynak: Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M. (1977). *A Pattern Language: Towns Buildings Construction*. Berkeley, CA: Oxford University Press.

Heterojen kentler, tüm farklılıkların tek bir sınır olarak kentin içinde karışık olarak yaşadığı kentlerdir. Bu eşit ve heterojen yayılma, farklı sınırları ve farklılıkların karşılaşma olanaklarını yok eder, benzerliğe teşvik eder. Bu nedenle de heterojen görümlerine rağmen homojen ve donuklardır (Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M., 1977). Bu bağlamda aslında her şeyin eşit görünmesini hedefleyen ve sınırları engelleyen bir doku aslında hareketsiz, sıkıcı ve kentsel yaşamdan uzaktır.

Getto şehirlerinde heterojen şehirlerin tam tersine basit ayrışma formları görünür. Kendi içinde homojen görünen farklı parçaları biraraya getiren bu kent dokularında sınırlar ayırıcıdır ve farklı 'gettolaşmış' alt kültürler, toplumun geri kalanından izole yaşamaktır (Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M., 1977). Yeni yerleşmelerin keskin sınırları ve kent ilişkileri ile kentin geri kalan, özellikle alt gelir yerleşme alanları da düşünüldüğünde, gettolaşmalara neden olduğu güncel tartışma konularındandır.

Son olarak, Alexander, Ishikawa ve Silverstein'in (1977) önerdiği alt kültürler mozaïği dokusu, farklı alt kültürlerin alt kent modellerinin, esnek sınırlar ve arayüzleri oluşturan konut dışı kullanımlar sağlayan ara mekânların yer aldığı metropol dokusudur. Bu dokuda sınırlar, yeni yaşam biçimlerini destekler ve kentlilerin diğer alt kültürler ve egemenlik alanları ile sosyal ilişkiler kurmalarını sağlar.

Alt kültür gruplarını içinde barındırdığı daha küçük komşuluk birimleri ve mahalleler oluşturmaktadır. Alexander, Ishikawa ve Silverstein'a (1977) göre, alt kültürler ve mahalleler hücrelere, aralarındaki sınırlar ve ara mekânlar da hücre duvarlarına benzer; geçirgen, esnek yapıdadır ve ayırmak yerine ilişki kurmak için inşa edilmişlerdir. Birbirleri ile etkileşim halinde olsalar bile, alt kültürler ve özellikle mahalleler, insanların belirli bir yere ve gruba ait olma ihtiyacını karşıladıkları için önemlidirler. Günümüz kentlerinde ortaya çıkan dokular ise komşuluk birimlerini ve mahalleleri ortadan kaldırmakta, gettolara dönüştürmektedir (Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M., 1977).

4.4.2. Metropolde Bir Egemenlik Alanı Olarak Mahalle

Sosyal sınırlar fiziksel sınırlar kadar okunaklı değildir, bu nedenle kentlerin heterojen dokuları içindeki toplulukları ve onların egemenlik alanlarını okumak, fiziksel ayrımları gözlemlemek kadar kolay olamamaktadır. Günümüzde, sosyal sınırlandırmalarla ve ilişkilerle, metropol dokusunun içindeki kamusal alanlar ile alt kültürlerle ait mahallelerde karşılaşmaktadır.

Mahalle, bir kentin yönetsel, yapısal ve toplumsal olarak bölünmüş en küçük parçası/bölgesi olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1998). Fakat mahalleyi tanımlamak için, mahallenin Mahalle kavramına gündelik yaşam ve toplumsal ilişkiler tarafından bakmak gerekir. Bu durumda mahalleler de yönetsel olarak tanımlanmakla birlikte, İstanbul'un yerleşme dokusu başta olmak üzere çoğu zaman, görünmez duvarları olan alt kültürlerin egemenlik alanlarını temsil ediyor olabilmektedir.

Kentler yapısal olarak farklı fiziksel ve sosyal sınırlar ve bunların arasındaki farklı form ve boyutlardaki mahallelerden oluşur. Alver'e (2010) göre, mahalle "dünden bugüne kentin temel birimi olagelmiştir". Kentte fiziksel olarak birbirinden sınırlarla ayrılan mahalleler belirli değer, inanç, gelenek, kültür veya sosyo-ekonomik yapılara bağlı olarak kentsel yaşamda yerel kimlikler, hayat tarzları ve fiziksel yapılar olarak karşımıza çıkarlar. Temeli insan-mekân ilişkileri, toplumsal

kimlik ve aidiyete dayanan mahalleler kadar mahallelerin fiziksel ve sosyal olarak sınırlandırılması ve toplumsal ve mekânsal ayrışma biçimleri de çok eskiye dayanmaktadır.

Rapoport'a (1977) göre, sosyal ve fiziksel mekân kesiştiğinde, fiziksel sınırlar, sosyal iletişim ağları, özel sembolik ve duygusal yan anlamlar insanların zihninde eşleşmekte ve mahalle daha net tanımlanmaya başlamaktadır. Çoğunlukla benzer seçimler yapan insanlar benzer yaşam alanları tercih ettiğinden ve çevrelerine benzer fiziksel ve sosyal karakterleri yansıttıklarından, yarattıkları bu fiziksel ve sosyal çevresel karakteristikler mahalleleri tanımlamada, sınırları belirlemede ve farklılıkları ya da benzeşmeleri ortaya çıkarmada ön plana çıkan görünmeyen sınırlar yaratmaktadır (Rapoport, 1977).

Günümüzde mahalle kavramı, geleneksel anlamıyla halen birçok yerde sürmekle birlikte, yeni yerleşmelerde bir pazarlama ve reklam terimi haline gelmeye ve anlamını yitirmeye de başlamıştır. Mahalle hayatı vadederek pazarlanan yeni kapalı yerleşmeler bunun en tipik özelliğidir. Fakat bu durumda görünmez mahalle sınırlarının değişiminden ve sosyo-kültürel ayrışmanın sembolik sınırlarının ortaya çıkmasından söz etmek gerekir.

4.4.3. Kapalı Yerleşmeler ve Değişen Sınırlar

1980'lerin ikinci yarısından itibaren kapalı siteler pek çok yerde inşa edilmeye başlanan alışlagelmiş bir kent gerçeğine dönüşmüştür. Erken örneklerini Amerika'da genellikle emekli köyleri veya süper zenginlerin kapalı homojen yerleşmelerinden oluşan kapalı sitelerin güncel örnekleri ise çoğunlukla orta ve üst-orta sınıfa hitap etmektedir (Blakely ve Snyder, 1997). Başka bir deyişle, tüm dünya kentlerinde neo-liberalizm etkileri hızlandıkça dönüşen kentsel ve toplumsal dokunu, yeni sistemin sınıfsal ayrışmasının hem en önemli nedeni hem de en belirgin sonucu olan kapalı sitelerin de zaman içerisinde kavramsal ve fiziksel olarak dönüşmesine neden olmuştur.

Neoliberal politikaların sonucunda yeni bir kent modeli olarak dönüşmeye başlayan kentler, küreselleşerek kentin toplumsal dokusu içinde sınıflar arası sosyo-ekonomik kutuplaşmaya neden olmuş ve bunun sonucunda da suç oranlarında artış ve kentlerde yaygın suç korkusu oluşmuştur. Bu problem küresel kapitalist aktörler tarafından kullanılmış ve güvenlik sorunu bir pazarlama aracı olarak kullanılarak seçkin kapalı siteler kentte hızla belirmeye başlamıştır (Kurtuluş, 2005).

Kapalı yerleşmeler kent zengininin seçkin yaşam tarzına uygun olarak yapılmış mekânlar olarak, sosyal ve mekânsal ayrışmanın en keskin örnekleri olarak görülmektedir. Bunun sebebi kapalı sitelerin güvenli plazalar ve alışveriş merkezleri ile güvenlik kameralarıyla kontrol edilen seçkin caddelerden farklı olarak kamusal alanın özelleştiği, duvarların arkasında homojen topluluklar oluştururken kentin geri kalanının dışlanarak özelleştirilen kamusal alan ve hizmetlere erişiminin kısıtlandığı örnekler olmasıdır (Pérouse, 2011). Bu bakımdan kapalı siteler küresel kentleri hızla etkisi altına alan bir yerleşme şekli olarak kentin hem fiziksel hem de toplumsal dokusuna ciddi hasarlar vermekte ve kentin toplumsal yapısına ve kent hakkına ters düşmektedir.

4.4.3.1. Kapalı Site Kavramı

Kapalı site kavramı İngilizce “gated community” kavramının karşılığıdır ve “gate” (geçit, kapı) ve “community” (topluluk, cemaat) kelimelerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda “gated community” (kapılı site) güvenli, kapılı ve dışa kapalı bir mekânda, düzenlenmiş sosyal bir yapılanmayı ifade etmektedirler (Blakely ve Snyder, 1997). Bu sosyal yapılandırma bir yandan aynı ekonomik ve/veya kültürel kökeni ve ortak bir yaşam tarzını paylaşan bir topluluğu ifade ederek cemaat hayatı sunar. Bu bağlamda cemaatleşme küresel kentlerin sosyo-kültürel ayrışmalarına direkt bir gönderme olarak görülebilmektedir. Kapalı siteler cemaatleşme kavramının, fiziksel duvarlarla sınırlandırılmış bir alanda oluşmuş hali olarak görülmektedirler. Kapalı sitelerin kavramsal temelinden gelen bu anlama dikkati çeken Pérouse (2011) ise, “site” teriminin “özel bir girişimci tarafından inşa edilen, villalardan ve/veya farklı büyüklükteki gayrimenkullerden oluşan, korunaklı

duvarlarla çevrili ve kullanıcılarına sunacak çeşitli hizmet ve ekipmanlarla donatılmış; yönetimi yerel kamusal iktidarların dışında kalan konut grupları” olarak anımlandığını belirterek, kapalı sitelerin yerel yönetimden bağımsız özel bir yönetim modeli ve buna bağlı olarak dışarıdaki kentten ayrılmış bir yaşama işaret etmiştir.

Kapalı site fikri ilk olarak 1970’lerde Amerika’daki sermaye piyasasının oluşumu ve iş gücünün marjinalleşmesinin sonucunda bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmış ve genellikle kent çeperinde yeni orta sınıf konut yerleşmelerinin oluşumunu tetiklemiştir (Low, 2003). Küresel kentin yeni bir yerleşme tipi olan kapalı siteler ilk olarak yeni kentin, yüksek suç oranlarına yol açan yeni ekonomik sisteminin yarattığı, güvenlik sorunsalına cevap olarak ortaya çıkmıştır. Güvenlik sorunsalına odaklı yaklaşımlar, günümüz kapalı sitelerini antik şehirlere ya da duvarlarla korunan ortaçağ kentlerine benzetmektedir (Blakely ve Snyder, 1997). Luymes (1997), kapalı siteleri ortaçağ kale yerleşmelerine benzetirken, kapalı sitelerdeki duvar metaforunun ortaçağ kalelerindeki monarşi ve feodal aristokrasinin güvenlik sağlama amacını sembolize ettiğini belirtmektedir. Bu bağlamda yaşam alanlarını çevreleyen duvar ve sınır öğeleri surlarla çevrili ortaçağ kentleri ve feodal kalelere dayanan eski bir olgudur. Bu tip ortaçağ kentlerinde de duvarın güvenlik sağlama amacını sembolize etmekle birlikte, din, sosyal statü, kültür, coğrafya ve etnik köken gibi nedenlerle toplumsal ayrışmayı da hedeflediği bilinmektedir (Marcuse, 1997). Fakat, ortaçağ duvarları kenti korumakta ve feodal aristokrasiyi sembolize etmekte iken, modern kentteki duvar kenti korumaktan çok kent içinde farklı vatandaşlardan korunmak ve bu farklı grupları ayrıştırmak amacıyla oluşmuştur (Kurtuluş, 2005). Ayrıca modern kentte, ortaçağ kentlerinin monarşinin gücünü ve feodal aristokrasiyi yansıtan duvarları yerini ekonomik güç ve kontrolü sembolize eden yüksek duvarlar, güvenlik kulübeleri ve kameralara bırakmıştır. Bununla birlikte, duvarın ve duvarlı yerleşmelerin statü ve prestiji sembolize etmesi ve zenginlik ve gücün hiyerarşisini desteklemesi, duvarın bir pazarlama aracı olmasına, metalaşmasına sebep olmuştur.

Küreselleşme ve sermaye piyasasının etkisiyle birlikte günümüz kapalı siteleri metalaşırken, bir pazarlama stratejisi olarak ‘yeni bir yaşam tarzı’ olarak satılmaya başlanmıştır. Üst sınıfa hitap ederek başlayan bu pazarlama yöntemi, homojen, kapalı bir topluluk oluşturma vaadiyle kısa sürede orta sınıfı da cezbederek

neoliberal piyasanın en önemli ürünü haline gelmiştir. Erken örneklerini üst sınıfa özgü Amerikan banliyö yerleşmelerinin oluşturduğu kapalı siteler, özellikle 1980 sonrasında tüm dünyaya yayılmış ve günümüzde bahçeli evlerden yüksek katlı apartman yerleşmelerine uzanan geniş bir yelpazede neoliberal kentin yeni orta ve orta-üst sınıflarından oluşmaya başlamıştır.

Kapalı yerleşmelerin oluşumu 1970’lerde Amerika’da başlamış olmakla birlikte, 1980 sonrasında küresel bir olgu olarak gelişmiş ve gelişen ülkelerin metropol kentlerinde yakın dönemlerde gelişerek yeni orta ve orta-üst sınıfa yayılmış bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. 21. yüzyıla gelindiğinde, bahçe-şehir modelinin bulunduğumuz yüzyıla uygulanmış yeni bir örneği olarak görülen güvenli siteler, kentte fiziksel ve sosyo-kültürel ayrışmanın önde gelen sebeplerinden biri olarak hızla artan bir yayılma ile kentsel çevreyi dönüştürmekte olan yeni bir olgu ve kentsel tasarımda yeni bir postmodernist paradigma olarak ele alınmaktadırlar.

4.4.3.2. Kamusal Alanın Özelleştirilmesi ve Sınırların Değişimi

Kapalı siteler küresel kent kavramının bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve yeni liberal kent dokusunda önemli bir yer edinen yeni yerleşme tarzı olarak ortaya çıkmıştır. Kapalı site kavramı dışa kapalı bir mekânda, düzenlenmiş sosyal bir yapılanmayı ifade etmektedirler (Blakely ve Snyder, 1997). Bu bağlamda, kapalı sitelerin kamusal alanın, tüm kamusal aktivitelerin içinde yaşayan homojen bir topluma özel olduğu, özel bir yönetim modeli oluşturmak için özelleştirildiği, duvarın dışında kalan kentin diğer kullanıcılarından ayrıştırılan ve bu kullanıcıları ötekileştiren korunaklı alanlar olduğu söylenebilir (Yeğen ve Sinirlioğlu, 2013).

Blakely ve Snyder’e (1997) göre eskiye dayanan bir kavram olan ekonomik ayrımcılık, kent planlamasında da kentsel temas, bina ve yoğunluk bakımlarından ayrıcalıklı kesimin sosyal sınıflandırmadaki konumunu her zaman korumuştur. Fakat kapalı siteler, giriş bariyerleri, sınırları ve duvarları ile birlikte daha ileri gitmekte ve kapalı site sakinlerinin kendileri toplumdan ayrıştırarak duvarın dışındakilerin

dışlanmalarına izin vermekte, onlarla herhangi bir temastan kaçınmakta ve topluluğun kavramsal temeline tehlike oluşturmaktadırlar (Blakely ve Snyder, 1997; Low, 2003). Bu nedenle bu tip yerleşmeler hem kentsel dokunun parçalanmasına, hem de toplumsal yapıdaki kutuplaşmaya neden olarak sosyal bölünmeyi arttırmaktadırlar (Le Goix, 2004).

Kapalı siteler, yeni liberal düzenin yeni kentindeki heterojen yapısında oluşan güvenlik problemi gerekçesiyle tasarlanmış olsalar da günümüzde bunların statü ve prestij sembolü vadeden bir pazarlama ürünü olduğu bilinmektedir. Bu kapsamda kentin bu yeni yerleşmeleri, kentsel yaşam, demokrasi ve kent hakkı kavramlarına çelişen bir biçimde, kentin güçlü ve zengin kesimini, sözde kaotik ve tehlikeli alt sınıftan ayırıştırarak, kamusal yaşamı ve toplumsal teması engelleyen ve buna bağlı olarak sosyal ayrışma ve kutuplaşmaya yol açan mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Blakely ve Snyder, 1997; Low, 2003; Kurtuluş, 2005; Özgür, 2006). Kapalı sitelerin oluşturduğu kentsel ayrışma, sosyal kutuplaşma ve dışlama olguları kentsel mekânın parçalanmasına yol açan riskli oluşumlar olarak görülmektedirler. Bu konuda yapılan araştırmalar, insanları ayıran duvar, cadde örüntüleri ve barikatların yol açtığı dışlayıcı bölünmenin, herkes tarafından paylaşılabilen kamusal alanların azalmasına ve bunun da farklı grupların temasını azaltarak bölünmüş bir kent dokusuna yol açtığını göstermektedir (Blakely ve Snyder, 1997; Low, 2003; Le Goix, 2004).

Kapalı siteler sınırlanmış girişleri ve kentsel dokuya karşı içeridekini ayırttıkları duvarları ile dışa kapalı konut alanları olarak ön plana çıkarlar (Blakely ve Snyder, 1997). Bu mekânlar barınma ihtiyacı dışında sundukları farklı sosyal mekânları ile normalde kamusal olan alanı özelleştirmektedirler. Topluluk alanını özelleştiren dışa kapalı yerleşmeler bu bağlamda duvarın hemen arkasındaki toplumun özelleştirdikleri kamusal hizmetlerden faydalanmalarını da engellemektedir. Bu da kamusal alan ve hizmetlerden farklı sınıfların faydalanmalarındaki eşitsizliği arttırmakta, toplumsal bölünmeyi hızlandırmaktadır.

Kamusal alanın özelleştirilmesi hiç şüphesiz ki kapalı sitelerin en belirgin özelliğidir (Çınar, Çizmeci ve Köksal, 2006). Duvarların arkasında yeni bir topluluk oluşturan kapalı siteler bu topluluklara “polis koruması gibi yurttaşlık

sorumluluklarını ve eğitim, rekreasyon, eğlence gibi toplumsal hizmetleri” de özelleştirilmiş bir biçimde sunarlar (Blakely ve Snyder, 1997). Bu bağlamda, kapalı sitelerin duvarları içinde kalarak özelleştirilmiş kamusal alanlar, yalnızca site sakinlerine açık olan kapalı ve açık spor alanları, restoranlar, sosyal kulüpler, rekreasyon alanları, eğitim yapıları ve alışveriş alanlarından oluşmaktadır. Bu durum da kapalı site sakinlerinin tüm hizmetleri alırken kentsel yaşamla ve “ötekiler”le iletişimini minimuma indirerek sosyo-mekânsal ayrışmanın en önemli noktasına değinmektedir (Çınar, Çizmeci ve Köksal, 2006).

4.4.3.3. İstanbul’da Kapalı Yerleşmeler

İstanbul’un makro formundaki hızlı dönüşümü takiben sayıları gün geçtikçe artan kapalı sitelerin oluşumunun altında birçok neden yatmaktadır. Bu nedenler çoğunlukla Türkiye genelinde, özellikle büyük kentler üzerinde süregelen neoliberal kentsel politikalarından kaynaklanmaktadır. İstanbul’un küreselleşme sürecindeki konumu açısından bu faktörler özellikle İstanbul üzerinde etkili olmuş ve İstanbul’un dönüşümündeki özel sebeplerle birleşerek kapalı sitelerin fiziksel ve toplumsal dokudaki etkilerini en çok bu kent üzerinde gösterebilmiştir. Sonuç olarak neoliberal politikaların İstanbul da dahil olmak üzere dünya üzerindeki küreselleşen kentlerde etkisini gösterdiği bu süreçteki kentin dönüşümünün en önemli etkenlerinden olarak gösterilen kapalı sitelerin gelişimi de bu nedenlerle hızlanmış ve bu yerleşmelerin tercih edilmesine sebep olmuştur.

Kapalı sitelerin oluşumunu etkileyen faktörler birbirleriyle bağlantılı olarak kentin makro formunu etkilemekle birlikte, Akbulut ve Aytar’a göre (2012), kapalı sitelerin gelişimini hızlandıran bu etkenler beş ana başlıkta toplanmaktadır:

- Kentsel Etkenler
- Sosyolojik Etkenler
- Ekonomik Etkenler
- Teknoloji ve Konfor Etkenleri
- Güvenlik Etkenleri

Kapalı sitelerin oluşumunu etkileyen en önemli sebep hiç şüphesiz dünyadaki tüm küresel kentlerde olduğu gibi büyük inşaat şirketlerinin yerli pazara girmesi ve böylece yeni liberal sermaye piyasasının konut oluşumlarını etkilemeye başlamasıdır (Keyder, 2000; Öncü, 1988; Sönmez, 1996). 1980 sonrasındaki neoliberal politikalar ve bu politikaların kentsel ölçeğe yansımaları kentsel arazinin bir rant kaynağına dönüşmesine neden olmuş ve kent ölçeğindeki bölgesel rantlar kapalı sitelerin talebini etkilemiştir (Öncü, 1988; Sönmez, 1996).

1980'ler ve sonrasında görünen bu neoliberal politikalar ve buna bağlı olarak yaşanan siyasi ve sosyal dönüşümler ile birlikte kentsel arazi ile birlikte kentteki toplumsal yapı da değişmiş ve kentler ve özellikle kent merkezleri olumsuz anlamlar kazanmaya başlamıştır (Keyder, 2000). Kentsel dokudaki siyasi etkilere bağlı olarak dönüşen kent merkezi, mevcut yapı stoku ve altyapıdaki yetersizlikler, kent merkezindeki yeşil alan yetersizliği, trafik ve otopark sorunu ve özellikle 1980 sonrasında yaşanan hızlı göçle birlikte yaşanan hızlı ve göreceli çarpık kentleşme üst ve üst orta sınıfın kent merkezini terk etmesine sebep olan başlıca kentsel etkenlerden sayılabilir (Akbulut ve Aytar, 2012).

Kentsel ölçekteki değişimin hem sonucu hem de başlıca sebeplerinden sayılabilecek olan kapalı yerleşmelerin oluşumu, kentsel ölçekteki değişime neden olan politik ve ekonomik dönüşüme bağlıdır. Bu dönüşüm gelir dağılımında değişikliklere yol açmış ve bu da küresel düzeyde güce sahip olan yeni sektörlerin çalışanlarının oluşturduğu yeni bir gelir grubunun tüketim alışkanlıkları bağlamında kentteki diğer sınıflardan farklılaşmaya çalışmasına neden olmuştur. Bu farklılaşma eğilimi de ilk olarak kendini yaşam tarzı ve mekân tercihleri üzerinde göstermiştir (Akbulut ve Aytar, 2012). Pérouse (2011) bu farklılaşma ihtiyacına değinerek, yeni konut yerleşmelerindeki hedef kitlenin “finans çevrelerinden insanlar ve büyük uluslararası grupların çalışanları” olarak belirtildiğini söylemiştir. Kentteki farklı sınıfların ayrışmasına ve bu ayrışmanın mekânsal tercihlerde ortaya çıkmasına sebep olan bu ekonomik etkenler, kapalı sitelerin oluşumunda sosyal etkenleri de tetiklemiştir.

Neoliberalist politikalar ve bu politikaların getirdiği ekonomik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni gelir grubunun tüketim alışkanlıkları, tüketim

tercihlerinin değişmesine sebep olmuş ve bu tercihler yaşanan ekonomik ayrışmanın fiziksel mekâna yansımaları tetiklemiştir (Akbulut ve Aytar, 2012). Baudrillard'a göre (1997), tüketim kültüründeki değişime bağlı olarak tüketicinin nesneyle ilişkisi bir nesnel ihtiyaçtan, bir farklılaşma ihtiyacına dönüşmüş ve böylece nesne bir amaç olmaktan çıkıp, sosyal ayrışma için bir araç haline gelmiştir.

Tüketim kültüründeki bu değişimi kentsel yaşama aktaran ekonomik gelişmeler ve kentsel ölçekteki değişimin yarattığı etkenlere bağlı olarak kentsel alandaki dönüşümler ve ekonomik değişimler kentin sosyal yapısında dengesizliklere de neden olmuştur. Gelir dağılımındaki dengesizliğin artmasına ve kentin göç sebebiyle de hızlanan dönüşümüne bağlı olarak kentte artan suç oranı bir suç korkusu ve güvenlik sorununu da ortaya çıkarmıştır (Akbulut ve Aytar, 2012). Bu nedenle kent merkezinin bu dönüşen yapısından kendini soyutlamaya çalışan üst ve üst orta sınıf kent çeperlerinde veya kent merkezinde sınırlandırılmış, korunaklı yerleşmeleri tercih etmeye başlamıştır. Fakat, Low'un (2003) da bahsettiği gibi kapalı yerleşmelerin tercih edilmesi kentteki suç miktarını azaltmamış ve duvarlar ve sınırlar kullanıcılarının kendilerini güvende hissetme gereksinimlerini sağlayan sembolik sınırlar olmaktan öteye gidememiştir. Özellikle İstanbul örneğinde suç oranının kapalı sitelerin ortaya çıkış sebeplerinin başında gelen güvenlik faktörünün sayıldığı dünya örneklerinden farklı olarak yüksek olmadığı bilinmektedir. Bu nedenle İstanbul'da kapalı sitelerin oluşumunu etkileyen güvenlik faktörünün bile, daha çok "ithal edilmiş bir yaşam tarzının pazarlanması" amacına hizmet eden sosyal bir faktör olduğu söylenebilir (Keyder, 2000; Öncü, 1999; Bali, 1999 ve 2002).

4.4.4. Ayrırcı Bir Kavram Olarak Kentsel Sınır

Sınırlar farklılıkların ortaya çıktığı, farklılıklar arasındaki ilişkilerin değerlendirildiği yerlerdir. Fakat günümüzdeki neo-liberal kent politikaları, kentlerdeki sınırları ayrıştırma, ayırma, dışlama gibi amaçlar için kullanmaktadır. Lefebvre (2011), farklılık ve ayrışma arasındaki bu farklılığı şu şekilde açıklamaktadır: "Farklılık (difference), ayırım (distinction), ayrılma (separation), ayrışma (segregation) arasındaki anlam karşıtlığından, bu karışıklığı çürütme

amacıyla bahsetmek yerinde olur. Farklılık, onu karikatürize eden ayrışma ile uyumsuzdur. “Farklılık” denildiği zaman ilişkiler, dolayısıyla algılanan ve düşünülen yakınlık ve ilişkiler, dolayısıyla da iki yönlü bir mekânsal zamansal düzene –yakın ve uzak– girme kastedilir. Ayrılma ve ayrışma ilişkiyi bozarlar. Kendi başlarına, stratejik hedefi somut bütünlüğü yıkmak, kentsel olanı kırmak olan totaliter bir düzen meydana getirirler. Ayrışma, karmaşıklığı daha da karmaşık hale getirir ve yıkar.”

Kentsel alanda kendini özellikle belli eden sınıflar arası ayrışmaya bağlı olarak gelişen sosyal kutuplaşma, dışlama ve ötekileştirme gibi kavramların, ekonomik ayrışma kadar eskiye dayanan kavramlar olduğu söylenebilir. Bourdeieu (2010), ötekileşmeye değinerek, farklı sosyal ve kültürel yapılarıdaki veya farklı sınıflara mensup birey ve toplulukların benimsedikleri yaşam tarzı nedeniyle, kendilerinden olmayanlara karşı hoşnutsuzluk beslediklerini belirtmekte ve bunun da “sınıflar arasındaki en güçlü bariyer” olduğunu iddia etmektedir. Bunun yanı sıra, Bourdeieu’ya (2010) göre bu hoşnutsuzluk tüm sınıflarda eşit miktarda ve benzer şekilde görülmemektedir. Neoliberal kentte oluşan yeni kültürün sahibi olarak kendilerini gören yeni üst ve üst-orta sınıflar, kapalı sitelerde kendilerini toplumdaki kendi sınıfsal statülerine layık görmedikleri “ötekilerden” dışlayarak kentsel bölünmeyi ve toplumsal kutuplaşmayı oluştururlar. Bu bakımdan kapalı siteler “içeride” ve “dışarıda” olma durumunu ortaya koyarak, sınır olgusu üzerinden toplumdaki iki kutbu ortaya koymaktadır (Blakely ve Snyder, 1997).

1970’ler sonrasında gelir dağılımı ve yaşam tarzlarındaki farklılıklar toplumsal kutuplaşmaları ve kentsel mekândaki ayrışma biçimlerinin de dönüşümünü tetiklemiştir. Kentlinin yaşadığı bu yeni toplumsal kutuplaşma biçimleri önceki konut, işyeri ve eğlence mekânlarında eskisinden farklı olarak fiziksel sınırlarla kentleri parçalayan önemli sembolik ayrımlar haline gelmiştir. Bourdieu (2010), “Distinction” adlı kitabında, farklı sınıflara veya yaşam tarzlarına sahip bireylerin kendi benimsediklerinden ayrı bir yaşam tarzını sürdürmekte olanlara, bir başka deyişle “ötekilere”, karşı besledikleri hoşnutsuzluktan bahseder ve bunun “sınıflar arasındaki en güçlü bariyer” olduğunu iddia eder. Kent yaşamının gündelik hayata ve toplumsal kimliğe yansıdığı mahalleler bu bağlamda yeni sınırlandırma ve ayrıştırma biçimlerinin en çok etkilendiği yerler olmuştur. Konut alanlarındaki ayrışma

biçimlerinin, sınırın fiziksel, sosyal, politik ve psikolojik boyutları açısından en belirgin ve kentsel mekânı en çok tehdit eden örneği kuşkusuz kapalı sitelerdir.

Tablo 4.1. Farklı örneklerde neoliberal kentleşme sonucu ortaya çıkan sınırlar.

Sao Paulo	Mexico City
	
Rio de Janeiro	Fikirtepe
	
Bursa	Batı Ataşehir
	

Küreselleşmenin etkisiyle kapalı siteler yaşam tarzı yerleşmeleri olarak pazarlanmaya başlanmış ve reklam endüstrisi ile birlikte gelişerek tüm dünyada en belirgin konut oluşumları olarak karşımıza çıkmıştır. Fakat McKenzie'ye (1994) göre kapalı siteler aslında daha geniş bir kavram olan sınır kavramının kentsel yansımasıdır. Fiziksel bariyerler, duvarlar, çitler ve kapılar bu bağlamda farklı bölgesel sistemler arasındaki sınırlar olarak irdelenebilir: kentin ve bitişik mahallelerin sistemine karşı kuşatılmış bölgenin sistemi. Kapalı sitelerin oluşturduğu bu fiziksel sınırlar kentin sosyal dokusundaki ayrışmayı daha ciddi bir seviyeye taşımış, fiziksel sınırlar üzerinden sosyal bir ikilem oluşturmuştur. Yeni konut alanlarında görülen ayrışma kapanma-açılma, iç-dış, kamusal-özel gibi diyalektikler üzerinden sosyal iletişime yol açmaktadır.

Şekil 4.14. Kentin ve bitişik mahallelerin sistemine karşı kuşatılmış bölgenin sistemi, Sao Paolo.

Kaynak: <https://lasraicesocultas.wordpress.com/gated-communities-in-brazil/>

1980 sonrasında hızlı neo-liberalleşme etkisindeki İstanbul'da da sınırın bu yeni biçimleri özellikle sayıları 1990'lardan günümüze hızla artan ve konut yerleşmelerinin temel biçimi haline gelmeye başlayan kapalı siteler üzerinden

tartılmaktadır. Bu bağlamda, özellikle kapalı site yerleşmeleriyle hızla gelişen ve yeni dönüşümlere neden olan bölgelerde sınır kavramının ne olduğu, sınırın kentsel mekânı nasıl dönüştürdüğü ve bu yeni sınırların konut çevresini kullanan kentlilerin belleğinde ne anlama gelmeye başladığının sorgulanması gerekmektedir.

5. GÖRÜNEN VE GÖRÜNMEYEN KENTSEL SINIRLARIN ATAŞEHİR ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ

Bu tezde çalışma alanı olarak, 2010'lu yıllarda İstanbul'da yeni bir yerleşme noktası ve biçimi olarak ortaya çıkan, Batı Ataşehir bölgesi seçilmiştir. Tezin amacı ve yöntemi kapsamında, inşa edilen kapalı siteler ve çevresinde oluşmaya başlayan kentsel dönüşüm projeleri ile bu yeni yerleşmelerin içinde yer aldığı Barbaros mahallesinin halen değişmeye devam eden iç ve dış sınırları incelenmiştir. Batı Ataşehir bölgesi, ortaya çıkan yeni yerleşme tipleri, kentsel dönüşüm projeleri ve kuzeyindeki İstanbul Finans Merkezi inşaatı ile İstanbul ölçeğinde metropolün değişen iç sınırlarının incelenmesi için önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Günümüzde Ataşehir olarak tanımlanan alan, oluşumdan itibaren farklı zamanlarda, barındırdığı farklı bölgelerde, birbirinden farklı ve çeşitli yerleşme tiplerine sahne olmuştur. Ataşehir ilçesinin içinde yer alan Barbaros Mahallesi ise 1970'lerden itibaren E5 karayolunun kuzeyinde yer alan bir gecekondu mahallesi olarak bilinmektedir. 1970'lerde gecekondu mahallesi olan mahalle, zamanla E5'in kent içinde kalmasıyla birlikte değişmiş; fakat asıl değişimini, mahallenin kuzeyinde, günümüzde TEM otoyolu sınırında yer alan hazine arazilerinde TOKİ'nin 2000'ler sonrasında yaptırdığı site inşaatları ile yaşamıştır. Ataşehir uydu kent projesinin üçüncü etabını oluşturan bu hazine arazilerinde, Ataşehir uydu kentinden de farklı olarak yapılan ve yüksek katlı binalardan oluşan kapalı siteler ile birlikte mahalle dokusunda büyük bir değişiklik yaşanmıştır. Bu süre içinde mahalle, bu sitelerin etkisiyle, kentsel dönüşüm projeleri için rant noktası haline gelmiştir.

İlk bakışta kapalı sitelerin duvarlar, çitler, kameralar ve güvenlik kulübeleri gibi fiziksel sınır öğeleri ile Barbaros Mahallesi'ni ikiye ayırdığı ve buna bağlı olarak da, oluşturulan bu fiziksel sınırın iki yanında iki farklı homojen bölgenin oluştuğu söylenebilir. Fakat, sınır kavramı üzerinden mahalle detaylı olarak incelendiğinde, mahallenin bu iki yüzünün kendi içinde de farklı sosyal ve mekânsal sınırları olduğu, kapalı sitelerin yarattığı bu fiziksel sınırın da kentin doğal olarak gelişen mekânsal ve sosyal sınırlarına farklı etkileri olduğu görülmektedir. Ataşehir kentsel ayrışma ve parçalanmanın önemli bir örneği olarak ön plana çıkarken, kentin dokusunda daha farklı sınır kavramlarının da ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle,

Barbaros Mahallesi hem Ataşehir'in gelecekteki durumuna, hem de genel olarak İstanbul'da ve gelişmekte olan tüm kentlerde ortaya çıkan kentsel sınırlar ve kentsel mekânın parçalanması gibi güncel konulara referans vermesi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Ataşehir bölgesinin İstanbul içindeki konumu ve günümüzdeki gelişim süreci de göz önünde bulundurulduğunda, konunun incelenmesi için alan olarak Batı Ataşehir bölgesi seçilmiştir. Araştırma alanının seçilme nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- Ataşehir'in içerdiği yeni yerleşme tipleri ve bunların tarihsel oluşum süreci içinde değişen sınırları ve özellikleri,
- Batı Ataşehir bölgesinin yeni yerleşmeler açısından çarpıcı örnekleri içermesi,
- Batı Ataşehir'deki kapalı sitelerin, tipolojik olarak diğer örneklerden farklı bir şekilde, hem yüksek katlı yapılara, hem de içinde sosyal alanlar ve donatılar barındıran kapalı site özelliklerine sahip olması,
- Bölgenin gecekondü bölgesi olarak tarihi ve komşu gecekondü bölgelerinin sosyo-politik ve sosyo-kültürel niteliği (Barbaros Mahallesi ve çevresindeki Yenisahra Mahallesi ile 1 Mayıs Mahallesi olarak bilinen Mustafa Kemal Mahallesi),
- Bölgede kentsel dönüşüm projelerinin devam etmekte oluşu ve bunların mahalle dokusu üzerinde gösterdiği fiziksel, sosyal ve ekonomik etkiler,
- Bu etkilere bağlı olarak bölgenin kapalı siteler ve mahalle dokusu arasındaki çatışma ve iletişim alanlarını barındırması,
- Bölgenin kuzeyinde yapımı devam eden İstanbul Finans Merkezi projesi,

Ve yukarıda sayılan sebeplere bağlı olarak bu çalışmanın;

- Değişmekte ve dönüştürülmekte olan Barbaros Mahallesi için bir envanter oluşturacak olması,
- Kentlerdeki yeni yerleşme alanlarının dokuları ve değişen sınırları hakkında yorum getirebilmek adına önemli bir örnek alanı ele alması,

- Gelecekte İstanbul'da ve tüm metropollerde gerçekleştirilecek değişimler için bir araştırma modeli ortaya koyabilecek bir alan olması.

Batı Ataşehir bölgesinin kuzeyindeki araziyi Ataşehir uydu kent projesinin ikinci etabının arazilerini oluşturması, bunun yanı sıra güney bölgesini ise uydu kent projesinden de eski olan mahalle dokusunun oluşturması nedeni ile alan farklı yerleşme tipleri ve bunların daha genel bir çevreyi kapsayan oluşumları üzerinden incelenmelidir. Bu nedenle alanın tanıtımına, genel olarak çalışma alanını kapsayan Ataşehir bölgesinin tanıtılması ile başlanması doğru olacaktır. Ataşehir bölgesinin tezin kuramsal çerçevesi bakımından kendi içinde barındırdığı fiziksel, zamansal ve sosyal sınır çeşitliliği de alanın Ataşehir ölçeğinde tanıtılmaya başlanması için önemli bir etken olmuştur.

5.1. Ataşehir Bölgesinin Tanıtılması

Tezin amacı kapsamında, İstanbul'da önemli bir yeni yerleşme noktası olarak görülen ve kentsel dönüşüm projeleri ve kuzeyindeki İstanbul Finans Merkezi inşaatı ile halen iç ve dış sınırları değişmeye devam eden Barbaros Mahallesi seçilmiştir. Mahalle, bağlı olduğu Ataşehir ilçesinin genel değişim karakterini yansıtarak, bulunduğu konum ve durum dolayısı ile daha dramatik ve hızlı değişimlere yer vermektedir. Ataşehir bölgesi genel olarak farklı dönemlerde ve farklı bölgelerinde birbirinden farklı ve çeşitli yerleşme tiplerine sahne olmuştur. Barbaros Mahallesi ise 1970'lerden itibaren E5'in kuzeyinde kalan bir gecekondulu mahallesi olarak bilinmekle birlikte, bu mahallenin kuzeyindeki hazine arazileri de Ataşehir uydu kent projesinin ikinci ve üçüncü etapları olarak tasarlanmış oldukça büyük boş arazilerden oluşmaktadır. 2000'ler sonrasında bu arazilere yapılan yüksek katlı yapılardan oluşan kapalı siteler, mahallenin dokusunu oldukça değiştirmiştir. Bu nedenle, daha önce de belirtildiği üzere çalışma alanını Ataşehir uydu kentinin bütünü ile birlikte ele almak gerekmektedir.

Ataşehir İstanbul'un Anadolu yakasında E-5 karayolu ve TEM Çevreyolu arasında kalan bir ilçedir (Şekil 5.1). Fakat aslında 1990'larda İstanbul'un Anadolu

yakasına Ataköy ve Bahçeşehir projelerinden esinlenen bir uydu kent projesi olarak kurulmuştur. Ataşehir'in bir uydu kent olarak öneminin yanı sıra, kentin büyümesi ve çevresinin kent içi yerleşmeler olarak genişlemesi ile birlikte Anadolu yakası için önemli bir merkezi iş alanı ve sonrasında da finans merkezi haline gelmeye başlamıştır. Ataşehir'in bu şekilde hem iş alanları, hem de konut yerleşmeleri üzerinde etkili olan değişimlerinin nedeni, bölgenin güneyinde çevre sınırını oluşturan E-5 karayolu çevresindeki iş alanlarıdır. Bölgedeki iş alanları, E-5 karayolu çevresindeki yatay merkezi iş alanı aksının düşeydeki bir devamı niteliğindedir. Aynı şekilde Ataşehir bölgesi de bu aksı besleyerek aks üzerinde Yenisahra, Kozyatağı ve Bostancı arasının daha yoğun olmasında etkili olmuştur. Konut yerleşmelerindeki değişim ise, kentin genel konut yerleşmelerindeki değişkenliğinden etkilenmekle birlikte, özellikle 1999 depremi sonrasında bölgenin tercih edilen bir alan haline gelmesi ile hızlı değişimlerini yaşamaya başlamıştır.

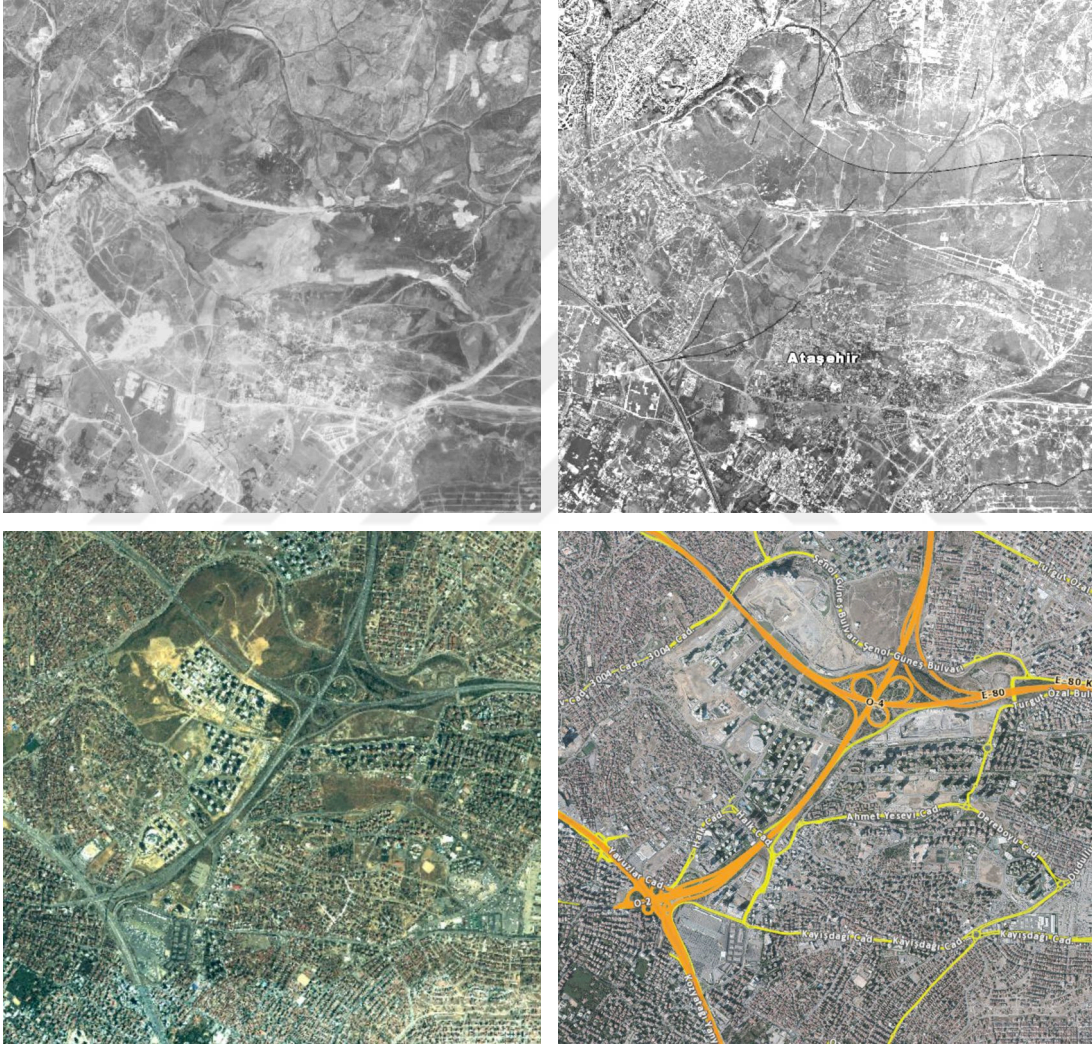

Şekil 5.1. Ataşehir ilçesinin İstanbul içindeki konumu.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Atasehir>.

Ataşehir ilk olarak, İstanbul ili Kadıköy ilçesine bağlı olarak, TEM ile doğu ve batı olarak iki bölgeye ayrılmış, Karaman Çiftliği mevkiinde Küçükbakkalköy, Atatürk ve Barbaros mahalleri sınırları dahilinde 4.300.000 m²'lik bir alanda 20.000 konut ve 1000 işyerinden oluşan bir uydu kent olarak kurulmuştur. Uydu kent olarak inşa edilen doğu bölgesi 1990'ların sonunda tamamlanmış olup, yoğun yüksek katlı

kapalı sitelerden oluşan batı bölgesi ise 2000'ler itibariyle büyümeye devam etmektedir. Bu süre içerisinde 2008 yılında Ataşehir çevre ilçelerden aldığı mahalleler ile bir ilçe haline gelmiştir. Günümüzde 422.500 civarı bir nüfusa ve 26 km²'ye yakın bir alana sahip olan Ataşehir'in nüfusunun yapılan kentsel dönüşüm projeleri ile artmaya devam ettiği söylenebilir. Bu bağlamda ilk yerleşmelerden günümüzdeki hali ve hatta dönüşmekte olduğu halinin özellikle uydu fotoğrafları, bu değişimleri ve değişimlerin dokuda yarattığı izleri açıkça göstermektedir (Şekil 5.2).

Şekil 5.2. Ataşehir'in, sırasıyla 1970, 1982, 2006 ve 2013 tarihli uydu fotoğrafları.

Kaynak: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>

Bir uydukent projesi olarak başlayan Ataşehir'in, Batı Ataşehir olarak adlandırılan TEM'in batısındaki 2010'larda tamamlanan bölgesinin, tamamlandığı

dönemde kentteki genel kentleşme politikaları, Ataşehir bölgesinin tamamını etkilemiştir. Batı Ataşehir başta olmak üzere, çevrede gerçekleşmekte olan kentsel dönüşüm projeleri ile sınırları ve çehresi değişen Ataşehir uydu kentinin mevcut yapıları da kendi içinde buldukları parsellerde çitlerle çevrilerek dönüşmeye başlamıştır. Şu an Ataşehir ilçe sınırlarında kalan yerleşmelerin, gecekondu olarak başlayarak, uydu kent, kapalı site gibi farklı alt kültür gruplarını barındıran yerleşmelere ve bu yerleşmelerin birbirlerine olan etkilerine tanık olmuş, günümüzde ise kuzeyindeki finans merkezi inşaatı ve mahalledeki kentsel dönüşüm projeleriyle büyümeye, rantal odak noktası oluşturmaya ve tartışılmaya devam etmektedir.

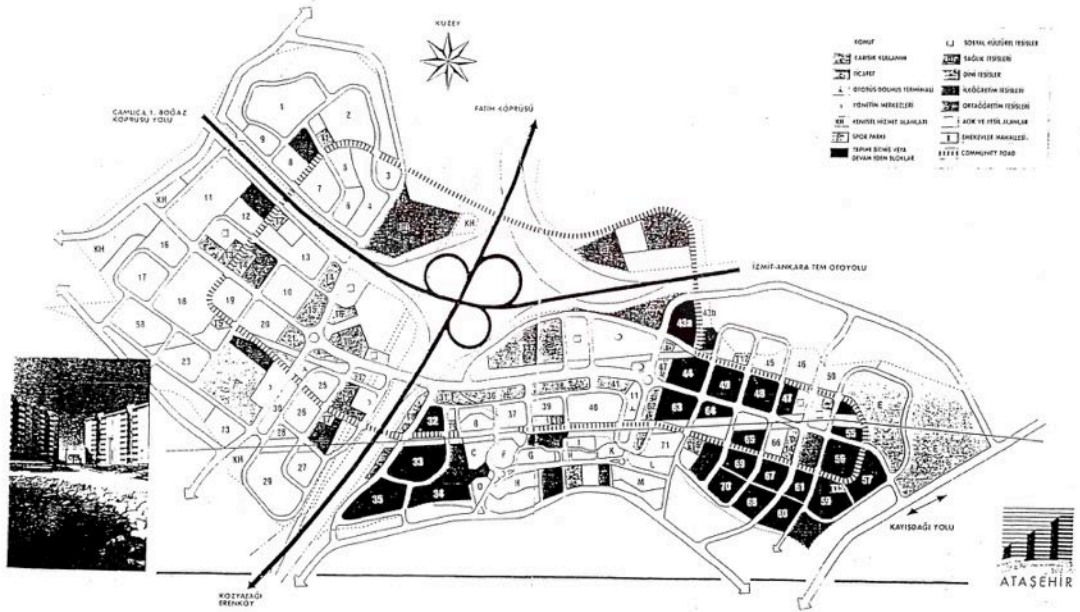
5.1.1. Ataşehir'in Tarihçesi

Günümüzde Ataşehir ismi büyük bir ilçenin sınırlarını tarif etmekle birlikte; tarihçesinden bahsedildiğinde, yalnızca bir uydu kent projesi adı olan Ataşehir, Doğu ve Batı Ataşehir bölgeleri ile TEM'in kuzeyinde yer alan Finans Merkezi arazisini kapsayan bir bölgeden söz edilmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında bölge Melek Hanım'a ait olarak bilinen Karaman Çiftliği olarak anılan çiftlik alanı ve çiftliğin mandırasının bulunduğu alanı kapsamaktadır (Yaşar Ekinci, kişisel görüşme, 2 Mart 2016). Arazinin daha sonraları birkaç kez el değiştirdiği bilinmektedir.

Bölgenin çiftlik alanından çıkması ve bir uydu kent projesi haline gelmesi ise 1950-1980 arasındaki uzun bir süreci kapsamıştır. Ataşehir bölgesinin 1950 yıllarında göçmenlere tahsis edilen arazisi, 1977'de sahiplerinden olan özel bir şahsın çabaları sonucunda toplu konut yapılması önerisi ile Ataşehir uydu kenti olma sürecine başlamıştır. Daha sonraki yıllarda hazineye devredilen arazi, 1980 yılında toplu konut yapılması koşulu ile Anadolu Bankası'na devredilmiş ve 1985'de de Devlet Bankası ile Anadolu Bankası'nın birleşip Emlak Kredi Bankası adını almasıyla, Emlak Kredi Bankası'nın önderliğinde bölgedeki uydu kent projesinin yapım sürecine girilmiştir. 1989 yılında Emlak Bankası, o zaman Anatepe olarak isimlendirilen arazinin üzerinde üç etabın ilkinin kapsayacak şekilde, 850 konutla toplu konut uygulamasına başlamıştır. 1989-1992 yıllarında birçok sorunla karşılaşan 'Anatepe Uydu Kent Projesi', 'Anadolu yakasının Ataköy'ü' olarak anıldığı süreç

sonunda 1992 yılında, uydu kent projesi olarak yapısal olarak da örnek aldığı Ataköy ve Bahçeşehir uydu kent projelerinin isimlerinden etkilenecek, Ataşehir adını almıştır.

Ataşehir Uydu Kent Projesi üç farklı etapta oluşacak şekilde tasarlanmış ve bu etapların sınırları da bölgenin içinden geçerek bölgeyi fiziksel olarak belirgin alt bölgelere ayıran otoyollar ile belirlenmiştir (Şekil 5.3). Bu kapsamda 1. etap, uzun süre Ataşehir olarak anılacak olan, çevre yolunun doğusunda kalan ilk mahalleyi kapsamaktadır. İkinci etap çevre yolunun batısında ve TEM otoyolunun güneyinde kalan kısımdır. Bu bölge 2000'ler sonrasında inşa edilmiş olup, o günden itibaren Batı Ataşehir olarak anılmaktadır. Son olarak, TEM otoyolunun kuzeyinde kalan son arazi ise Ataşehir Uydu Kent Projesi'nin 3. etabı olarak tasarlanmıştır. Günümüzde bu bölgede İstanbul Finans Merkezi olarak lanse edilmiş olan projenin inşaatı devam etmekte olup, bu bölge sonradan Ümraniye ilçesine bağlanmıştır.

Şekil 5.3. Ataşehir Uydu Kent Projesi Haritası.

Kaynak: Emlak Bankası (1994). Ataşehir Uydu Kent Projesi Kentsel Tasarım Kılavuzu.

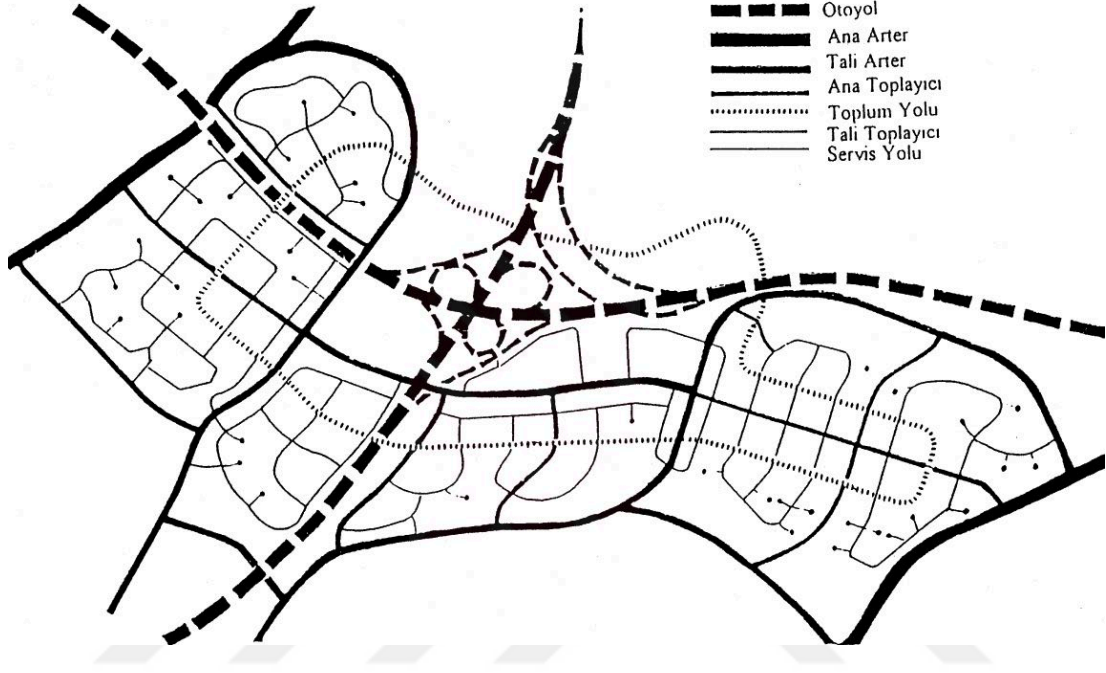
1989'da inşaatına başlanılan Ataşehir Uydu Kent Projesi'nin ilk etabında 1993 yılında yaşam başlamıştır. 1998 yılına kadar doğu bölgesinin büyük çoğunluğu

tamamlanan Ataşehir’de, “yoğun talep üzerine” Batı bölgesi de 2004-2005 yıllarında imara açılmıştır (Kılıç, 2006). Batı bölgesinde 2010 yılına kadar bitirilmesi hedeflenen ilk konutlar zamanında bitirilmiştir. 2010 sonrasında da Batı bölgesindeki inşaatlar devam etmekte olup, bölgenin geçirdiği bu hızlı değişim mahallenin içine yayılan küçük ve büyük ölçeklerde farklı kentsel dönüşüm projeleriyle desteklenmektedir.

Ataşehir uydu kent projesi, süreçte geçen zaman boyunca değişen kentsel politikalar ile birlikte ikinci ve üçüncü etaplarında değişikliğe uğramış, bu değişiklik günümüzde Doğu Ataşehir olarak adlandırılan ilk etabın kentsel dokusunu da etkilemiştir. Günümüzde yüksek duvarlar ve birbirinin aynısı olan yollar ile ayrılan Batı Ataşehir’in parselleri, uydu kent projesinden oldukça farklı olmakla birlikte, zaman içinde Doğu bölgesi de Batı’ya benzeyecek şekilde değişimler geçirmiştir. Ataşehir uydu kentinin tamamı birbiri ile ilişkili işlevleri barındıran parsellere bölünmüş, belirli kamusal, yarı-kamusal mekânlar ve farklı işlevlerin ilişkileri ile düzenlenen projedeki yollar haritası, yolların ve parsellerin ilişkilerini göstermektedir (Şekil 5.4).

Haritada özellikle ana toplayıcı, tali toplayıcı ve toplum yolu adı verilen yollar çeşitli ölçeklerde kamusal alan ilişkileri oluşturmaktadır. Ana toplayıcı yolun Doğu Ataşehir’de kalan kısmı günümüzde halen “çarşı” olarak adlandırılan, hem yaya hem araç ölçeğini barındırıp farklı kamusal-yarı kamusal işlevlerle toplumsal dokuya adapte olan bir yol özelliğindedir. Fakat yolun Batı Ataşehir’e uzanan kısmı incelendiğinde, aynı çarşı ilişkisinin yol boyunca dizilen birkaç kapalı alışveriş merkezi veya önünde otopark olan ticari işlevlerle kaldırımdan ayrıştırıldığını ve kamusal ilişkilerin azaltıldığını görmek mümkündür. Haritada görülen tali toplayıcı ve toplum yolu da aynı şekilde yeşil alanlar, alışveriş, karşılaşma mekânları, meydanlar gibi kentteki tüm kamusal işlevleri ilişkilendirmesi hedeflenerek yapılmıştır. Fakat, günümüzde Batı Ataşehir’deki kapalı/kapılı dokudan etkilenerek Doğu Ataşehir bölgesinde de parsellerin çevresi kapatıldığı ve güvenlik sınırları oluşturulduğundan, kamusal alanlar yitirilmiş ve bu yollar tıpkı Batı Ataşehir’deki gibi duvarlar veya çitler arasında kalan, araç ölçeğine hizmet eden boşluklar olarak kalmıştır. Kamusal alanın yitirilmesi, bunu hedefleyen ve kendi içinde özerk kamusal

alanlar yaratan kapalı siteler için önemli olmasa da, kentsel dokudaki kopuklukla kamusal alanlar kullanılamaz hale gelmiş ve kent dokusu parçalanmıştır.

Şekil 5.4. Ataşehir Uydu Kenti Ulaşım Haritası.

Kaynak: Emlak Bankası (1994). Ataşehir Uydukent Projesi Kentsel Tasarım Kılavuzu.

Batı Ataşehir'deki yeni dokunuyayılarak genişlemesine neden olan inşaatlar, Türkiye'nin ilk finans merkezinin kurulmakta olduğu haberi ve buna bağlı olarak bölgedeki artan talep ve ekonomik bakımdan değerlendirme hızı ile birlikte yeni bir ivme kazanmış, bu kararın Resmi Gazete'de yayınlanması ile birlikte hızını daha da arttırmıştır. Son olarak 2012 yılı içerisinde ilk projesi, 2012 Kasım ayında ihale sonuçları açıklanan İstanbul Uluslararası Finans Merkezi, bölgenin küresel kent söylemi altındaki önemini arttırmıştır (Şekil 5.5). Bu gelişmeler ile toplumsal kutuplaşmalar ve bunların sosyo-mekânsal ayrışmalar üzerindeki somutlaşmaları artmış; yeni yasa ile birlikte de Barbaros Mahallesi'nde kentsel dönüşüm projeleri ortaya çıkmıştır. Kamusal alanın korunaklı sitelerle özelleştirilmesi ve varolan mahallelerin de dönüşümü ile birlikte yaratılmaya çalışılan yeni rant merkezi kent

yaşamındaki kutuplaşmaları daha belirgin hale getirmiştir. Bu durum Ataşehir'in batı bölgesinde kamusal alanların yok olmasını hızlandırmıştır.

Şekil 5.5. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesi, 3 boyutlu görseli.

Kaynak: www.cnnturk.com/haber/turkiye/finans-merkezi-4-yil-icinde-tamamlanacak.

5.1.2. Ataşehir'in Mevcut Durumu

Bir uydukent projesinden 'Dünyanın en büyük' Finans Merkezi projesine varan süreçte, İstanbul'un genel dönüşüme kıyaslandığında dahi, çok hızlı bir gelişim yaşadığı ve kimlik değiştirdiği söylenebilen Ataşehir, günümüzde de gecekondü mahallelerinden lüks kapalı sitelere ve çok katlı yapılaşmaya uzanan çok farklı alt kültür gruplarını bir arada ve yan yana barındıran büyük bir ilçeye dönüşmüştür.

İstanbul'un bir uydu kenti olarak yapılmaya başlayan Ataşehir, 2008 yılında ilçe olmuştur. Bugün ise, güney sınırlarını E5 karayolu, kuzey sınırlarını TEM otoyolunun çizdiği, güneydoğusunda Maltepe, batı ve güneybatısında Kadıköy, kuzeybatısında Üsküdar, kuzeyinde Ümraniye, kuzeydoğu ve doğusunda Sancaktepe ilçelerine komşu, 17 mahalleden oluşan, 25,84 km²'lik ve 405.974 nüfuslu bir ilçedir (Şekil 5.6).

Şekil 5.6. Ataşehir ilçesi mahalleler haritası.

Kaynak: www.atasehir.bel.tr.

Ataşehir, İstanbul'un Anadolu yakasında kuzeyde TEM Bağlantı yolu, güneyde E-5 karayolu ile sınırlandırılmış bir bölgeyi kapsar. Ataşehir'in doğu ve batı sınırları, kuzey ve güney sınırlarına göre oldukça esnek, görünmeyen sınırlardan oluşmaktadır. Bu sınırlar yalnızca idari sınırlar olmakla birlikte, mahalle dokusunda gözle görülebilen büyük fiziksel farklılıklar göze çarpmamaktadır. Örneğin Batı'da Örnek, Fetih, Esat Paşa, Mustafa Kemal mahalleleri Ümraniye'nin komşu mahalleleri ile benzer dokuları oluşturmaktadır. Benzer şekilde Kayışdağı ve Ferhatpaşa'nın da çevre mahalleler ile ilişkileri geçirgendir. Bunların tersine E-5 ve TEM güney ve kuzey çeperde keskin sınırlar olarak belirlemektedir.

Ataşehir'in dış sınırlarının yanı sıra, içinde mahalleler arasında ve mahallelerin içinde oluşan sınırlar, merkezde veya çeperde olma durumları, ulaşım ile kurulan ilişkiler ve bölgelerin işlevleri, idari sınırların yanı sıra başka sınırları ortaya çıkarmaktadır. Ataşehir mahalleleri haritasına bakıldığında görülen idari sınırların bir kısmı kentsel ölçekte de sınırlandırılmış bölgeleri gösterirken, bazıları ise yine esnek, görünmeyen sınırlar olarak kalmaktadır. Ataşehir uydu kent projesinin etaplarını oluşturan günümüzdeki Atatürk ve Barbaros Mahallerinin biri batı, diğeri doğudaki merkezler olarak görüldüğü söylenebilir. Bu bölgelerin merkezi olmaları, bunların uydu kent projesinin planlanmış merkezleri olmasından gelmektedir. Ataşehir'in zamansal sınırlarına göz attığımızda da, uydu kent

projesinin ilk etabı olan Doğu Ataşehir'in 1990 ve 2000'lerdeki merkez olma niteliği, günümüzde Batı Ataşehir bölgesinin ele geçirmiş olduğu görülebilmektedir. Bu anlamdaki bir merkezi olma niteliğini, ileride tamamlandığında, eskiden Barbaros Mahallesi'nin TEM'in kuzeyinde kalan kısmı olan ve artık Ümraniye Belediyesi'ne devredilen, fakat halen Ataşehir'de bulunduğu söylemi ile pazarlanan İstanbul Finans Merkezi'nin alacağını tahmin etmek de zor değildir. Bu örnek de Ataşehir'in sınırlarının ve hatta merkezinin kendi sınırları içinde ve hatta dışında gösterdiği değişkenliği ortaya koymaktadır.

Ataşehir uydu kent projesinin dışında kalan, zaman içinde önce E-5 yolunun yapılması, daha sonra Ataşehir uydu kent projesi ve TEM otoyolunun yapılması ile oluşan diğer bölgeleri ve mahalleleri de gerek doku, gerek işlev bakımından farklı alt kültürleri göstermektedir. İçerenköy, Küçükbakkalköy, Kayışdağı gibi birbirine bağlı mahalleler E-5 hattından beslenen merkezi iş alanları gibi işlemekle birlikte, Ferhatpaşa hala sanayi bölgesi özelliklerini barındırmaktadır. Çoğunluğu TEM'in batısında kalan diğer mahalleler ise eski gecekondular mahalleleri olarak, ölçeğini daha az yitirmiş ve daha az değişmiş, kendiliğinden gelişen dokuları halen okunabilen mahalleler olarak görülmektedir.

İlçenin idari sınırlarının dışında ilçeyi kentsel ölçekte önemli kılan bir özellik de ortasından geçen ve ilçeyi doğu ve batı olarak ikiye ayıran TEM otoyolunun etkisidir. TEM ile ilişkisi Ataşehir'i hem konumu yüzünden önemli bir bölge yaparken, hem de ulaşım ile ilişkisi açısından merkezi bir nokta olarak ortaya çıkarır. Karayollarının yanı sıra Ataşehir günümüzde E-5 üzerinde yer alan Kadıköy-Kartal metro hattı ile Yenisahra ve Kozyatağı noktalarında temas etmekte ve kentin merkezi ile yer altından önemli bir ilişki kurmaktadır. Bunun yanı sıra biri planlanmakta olup Batı Ataşehir'den geçen ve Göztepe'ye bağlanan, diğeri ve inşa edilmekte olup Doğu Ataşehir'den geçen ve Bostancı'ya bağlanan iki adet yeni metro hattı ile gelecekte kentin diğer bölgeleriyle daha hızlı ve direkt ulaşımı olacaktır. Ulaşım sistemlerinin gelişimi, hem bölgenin yaya ve sokak ölçeğiyle kurduğu ilişki, hem de bölgenin kentin hangi noktalarıyla direkt bağlantı kurduğu ve bununla birlikte görünen kent dokusunun dışında, metro bağlantılarıyla kentin hangi bölgeleriyle ne tip sınırlar oluşturduğu açısından önemlidir.

Ataşehir'in konumu, ulaşımı, kendi içinde ve dışında bulunan görünen ve görünmeyen sınırları ve merkezi düşünülduğünde, Ataşehir'in günümüzde merkezi bir konumu olarak nitelendirilen Batı Ataşehir bölgesinin çalışma alanı olarak seçilmesi tesadüf olmamıştır. Bunun yanı sıra çalışma alanının zamansal kesitleri ve zaman içinde değişen sınırları ile birlikte içinde barındırdığı alt kültür gruplarını ve sınırlarını ve bunların genel olarak Ataşehir'in diğer bölgelerine olan büyük etkisi de çalışma alanını ön plana çıkarmaktadır.

5.2. Çalışma Alanının Tanıtılması

Barbaros Mahallesi¹ günümüzde Ataşehir ilçesinin 17 mahallesinden biri olmakla birlikte, Ataşehir uydu kent projesinin ikinci ve üçüncü etaplarını oluşturan ve Batı Ataşehir diye anılan kapalı yerleşmeleri kapsamaması, nüfus yoğunluğu açısından Ataşehir'in diğer mahallelerinin çoğundan ve TEM'in batısında kalan tüm mahallelerden daha büyük olması ve bununla birlikte Ataşehir'ün TEM'in batısında kalan kısmında bir merkez görevi görmesi bakımından önemli bir bölgedir. Bunların yanı sıra, mahallenin hem güneyinde eski bir gecekondü mahallesi olan geleneksel dokudaki mahalleyi, hem de yüksek katlı binalardan oluşan kapalı siteleri barındırması ve bu etkileşimde yeni kentsel dönüşüm alanlarının oluşarak, mahallenin dokusunun sürekli değişken bir hale gelmesi alanı konu kapsamında ilgi çekici kılmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde, Barbaros Mahallesi tanıtılmış ve mahallenin tarihçesinin, zamansal sınırlarının ve zaman içinde değişen sınırlarının aktarımı yapılmıştır. Barbaros Mahallesi'nin oluşumu, gelişimi ve günümüzde geçirmekte olduğu değişim ve dönüşümler, çalışma alanı olarak seçilen mahallenin ve barındırdığı alt kültür grupları ile görünen ve görünmeyen sınırlarının incelenmesi adına önem taşımaktadır.

¹ Barbaros Mahallesi günümüzde Ataşehir'in bir mahallesi olup, mahalle sınırları çalışma alanını kapsamaktadır. Batı Ataşehir ise mahallenin kuzey yarısında yapılan yeni yerleşme bölgesine verilen isimdir. Fakat, çoğunlukla TEM otoyolunun batısında kalan bu mahallenin tamamı yeni yapılan sitelerin bulunduğu uydukentin ikinci/batı etabı nedeniyle Batı Ataşehir olarak anılmaktadır.

5.2.1. Barbaros Mahallesi'nin Tarihçesi ve Zamansal Sınırları

Barbaros Mahallesi, Ataşehir'in TEM'in batı tarafında kalan ve Batı Ataşehir olarak bilinen bir mahalledir. Kuzeyinde günümüzde sitelerin bulunduğu ve eskiden boş olan hazine arazisi ve güneyinde de oluşumu 1970'lere dayanan eski bir gecekondulu mahallesinden oluşmaktadır. Mahalle dokusu zaman içinde kent ile bütünleşip değişime uğramakla birlikte, göç sonucu yerleşen mahallelilerin kimliklerine ait bulgular mahalle içinde zaman içindeki değişim ve dönüşümlere bağlı olarak farklı bölgelerde değişmesine veya yok olmasına rağmen, genel olarak mahallenin çoğunluğunda okunabilmektedir.

Cumhuriyet sonrasında Karaman Çiftliği olarak anılan bölgenin içinde yer alan günümüzdeki Barbaros Mahallesi'nde yerleşmeler ilk olarak 1960'lı yıllarda görülmeye başlamıştır. Bu yıllarda Yenisahra merkez olacak şekilde tek tek gecekondulu yapılarının görülmeye başladığı bölgede, Barbaros Mahallesi'nin içindeki ilk yerleşmeler de 1970'lerde oluşmaya başlamıştır. Ülkede benzer süreçler ile oluşmuş birçok gecekondulu yerleşmesinin tipik özelliklerini taşıyan mahallede çoğunlukla inşaat işlerinde çalışmak üzere köylerden göçenler yerleşmiştir. Mahalleye yerleşenler memleketten göç etmemiş, çoğunlukla önce Fikirtepe'ye yerleşip 1960'ların sonu ve 1970'ler boyunca mahalleye yerleşerek konutlarını oluşturmuştur (Ercan Ersin, kişisel görüşme, 2 Mart 2016). Öncelikle Ordulular, Sivashlılar, Karşılılar gibi ayrı memleketlerden gruplar gelip, her biri kendi içlerine kapalı bir şekilde, sosyal olarak kentin yeni bir alt kültür grubu olarak yerleşmeler de, mahalle zamanla bütünleşip, tek bir egemenlik alanına dönüşmüştür. 1970'lerin başından itibaren mahallede bulunan, Barbaros Mahallesi Güzelleştirme Derneği'nde de başkanlık yapan Yaşar Bey, durumu "Eskiden memleketliler vardı. Sonrasında kız alıp vermişiz, birlikte yaşamaya başlamışız, birleşmişiz. Memleketlilik kalkmış, mahallelilik gelmiş" şeklinde özetlemektedir (Yaşar Ekinci, kişisel görüşme, 2 Mart 2016).

Barbaros Mahallesi, mahalle dokusu iyice yoğunlaştıktan ve kentin genişlemesi ile birlikte bölgenin artık şehrin içinde kalmasından sonra, 1992 yılında Yenisahra'dan ayrılarak idari olarak ayrı bir mahalle haline gelmiştir. Bu durum

mahallenin Yenisahra ve diğerkomşu mahalleler ile arasındaki sınırın görünmez, sonradan eklenen sınırların ise daha görünür ve keskin olmasını etkilemektedir.

Mahallenin kendiliğinden gelişen dokusunun yanı sıra, Ataşehir uydu kent projesi ile birlikte mahallenin kuzeyindeki boş arazilerde de değişimler başlamıştır. Karaman çiftliğinden sonra farklı kişi ve kurumların mülkiyetine geçen bu araziler, önceleri mahalleli tarafından yalnızca hayvan otlatmak gibi amaçlarla kullanılmaktaydı. Mülkiyet değişimlerinden sonra, son olarak hazineye devredilen araziler, Ataşehir uydu kent projesinin ikinci ve üçüncü etapları olarak tasarlanmış, fakat 2000'lere kadar bu arazilere herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. 2004 sonrasında TOKİ'nin etkisi ile bu bölgede Ataşehir uydu kent projesinden de farklı bir biçimde hızlı bir değişim başlamıştır. Yapılan yeni konutlar, yüksek katlı rezidans ve kapalı siteler olarak yapılmaya başlamış ve bu yerleşmelerin yarattığı yeni sınırlar bölgenin tamamını etkilemeye başlamıştır.

5.2.2. Barbaros Mahallesi'nin Güncel Durumu

Barbaros Mahallesi günümüzde 45.000 civarı bir nüfusa, ve yaklaşık 27.000 seçmene sahip büyük bir mahalledir. Bu nüfusun 16.000 civarı sitelerde, 11.000 civarı ise eski mahallenin içinde yaşamaktadır. Yeni yapılan inşaatlarla daha da büyümeye devam edeceği görülebilmektedir. Barbaros Mahallesi muhtarı ile yapılan görüşmede, mahalle içinde kentsel dönüşüm alanı olarak belirlenmiş alanlarda 14.000 yeni konutun yapılacağını belirtmektedir (Ercan Ersin, kişisel görüşme, 2 Mart 2016). Bu durum, mahallenin değişmiş, ayrılmış ve parçalanmış dokusunun, kentsel dönüşümlerle yerini tamamen yeni yerleşmelerin dokularına bırakacağı anlamına gelmektedir.

Ercan Ersin (kişisel görüşme, 2 Mart 2016), günümüzdeki hali ile Barbaros Mahallesi'ni Ataşehir'in merkezi olarak tanımlamakta, bunu da inşa edilen yeni sitelere, AVM'lere ve yollara bağlamaktadır. Bunun yanı sıra kendi büyümüş bulunduğu mahallenin içini ise "2000'li yıllara göre çarpık bir yapılaşma" olarak tanımlamaktadır.

İlk planlanan doğu yakasının gerek iş merkezleri, eğlence alanları, park ve meydanları ile kentsel tasarımı, gerek yarı korunaklı ve korunaksız yapısıyla bu kentsel çevreye uyumlu konut blokları ile tam bir toplu konut projesi bağlamında 1980-1990 yıllarına uygun bir uydu kent çalışması olduğu söylenebilir. Fakat 2000’li yıllara gelindiğinde yoğun taleple açılan yeni yerleşmelerde inşa edilen yeni kapalı siteler, planlanan Ataşehir’in bir uzantısı olsa da 2000 sonrası İstanbul konut trendine uygun yepyeni bir yerleşme ortaya koymuştur (Şekil 5.7). Kentsel ölçekte yürüme alanları, iş yerleri ve caddeleri Doğu Ataşehir’den çok farklı olan bu alan, kuzeyindeki Finans Merkezi Projesi etkisinde hızla aynı şekilde değiştirilmeye ve dönüştürülmeye devam etmektedir.

Şekil 5.7. Hazine arazilerinin öncesi ve sonrası.

Kaynak: www.mutlukent.org.

Bölgeye yapılan müdahaleler sonucunda, mahallenin kuzey yarısını oluşturan arazide yeni yerleşmeler yapılmıştır. Bu yerleşmeler dikey kapalı siteler, alışveriş ve

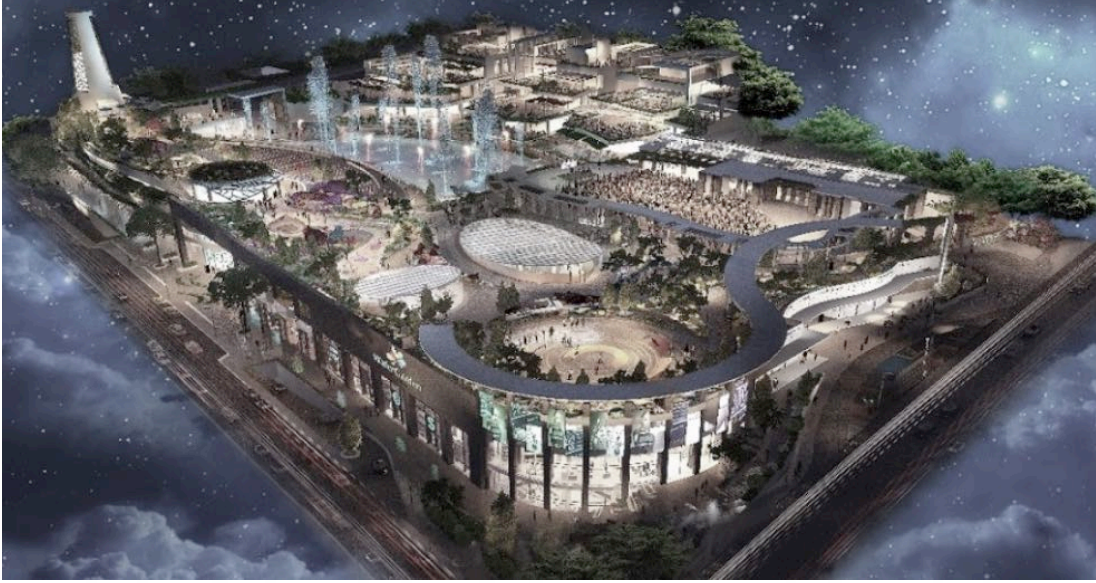
eğlence merkezleri ve plazalardan oluşmakta olup, hemen hemen tamamı kapalı ve güvenli yerleşmelerdir (Şekil 5.8)

Şekil 5.8. Batı Ataşehir'deki yeni yerleşmeler.

Bölgeye müdahale edilirken yalnızca kent dokusunun ve kentsel sınırların değiştiğinden bahsetmek mümkün değildir. Günümüzde, mahalleye en yakın örnek teşkil eden Fikirtepe örneği başta olmak üzere, benzer tüm alanlarda da olduğu gibi

ulaşım ve yapılaşma ile birlikte topoğrafya ve doğal sınırlar da etkilenmiştir. Bölgenin eğimli yapısı bozulmuş, yeşil alanları yok edilmiş, var olan göletler kurutulmuş ve Küçükbakkalköy Deresi'ne aktarılmıştır. Tüm bu inşaatlar sonrasında göletin bulunduğu yerde şu an Watergarden Alışveriş ve Eğlence Merkezi ve burada bulunan havuzlar ve su gösterilerinin yer alması da iki farklı zaman arasındaki sınırları gösteren ilginç bir örnek teşkil etmektedir (şekil 5.9).

şekil 5.9. Watergarden alışveriş ve eğlence merkezi, proje reklam görseli.

Kaynak: www.watergarden.com.tr

5.3. Araştırmanın Tasarımı

Bu araştırmanın tasarımı günümüz metropollerindeki görünen ve görünmeyen sınırların incelenmesi amacıyla oluşturulmuş olup, kentsel sınırlar ve bölgeler üzerine yapılan literatür araştırmasına dayanan kuramsal çerçeveye dayanmaktadır. Kent içindeki görünen sınırlar ve görünmeyen sınırlandırma pratikleri ve bunların okunması üzerine yapılan literatüre dayanarak, kentteki sınırların yeni yerleşme bölgelerinde nasıl değişmeye başladığının araştırılması hedeflendiğinden araştırmanın tasarımı buna göre seçilmiştir. Çalışmanın kapsamında da belirtildiğii üzere, çalışma, literatür araştırmasının kazandırdığı bu teorik altyapıya dayanarak

yapılan bir örnek çalışması (case study) üzerinden günümüz metropollerindeki görünen ve görünmeyen sınırların incelenmesini kapsamaktadır. Bu bağlamda, araştırmanın tasarımı insan-çevre-davranış bilimi araştırmalarının yöntemlerini ele almakta ve Zeisel'in (1995) tanımladığı araştırma yöntemlerini kullanmaktadır.

Alan araştırması, mahalle genelinde yapılan fiziksel ve sosyal sınırların incelenmesi ve bu sınırları oluşturan önemli faktörlerin ortaya çıkarılması için bir analiz yöntemi oluşturulmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda alan araştırması, fiziksel sınırların gözlemlenmesi, sosyal sınırların anket ve görüşmeler ile ortaya çıkarılması, mahalledeki somut ve soyut sınırların farklı boyutlarını ve bu sınırları ortaya çıkaran faktörlerin bulunmasını kapsamaktadır. Bu üç aşamalı araştırma sonucunda fiziksel ve sosyal sınırlar, tezin ana kurgusu kapsamında karşılaştırılmış ve değerlendirme yapılmıştır.

5.3.1. Araştırmanın Türü ve Yaklaşımı

Yeni yerleşmeler ve bu yerleşmelerin kentsel mekâna etkileri uzun süredir tartışılan ve üzerinde araştırmalar yapılan bir konudur. Bu çalışmalar çoğunlukla kent içindeki sınırlara ve farklı sınır öğelerinin kentsel dokuya ve sosyal yaşantıya nasıl etki ettiği konusuna dayanmasa da genel anlamıyla kentsel mekânlardaki değişimlere ve bununla birlikte ortaya çıkan sosyal ve mekânsal parçalanmalara ve bunların fiziksel yansımalarına değinmektedir. Böylece bu araştırma geniş bir kuramsal çerçeveye ve literatür bilgisine dayanmaktadır. Araştırmada aynı zamanda tüm bu bilgilerin kent içindeki yeni sınırlandırma pratikleri üzerinden Batı Ataşehir'de incelenmesi ve araştırılmasını hedeflemektedir. Bu nedenle bu araştırma bir örnek çalışması (case study) olarak tasarlanmıştır.

Örnek çalışmalar bir konu veya nesnenin geniş kapsamlı, ayrıntılı incelenmesi ve belirli bir literatüre dayandırılmak kaydıyla genelleme yaparak yorumlanabilecek çalışmalardır. Tek bir konu ve nesneye odaklanılıp, derinlemesine araştırma yapılmasını kapsadığından bu tip çalışmaların farklı araştırma teknikleri kullanması gerekmektedir. Barbaros Mahallesi örneğinde yeni konut yerleşmeleri

üzerinden fiziksel ve sosyal ayrışmaların ortaya çıkardığı izlerin incelenmesini hedefleyen bu çalışmada fiziksel ve sosyal sınırların ve bu sınırların yarattığı farklılaşmalar veya iletişimlerini ortaya çıkarmak adına fiziksel izler, gözlem, davranış gözlemi, anket ve görüşmeler kullanılmaktadır. Çalışmada kullanılan farklı yöntem ve teknikler sonucunda, kentsel sınırların ve hem yapı hem mahalle ölçeklerinde ortaya çıkan hızlı ve çarpıcı değişimlerin kentsel dokudaki fiziksel ve sosyal yansımaları sorgulanmıştır.

5.3.2. Araştırmada Kullanılan Teknikler

Betimleyici yaklaşımlarda yapılan derinlemesine inceleme için örnek alan çalışması uygun bir araştırma türü olarak görülmektedir. Gür'e (1996) göre kapsamlı ve ayrıntılı çalışmalar içerdiğinden bu tip araştırmalarda birden çok teknik kullanılması gerekmektedir. Bu bağlamda, Batı Ataşehir örneğinde fiziksel ve sosyal sınırların saptanması üzerine yapılan bu çalışmada Zeisel'in (1995) tanımladığı tekniklerden fiziksel izler, gözlem tekniği, fotoğraf ve dokümantasyon, harita/plan okumaları, anket ve görüşmeler kullanılmıştır.

Bu çalışma kentsel dokuda farklı ölçeklerde ortaya çıkan sınırları ele aldığından fiziksel ve sosyal sınırlandırma durumları ile zamansal sınır noktaları ayrı teknikler ile incelenmektedir. Aşağıdaki bölümlerde, sınırın bu farklı boyutları için kullanılan yöntemler anlatılmaktadır.

5.3.2.1. Zamansal Sınırların Saptanması İçin Kullanılan Teknikler

Kent yalnızca üç boyutlu değil dördüncü boyutu da içinde barındıran, zaman içinde dokusu değişen ve dönüşen, hareketli ve yaşayan bir organizmadır. Zamansal sınırlar, bu düşünceden yola çıkarak, çalışma alanının tarihçesini, kırılma noktalarını ve zaman içindeki dönüşümünü irdelemekte ve alan araştırmasının ilk aşamasını oluşturmaktadır. Çalışma alanı ve bununla birlikte Ataşehir'in tanıtılmasını içeren önceki bölümdeki bilgiler, literatür bilgisi ve bununla ilişkili olarak alan

araştırmasındaki fotoğraf ve dokümantasyon, kroki ve haritalar ile yapılan görüşmelere dayanmaktadır.

Zamansal sınırlar incelenirken kullanılan yöntemlerin çeşitliliği, ulaşılabilir kaynak çeşitliliği ile de doğru orantılı olarak seçilmiştir. Ataşehir bir uydu kent projesi olarak kurulduğundan, bu bölge ile ilgili geniş literatür bilgisine, proje plan ve haritalarına ve uydu görüntülerine ulaşmak, bu yöntemler üzerinden bir tarihsel çerçeve çizmek mümkün olmuştur. Fakat Barbaros Mahallesi özelinde tarihsel bir bilgiye ve zamansal sınırlara ulaşmanın zorluğu göz önünde bulundurulduğunda görüşmelerin bir yöntem olarak kullanılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Barbaros Mahallesi özelinde yapılan görüşmelerde belirli deneyimlere sahip veya belirli yaşamışlıklara ait öznel izlenimleri aktarabilecek kişilerle görüşülmesi hedeflenmiştir (Gür, 1996). Bu kapsamda, mahallenin geneli hakkında bilgiye sahip olmak ve mahalle içindeki tüm gruplarla ilgili eşit mesafeli bilgiye sahip olmak adına mahallenin muhtarı ile görüşme yapılmasına karar verilmiştir. Burada genel bilgilerin yanı sıra mahalle ile ilgili tarihsel bilgilere de ulaşılmıştır. Diğer bir taraftan ise mahallenin geçmişi ve zaman içerisindeki değişim süreci hakkında kişisel bilgilere de ulaşılmaya çalışılmıştır, kendisi de eski bir mahalleli olan Barbaros Mahallesi Güzelleştirme Derneği başkanı ile ve bazı diğer eski mahalleliler ile kişisel görüşmeler yapılmıştır.

5.3.2.2. Fiziksel (Görünen) Sınırların Saptanması İçin Kullanılan Teknikler

Çalışma alanının tarihçesine değinildikten ve alan tanındıktan sonra alandaki fiziksel ve sosyal sınırların incelenmesi ve araştırılmasına geçilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak çalışma alanındaki fiziksel sınırlar irdelenmiştir. Fiziksel sınırların saptanması ve belgelenmesi, buna bağlı olarak kullanımın da etkisi göz önünde bulundurularak çalışma alanının dışında ve içinde bulunan fiziksel tüm sınırların incelenmesi için yöntem olarak Zeisel (1995) ve Gür (1996) tarafından tanımlanan fiziksel izlerin ve davranışın gözlemlenmesi yöntemleri seçilmiştir.

- Fiziksel İzlerin Gözlemlenmesi:

Fiziksel izler, insanların yaşayan çevreye bıraktığı, kullanımla veya çevrenin yapısal özellikleriyle ilgili olabilecek izlerdir. Bu izler bilinçli veya gündelik kullanımlarda rastlantısal olarak bırakılmış izler olabilirler, fakat gözlemciden önce bırakılmış, yaşamın yansıması olarak var olan izlerdir (Gür, 1996). Fiziksel izler, gözlemlenmekte olan fiziksel çevreyi okumayı sağlayan ve çevrenin nasıl kullanıldığını gösteren ipuçları olarak kullanılmıştır.

Gür (1996), fiziksel izlerin saptanmasında kullanılacak gereçler olarak eskizler, diyagramlar, çizimler, fotoğraflar ve slaytları tanımlamıştır. Çalışmanın fiziksel izlerin saptanması ve bu saptamaların gösterimi için bu gereçlerden eskiz ve şekiller, haritalar ve krokiler, çizimler ve fotoğraflar kullanılmıştır.

1. Fotoğraflar: Fiziksel izlerin kuşkusuz en net ve tartışılmaz şekilde görüleceği teknikler fotoğraflardır. Bu çalışmada tüm mimari ölçekte görünen fiziksel sınırlar fotoğraflar üzerinden açıklanmaktadır.
2. Haritalar ve Krokiler: Fiziksel sınırlar yalnızca insan ölçeğinde değil, harita üzerindeki izlerden de aktarılmalıdır. Bu nedenle, bu çalışmada mahallenin kentsel ölçekteki fiziksel sınırları ve bu sınırları gösteren büyük ölçekli izler haritalar üzerinden aktarılmaktadır.
3. Eskizler ve Çizimler: Zeisel (1995) tarafından mimari donatılar ve fiziksel izler için kullanılacak en basit ve etkili teknikler olarak nitelendirilen eskiz ve çizimler bu çalışmada fotoğraflar ile birlikte sıklıkla kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçekli eskizler, fotoğraflarda anlatılamayan, yaşamsal izleri barındıran ve karşılaştırmalara olanak verecek şekilde açıklayıcı kesitler ve planlar şeklinde kullanılmıştır.

- Davranışın Gözlemlenmesi:

Davranış gözlemi, genellikle insanların çevreyle kurdukları ilişki, çevreyi kullanım şekilleri ve davranışları okumak için kullanılmaktadır (Gür, 1996). Fiziksel sınırların sosyal sınırlar ile ilişkilerinin yorumlanmasının hedeflendiği bu çalışmada, fiziksel sınırların yaşama etkisini görmek açısından fiziksel sınırların incelenmesinde

de ikincil bir teknik olarak kullanılmaktadır. Fakat bu yöntem, bu çalışmada da ağırlıklı olarak gündelik yaşam ve sosyal sınırlandırma pratiklerinin belirlenmesinde kullanılmıştır.

5.3.2.3. Sosyal (Görünmeyen) Sınırların Saptanması İçin Kullanılan Teknikler

Fiziksel sınırlar herkes tarafından okunması kolay kentsel elemanlardır. Fiziksel olarak çizilen bir sınır kolaylıkla herkes tarafından görülüp, kabul edilir ve çoğunlukla gündelik yaşamda nasıl kullanıldığı, esnek mi katı mı olduğu tartışılabilir. Fakat, burada daha önce de belirtilmiş olan, Simmel'in (1997a) sınır tanımlaması hatırlatılmalıdır: sınır sosyolojik sonuçları olan mekânsal bir olgu değil, kendini mekânsal olarak şekillendiren sosyolojik bir olgudur. fiziksel izlerden önce sosyal boyutlarını gördüğümüz sosyokültürel, sosyoekonomik ve psikolojik sınırlar, kolay ortaya çıkarılabilir ve tartışılabilir elemanlar değildirler. Bu nedenle sosyal sınırlar daha derinlemesine sosyolojik araştırmaları barındırmayı gerektirmektedir. Bu sebeplerle bu çalışmada sosyal sınırlar anketler, görüşmeler ve davranış gözlemi gibi teknikler üzerinden incelenmiştir.

- Anketler:

Anket çalışmaları ve görüşmeler tüm Barbaros Mahallesi içinde, 155 mahalle içinden, 155 kapalı site sakinlerinden oluşmakla birlikte 310 kişiyle görüşme yapılmıştır. Araştırmalar hane bazlı olduğunda 310 anket ile toplamda Barbaros Mahallesi'nde ikamet etmekte olan yaklaşık 1000 kişiye ulaşılmıştır. Anketler Barbaros Mahallesi'nin tümünü ve kapalı sitelerden Uphill Court, Ağaoğlu, Kent Plus ve Varyap Meridian'de yapılan anketleri kapsamaktadır. Mahalle içinde yapılan anket ve görüşmelerin tümünde mahalle içindeki konumlar, kapalı sitelerde de site isimleri işaretlenmiş, böylece mahalle içindeki ve siteler arasındaki farklılık ve sınırların da ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Anket soruları Barbaros Mahallesi'nin geneli, mahalle içi ve sitelerdeki demografik yapı, bireysel yaşam alanı/bina sınırları, mahalle-site/egemenlik alanı

tanımları ve mahalle içi ilişkiler ve son olarak da kent ile fiziksel ve sosyal ilişkilerin durumunu ortaya çıkaracak şekilde dört aşamalı olarak sunulmuştur.

Demografik yapı ve hanehalkı bilgilerini içeren ilk bölümde;

- Hanehalkı sayısı
- Hanehalkı tipi
- Yaş
- Eğitim
- Meslek
- Gelir düzeyi

gibi sorular sorulmuştur.

Bu soruların hedefleri, Barbaros Mahallesi'nin genel demografik durum analizinin yapılması, mahalle ve site yerleşme dokularında kentsel sınırların, bu bölgelerdeki sosyal yapıdaki farklılık ve benzerlikler üzerinden ortaya çıkarılması ve mahalle içindeki bölgeler ve siteler arasında da bu demografik yapının kentsel sınırın hangi boyutlarında ve hangi bölgelerde daha farklı sınırları işaret ettiğinin ortaya çıkarılmasıdır.

İkinci bir soru grubu olan bireysel yaşam alanı/bina sınırlarında;

- Konut tipi
- Konutta yaşama süresi
- Konuta taşınma / oturma sebepleri

gibi sorular sorulmuştur.

Bu sorular, konut ve/veya bina tiplerini, bu tiplerin bina/sokak ölçeği ve sınırları ile karşılaştırılmasını ve bölgedeki yaşamı, kullanımı ve aidiyeti yansıtan sorulardır. Ayrıca kullanıcıların nereden geldiği ve geldiği yere göre yarattığı önceden gözlemlenmiş olan egemenlik alanlarının fiziksel sınırlar ile karşılaştırılmasını sağlamaktadır.

Genel demografik yapıyı ve mimari ölçekteki kullanım ve sınırları belirledikten sonra üçüncü aşamada mahalle ve site gibi öngörülen egemenlik alanları ve bunların dışında ilk bakışta belirlenemeyen daha alt grup yerleşmeler ve egemenlik alanlarını tanımlayacak mahalle içindeki ilişkileri sorgulayan sorular sorulmuştur. Bu sorular;

- Komşuluk ilişkileri
- Mahalle içi ilişkiler

gibi detaylı sorulara yanıt aramaktadır.

Bu sorular ile amaçlanan ise, mahalle içinin ve kapalı sitelerin ne denli mahalle ve/veya bölge olma özelliği barındırdığını bu bölgeler ve bölgeler arası çizilen fiziksel ve sosyal sınırlar üzerinden değerlendirmek ve mahalle içi ve siteler arasında da farklı sınırlar ve bölgeler oluşup oluşmadığını saptamaktır.

Anket çalışmasının son aşamasında kullanıcıların kent ve çevre ile ilişkisi sorgulanmaktadır. Kentin kullanımı ve kent ile fiziksel ve sosyal sınırları inceleyen bu aşamada;

- Ulaşım
- İş ile mesafe
- Boş zamanların geçirildiği yerler
- Boş zamanlarda yapılan aktiviteler

gibi konular incelenmiştir. Bu sorularla da iş veya sosyal yaşam anlamında kentin diğer bölgeleri ve merkezleri ile kurulan ilişkiler, bu ilişkilerin mahalle ve site arasında ve mahalle içindeki ya da site içindeki farklı bölgeler arasında ne tip farklılıklar ve benzerlikler taşıdığını ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Mahalle içi ilişkiler ve kent ile ilişkiler sorularının ayrıca karşılaştırmalı olarak da bu bölgede kentsel sınırlar, bölgeler ve bu sınır ve bölgelerin kesişimlerini ortaya çıkararak, sınırın farklı boyutlarını göstermesi amaçlanmıştır.

Anket çalışmalarında anketlerin uygulanmasının kontrolü için dağıtılıp toplanılması yerine, tüm anketlerin yüz yüze yapılması, açık uçlu sorulara ve

yorumlara yer verilmesine özen gösterilmiştir. Anketlerin genel olarak yanıtlanma oranları ve güvenilirliği göz önünde bulundurularak, anketlerin daha güvenilir ve verimli olabilmesi için, anket boyunca anketin doldurulması kişilere bırakılmamış, anket soru-cevap şeklinde sözlü olarak ilerletilmiş ve sonunda kısa görüşmeler ile devam ettirilmeye çalışılmıştır.

- Görüşmeler:

Çalışmanın erken aşamalarında mahallede yapılan gözlem ve ön görüşmeler sonucunda mahalledeki siteler-mahalle ikileminin açık olduğu, mevcut bulunan kentsel dönüşüm görüşmelerinin yarattığı ortamın bölgeyi bir çatışma mekânına çevirdiği fark edilmiştir. Fakat bu çalışmada sitelerin sosyal ayrışmanın uzantısı olan fiziksel duvarlarını değil, kentsel sınırların bu farklı kent dokularında nasıl farklılıklara yol açtığı ve bunların sonuçlarının saptanması hedeflendiğinden, anketlerin yanı sıra sosyal sınırlandırma durumlarını daha net tarif eden görüşmelerin de gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Açık uçlu cevapların ve kendiliğinden ortaya çıkabilecek tanımlamaların hedeflenmesi ile ortaya çıkan görüşme gerekliliği sonucunda anket yapılan tüm kişiler ile anketlerin sonunda görüşme yapılması ve bu görüşmelerin ses kaydına alınmasına karar verilmiştir. Görüşmelerde çoğunlukla mahalle, aidiyet, psikolojik sınırlar ve sosyal ayrışmayı içeren kentsel yaşam ve çevrede sürmekte olan kentsel dönüşüme ait sorulara yer verilmiştir.

Görüşmelerin anketlerden daha verimli sonuçlar veriyor olduğu açıktır. Fakat anketlerin sonunda görüşme kısmına geçildiğinde iki farklı gruba karşılaşılmıştır. Bir kısım, görüşmeler boyunca oldukça aktif ve hevesli iken, çoğunluğu oluşturan diğer bir kesim ise anketin sorularını cevaplandırdıktan sonra ses kaydı alınmasından veya cümlelerinin kullanılmasından endişelenerek görüşme yapmayı kabul etmemiştir. Bu ikincil grubun çoğunluğunun da site sakini olması, sitelerde yaşayanların daha içe dönük ve güvenlik endişesi barındırdığını göstermektedir. Sonuç olarak görüşmeler ancak izin verildiği ölçüde yapılabilmiş ve anket yapılan kişilerin yaklaşık 100 kişilik bir kısmı ile görüşme yapılması sağlanabilmiştir.

- Davranışın Gözlemlenmesi:

Çalışmada kullanılan anket, örneklemin hata payı ve güvenilirlik açısından soruna yol açmayacak derecede geniş, soruların ise net ve tutarlı cevaplar içerebilmesini sağlayacak türden seçilerek hazırlanmıştır. Fakat yine de sosyal ve davranışsal incelemeler için anketlerin tutarlılığı ve güvenilirliği her zaman tartışmaya açıktır. Bu bilinçle bu çalışmada sosyal sınırların belirlenmesi için anket ve görüşmelerin yanı sıra, fiziksel sınırların saptanması ile de birlikte yürütülecek şekilde davranış gözlemlerine yer verilmiştir.

Gür'e (1996) göre, davranış gözlemleri, dolaylı yoldan anket yanıtlanırken yapıldığı söyleneni değil, gerçekten ne yapıldığını ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle bu çalışma anketlerde verilen yanıtlar ve görüşmelerde söylenenlerin yanı sıra, bireysel gözlemler ile de alınan cevapların tutarlılığını sınamakta ve tartışmaktadır.

5.3.3. Araştırmanın Değerlendirilmesi

Yukarıda açıklanan teknikler ile fiziksel ve sosyal sınırlar incelendikten ve tanımlandıktan sonra, fiziksel ve sosyal sınırlar arasındaki ilişkiler ve bağlantılar sorgulanmıştır. Bu bağlamda elde edilen fiziksel izler ile ampirik bulguların kentsel sınırların farklı fiziksel, sosyal ve psikolojik boyutları üzerinden değerlendirilmesi yapılmıştır. Kentsel sınırları etkileyen fiziksel ve sosyal dinamikler değerlendirilmiş, karşılaştırılmış ve kentlerdeki değişen sınırların fiziksel ve sosyal kesitleri üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışma alanında gözlemlenen fiziksel ve sosyal sınırların verileri incelenmiş, farklı ölçeklerde karşılaşılan fiziksel ve sosyal sınırların ilişkileri tanımlanmaya çalışılmıştır. Son olarak, değerlendirme bölümünde, incelenen iki bitişik kent dokusunun kent ile ve birbirleri ile kurdukları farklı ölçek ve boyuttaki sınırlar üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

5.4. Batı Ataşehir'in Sınırlarının İncelenmesi

Batı Ataşehir'e ilk bakıldığında vinçler, yüksek katlı rezidans bloklarından oluşan kapalı siteler, alışveriş merkezleri ve ofis binaları göze çarpmaktadır. Batı Ataşehir olarak anılan bölge, Ataşehir'in ikinci etabı olan bu arazileri kapsamaktadır (Şekil 5.10). Fakat, aslında eski bir gecekondu mahallesi olan bölgenin merkezinde mahalle, kentsel dönüşüm projeleriyle küçülmeye başlamış olsa da var olmaya devam etmektedir.

Şekil 5.10. Batı Ataşehir'deki yeni dokuyu betimleyen kolaj, silüet.

Batı Ataşehir'deki birincil sınır elemanı sitelerin yarattığı metaforik duvardır. Hem bariyerler hem de kentsel doku olarak mahalleden ayrılan kapalı siteler, alışveriş merkezleri, rezidans ve plazalar gibi yeni yerleşmelerin çizdiği bu fiziksel sınırın altında metropolün sosyal sınırları yatmaktadır. Bu bakımdan alan, metropollerde görünmekte olan toplumsal ayrışmanın mekânsal parçalanmaya dönüşümünün tipik bir örneğini oluşturur (Şekil 5.11).

Şekil 5.11. Barbaros Mahallesi'ne genel bakış (2016).

Kentsel sınırlar, daha önce de belirtildiği gibi farklı ölçeklerde kentlerin dokusunu oluşturan, ilişkileri tanımlayan elemanlardır. Batı Ataşehir gibi bölgelerdeki bu yeni yerleşmeler büyük bir sınır ortaya koymakla birlikte, asıl

değişimi detaylardaki sınırlarda yaratmaktadır. Metropoller görünen ve görünmeyen sınırlar ile oluşturulmuştur. Bu yeni yerleşmeler yeni sınır tipleri oluşturmakla birlikte kentin olağan sınırlarının karakter ve ölçeklerinde değişikliklere yol açmaktadırlar (Şekil 5.12). Bu nedenle yeni yerleşmelerin kentle çizdiği sınırlar ile mahallenin oluşturduğu sınırların farklı boyutlarda ve ölçeklerde incelenmesi, bu yeni sınırların kentsel doku bağlamında tartışılabilmesi önemlidir.

Şekil 5.12. Batı Ataşehir’deki yeni ve eski dokunun bir araya gelmesi (2016).

Bu bağlamda yapılan alan araştırmasında, fiziksel ve sosyal sınırlar, alan araştırmasının tanıtımı sırasında da belirtildiği gibi, ayrı tekniklerle ve birbirlerinden bağımsız bir şekilde incelenmiştir. Alan araştırması öncelikle fiziksel izlerin gözlemlendiği ve farklı ölçeklerdeki görünen sınırların aktarıldığı ilk bölümde, kentsel dokudaki ve mekânsal ölçekteki sınırların arasındaki farklılıkları ortaya koymaya çalışmaktadır. Burada dokudaki sınırların farklılıkları ana sınır olan site/mahalle ayrımının arasındaki farklılıkların incelenmesini sağlamaktadır. Daha sonra görünen sınırlar ile etkileşim halinde olan sosyal farklılıklar ve sınırlar, davranış gözlemi, anket ve görüşme sonuçları üzerinden aktarılmış ve en son fiziksel ve sosyal sınırların ilişkileri üzerine değerlendirme yapılmıştır.

5.4.1. Batı Ataşehir'in Fiziksel Sınırları

Barbaros Mahallesi, yönetsel sınırlarının bir bölümü fiziksel sınırlarla kesişen, bir bölümü ise yalnızca harita üzerinde kalmış olan bir bölgedir. Bölgede, bölgenin çevre sınırlarının çeşitliliğinin yanı sıra, mahalle içinde site/mahalle dokusu ayrışması başta olmak üzere farklı ölçeklerde farklı sınırlandırma biçimleriyle karşılaşmak, birbirinden farklı boyutta ve kapsamda egemenlik alanları tanımlamak mümkündür.

Alanda yapılan araştırmalar sonucunda, bölgede farklı ölçeklerde ve farklı karakterde birçok sınır olgusuyla karşılaşmıştır. Bu sınırlar, çalışmanın önceki bölümlerinde literatürün kapsamında da olduğu şekilde, kentsel ölçekte, kent dokusunu etkileyen sınırlar ile bina-sokak ölçeğinde, sokağı ve gündelik yaşamı etkileyen sınırlar olarak iki farklı alt başlıkta ele alınmaktadır. Bunun öncelikli sebebi, yeni yerleşmelerin getirdiği yeni ve farklı bir ölçekteki belirgin sınırlandırma pratikleridir. Bu farklı ölçeklerdeki sınırların, farklı egemenlik alanları ve topluluk tanımlamalarına olan etkisi, ileride, sosyal sınırların da açıklanmasından sonra değerlendirilmiştir.

5.4.1.1. Kentsel Dokudaki Sınırlar

Barbaros Mahallesi'ne genel olarak bakıldığında fiziksel olarak ana bölünmelerin ana yollar, site duvarları ve Küçükbakkalköy Deresi üzerinden okunması mümkündür. Bu sınırların bir kısmı mahalle ile kent arasındaki bölünmeleri ve ilişkileri belirlemekte, diğerleri ise mahallenin sınırları içerisinde kalan alt grupları ve bunların kendi aralarındaki sınırlarını ve mekânsal ilişkilerini oluşturmaktadır.

Mahallenin çevresi ile olan sınırlarını kuzeyde TEM İstanbul-Ankara Otoyolu, doğuda Fatih Sultan Mehmet köprü yolu ve güneyde E-5 karayolu belirlemektedir (Şekil 5.13). Bu yollar, kentin geneline benzer bir şekilde, geçirgenlik özelliği çok zayıf olan sınırlar olarak göze çarpmaktadır. Bu nedenle mahallenin bu yolların geçtiği çeperlerinin diğer taraflarıyla yaya ölçeğinde ilişkisi

oldukça zayıftır. Bu tip yolların, çevre yolu olarak planlanarak inşa edilip, sonradan kentin ortasında kalmaları nedeniyle, ölçekleri ve fonksiyonlarına bağlı olarak tüm kent boyunca bu şekilde kenti parçalayan bir role sahip oldukları açıktır.

Mahallenin sınırları ikincil olarak, batıda Mustafa Kemal Mahallesi ve güneybatıda Yenisahra Mahallesi ile belirlenir. Önceleri yalnızca yakında yerleşmiş, fiziksel olarak bütüncül bir dokuda olup, sosyal olarak farklılaşan iki mahalle olsalar da, Mustafa Kemal Mahallesi ile sınırının günümüzde 3004. Cadde ile yine belirgin bir sınır haline geldiği gözlemlenebilir; fakat bu noktada yine bu sınır boyunca yerleşen rezidans ve kapalı sitelerin bu caddeye yeni bir ölçek getirdiği ve bununla birlikte caddenin ayırıcı bir sınır haline gelmesine neden olduğu da belirtilmelidir. Güneybatıda Yenisahra Mahallesi ile oluşturulan sınır ise daha sosyal ölçekte kalmakta, hatta yer yer yalnızca bir yönetimsel sınır özelliği taşımaktadır. Bu sınır boyunca mahallelerin ne fiziksel ne sosyo-kültürel olarak değişimi hiçbir ölçekte görülememektedir.

Şekil 5.13. Barbaros Mahallesi'nin çevresiyle fiziksel sınırları.

Mahallenin yönetimsel sınırları içerisindeki fiziksel sınırlar ise farklı karakterler göstermektedir. Mahallenin en büyük sınır ögesi kuşkusuz siteler ve mahalle arasındaki duvarlar ve bu duvarların iki yanındaki doku ve ölçek farklılıkları olmaktadır. Bu sınır hem fiziksel hem sosyal bir durumu ifade eder. Kentsel dokuyu oluşturan, doğal sınırlardan yapay sınırlara, kentsel doku farklılıkları ve ölçekten yollara kadar her eleman egemenlik alanlarını belirler. Bu bağlamda, kentin belirli bir noktasına odaklanırken öncelikli olarak kentsel ölçekte ve kent dokusunda göze çarpan sınırların incelenmesi ve tanımlaması yapılmalıdır. Kentsel ölçekteki sınırları tanımlamak için bölgede incelenen bu farklı sınırlara ait gözlem sonuçları aşağıda aktarılmaya çalışılmaktadır. Batı Ataşehir örneğinde karşılaşılan sınırlar, doğal sınırlar ile kentsel dokudaki değişimler, yollar ve bunların ölçekle olan ilişkileri olmuştur.

- **Doğal Sınırlar:**

Batı Ataşehir'in belirgin fiziksel sınırlarını genellikle yapay sınırlar belirlese de, topoğrafyanın, derenin ve yeşil alanların da genel dokuya etkileri de oldukça önemlidir. Topoğrafya yapılaşmayı, dokuyu ve bununla birlikte dokunun çevreye etkisini belirleyen önemli bir unsurdur. Batı Ataşehir'de de tepeler ve bu tepelerin ortasında Küçükbakkalköy Deresi'nin varlığı ile sınırlar anlamlandırılabilen ve tanımlanabilmektedir.

Barbaros Mahallesi kuzeyindeki TEM bağlantı yolu ile güneyindeki E5 ekseninde, bir tarafında mahalle diğer tarafında siteler olacak şekilde bir vadi oluşturmaktadır. Genel olarak arazi kuzeye doğru giderken yükselmekle birlikte, Barbaros Mahallesi'nin E5'e yakın ve Yenisahra Mahallesi'ne komşu olan bölgesi bir tepe oluşturur. Buna bağlı olarak da kendiliğinden gelişen mahallenin dokusunda, bu bölgede, dairesel forma yakın bir yapılaşma ortaya çıkmıştır. Arazide eğimin ve buna bağlı olarak da derenin konumu yapılaşma üzerinde de etkili olmuş ve bir bakıma kentsel sınırların ortaya çıkmasını etkileyen doğal sınırları meydana getirmiştir (Şekil 5.14).

Şekil 5.14. Barbaros Mahallesi'nin doluluk-boşluk haritası ve Küçükbakkalköy Deresi.

Mahalleyi ana yollardan sonra en keskin biçimde ayıran ve çevresindeki dokuyu etkileyen öge Küçükbakkalköy Deresi olmuştur. Dere, paralel olarak takip ettiği Atatürk Caddesi'nin yeni ve eski dokuyu ayıran özelliğini barındıran doğal sınır olarak gözlemlenebilmektedir. Bunun yanı sıra dere çevresindeki mahalle dokusunun halen illegal, çoğunlukla tek katlı, bahçeli yapılaşmalardan oluşması dereyi çevreleyen lineer dokuyu mahallenin geri kalanından da ayırmaktadır. Böylece dere, iki belirgin tepeyi ve iki farklı kentsel dokuyu ayıran doğal sınır iken, çevresindeki tanımladığı dokuyla birlikte bir ara bölge olma özelliği de kazanmaktadır. Derenin, başta boyutu ve sonrasında da çevresiyle ilişkisi bağlamında

oldukça geçirgen bir sınır olduğu söylenebilir. Çoğunlukla üstünden sokaklar devam ettiğinden ve çoğu zaman da ağaçlar ve bitkilerden oluşan ikincil bir doğal sınır ile beslendiğinden ayırıcı olma özelliğini kaybetmiştir (Şekil 5.15).

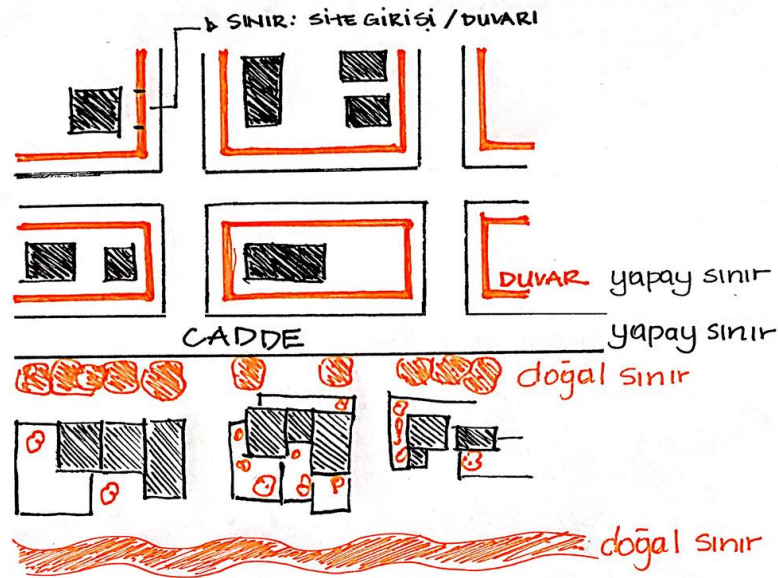
Şekil 5.15. Küçükbakkalköy Deresi'nin farklı noktalardan görüntüleri (2016).

Mahalledeki yapıların eğime göre konumlanması mahalledeki dokunun topoğrafya ile sınırlandırılmasına bağlıdır. Buna bağlı olarak sokaklar ve konutlar genellikle eğime paralel, birbirlerinin görüş açısını kesmeyecek şekilde konumlanmıştır. Bu durum sokak ölçeğinde de çok çeşitli kotlara, görüş açlarına ve bunlara bağlı kullanımlara olanak sağlamaktadır. Buna karşılık yeni yapılaşmalarda yüksek binaların tercih edilmesi ile zaten eğim ölçek olarak aşılmış ve doku oluşturulurken dikkate alınmamıştır. Bu bölgede yollar eğime hem paralel hem dik olarak konumlanmış, eğimden çok yolların birbirine paralel, düzenli ve planlı olmasına önem verilmiştir. Mahalleyi kuzey-güney ekseninde kesen bir arazi kesitinde kentsel dokunun topoğrafyayla hangi şekillerde ilişki kurduğu ve doğal sınırların dokuları nasıl etkilediği görülebilmektedir (Şekil 5.16).

Şekil 5.16. Batı Ataşehir'in kesiti.

Doğal sınırlar mahalleyi ikiye ayıran veya ilişkilendiren sınır elemanları olmanın yanı sıra, yapısal ölçekte de dokuyu oluşturmaktadır. Mahallenin kesitinde görülen farklı topoğrafya ilişkileri örneğinde olduğu gibi, farklı bölgelerin doğal sınırlarla kurduğu farklı ilişkiler bulunmaktadır. Düşeyde topoğrafya ile ilişkilenecek kendiliğinden gelişmiş ve yerleşmiş mahalle dokusunun doğal sınırlara göre oluşturulduğu, buna bağlı olarak organik bir form aldığı açıkça görülmektedir. Bunun tam tersine, yeni yerleşmelerin doğal olan tüm sınırları ortadan kaldırdığı, hatta var olan göletlerin de kurutulduğu daha önce belirtilmişti. Kağıt üzerinde tasarlanan ve yerle hiç bir ilişki kurmayan yeni yerleşmeler, Batı Ataşehir örneğinde de doğal sınırları yok edip, kendi yapay sınırlarını getirmiş ve buna göre konumlandırılmıştır (Şekil 5.17).

Şekil 5.17. Doğal ve yapay sınırlar ile kent dokusunun ilişkisi, eskiz.

Barbaros Mahallesi'nde doğal sınırlar mahallenin organik dokusunu biçimleyen elemanlar olarak önem taşırlar. Doğal sınırların ötesinde yerleşmelerin bulunduğu yer, topoğrafya ve doku ile ilişkileri önemlidir. Bu durumda, yapay çevrenin oluşturulurken hacimlerin ve ölçeğin tasarlanması da önem taşır.

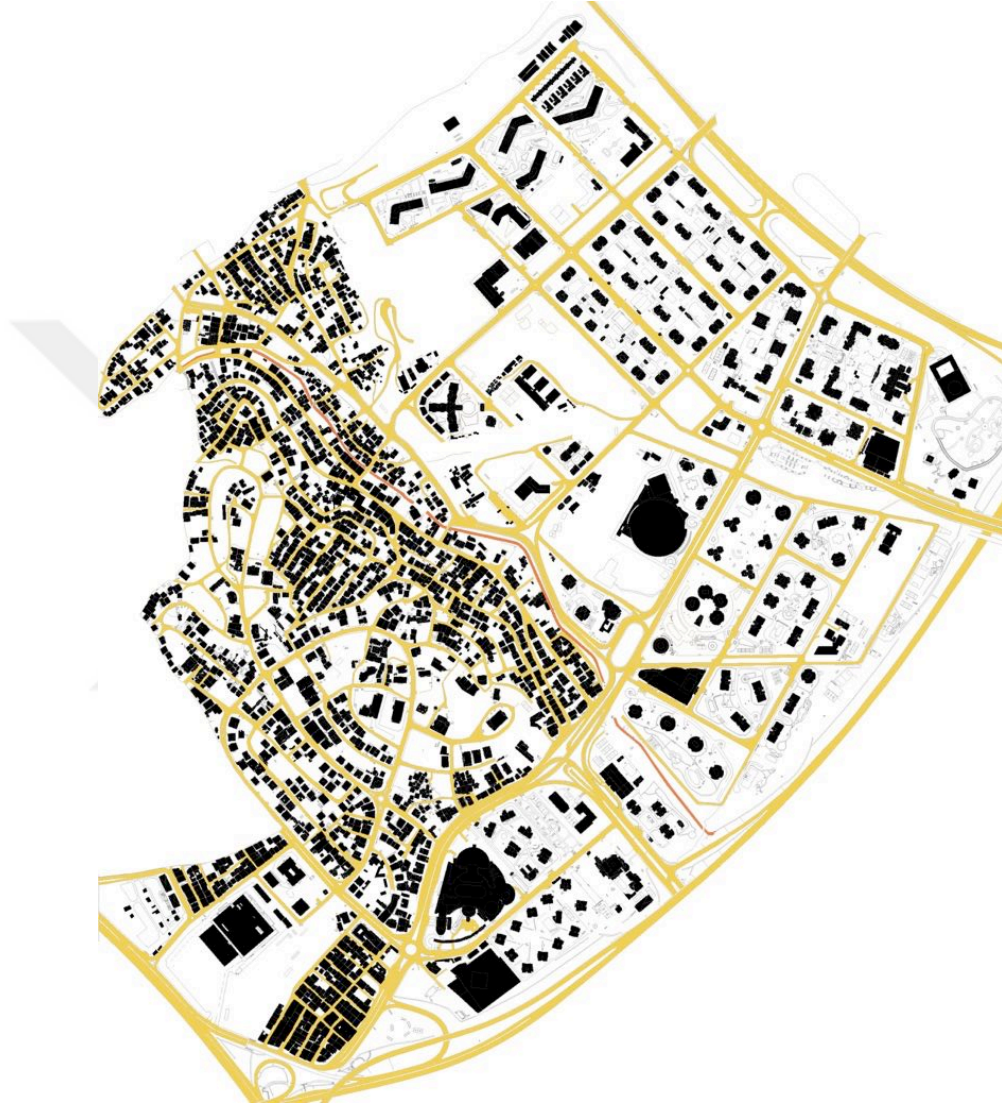
- **Hacimler, Kentsel Doku ve Ölçek:**

Kentte dolaşan biri için, bölgelerin değişimini, bulunduğu yerin özelliklerini, giriş ve çıkışları anlamayı etkileyen öğelerin başında doku gelmektedir. Yapı nizamları, kat yükseklikleri, büyüklükler, sokak ölçekleri, boyutları gibi birçok faktör üç boyutlu olarak çevreyi anlamamızı sağlar. Bu durum içinde yaşayanlar için bir adım daha ötede olmakta, yaşanan çevredeki farklı mekânları tanımlamakta, mekânlar ve kullanıcılar arasındaki ilişkileri ve ilişkilerin seviyelerini belirlemektedir. Bu nedenle kentsel sınırların, duvar, tel, çit gibi sembolik ve ayırıcı düşey elemanlar dışında en belirgin ölçek, kütle ve dokulardan okuduğumuz değişikliklerdir.

Barbaros Mahallesi sınırları dahilinde ilk bakışta iki farklı bölge olduğundan daha önce de bahsedilmişti. Site ve mahalle arasındaki bu farklılık, sosyo-ekonomik bir ayrışmanın yansıma olarak sembolik bir biçimde basitçe çizilmiş, site duvarı, güvenlik elemanları ve kameralar ile uygulanmış bir sınır çizgisi olmaktan daha fazlasını barındırmaktadır. Bu ayırıcı sembolik duvarlar yok sayıldığında bile aradaki keskin fark görülmeye devam etmektedir. Bu farklılık da önceden bahsedilen ölçek farklılığı ve bunun kullanıcıların sokak ölçeğindeki gündelik yaşamına olan etkileri olmaktadır.

Mahalle sınırları içerisinde birbirinden çok farklı büyüklükte ve yükseklikte doluluk ve boşluklar bulunmaktadır. Mahallenin doluluk-boşluk haritasına bakıldığında kentsel dokunun ortaya koyduğu sınırlar açıkça okunabilmektedir (Şekil 5.18). Buna göre mahallenin topoğrafyaya göre kendiliğinden oluşmuş organik formdaki dar yolların ve yapı adalarının bulunduğu ve küçük ölçekli, alçak katlı binaların ve bunların aralarındaki ufak boşlukların oluşturduğu kısmı ile planlı bir şekilde grid formda yerleştirilmiş geniş yollar ve aralarında çok katlı büyük binalardan oluşan ikinci kısım kolaylıkla ayırt edilebilmektedir. Yeni yerleşmeler kendi içlerinde de bir yandan duvarlar, diğer yandan doku farklılıkları ile ayrılmaktadır. Örneğin, alışveriş merkezi, arena, cami gibi büyük yapılar ve önlerindeki otoparkların oluşturduğu çok geniş boşluklar, rezidanslar ve plazalardan ayırtılabilmektedir. Diğer bir taraftan mahalle içinde de, haritada mahalle dokusunun ortasında dairesel formda kendini belli eden tepelik alanda okullar, iş

merkezleri, atölyeler gibi yeni ve daha geniş yapılar ve geniş boşluklar görülmektedir. Bundan farklı olarak, aynı tepenin kuzey/kuzeydoğu yamacında, dereye paralel bir bölümün bitişik nizamda, az katlı ve bahçeli yapıların çoğunlukta olduğu, küçük ölçekli doluluk-boşlukları göze çarpar.

Şekil 5.18. Batı Ataşehir'deki kent dokusu.

- **Yollar:**

Barbaros Mahallesi sınırları içine bakıldığında yolların bir yandan farklı ölçeklerde etki eden birer sınır ögesi olmaya devam ettiği, diğer bir açıdan ise ölçekleri ve sağladıkları ilişkiler ile kentsel dokuyu oluşturan ve kentin ana sirkülasyon ilişkilerini ortaya koyan öncelikli elemanları olduğu

gözlemlenebilmektedir. Bu bağlamda incelendiğinde, mahalle içindeki yolların organik yapısı hem topoğrafyaya hem de yapısal çevreye ait bilgiler sağlarken, kuzeydoğuda kalan yeni yerleşmedeki yolların plan üzerinde tasarlanmış, geniş ve araç odaklı yollar olduğu açıkça gözlemlenebilmektedir (Şekil 5.19).

Şekil 5.19. Mahalle içindeki yerleşmelerin yol örüntüleri.

Barbaros Mahallesi sınırlarını belirleyen ana öğelerin mahalleyi çevresinden ayıran ana yollar olduğu önceden belirtilmişti. Bu yolların mahallenin dokusu ile çevresi arasında keskin ve ayrıştırıcı bir sınır ortaya koyduğu görülmektedir. Bunun sebebi de bu yolların birer sınır ögesi olarak ölçeğinin kentliler arasında ve kentliler ile kentin diğer parçaları arasındaki ilişkilere olanak sağlayacak esneklikte ve

geçirgenlikte olmamasıdır. Mahalleye bakıldığında yolların yalnızca mahalleyi çevresinden ayıran değil, kendi içinde parçalara ayıran bir eleman, bir sirkülasyon elemanı yerine bir sınır olduğu görülmektedir (Şekil 5.20).

Şekil 5.20. Mahalle sınırlarını belirleyen yollar.

Mahalleyi çevreleyen ana yollar gibi, mahallenin içini de keskin bir biçimde ayıran birincil sınırları yine yollar oluşturmaktadır. Bunlar mahalle ve sitelerin arasında yer alan doğu-batı ekseninde Atatürk Caddesi ve kuzey-güney ekseninde Halk Caddesi'dir (Şekil 5.21). Bu iki cadde, iki tarafındaki dokular incelendiğinde, en az mahallenin çerperini oluşturan yollar kadar bölgeleri ayıran keskin sınırlar

olarak görülebilmektedir. Fakat sınırdaki dokular ve işlevler ile birlikte ele alındığında farklı sınır özellikleri barındırdıkları da söylenebilir.

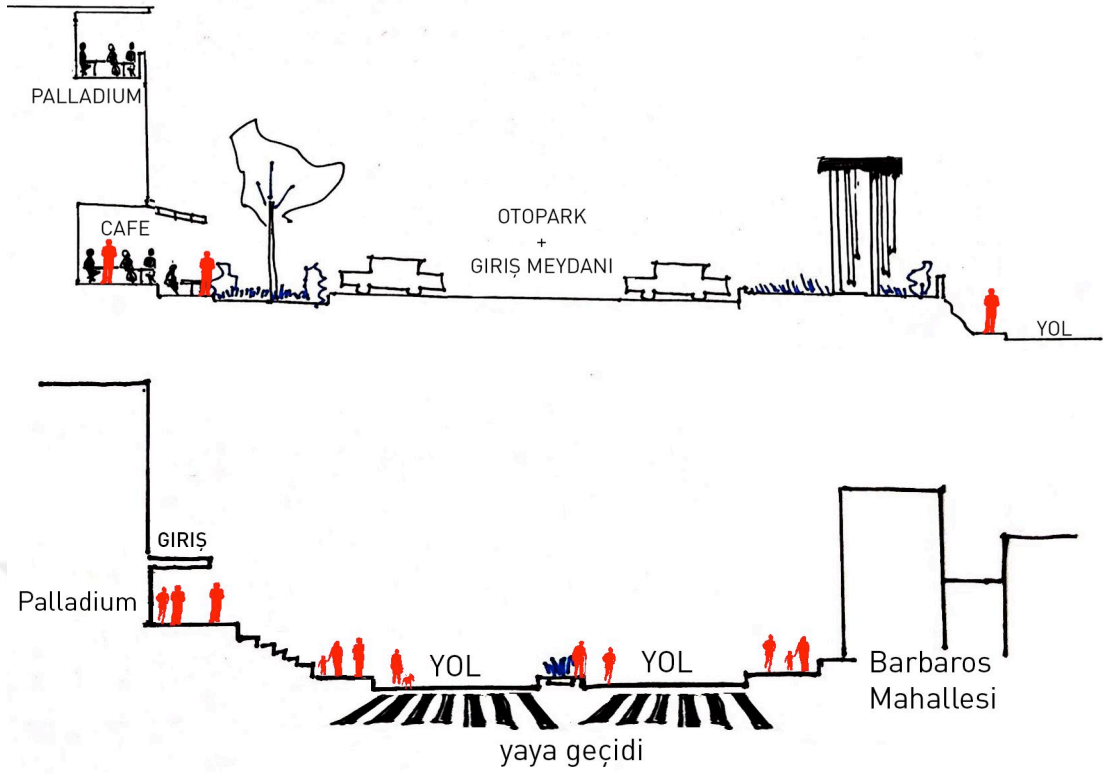

Şekil 5.21. Mahalle içindeki parçaları ayıran yollar ve çevresindeki bölgeler.

Atatürk Caddesi Barbaros Mahallesi'nin batı ucu haricinde sitelerin bulunduğu tepelik alan ile mahalleyi birbirinden tam olarak ayırılmaktadır. Atatürk Caddesi'nin batıdaki sonu haricinde caddenin boylu boyunca kuzeydeki Varyap Meridian, Kent Plus, Uphill Court, Ataşehir Adalet Sitesi, Teknik Yapı Deluxia Sitesi gibi konut yerleşmeleri ile, Ataşehir Belediyesi, Halk Bankası Genel Müdürlük Binası, Fenerbahçe Ülker Arena, ve diğer alışveriş, spor, eğlence ve eğitim

yapılarını, caddenin güneyindeki mahalleden ayırdığı görülmektedir. Atatürk Caddesi'nin sınır özelliği direkt cadde üzerinden değil, sınırın geniş olması, topoğrafyanın eğimli olmasının yarattığı sınır durumu ve kapalı sitelerin duvarları ve yapılaşmalar arasındaki ciddi farklılıklar üzerinden şekillenmiştir. Caddenin yaya ölçeğinden oldukça kopuk bir yapıda olması ve bunu destekleyen bu diğer sınır özellikleri ile birlikte, caddenin çevresindeki park, çocuk parkı ve diğer kamusal alanların kullanımı da olumsuz olarak etkilenmektedir. Atatürk Caddesi'nin batı ucunda yer alan alanda ise mahalle yerleşiminin bir kısmı da caddenin kuzeyinde kalmış ve sitelerle mahallenin birbirine en yaklaştığı alan olmuştur. Bu bölge yapısal olarak mahallenin geri kalanından belirgin farklılıklar göstermemekle birlikte, sitelerin etkisinde kentsel dönüşüm projelerinin başladığı ilk bölge olmuştur. Bu nokta da caddenin fiziksel bir sınır olarak yapısal değişim ve dönüşümlere etkisini göstermektedir.

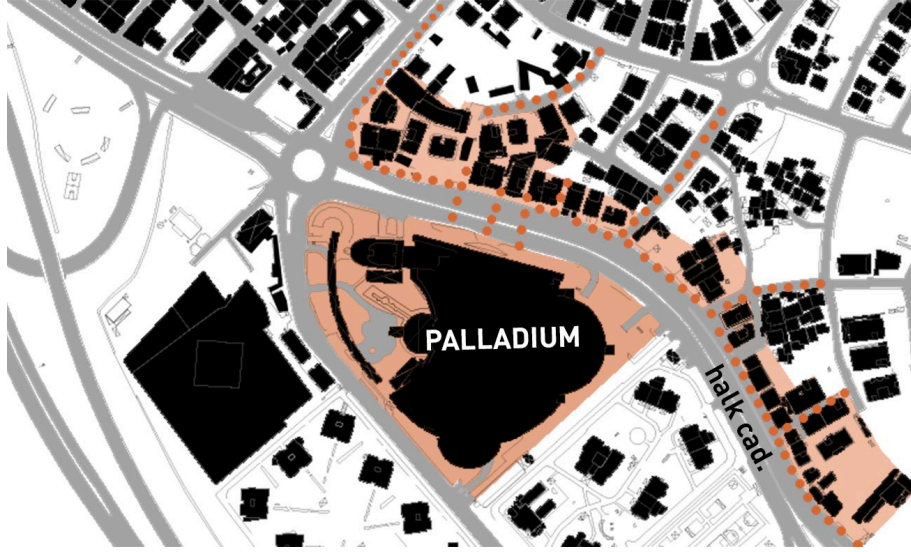
Halk Caddesi ise, Palladium Rezidans ve ofis blokları, Incity Sitesi, Trio Konutları, Ağaoğlu My World sitesi ile bu bölgede yer alan Palladium AVM, Hillside City Club, Ataşehir Doğa Koleji gibi özel eğitim ve alışveriş alanlarını caddenin batısındaki mahalleden ayırmaktadır. Halk Caddesi'nin yaya ulaşımına kısmen olanak veren yapısı ile Atatürk Caddesi'nin sınır özelliğinden farklılıklar göstermektedir. Örnek olarak, güneyde Halk Caddesi'nin sonunda bulunan Palladium alışveriş merkezinin yan girişi, sitelere bakan ve yarı-kamusal alanları barındıran ana girişine göre çok daha yoğun olmakla birlikte, yolun genişliğine rağmen yaya ölçeğiyle ilişki kurabilmektedir (Şekil 5.22). Bu da burasının alışveriş merkezinin mahalle dokusuna en çok yaklaştığı nokta olmasından kaynaklanmıştır. Bu sebeple Palladium AVM'nin bu girişinin karşısında yer alan kentsel dokunun ve işlevlerin de oldukça değiştiği, hatta bu yeni işlevlerin, bina dokularının bu bölgede iç sokaklara doğru yayıldığı gözlemlenmiştir.

Şekil 5.22. Palladium AVM'nin sırasıyla ön ve yan girişlerindeki ilişkiler.

- **Karşılaşma Mekânları / Arayüzler:**

Mahallenin halihazırda bulunduğu kentsel dönüşümün etkisi ile yolların farklı ölçeklerde ve farklı şekillerde farklı sirkülasyonlar tanımlaması ve yolların bir sınır çizgisi olarak farklı derecelerde geçirgenlik sağlaması, mahallenin yapısal dokusunun etkilenmesine yol açmıştır. Halk Caddesi örneğinde olduğu gibi, yolların iki yanındaki yapılar ile olan ilişkileri ve bu ilişkilerin izlendiği arakesitler, yolların yapısal dokuya dolaylı etkisini ortaya çıkarır. Yaya ölçeğinde bir sirkülasyona olanak sağlayan, Palladium AVM ve karşısındaki adaları bağlayan Halk Caddesi, dolaylı olarak yeni yerleşimin dokusunun ve ticari işlevlerin mahallenin içine aktarılmasına yol açmış, bu adalardaki ve Halk Caddesi'ni dik kesen sokaklardaki yapılar tekil olarak değişimler geçirmeye başlamıştır (Şekil 5.23).

Şekil 5.23. Palladium AVM ve karşısında oluşan yeni doku, Halk Cad.

Yolların ölçeğine bağlı olarak, işlevlerin etkisi ile mahalleye yayılan bu değişimler, mahalle içindeki yeni tekil yapıların oluşmasını etkilemiş ve bu tip yeni yapıların sokak ölçeğinde, çevresiyle olan sirkülasyon, sınır, doku ve cephe gibi ilişkilerini değiştirmiştir. Yeni yapıların ara sokaklarda ayırık nizam olarak yapılması, cephelerinde farklı malzeme kullanımları, sokak ile duvar, yeşillik gibi sınırların ve güvenlik kulübesi, çit, tel gibi kontrollü ve ayırıcı sınırların getirilmiş olması bu değişimin en dikkat çeken detayları olmaktadır (Şekil 5.24).

Şekil 5.24. Halk Caddesi ve çevresinde oluşan yeni yapılar ve cepheler (2016).

Sokakların gündelik yaşamı ve kamusal-özel alan arasındaki akış ve sirkülasyona dahil olan fiziksel sınırlar metropolün dinamik, değişken ve çoğulcu halinin önemli bir parçasıdır. Bu bağlamda, yapılan yeni yerleşmeler ile birlikte yan

yana gelen iki farklı kent parçasının içinde sokak ölçeğinde deneyimlenen fiziksel sınırların karşılaştırması yapılmıştır. Bu iki dokunun karşı karşıya kaldığı sınır çizgileri ya önceki örneklerdeki gibi ticaret alanlarında bir arayüz yaratmakta, ya da Şekil 5.25'te görüldüğü gibi, kentsel dönüşüm alanları haline gelmekte ve aslında sınırın bir tarafının diğerinin içine nasıl nüfuz ettiğini göstermektedir. Kentsel dönüşüm, yalnızca arakesitte değil, mahalle içinde de kentsel dönüşüm ofisleri ve reklamları ile belirlemek ve mevcut mahalle dokusunun içinde de algısal boşluklar yaratmaktadır (Şekil 5.26).

Şekil 5.25. İki farklı dokunun karşılaştığı sınır mekânları (2016).

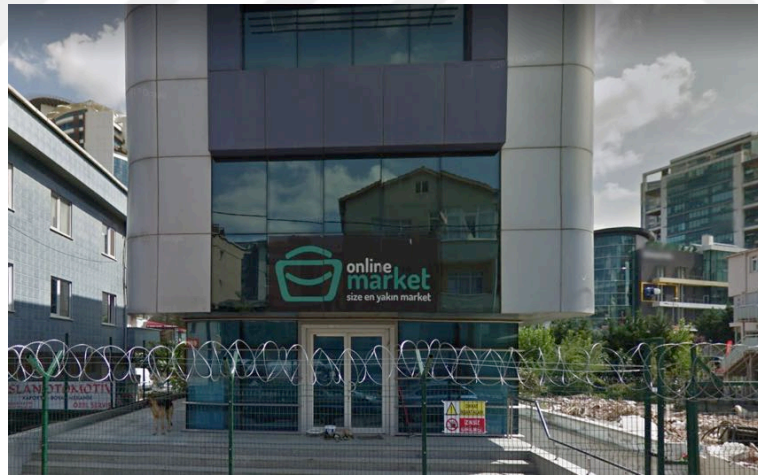
Şekil 5.26. Sınır ötesine geçmek : Mahalle içinde kentsel dönüşüm reklamı (2016).

Mahalle içindeki mevcut dokuda da görülen bu karşıt durum, mahallenin sosyal dokusunu da etkilemektedir. Bunun yanı sıra, daha önce bahsedildiği gibi ticari ve ofis kullanımları ile mahalledeki bina ölçeğinde yapılan dönüşümler de

mahalledeki sirkülasyon sürekliliği ve mekân akışı içerisinde özelleşen yarı-kamusal ve yarı-özel alanlar olarak eklenmektedir. Bu durum mahalledeki eski ve yeni yarı kamusal-yarı özel mekân kullanımları üzerinde gözlemlenebilmektedir (Şekil 5.27 ve 5.28).

Şekil 5.27. Mahalle içinde yarı-kamusal mekân kullanımları (2016).

Şekil 5.28. Mahalle içinde yeni dokular ve yarı-kamusalın özelleşmesi (2016).

Kentsel ölçekte oluşan tüm değişimler bina-sokak sınırlarını ve en önemlisi bu sınırlardaki ilişkilerin de değişimini ortaya çıkarmaktadır. Haritada okunan değişimler hem sosyal egemenlik alanlarının değişimine yol açmakta, hem de kullanıcıların gündelik yaşamında deneyimlediği ölçeklerin içinde de değişimler ve ilişkilerde yeni sınırlar tanımlamaktadır.

5.4.1.2. Bina-Sokak Ölçeğindeki Sınırlar

Barbaros Mahallesi sınırları dahilinde kalan fiziksel sınırlar tüm ölçeklerde kendini hissettirmektedir. Gündelik kullanımlara olanak sağlayacak biçimde, geçici çözümler ve malzemelerle yaratılmış mekânlardan oluşan mahalle içi yerleşmelerle sonradan yapılan kalıcı ve planlı çözümlerle sınırlandırılan kapalı sitelerin mekânsal çözümlerinde sınırın geçirgen veya ayırıcı özelliklerinin farklılığını görmek mümkündür.

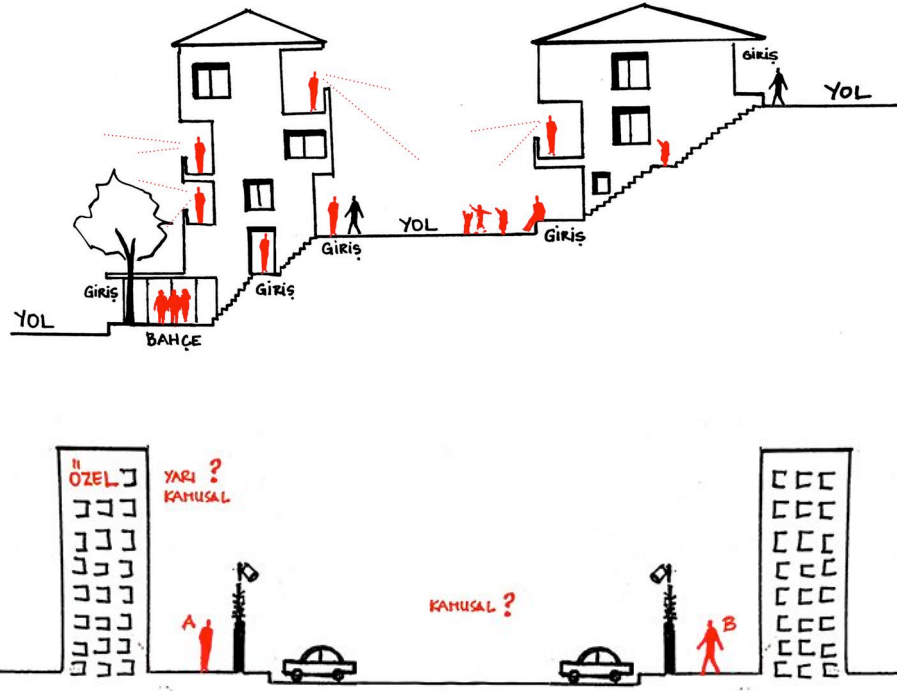
Bu bağlamda, kullanıcıların sosyal yaşamları ve deneyimledikleri ölçekler üzerinden gidildiğinde, yerleşme alanlarındaki sınırları bina ve sokak ilişkilerinden okumaya başlamak yanlış olmayacaktır. Yaşanan mekânlarda girişler, eşikler, kullanılan yarı-kamusal ara mekânlar ve bina-sokak kesitinde bu ilişkilerin okunması, bu bölgede yaşayan ve mekânı kullanan/şekillendiren kullanıcılar hakkında en önemli bilgileri vermektedirler.

Batı Ataşehir çalışma alanının sunduğu bina-sokak ilişkisi çok farklı ölçeklerde ve kullanımlarda karşımıza çıkmakta ve fonksiyon, malzeme, kullanıcı çeşitliliğiyle sınırın geçirgen veya katı olma durumlarına açık örnekler vermektedir. Barbaros Mahallesi'ndeki mahalle dokusu içinde varolan çeşitli sınırlar ile yine aynı mahallede yer alan sitelerin sınırları fotoğraflar üzerinden karşılaştırılmaktadır.

- **Sokaklar ve Sokak Ölçeği:**

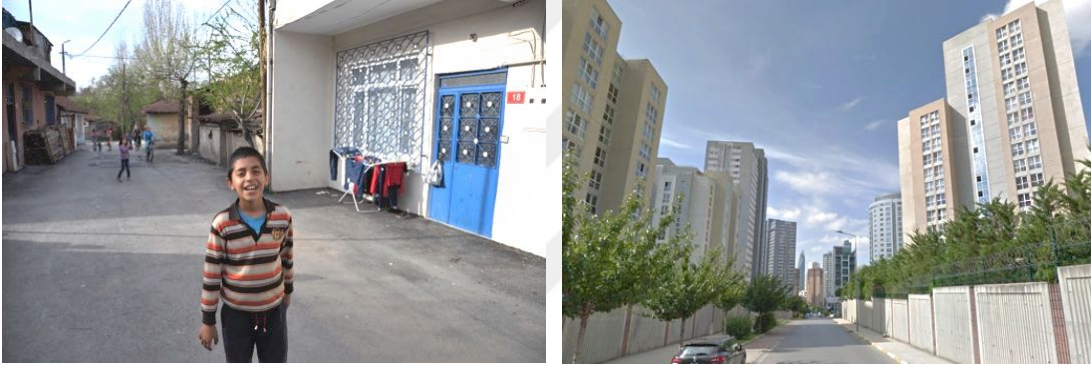
Sokaklar, kentin tüm sirkülasyonunu sağlayan, bu nedenle de sürekli bir akışın olduğu, mekânsal sınırların ve iletişimin gözlemlendiği, kentlilerin karşılaştığı, etkileşime girdiği alanlardır. Sokakların insan ölçeğine yakın olması, kentsel dokunun ve kentsel yaşamın devamlılığı için önemlidir. İç-dış, kamusal-özel alanlar, bunların bütün ilişkileri ve sirkülasyon tamamen sokaklara bağlı olarak gelişir. Bu nedenle kentsel sınırların okunmasına sokakların durumu ve sokak ölçeğinden başlamak gerekmektedir.

Batı Ataşehir'deki sokakların yapısı gözlemlendiğinde site ve mahalle dokusu arasındaki ayrım belirgin olarak görülebilmektedir. Mahalledeki sokakların, merdivenler, kısa duvarlar, bahçe kapıları, giriş saçakları, balkonlar gibi elemanlarla desteklenen ve farklı kotlardaki zemin ve bodrum kotları ile fiziksel olarak buluşan, kapsadığı kullanım alanı ve çeşitliliği barındıran, kendiliğinden oluşmuş bir doku bulunmaktadır. Böylece kamusal-özel arasında bir bariyer yerine kamusal alanla özele esnek bir akış görülmektedir. Özel veya kamusal olandan çok yarı-özel ve yarı-kamusal olana yer verilmiştir. Çocukların oynadığı, yetişkinlerin kapı önünde oturduğu, balkonlar ile sokak arasında iletişimin olduğu mahallede bu ilişkilerin olmasının sebebi kullanıma göre üretilmiş mekânlardan oluşması iken, sonuçları da yaşayan bir sokak ve buna bağlı bir sokak ölçeği olmuştur. Bu ölçek yarı-kamusal ve yarı-özel alanların, girişlerin, eşiklerin varlığına, tüm sokağın hacmini tanımlayan cephelere ve tüm bu elemanların kullanım ve kişiselleştirme biçimlerine bağlıdır. Kullanılan eşikler, ilişki kurulan sokaklar, cephe malzemesiyle çeşitlilik sağlayan ve insan ölçeğinde kalan mahalle sokağı ile yüksek katlı rezidansları çevreleyen yüksek duvarlar, teller ve kameralar arasında kalıp, kamusal alanı da işlemeyen, araba ölçeğindeki sokak arasındaki fark, bunu açıkça göstermektedir(Şekil 5.29).

Şekil 5.29. Mahalle ve sitelerde farklı kotlardaki sokak ve yapıların ilişkileri.

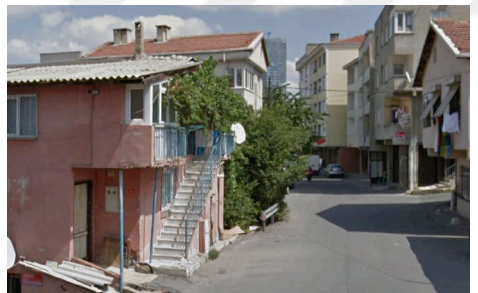

Mahalle içinde ve kapalı sitelerde birbirlerinin tamamen tersi ilişkiler ortaya koyan sokak kesitleri, sokak ile yaşam alanları arasında kurulan sınır katmanlarını ortaya koymaktadır. Mahallede kamusal ve özel arasındaki sınır neredeyse görünmez olmakla birlikte, kullanıma, kişiselleştirmeye olanak veren ara mekânlar oluşumu da çoğu örnekte görülebilmektedir. Bunların sonucunda sokak, bir kent sirkülasyon elemanı olmanın ötesine bir yaşama, karşılaşma ve iletişim mekânı olmaktadır. Mahalledeki kendiliğinden, anlık çözümlerle, kendiliğinden oluşmuş sokak dokusunun, konut ile sokağın arasında birkaç sınırın olduğu ve yaya ölçeğinden kopuk olarak tasarlanan sitelerin arasındaki sokaklar çoğunlukla ıssız, yalnızca arabaların geçtiği veya site giriş kapılarına yakın yerlerde park edildiği alanlar olarak kalmıştır (Şekil 5.30).

Şekil 5.30. Mesudiye Sokak ve Gül Sokak'ta sokak ölçekleri ve kullanımları (2016).

Barbaros Mahallesi içindeki sokaklar, daha önce harita üzerinde de gösterildiği gibi, kendiliğinden, topoğrafya ve yapılarla ilişkili olarak gelişmiş, organik yapıda örüntülerdir. Sokaklar çoğunlukla yarı-kamusal, yarı-özel ve özel alanların içine sızar; özel işlevler ise sokaklara yayılır, böylece kamusal-özel arasındaki sınırlar bulanıklaşır, esner ve genişler. Kendiliğinden gelişen doku ve eklentiler çoğunlukla anlık çözümler ve geçici elemanlar olarak gözlemlenmektedir. Bu durum, kamusal-özel arasındaki bulanıklığın daha da belirgin olmasını sağlamaktadır. Bu bir aradalık ve etkileşimlilik durumu yalnızca zemin kotunda değil, farklı kotlarda, cephelerde, eşik ve sınırlarda gözlenebilmektedir (Tablo 5.1).

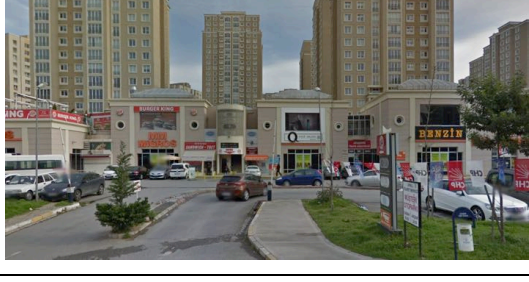
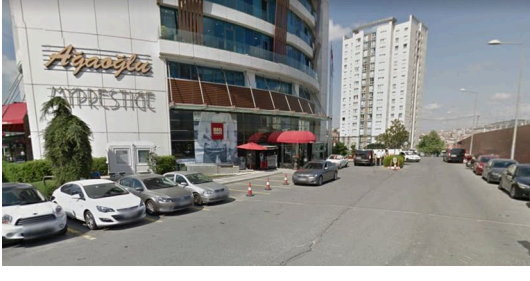

Tablo 5.1. Barbaros Mahallesi içinden sokak görüntüleri (2016).

Barbaros Caddesi	Mesudiye Sokak
	
Barbaros Caddesi	Barbaros Caddesi
	
Durmaz Sokak	Timur Sokak
	
Durmaz Çıkmazı	Barbaros Caddesi
	

Mahallenin kendiliğinden oluşan dinamik dokusu gündelik ihtiyaçlarla şekillenmeye devam etmektedir. Gündelik yaşamın düzenli değişimi ve bunun bina-sokak sınırını gündelik yaşamda sürekli esnetmesi ise dokuya ek bir dinamizm katmaktadır. Bunlara bağlı olarak sokak bir sirkülasyon elemanından önce, bir kamusal alan özelliği ile göze çarpar ve düzenli olarak hacimleri değişen yarı-özel ve yarı-kamusal alanlarla ilişkilenererek sürekli canlı ve hareketli kalır. Bunun yanı sıra, bu hareketlilik ve birbiri içine akan bulanık mekânlar ve sınırların, yeni sirkülasyon ve sokak örüntüleri arayışını getirdiği de gözlemlenmiştir. Bu gündelik, geçici durum, iki farklı kottaki sokağı bağlayan yeni sokak işlevleri gösteren merdivenlerin hafif malzemelerinde veya yine merdivenli veya eğimli sokaklar ile binalar arasındaki eşiklerin çeşitliliğinde ortaya çıkmaktadır.

Mahallenin bu çoğulcu, dinamik ve esnek sokaklarına karşılık Batı Ataşehir bölgesi katı sınırlarla ayrılmış, yaya yerine araç ölçeğine ve hızına öncelik veren yapıda farklı bir sokak ölçeği özelliği göstermektedir. Sokakların ve caddelerin genişlikleri farklılık göstermekle birlikte, genellikle sırasıyla kesitte site duvarları, kaldırımlar, kaldırımlara paralel araç park yerleri görebildiğimiz sokaklar ise insan değil, araç ölçeğine göre tasarlanmıştır. Mahalledeki sokaklarla aynı ende olan bazı sitelerin arasındaki sokaklar ile ana caddeler arasında bu bağlamda bir ölçek farkı gözlemlenmemiştir; tüm sokaklar yüksek binaları çevreleyen duvarlar veya önlerinde otoparkları olan kapalı restoranlar, alışveriş merkezleri ve çarşılar ile çevrelenmiştir (Tablo 5.2). Bölgenin tamamında sokak ve caddeler boyunca sokakların kamusal alan özelliği hiç hissedilmezken, yaya hareketliliğine de nadiren rastlanmış olup, tüm yollarda yalnızca araç hız ve ölçekleri gözlemlenebilmiştir. Bu durum, sokak ölçeğinin ve ayrıştırıcı fiziksel sınır elemanlarının sokaklara etkisini açıkça göstermektedir. Bu nedenle sokak ölçeğinde ve genel olarak kamusal-özel ilişkileri üzerinde tartışılabilmesi için bina-sokak kesitlerindeki sınır, eşik ve arayüzlerde karşılaşılan durumlar incelenmiştir.

Tablo 5.2. Batı Ataşehir içinden sokak görünüşleri (2016).

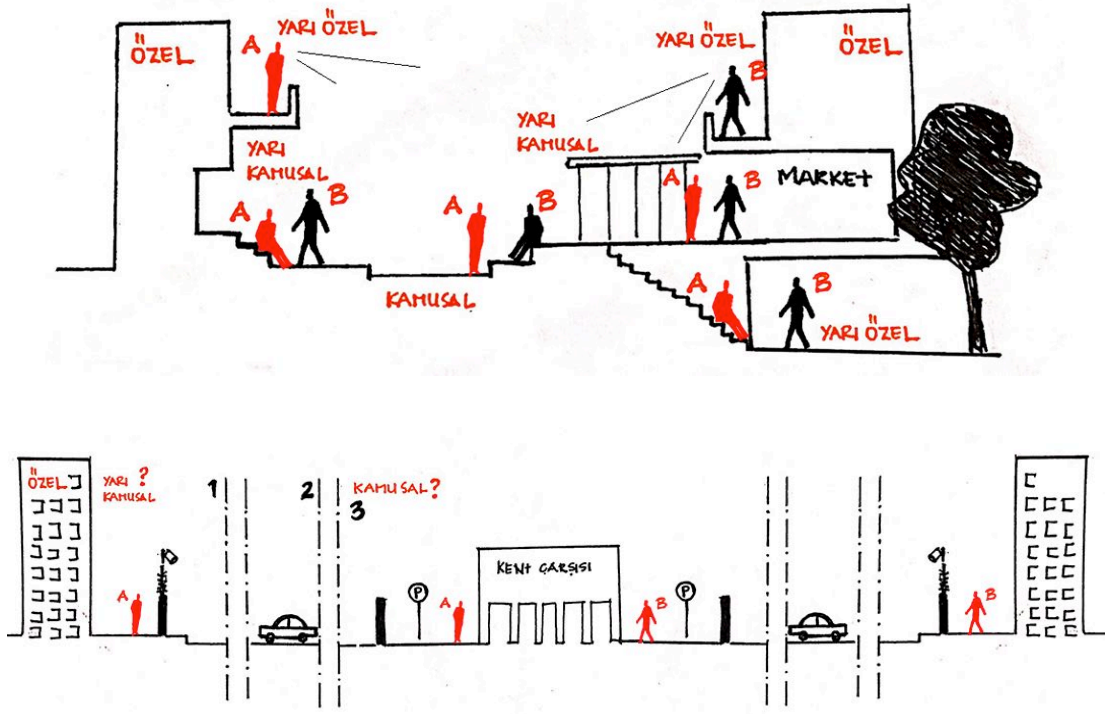
<p>• Ardıç Sokak</p>	<p>Ardıç Sokak</p>
	
<p>Ihlamur Sokak</p>	<p>Begonya Sokak</p>
	
<p>Gelincik Sokak</p>	<p>Fulya Sokak</p>
	
<p>G-105 Sokak</p>	<p>Begonya Sokak</p>
	

- **Eşikler, Yarı-kamusal ve Yarı-özel Mekânlar:**

Eşik mekânların, giriş, geçiş ve yönlendirme bakımından önemi ve bu bağlamda kapıların yönelimi, malzemesi, ölçeği ve çevresi ile ilişkilerin iç-dış, kamusal-özel arasındaki ilişkiyi nasıl şekillendirdiği konusuna daha önceki bölümlerde yer verilmiştir. Barbaros Mahallesi örneğinde eşikler, barındırdıkları yarı-kamusal ve yarı-özel potansiyeller ile ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda mahalle, esnek iç-dış sınırları ile sokağın gündelik yaşamda önemli bir role sahip olduğu örnekler vermektedir. Yeni yerleşmeler ise, hem çevresi duvarlarla çevrili kapalı siteler, hem de bu sitelerin içerisindeki rezidans kulelerinden oluştuğundan, iç-dış ilişkisi mahalledeki bulanık sınırlar ve kendiliğinden gelişen mekânsal akışların tersine, belirli bir hiyerarşik düzende katı fiziksel sınır elemanları ile tanımlanmıştır.

Eski ve yeni doku arasındaki gündelik bir aktivite boyunca kullanıcıların deneyimlediği ilişkiler açıkça gözlemlenebilmektedir. Örneğin, hem eski mahalle dokusu, hem de yeni kapalı yerleşmelerde A ve B olarak adlandırılacak olası iki farklı kişinin konut ile market arasındaki hareketi boyunca diğer kişilerle veya farklı sınırlar üzerinden farklı mekân ve ölçeklerle kurduğu iletişimler gözlemlenmiştir (Şekil 5.31). Buna göre mahalle kesitinde görüldüğü gibi farklı doluluk ve boşluklar, yarı-kamusal ve yarı-özel alanlar ile farklı kotlar, bir yandan farklı mekânsal tanımlamaları yapan sınırlar olarak çalışırken, bir yandan da A ve B kişilerinin farklı kotlarda farklı görsel veya fiziksel ilişkiler kurmalarını sağlamaktadır. Bu bağlamda eşikler, girişler, sokak ve sokaktaki farklı kotlar sosyalleşme alanı olarak kullanılmakta ve hem iç mekâna hem dış mekâna ait elemanlar ve işlevler barındırarak, iç-dış ve kamusal-özel ikilemleri arasında bir arayüz işlevi görmektedir.

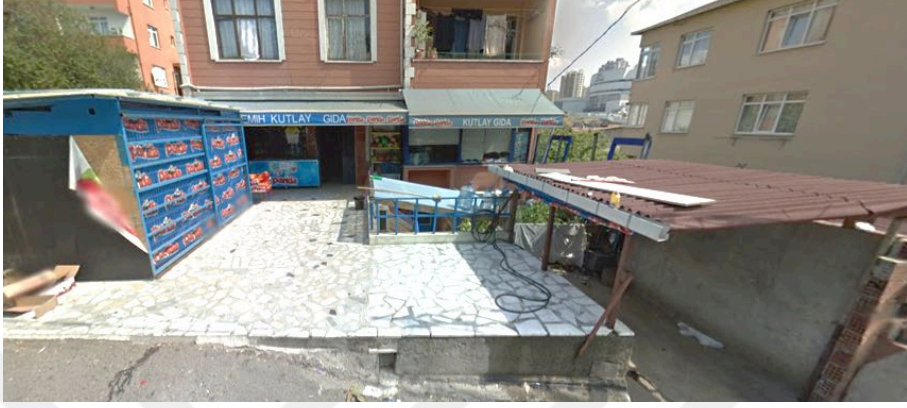
Konut ile “market” arasındaki gündelik sınırların ve yine A ve B kişilerinin ilişkileri siteler üzerinden incelendiğinde ise sınırlar ve sağladıkları iletişim olanakları açısından ciddi farklılıklar göze çarpmaktadır. Konut kapısı, blok kapısı ve site kapısı gibi farklı kontrollü sınırlardan geçen kullanıcıyı genellikle bir araç ölçeği karşılamakta ve yine alışveriş için gittiği çarşı binası önündeki otoparktan iç mekâna geçiş yapabilmektedir. Bu da kesitte görüldüğü gibi kesintilere yol açmakta ve farklı kişilerin karşılaşma ve iletişim kurma olanaklarını ortadan kaldırmaktadır.

Şekil 5.31. Mahallede ve yeni yerleşmelerde kamusal-özel arasındaki sınırlar.

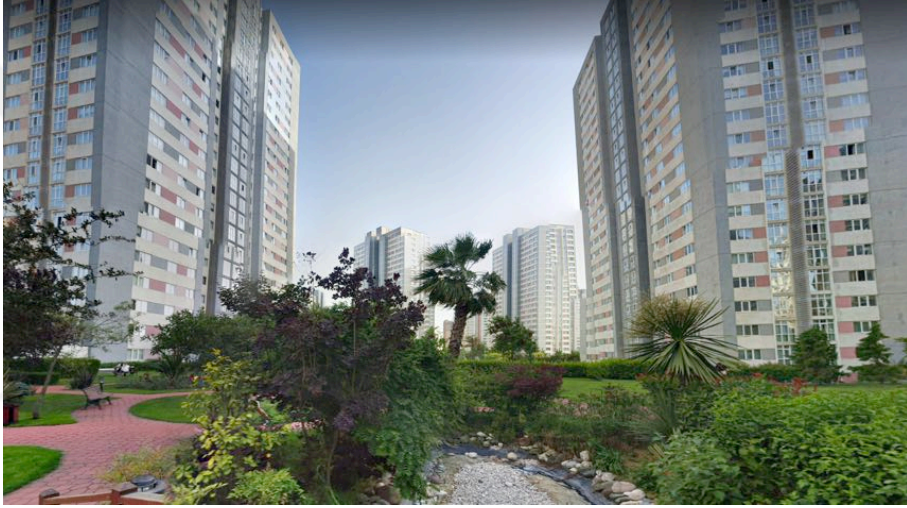
Gözlemlenen ve eskizlere işlenen bu gündelik sınırlar ve kullanımları yalnızca fiziksel sınırlar ve bunların deneyimlenmesi ile değil, sınır mekânlarının malzeme, kullanım ve donatı ile de farklılık göstermektedir. Eskizlerde yer verilen market ve çarşı örneklerini gösteren resimlerde de açıkça görülebildiği üzere, iki farklı örnekte de sınırlarda hangi donatılara ve malzemelere yer verildiği bu alanların kullanımları ve esneklikleri hakkında detaylı bilgi vermektedir (Şekil 5.32). Mahalle içindeki “market” ve bu “market”in farklı kotlarla ve yarı-açık alanlarla kurduğu sokak ilişkileri, malzeme, donatı bakımından da geçicilik, rasyonellik ve anlık çözümler barındırmaktadır. Bu durum oluşturulan sınırların, tanımlanan kullanımların ve dolaylı olarak ilişkilerin çeşitliliğini göstermektedir. Marketten dışarı çıkartılanlar, bir iç mekânın dışarıya çıkmasıyla oluşan yarı-özel ticari bir alanı betimlerken, sokakla kurulan bağlantı da aynı bölgeyi sokağın devamı haline getirmektedir. Bununla birlikte kurulan farklı kot ilişkileri, zeminde tanımlanmış sınırlar olarak, bu alanları tanımlı mekânlar haline getirmektedir. Sitelerin kullandığı ve Kent Plus sitesinin projesine dahil olan Kent Çarşısı ise içinde barındırdığı pastanenin açık alanlarıyla dışarıya taşmış ve bankanın ATM kullanımlarıyla açık

alan kullanımına ait bir yüzey oluşturmuş olsa da, bunlar çok tanımlı ve ayırıcı sınırları içermektedir. Benzer şekilde çarşının önünde otopark bulunmakta, bu da çarşı ile sokak arasında, çarşının girişinde yayalar için net bir sınır ve ölçek değişikliği tanımlamaktadır.

Şekil 5.32. Mahalledeki market (Fevzi Çakmak Cd.) / Kent Çarşı (Ardıç Sk) (2016).

Mahalledeki eski ve yeni yerleşme alanlarında, yalnızca konut yapıları ve sokak ilişkileri değil, kamusal alanlardaki sınırlar da önemli farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. Parklar ve yeşil alanlarda da, kamusal-özel ilişkisinin farklı boyutları gözlemlenmiştir. Mahalle içinde yer alan park, sokakla ve çevresindeki dokuyla ilişki kuran, kamusal bir alandır. Fakat kapalı sitelerdeki park, yeşil alan ve diğer sosyal donatılar özelleştirilmiş kamusal alanlardan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra, sitelerdeki yeşil alanlar ve çocuk parkları konutlara yakın mesafede ve korunaklı görünse de, balkonlara, yarı-özel diğer alanlara ve bunların parklarla kurduğu ilişkiye baktığımızda, yüksek katlı ve tamamen kapalı alanlarda oluşan sitelerin bu alanlarla ilişkisinin daha zayıf olduğu kolaylıkla görülebilmektedir (Şekil 5.33).

Şekil 5.33. Mahalle içinden ve site içinden park örnekleri (2016).

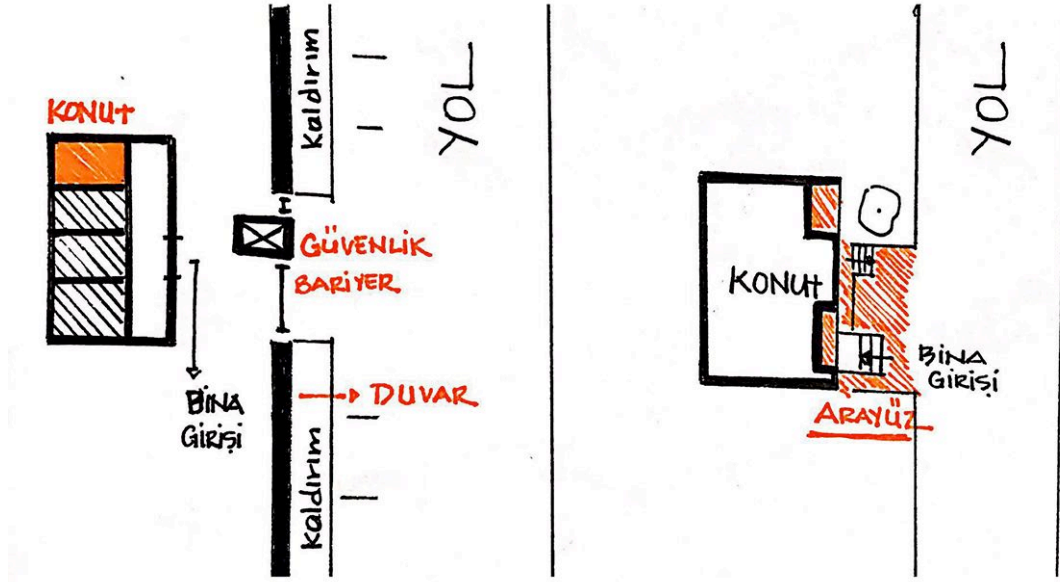
Sitelerin sınırlı, ayrıştırılmış alanlarına karşı mahallede kendiliğinden oluşan bulanık sınırlar esnek kullanım ve sosyalleşme olanaklarını da barındırmaktadır. Tablo 5.3'te bina-sokak sınırlarındaki yarı-kamusal veya yarı-özel ara mekânların kullanımlarına dair örnekler görülmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi, bu mekânlar kamusal ve özel arasında sınırların esnetildiği, bir yöne yayılmayı gösteren mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, örneklerde de görüldüğü üzere, bir kapı önü kentteki herhangi birinin bekleme noktası olabilirken, iç mekân mobilyaları veya çamaşırlar ile konutun kamusal alana yayıldığı bir örnek de olabilmektedir. Böylece bu ara mekânlar kullanımlarına göre yapının içine veya kente dahil olabilir, farklı kullanıcıların etkileşime geçmesini sağlayabilirler.

Tablo 5.3. Mahalle içinde yarı-kamusal ve yarı-özel alanların kullanım örnekleri (2016).

Çıldır Sokak	Battal Sokak
	
Emniyet Sokak	Uzunlar Sokak
	
Barbaros Caddesi	Barbaros Caddesi
	

- **Girişler ve Kapılar:**

Kamusal-özel mekânlar arasındaki farklı ve değişken ilişkiler özellikle girişler ve kapılarda kendini göstermektedir. Barbaros Mahallesi'nde giriş mekânlarına bakıldığında, mekânların mevcut yapıya, topoğrafyaya, yolların fiziksel durumuna ve bunların yanı sıra kullanım olanaklarına göre şekillendiği görülmektedir. Buna zıt bir şekilde sitelerde görünen giriş mekânları genellikle dışlayıcı, ayrıştırıcı kontrol noktaları olarak çalışmaktadır ve yay ve araç ölçeğinde bu kontrolün sağlanması amacıyla hizmet edecek şekilde tasarlanmışlardır. Bu nedenle, sitelerde giriş mekânları sırasıyla site girişi, bina girişi ve konut girişi olmak üzere farklı kontrollü sınırlardan oluşurken, mahallede giriş sınırlarının hep bir eşik mekânı ve bu mekândaki ortak sirkülasyonlar ve yarı-kamusal işlevler üzerinden şekillendiği görülmektedir. Bu bağlamda bir tarafta kentsel yaşamın ve ilişkilerin sürekliliğini sağlayan, iç-dış, kamusal-özel arasında bir arayüz sağlayan giriş mekânları görülürken, diğer tarafta içeridekini içeride, dışarıdakini dışarıda tutan, kentsel ilişkileri bilinçli olarak koparan ve kentsel doku sürekliliğini parçalayan keskin sınırlar bulunmaktadır (Şekil 5.34).

Şekil 5.34. Yeni ve eski yerleşmelerin giriş mekânlarının görselleştirilmesi.

Kapalı sitelerin giriş kapılarının güvenlik ve kontrol hedefli sınırlandırmalarının karşısında, mahallede sokağa açılan, çoğu zaman ortak sirkülasyon alanlarının veya yarı-kamusal ara mekânların paylaşıldığı giriş mekânları karşımıza çıkmaktadır. Bu girişler, özel bir güvenlik tarafından kontrol edilmiyor olsa da, kentsel yaşamda daha sıklıkla karşımıza çıkan iletişimi kuvvetlendirmekte, kolektif bir güvenlik ve kontrol mekânizmasını ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle bu tip çoğulcu karşılaşma ve etkileşim mekânlarında sosyal ilişkiler ortaya çıktığı gibi, bir topluluğun egemenlik alanının kontrolü de gözlemlenebilmektedir. (Şekil 5.35 ve Şekil 5.36).

Şekil 5.35. Kontrolsüz Giriş Mekânları: Barbaros Mahallesi (Yeşilyurt Sk., 2016).

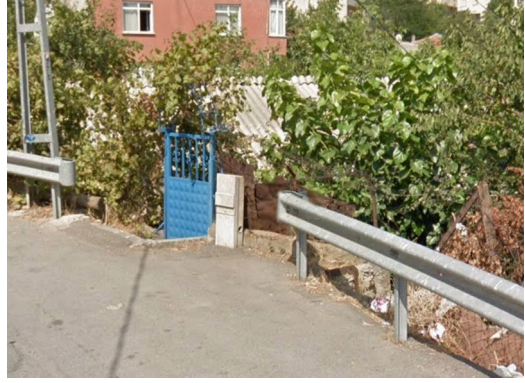

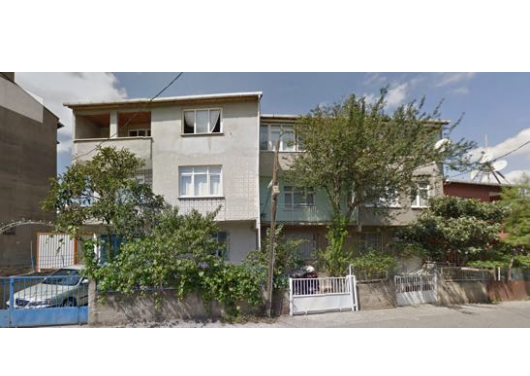

Şekil 5.36. Kontrollü Giriş Mekânları: Varyap Meridian Sitesi (Ahlat Sk., 2016).

Alan araştırması boyunca gözlemlenen en önemli detaylardan biri de hem mahallede hem sitelerde bu giriş mekânlarının hiyerarşik ilişkileri içinde kapıların yeri, iç-dış arasında kurduğu ilişkisi ve ölçeği olmuştur. Buna göre, mahallede giriş kapıları hep birbirlerinden geçirgenlik, malzeme ve ölçek bakımından farklılık gösteren bahçe ve bina giriş kapılarını kapsamaktayken, sitelerde kapıların yerini güvenlik tarafından kontrol edilen tek tip bariyerler, içeride de yine tek tip olan daire kapıları almıştır. Bu durum hem mekânları tanımlamayı, hem kent dokusunda zihinsel işaretlemeleri, hem de kişisel alan kurma ile aidiyet arasındaki ilişkiyi engellemektedir.

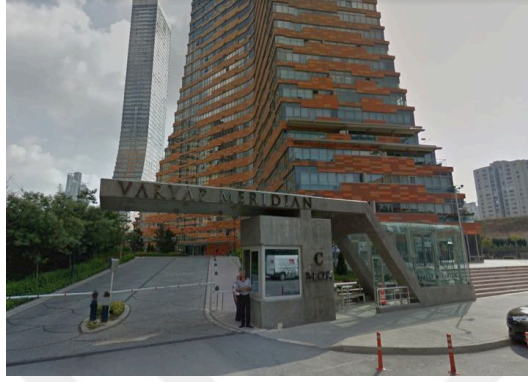
Mahalledeki giriş kapılarına baktığımızda, bunlar bahçe kapıları ve bina kapıları olarak ayrılmakla birlikte, bazen merdiven ve sirkülasyonlarla zenginleştirilen eşik mekânlar içinde birden çok kapı görülmekte ve bu kapılar arasında da malzeme ve ölçek çeşitliliği olabilmektedir (Tablo 5.4). Mahalledeki kapılar istenilen derecede geçirgenlik sağlayan yarı-özel mekânları oluşturacak malzemeler seçilerek düzenlenmiştir. Böylece kapılar, bir mekânsal değişimden çok bir sirkülasyonu tarif eden esnek ve geçirgen sınırlar olmaktadır. Araştırma boyunca bahçe kapılarının çoğunluğunun ve hatta zaman zaman, mevsim koşullarından bağımsız olarak bina kapılarının da açık olduğu görülmüş ve özel, yarı-özel, yarı-kamusal ve kamusal hiyerarşisinde sürekli bir akış gözlemlenebilmiştir.

Batı Ataşehir'in yeni yerleşmelerinde ise, siteler ve plazalarda ortak olacak şekilde, hep kademeli girişler, bariyerler ve kapalı kapılar görülmüştür. Bu bölgede iç ve dış mekânlar birbirlerinden tam olarak ayrılmıştır ve ara mekân olmaksızın net bir sınır çizgisi açıkça görülebilmektedir. Bunun yanı sıra bu bölgede girişler çoğunlukla araçla giriş yapılması ön planda tutulacak şekilde tasarlanmış olup, genellikle bir araç girişi, otopark girişi binaların ve bariyerlerin önünü kaplamakta, ölçek de basit bir yaya ölçeğinden çok daha büyük ve tanımsız hale gelmektedir. Genellikle bir grup kullanıcıyı temsil eden kapılar olduğu ve toplu olarak tasarlanan dış ve iç girişlerden oluştuğu için, bu mekânların giriş ve kapılarında kişiselleştiren hiçbir öğeye rastlanmamaktadır (Tablo 5.5).

Tablo 5.4. Mahalle içinde kapı ve giriş örnekleri (2016).

Korkmaz Sokak	Barbaros Caddesi
	
Uzman Sokak	Barbaros Caddesi
	
Fevzi Çakmak Caddesi	Eser Sokak
	

Tablo 5.5. Yeni yerleşmelerde kapı ve giriş örnekleri (2016).

<p>Ahlat Sokak</p>	<p>Sümbül Sokak</p>
	
<p>Mor Menekşe Sokak</p>	<p>Mor Menekşe Sokak</p>
	
<p>Fesleğen Sokak</p>	<p>Ardıç Sokak</p>
	

Yeni kapalı yerleşmelerin keskin sınır çizgilerinin aksine mahallenin içindeki girişler ve kapılar, ölçekleri, malzemeleri, barındırdıkları çoklu işlevler ve kurdukları bulanık mekânsal ilişkiler ile iç ve dış arasında bir arayüz işlevi görürler. Bu arayüzler çoğunlukla sirkülasyon elemanlarını, farklı kotları, yarı-açık, yarı-kapalı mekânları barındırarak çoğunlukla geçişlere olanak vermekte ve hem ara mekânlarda hem de kamusal alanlarda yönlendirmeleri sağlamaktadır. Örneğin, Batı Ataşehir'deki herhangi bir kapalı sitede sokaktan konutun iç mekânına doğru herhangi bir yönlendirme veya kesintisiz ve okunabilen bir sirkülasyon sürekliliğine rastlanmamaktadır. Aksine, bu alanlarda bulunan sınırlar yönlendirmekten çok duraksamayı, geçişten çok engellemeyi ve kontrolü hedeflerler. Mahalle içinde ise kapılar hep bir yönlendirici sirkülasyon elemanı, yarı-açık ve yarı-kamusal alanlar ve kullanıma ait kişisel detaylar içermekte olup, sirkülasyon boyunca karşılaşılan sınırlar yönlendirici ve ilişki kurucu özellikler taşımaktadır.

Mahalle içinde sokaklar arasındaki mekânların, merdivenlerin ve ara mekânların sağladığı geçiş ve yönlendirmeler ve bunların sokağın kullanımına etkilerinden daha önce bahsedilmiştir. Mahalle içindeki giriş mekânlarındaki sirkülasyon elemanları, yüzeyler, zemin ve cepheler ve mekânlar da yönlendirici elemanlar olarak dokuya yerleşmektedir. Tablo 5.6'da görülen örneklerde merdivenlerin, girişlerin, giriş mekânlarının kullanımlarının, hem bu mekânları hem de sokağı nasıl biçimlendirdiği, ne şekilde yönelimleri veya ne tip duraksama mekânları oluşturduğu gözlemlenebilmektedir. Bina-şehir ilişkisini kuran bu geçiş mekânları ve sirkülasyonları, aynı zamanda hem sokaktaki sirkülasyonun farklı kotlara yayılmasını sağlayarak fiziksel olarak şekillendirmeye, hem de oluşturdukları yüzeysel sınır elemanları ile sokaktaki sirkülasyonun yönlendirmesine katkı sağlamaktadır.

Tablo 5.6. Mahalle içinde bina-sokak-sirkülasyon ilişkilerini gösteren örnekler
(2016).

Pınar Sokak	Uzunlar Sokak
	
Durmaz Çıkmazı	Huzur Caddesi
	
Ordu Caddesi	Derinöz Sokak
	

- **Cepheler ve Yüzeyler:**

Barbaros Mahallesi'ndeki farklı yerleşmelerde iç-dış mekânlar arasında kullanılan farklı yüzeyler, duvarlar ve cepheler, gerek ölçek gerekse malzeme olarak farklılıklar göstermektedir. Yine burada ilk belirgin sınır mahallenin mevcut ve yeni yerleşme dokuları arasında kullanılan farklılıktır.

Barbaros Mahallesi'nin kendiliğinden ve ihtiyaca yönelik yapısal oluşumu, cephelerin kütsel ve yüzeysel yapıları ile birlikte malzeme kullanımında da okunmaktadır. Bu kapsamda, mahalle içinde gözlemlenen cepheler, yaşamsal izleri barındıran, geçici ve anlık çözümler ve malzemeler içeren, çoklu yapıya sahip, esnek, geçirgen yüzeyler veya mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın yeni site yerleşmeleri, mahalleden çok farklı bir ölçekte, katı, gündelik izlerden yoksun, tek düze, dış mekânla iletişim kurmayan, malzeme olarak farklılıklara ve çeşitliliğe izin vermeyen, tamamen ayrıci yüzeyler olarak var olurlar (Şekil 5.37).

Şekil 5.37. Farklı kent içi yapılaşmalarda cephe kullanımları (2016).

Mahalledeki yapıların cephelerinde geçicilik ilk okunabilen özelliktir. Bu durum cephede farklı zamansal sınırların, değişimlerin ve bunların işlevsel karşılıklarının okunmasını sağlar. Öncelikle mahalledeki cepheler gündeliktir, hava durumuna, haftanın gününe, gündüz veya gece oluşuna göre değişiklik gösterirler. Çeşitli doluluk ve boşluktaki cephe parçaları, bu parçalarda kullanılan farklı malzemeler ve dokular, cephelerde kendiliğinden oluşan açık ve kapalı hacimlerin çeşitliliği ile birlikte kamusal-özel arasındaki ara mekânlar zenginleşmiş, artan potansiyellerle birlikte sınırlar bulanıklaşmış ve yaşamsal izler belirginleşmiştir.

Mahalle içindeki cepheler işlevlerinin geçici, gündelik ve değişken olmasının yanı sıra, cephelerde kullanılan malzemeler de geçici çözümlere olanak verecek şekilde çoğunlukla atık veya ikinci el malzemelerden yapılmıştır. Böylece eklendikçe hem malzeme hem işlev bakımından yeni yaşamlara olanak veren ve yine hem kullanıcı hem malzeme bakımından çok katmanlı yüzeylere ve hatta hacimlere dönüşmüşlerdir (Tablo 5.7). Bu bağlamda, malzeme ve işlev bakımından çok katmanlı olan cepheler, kullanımları nedeniyle de farklı yaşamları barındırmakta ve keşiftirmekte olduğundan çoklu bir yaklaşıma sahiptir.

Mahallede kullanılan bu malzemelerin, sitelerdeki keskin ve kapalı cephe yüzeylerine ve ekonomik sembol olarak da kullanılan cephe tasarımlarına karşılık geçirgenlik bakımından da çeşitli olduğunu söylemek mümkündür. Kullanılan malzemeler çeşitli olduğundan yarı geçirgen malzemelere yüzeylere sıklıkla yer verilmiş ve bu bağlamda yarı açık ve yarı özel alanlardaki ara mekânların hem kullanım hem de görsel olarak kamusal alanlarla sürekli bir iletişim halinde olması sağlanmıştır.

Sitelerin cepheleri tek düze, birbirini tekrar eden boşluklardan veya giydirme cephelerden oluştuğu ve diğer tüm sınır elemanları gibi bu yüzeylerde de kişiselleştirme olanağı bulunmadığı için mahalledeki cephelerin çoğulcu, kişisel, rasyonel ve geçirgen tavrını sağlayamamaktadırlar. Aynı şekilde duvarlar da içerideki ve dışarıdaki olarak kurgulanan toplumsal ayrışmanın fiziksel tezahürleri olarak tüm yeni yerleşmelerde aynı şekilde ve aynı dolu malzemeler ile kendilerini gösterirler.

Tablo 5.7. Mahalle içinde atık malzeme kullanımı örnekleri (2016).

<p>Bostan Sokak</p>	<p>Mesudiye Sokak</p>
	
<p>Barbaros Caddesi</p>	<p>Ordu Caddesi</p>
	
<p>Mimar Sinan Caddesi</p>	<p>Mimar Sinan Caddesi</p>
	
<p>Şenel Sokak</p>	<p>Çamlık Sokak</p>
	

- **Kişiselleştirme:**

Bu bölümde daha önce bahsedilen giriş mekânları, yüzeyler, sirkülasyon elemanları, cepheler, donatılar ve bunların kullanımları aslında fiziksel sınırlandırmanın ötesinde sosyal sınırlar ile ilişkili öğelerdir. Bu konuya ilerideki başlıkta detaylı değinilmiştir. Fakat, bu noktada fiziksel olarak sınır özelliklerinden bahsedilen bu elemanların farklı işaret ve donatılar ile birlikte, sosyal bir egemenlik veya kullanım alanı oluşturma, aidiyet kurma gibi sosyal sınırlandırma ihtiyaçlarının karşılığı olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Tüm bahsedilen sınır elemanları, mahalledeki değişken, esnek, geçirgen ve ilişki kurmaya yönelik yaklaşıma karşı yeni kapalı yerleşmelerde tek düze, ayırıcı, dışlayıcı, keskin ve sabit yaklaşımlarla bu sosyal tavırları fizikselleştirirler. Bu noktada da mekânların üzerindeki yaşamsal izlerin ve kişiselleştirme örneklerinin gözlemlerinden bahsedilmesi gerekir.

Yeni kapalı yerleşme alanları, çok sayıda bağımsız kullanıcıyı barındırdığından tüm elemanları standart ve tek düze oluşturulmuş olup, bunların kişiselleştirilmesi ve değiştirilmesine izin verilmemektedir. Bu yerleşmelerin dış kapıları topluluk olarak kentin geri kalanından ayrılma ihtiyacı hisseden bir grubun statü sembolü olarak kullanıldığından, buradaki aidiyet kişiselleştirme olmamasına bağlıdır. Burada birincil hedef kentin geri kalanının kullanıldığı kamusal alanlardan ayrılmaktır. Bunun tam tersine mahalledeki çok katmanlı, ihtiyaçlara göre eklenerek oluşturulmuş olan doku zaten kişisel ihtiyaçlar ve gündelik kullanımlara dair çözümleri barındırdığından kişisel veya grup davranışlarının yansımaları olmaktadır (Tablo 5.8). Burada sitelerin aksine kamusal alandan ayrılmak yerine kamusal alana yayılma ihtiyacı görülmektedir. Bu nedenle cephelerdeki renklerden duvar yazılarına kadar tüm yüzey müdahaleleri, merdivenlerden kotlara tüm sirkülasyon elemanları ve alanları, tüm yüzey ve elemanlardaki malzeme kullanımı ve çeşitliliği, yarı-kamusal alanlarda görülen asılmış çamaşır, dikilmiş çiçek ve ağaçlar, dış mekâna taşan iç mekân mobilyaları, uydu çanakları ve aydınlatma elemanları gibi tüm donatılar orada yaşayan kişiye ve oranın kullanımına dair kişisel bilgiler barındırmaktadır. Bu kişisel kullanımlar ilişki kurdukça kolektif bir bilinç geliştirmekte ve ortak alanlar ve ortak kullanımlarla bu tip mekânların çoklu ve paylaşımcı yapısı ve buna bağlantılı olarak da kamusal alan desteklenmektedir.

Tablo 5.8. Mahalle içinde mekânı kişiselleştirme/egemenlik alanı tanımlama örnekleri (2016).

Fevzi Çakmak Caddesi	Durmaz ÇıkmaZI
	
Durmaz ÇıkmaZI	Barbaros Caddesi
	
Fevzi Çakmak Caddesi	Cengiz Topel Sokak
	

Tüm fiziksel sınırlar, görünmeyen belirli sınırların somutlaştırılmış tezahürleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Karşılığında da fiziksel sınırlar ve bu sınırların deneyimlenmeleri sosyal yapıyı, ilişkileri etkilemekte ve yeni görünmeyen sınırları beraberinde getirmektedir. Genel olarak Barbaros Mahallesi ve Batı Ataşehir sınırları dahilinde fiziksel sınırların konumları, ölçekleri ve geçirgenlikleri ile birlikte bunların kullanım şekilleri oradaki yaşantıyı en çok şekillendiren ve ilişkileri düzenleyen elemanlar olarak gözlemlenmiştir.

5.4.2 Batı Ataşehir'in Sosyal Sınırları

Yapısal çevredeki fiziksel sınırların tamamı ister sosyal ilişkileri kurmak, ister tamamen koparmak amaçlı olsun, sosyal ilişkileri tanımlamak için çizilirler. Keskin olarak iki bölgeyi tamamen koparan, yalnızca mekân değişimini tanımlayan veya fiziksel olarak hiç varolmayan farklı sınırların tamamı metropolün alt kültürleri arasında çizilmiş olan, görünmeyen sınırlara bağlıdır. Barbaros Mahallesi de İstanbul ölçeği ve dokusunda tam olarak metropol içinde kendi egemenlik alanını tanımlayan eski bir gecekondu bölgesidir. Mahallenin yanındaki sitelerin görünen sınırlarının görünmeyen keskin sınırları sembolize ettiği ise daha önceki bölümlerde tartışılmıştır. Mahallenin geneline baktığımızda fiziksel bir takım izlerle desteklenmiş sosyal, kültürel, ekonomik, psikolojik, politik, etnik vb. çok çeşitli görünmeyen sınırlara ve egemenlik alanlarına rastlamak mümkündür. Metropol dokusunda çizilen sınırların ve bu sınırların farklılıklarının altında yatan görünmeyen sebeplerin araştırılması ve ilişkilendirilmesi anlamlıdır. Bu nedenle araştırmanın bu kısmında, eski ve yeni dokudaki alt kentleşmelerde, alt kentleşmelerin kentin geneliyle ve birbirleri arasındaki görünmeyen sınırların incelemesi karşılaştırmalı şekilde yapılmıştır.

Kentsel mekânlar her zaman görünmeyen sınırlar ve ilişkileri ile deneyimlenmektedir. Fakat metropolün yeni görünmeyen sınırlandırma biçimleri İstanbul'da kentin birçok yerinde de olduğu gibi Batı Ataşehir'de yeni yerleşmelerin getirdiği yeni sınırlar ile ilişkilidir. Bölgede görünen en belirgin sınır olan site duvarları, aslında kentin sitelerde yaşamayı talep eden bir alt kültür grubu tarafından

çizilen ekonomik, psikolojik ve sosyo-kültürel sınırlarının sembolik bir uzantısı, somut bir göstergesi olarak inşa edilmiştir. Fakat sitelerin sınırları kullanıcılarını yalnızca kentin geri kalanından değil, birbirlerinden de ayırmış, böylece siteler arasında da ekonomik ve psikolojik sınırlar ortaya çıktığı belirlenmiştir.

Batı Ataşehir'in demografik yapısı incelendiğinde, mahallenin çevresindeki kapalı siteler ve planlanan kentsel dönüşüm projelerinin etkisindeki mevcut durumuna bakıldığında, siteler ile mahalle arasında sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel açılardan farklılıkların varlığı görülmektedir. Bir gecekondulu mahallesi olarak kurulan ve sonrasında büyüyerek kentsel dokunun içine yayılan Barbaros Mahallesi'nde, göç sonucu yerleşen mahallelerin kimliklerine ait bulgular mahalle içinde farklı egemenlik alanlarında değişime uğramakla birlikte, genel olarak görülmektedir. Bu bağlamda metropolün belirgin bir alt kültürü olarak görünen mahallenin, detaylı incelendiğinde, içinde daha küçük alt gruplar barındırdığı gözlemlenmektedir. Kentin bütününe kıyasla kendilerini öncelikle 'Barbaroslu' olarak tanımlayan grup içinde etnik kökenlere, 'memleketli' olmaya göre ayrımlar bulunmakla birlikte, bu ayrımların yerleşme bakımından sınırları bulanıklaşmışken, bu tip ayrımlar ana caddeler boyunca değişen memleket dernekleri ve kahvehanelerinden okunabilmektedir.

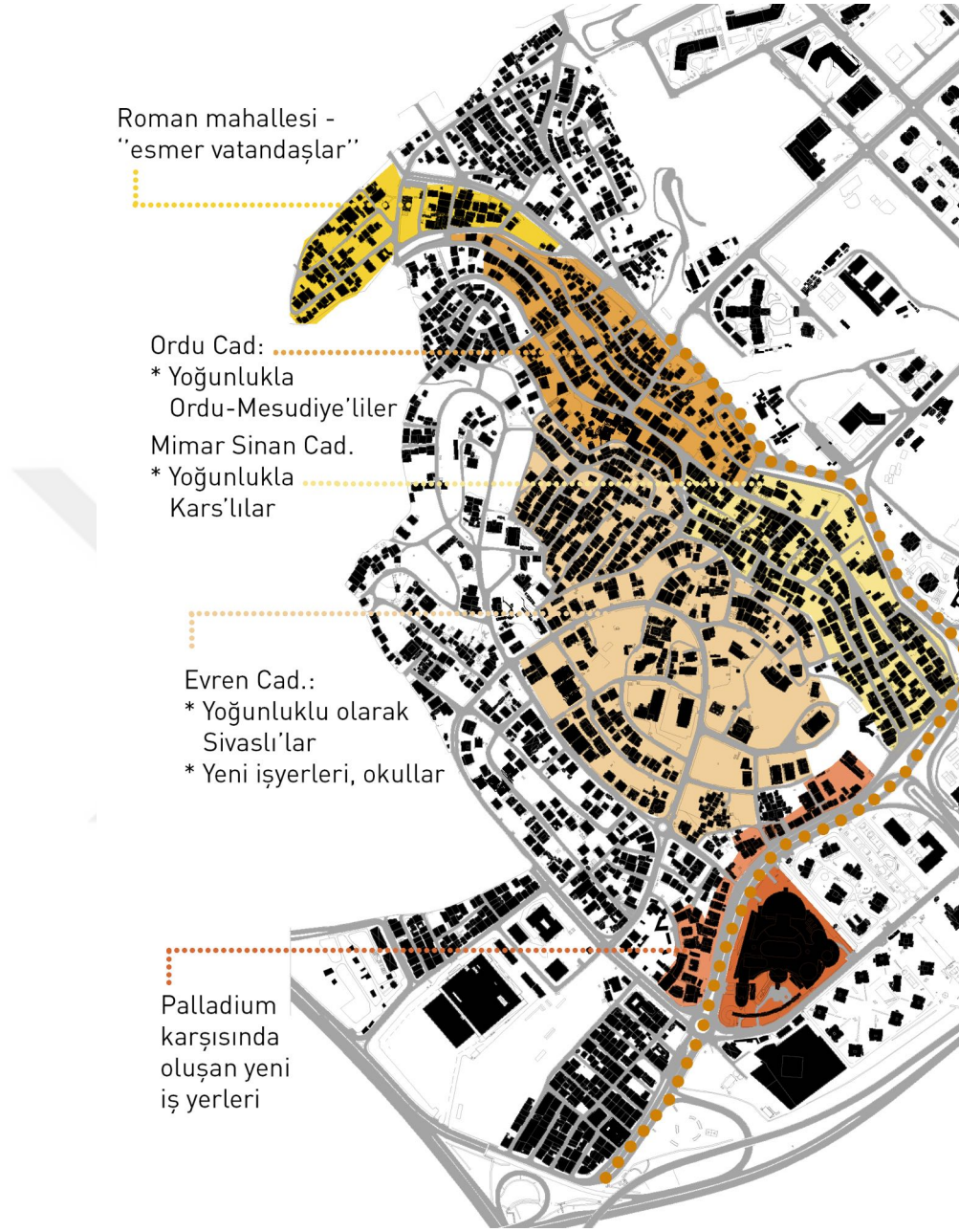
Mahallede yapılan gözlem ve görüşmelere göre Barbaros Mahallesi içerisinde Ordu Caddesi civarındaki önemli bir bölüm halen Ordu-Mesudiye'li, çoğunluğu akraba ve hemşeri olan bir topluluktan oluşan bir mahalle topluluğunu oluşturmakta, bu caddenin devamındaki Mimar Sinan Caddesi boyunca Kars'lılar, Evren Caddesi çevresindeki mahalleyi Sivashlılar ve mahallenin genelinde ise bunları Orta ve Doğu Anadolu'dan göçenler takip etmektedir. Mahallede bunların dışında İstanbul'daki Fikirtepe gibi mevcut kentsel dönüşüm alanlarından yeni gelerek mahalleye sonradan yerleşen bir grup da bulunmakta olup bu grup Mimar Sinan Caddesi çevresindeki daha karma yapıdaki doku içerisinde yaşamaktadır.

Mahallenin kuzeybatısındaki küçük bir bölgede de Romanlar yaşamakta ve bu alt kültür grubu ile mahallenin geri kalanı arasında keskin bir ayırıcı sınır bulunmaktadır. Bu görünmeyen sınır, mahalleli için siteler ile aralarında olan fiziksel sınırdan daha katıdır ve görüşme yapılan çoğu mahalleli 'esmer vatandaşlar' olarak

bahsettikleri bu grubu tamamen dışlamaktadır. Bu bağlamda, mahalle genelindeki en önemli sosyal sınır etnik kökene bağlı denebilir.

Mahalleli kendi içerisinde “memleketli olma” cemaat duygusuna bağlı olarak kültürel, etnik ve ekonomik nedenlerle ayrışsa da, kapalı siteler söz konusu olduğunda bir bütün olarak bölgesel davranışlar görülmektedir. Mahallede yapılan görüşmelerde sitelerin bulunduğu bölge her zaman ‘diğer taraf’, ‘orası’ olarak tarif edilmiş ve sitelerde oturanlardan ‘onlar’, mahallede oturanlardan ‘biz’ diye bahsedildiği dikkat çekmiştir. Bu bağlamda ‘esmer vatandaşlar’ dışlanmakla birlikte, sınırın dışında bırakılan asıl ‘ötekiler’ site sakinleri olmuştur. Halihazırda arazilerinin kentsel dönüşüm projeleriyle dönüştürülmesi planlandığından ve buna bağlı olarak site yaşamı gündelikte konuşulan önemli bir konu olduğundan, mahallede sitede yaşayanlar, site yaşamı ve mahalle kültürü hakkında çok fazla görüşe rastlanmıştır.

Mahalledeki farklı etnik, memleket kökenleri ile çizilmiş ve zamanla esnetilmiş olan görünmez sınırların fiziksel karşılıkları da bulunmaktadır. Alt gruplar arasındaki eşikler, bir önceki bölümde bahsedilen sokak ölçeğindeki sınırlar ve kentsel ölçekte de dokulardaki değişimler ve dokular arasındaki ölçek ilişkileri üzerinden okunabilmektedir. Örneğin Roman mahallesi dere ile ayrılmış ve o bölgede cadde üzerinde araç ölçeğinde ticari mekânlara yer verilmiştir. Aynı şekilde dere ile siteler arasında kalan bölge de illegal yapılaşmaların olduğu bir bölge olarak ayrılmış, fakat kendi içinde sokağın neredeyse tamamen yarı-kamusal alana dönüştüğü ve tek katlı yapılarla bahçe dokularının birbiri ile iç içe geçtiği bir alan olmuştur. Bu bölgeden Ordu Caddesi boyunca yürüyüp Mimar Sinan Caddesi’ne devam ederken aynı cadde üzerinde bulunan ve iki farklı kahvehane, diğeri için mutlaka olumsuz bir eleştiri yapmış ve böylece fiziksel hiçbir ipucu bulunmasa da ve artık birbirlerine karışmış olsalar da Ordu’lular ve Kars’lıların egemenlik alanlarını çizen bir soyut çizgi ortaya koymuştur. Bölgede topoğrafya yükseldikçe Evren Caddesi’ne doğru yapılar ve arsaların ölçekleri değişmekte, boşluklar artmakta ve eğitim yapıları, atölyeler, ofis binaları gibi işlevlerle sokak ölçeği ve dolayısıyla da sosyal yapı değişmekte ve karmaşık yapıda bir egemenlik alanı ortaya çıkmaktadır. Halk Caddesi ve yakın civarı ise artık mahalleden kopmuş ve ticari aksa hizmet eden bir bölge haline gelmiştir (Şekil 5.38).

Şekil 5.38. Mahalle içindeki görünmeyen sınırlar.

Buna karşılık siteler, yalnızca pazarlama stratejilerine ve toplumsal statülerine göre sınırlar çizmektedir. Sitelerin kendi aralarında da katı fiziksel sınırlar olduğundan ve tüketim mekânları dışında birbirleriyle ilişki kurabilecekleri ortak kamusal alanları paylaşmadıklarından aralarındaki ayrışma ekonomik ve yönetsel boyutu aşmamaktadır. Sitelerin kendi içlerindeki mahalle olgusu da yalnızca sosyo-

ekonomik statü paylaşımı seviyesinde kalmakta, siteleri bir bütün olarak elde tutan etken kentin geri kalanına karşı kapanma ve özelleşme çabası olmaktadır. Yeni yerleşmelerde yaşayan metropolün yeni hanehalkları, yaşadıkları çevre ile, kentle ve diğer hanehalkları ile farklı ilişkiler kurmaktadır. Bu ilişkilerin kurulmasında herhangi bir şekilde esnek geçişlere, ara mekânlara ve karşılaşma noktalarına ihtiyaç duymazlar. Bat Ataşehir’de sitelerin çevreleriyle aralarındaki görünmeyen sınırlar da fiziksel karşılıklar bulmuşlardır. Fakat buradaki sosyal sınırlandırma pratiklerinin somut karşılıkları mahalledeki fiziksel ve davranışsal ipuçlarından daha tek düze bir sınır, sembolik duvarlar olmuştur (Şekil 5.39).

Şekil 5.39. Sitelerin görünmeyen sınırları ve fiziksel yansımaları.

Yeni kapalı yerleşmelerin çizdiği bu sembolik duvarlar, bu yerleşmeleri hem komşusu olduğu egemenlik alanı olan mahalleden, hem de kentin genelinden soyutlamaktadır. Fakat bu noktada, bu duvarlar yalnızca yeni yerleşmelerin egemenlik alanı değildir. Site duvarları, sitenin kendisini tüm etrafından soyutlamaktadır. Bu egemenlik alanı hem sosyo-ekonomik farklılıklarda, hem yapısal özelliklerde hem de ölçekte kolaylıkla okunabilmektedir. Bu durum sitelerin kendi aralarında da sınırların oluştuğunu, hatta aynı sitenin yol ile ayrılan iki farklı parçası arasında da sınırlar olduğunu göstermektedir. Sitelerin kendi aralarında da statü göstergeleri bulunmaktadır. Örneğin, Uphill Court'tan Varyap Meridian'e taşınan bir kullanıcı, bunun ciddi bir seviye atlaması olduğunu, yeni komşularının çok daha farklı olduğunu dile getirmektedir. Bu örneğe yakın olarak, Varyap Meridian isimli sitede oturanlar, daha önce yapılmış olan diğer sitelere göre daha farklı olduklarını açıkça belirtmiş, yapının mimarı, mimari özellikleri, fiyatı ve sunduğu rezidans olanaklarını da buna gerekçe olarak göstermişlerdir.

Siteler arasındaki mutlak sınırların yanı sıra, görüşme yapmayı kabul eden çoğu kişinin de belirttiği bir detay da komşuluk ilişkileri olmuştur. Sitedekiler bir 'community' özelliği göstermek ve buna bağlı olarak ilişki kurmakla birlikte, çoğunlukla "kapı komşularını bile tanımadıklarını" belirtmişlerdir. Bu durum, sosyo-kültürel olarak kendini kentten dışlayan bu toplulukların, topluluk olmak yerine yalnızlaştığı fikrini de beraberinde getirmektedir. Bu durum hem yeni hanehalklarının talepleri ve yaşamından, hem de bu yerleşmelerin yapılış biçimlerinden kaynaklanmaktadır.

Batı Ataşehir'in yeni yerleşmelerindeki alt kültür grupları, Barbaros mahallesini ise ya yalnızca bazen araçla geçip alışveriş yaptıkları bir yer olarak görmekte, ya kentin "sterilize edilmesi gereken" bir çarpık kentleşme bölgesi olarak görmektedir; ya da Barbaros Mahallesi ile ilgili hiçbir görüşe sahip değildir. Fakat, kentsel sınırlar ve mahalle oluşumları bakımından en çarpıcı cevaplar mahalle sakinlerinden gelmiştir. Mahalle sakinlerinin de önemli bir çoğunluğu siteleri kendileriyle ilgisi olmayan "ötekiler" olarak görmektedir. Buna ek olarak kentsel dönüşümle mahalleleri de kapalı site yerleşmelerine dönüştürülecek olan mahalle sakinlerinin site yaşamına yaklaşımı iki sınır arasındaki mahalle kavramındaki zıtlığı

ortaya koyar. Mahalle sakinlerinden biri, evleri yerine planlanan siteler için “Biz orada oturamayız. Benim burada aileden kalma evim, bahçemde meyve ağaçlarım var. Orada 30. Katta nasıl oturalım? Memlekete gideriz artık.” demiştir. Site yaşamı hakkındaki bir başka görüş de sitelerin mahalleli gözünde nasıl bir mahalle/bölge oluşturduğunu göstermektedir: “Orada kimse birbirini tanımaz. Burada birine bir şey olsa bir saate bütün mahalle duyar. Orada kimsenin haberi olmaz, cenaze kalksa kimse gitmez. Ona bile ancak biz gideriz.”

Çalışma alanında, hem fiziksel hem zamansal kesitlerde farklılık gösteren bu iki farklı doku üzerinde yapılan gözlemlerle birlikte, bu yerleşmelerin görünmeyen sınırlarının ve sosyo-kültürel yapı ve ilişkilerinin incelenmesi için anket uygulaması yapılmıştır. Araştırmanın yöntem kısmında detaylı olarak açıklanan anket çalışmaları ile demografik yapıya ilişkin bilgiler, yapılarla ilgili bilgiler, kentle ilişki ve mahalle/site içi ilişkilere dair bilgilerin edinilmesi hedeflenmiştir. Genel demografik yapı ile birlikte, görünmeyen sınırları belirleyen etkenler olarak, sınırın içi ve dışını tanımlayacak sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel faktörler, egemenlik alanı oluşturma pratikleri ile birlikte sınır ötesi ilişki ve aktiviteleri gösterecek bilgilere ulaşılmıştır. Bu kapsamda, üzerinde çalışılan görünmeyen sınır etkenleri, daha önce de belirtilmiş olan, aşağıdaki soru gruplarından oluşmaktadır:

- Demografik yapı (*Hanehalkı sayısı, hanehalkı tipi, yaş, eğitim, meslek, gelir*)
- Konut ile ilişkiler (*Konut tipi, mevcut konutta oturma süresi ve sebepleri*)
- Kent ile ilişkiler (*Ulaşım, iş ile mesafe, boş zamanların geçirildiği yerler ve boş zamanlarda yapılan aktiviteler*)
- Mahalle içi ilişki (*Komşuluk ilişkileri, mahalle içi ilişkiler ve görüşme sıklıkları*)

Batı Ataşehir’de yeni kapalı yerleşmeler ile Barbaros Mahallesi arasındaki görünmeyen sınırlar ve hatta sitelerin kendi arasında ve mahalle içindeki alt kültür grupları arasındaki görünmeyen sınırlar çoğul, değişken ve oldukça karmaşık yapıdadır. Bu karmaşık yapıdaki görünmeyen sınırlar davranış gözlemleri ve görüşmelerden alınan bilgiler ile ortaya çıkarılmıştır. Fakat bu yan yana gelmiş iki farklı doku arasındaki sosyal farklılıklar, bölgede dolaşan herhangi biri tarafından

basit bir gözlemlerle dahi anlaşılabilir. Detaydaki farklılıklara ise görüşmeler ve detaylı gözlemler sonucu ulaşılabilir.

Genel açıdan bu çalışma yeni yerleşmelerin kent ile ve komşu mevcut doku ile çizdiği sınırlar ve bu sınırların mevcut doku içerisindeki sınırlandırma pratikleri ile karşılaştırılması için yapıldığından, iki farklı yerleşmenin görünmeyen sınırlarının karşılaştırılmasının yapılması için gözlemlerin yanı sıra anket ve görüşmelere de yer verilmiştir. Bu nedenle anketlerde demografik yapı ile başlanarak, konut, kent ve mahalle ilişkileri incelenmektedir. İki farklı alt kültür grubunun verdiği yanıtlara göre, anketlerde sorulan sorular ve yanıtları, görünmeyen sınırların sayısal cevabı olarak görülebilir.

Yan yana konumlanmış bu iki farklı dokunun kent ile kurduğu ilişkiler ve egemenlik alanı özellikleri ile birlikte, yeni yerleşmelerin gelmesi ile iki bölge arasındaki sınır ilişkileri de değerlendirilmiştir. Bu durum gözlem sonuçları ile kısmen açıklanmış ve gözlemler görüşmelerden alıntılar ile desteklenerek, metropolün bu kesitindeki alt kent modelleri arasındaki sınırların analizi yapılmıştır.

5.4.2.1 Demografik Yapı

Batı Ataşehir'in demografik yapısı incelendiğinde, mahallenin kapalı sitelerin ve planlanan kentsel dönüşüm projelerinin etkisindeki mevcut durumuna bakıldığında, yeni kapalı yerleşmeler ile mahallenin sosyal dokusu arasında sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel açılardan farklılıkların varlığı görülmektedir. Barbaros Mahallesi muhtarlığından alınan bilgilere göre, mahallenin güncel haliyle varolan 27000 seçmenin 16000'i kapalı yerleşmelerde, 11000'i mahallede yaşamaktadır. Burada verilen rakamdan da önemlisi, tüm görüşmeler gibi, bu görüşmede de yeni ve eski dokunun hep farklı sayılarla, verilerle ve nitelikle birbirlerinden ayrı ele alınıyor olmasıdır.

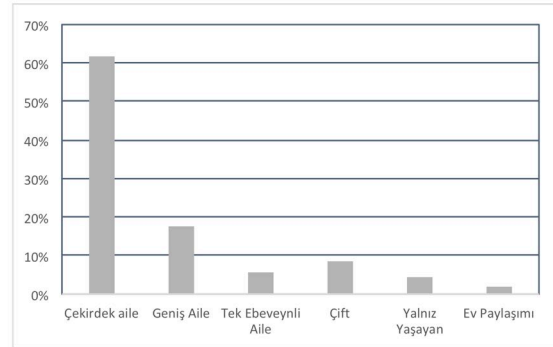
Mahallenin muhtarı, yapılan görüşmede demografik yapıya yönelik ilk ayrımın hanehalkı büyüklüğünde görüldüğü belirtmiştir. Sitelerde 3 kişilik aileler

varken, mahallede buna karşılık ortalama 5 kişilik aileler olduğu belirtilmiştir. Buna karşılık, yapılan anket çalışmasında ulaşılan toplam 310 hane ve 1027 kişinin verilerine göre, Barbaros Mahallesi'nde genel olarak hanehalkı büyüklüğü ortalama 3,88'dir. Buna karşın kapalı sitelerde bu sayı ortalama 2,74'te kalmıştır. Sayısal olarak büyük farklılık gösteren hanehalklarının tiplerine baktığımızda da açık farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Mahalle ve sitelerde sırasıyla %62 ve %55'lik oranlarla çoğunluğu çekirdek aileler oluşturmaktadır. Mahallede sitelerde hiç görülmeyen geniş aile kavramı %17,4 ile hala mahalle kültürü açısından önemli bir fark olarak göze çarpmakta, buna karşılık sitelerde yeni hanehalkı tiplerinin (yalnız yaşayanlar %14, ev paylaşımı %1, tek ebeveynli aileler %6,5 ve çiftler %23) mahalleye oranla daha çok olduğu görülmektedir (Tablo 5.9).

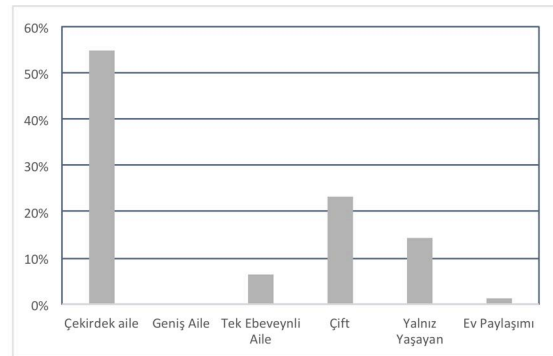
Tablo 5.9. Mahalle ve sitede yaşayanların hanehalkı tiplerinin dağılım grafiği.

HANE HALKI TİPİ

MAHALLE		
	3,88	
Tip	%	ADETLER
Çekirdek aile	61,9%	96
Geniş Aile	17,4%	27
Tek Ebeveynli Aile	5,8%	9
Çift	8,4%	13
Yalnız Yaşayan	4,5%	7
Ev Paylaşımı	1,9%	3
TOPLAM	100,0%	155

SİTE		
	2,74	
Tip	%	ADETLER
Çekirdek aile	54,8%	85
Geniş Aile	0,0%	0
Tek Ebeveynli Aile	6,5%	10
Çift	23,2%	36
Yalnız Yaşayan	14,2%	22
Ev Paylaşımı	1,3%	2
TOPLAM	100,0%	155

Mahalle genelindeki ortalama hanehalkı büyüklüğü ve aile tipleri Türkiye geneli ile kıyaslandığında alt kentleşmelerin sosyal yapıları hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. 2016 yılı TÜİK verilerine bakıldığında, Türkiye genelinde

ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,5'tir. Bu sayı 3,88 ortalama ile mahallenin hanehalkı yoğunluğunu ortaya çıkartırken, yeni kapalı yerleşmelerde oturanların 2,74'lük hanehalkı büyüklüğü ortalamasının ciddi bir fark yarattığını gösterir. Hanehalkı tipleri detaylı olarak karşılaştırıldığında ise, TÜİK verilerine göre mahallenin daha geleneksel ve geniş ailelere, sitelerin ise daha yeni ve yalnız hanehalklarına yönelim gösterdiği açıkça görülmektedir (Tablo 5.10).

Tablo 5.10. TÜİK 2014-2016 hanehalkı büyüklüğü verileri.

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2014-2016.

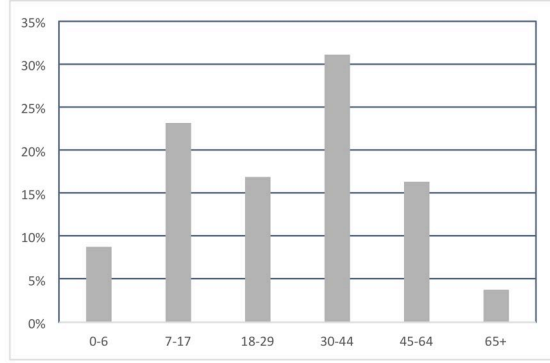
Hanehalkı tipleri	Toplam hanehalkı içindeki oranı (%)		
	2014	2015	2016
Tek kişilik hanehalkı	13,9	14,4	14,9
Çekirdek aileden oluşan hanehalkı	67,4	66,9	66,4
Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile	14,1	14,3	14,2
Eş ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	45,7	44,8	44,0
Yalnız ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	7,6	7,8	8,2
Baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	1,5	1,6	1,7
Anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	6,1	6,2	6,5
Geniş aileden oluşan hanehalkı	16,7	16,5	16,3
Çekirdek aile bulunmayan hanehalkı	2,1	2,2	2,4

Hanehalkı tiplerinde olduğu gibi, mahalle ve yeni yerleşmelerdeki yaş dağılımları da belirgin farklılıklar gösterir. Mahalle dokusu tüm alanlarda olduğu gibi yaşta da homojen bir dağılım göstermektedir. Bunun karşılığında yeni yerleşmeler, metropolde ortaya çıkan yeni kentliler ve onların hanehalkları ve yaş dağılımlarını göstermektedir. Metropollerde çoğunlukla görülen 18-44 yaş arası yoğunluğu yeni kapalı yerleşmelerde oturanlarda daha yoğunlukla görülmekle birlikte, buna karşılık mahallede daha geleneksel ve geniş yaşa dağılım bir grafik görülmektedir. Sitelerde yaşayan kullanıcıların %48'i 18-44 arasında olup, belirli bir yaş üstü yok denecek kadar azdır. Mahalleye bakıldığında yaş grupları arasında, site grafiğine kıyasla, daha homojen bir yayılım bulunduğu söylenebilir (Tablo 5.11).

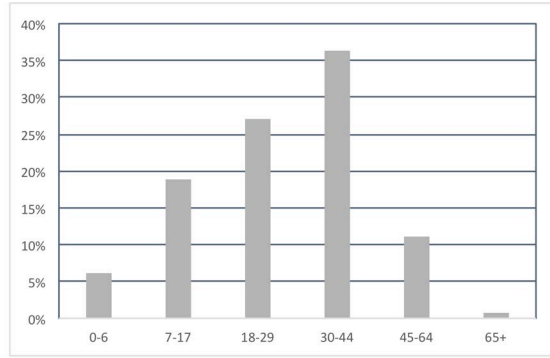
Tablo 5.11. Mahalle ve sitede yaşayanların yaş dağılım grafiği.

YAŞ

MAHALLE		
	%	ADETLER
0-6	8,8%	53
7-17	23,1%	139
18-29	16,9%	102
30-44	31,1%	187
45-64	16,3%	98
65+	3,8%	23
TOPLAM	100,0%	602

SITE		
YAŞ	%	ADETLER
0-6	6,1%	26
7-17	18,8%	80
18-29	27,1%	115
30-44	36,2%	154
45-64	11,1%	47
65+	0,7%	3
TOPLAM	100,0%	425

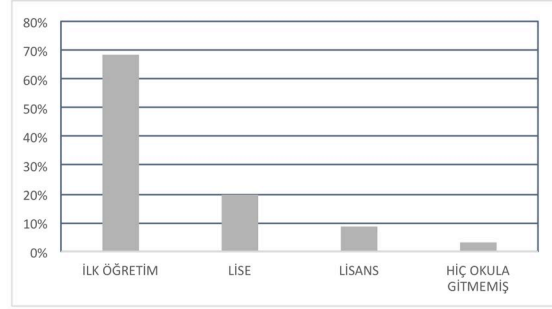
Kapalı site yerleşmelerinin özellikle toplumsal ve sosyo-ekonomik statü bağlamında kendilerini ayrıştırdıkları göz önünde bulundurulduğunda en belirgin sosyal sınır olgusu sosyo-ekonomik ayrışma olmaktadır. Kapalı siteler ve Barbaros Mahallesi'nde yapılan anket çalışmalarına göre mahallelinin ve site sakinlerinin sosyo-ekonomik düzeyi arasındaki farklılıklar ciddi bir ayrışmayı işaret etmektedir. Sınırın her iki tarafının eğitim durumu, meslek ve gelir grubu dağılımlarına bakıldığında sonuçlar sosyo-ekonomik ayrışmanın ön planda olduğunu doğrulamaktadır.

Barbaros Mahallesi'nde eğitim düzeyi oldukça düşük, buna karşılık kapalı sitelerde oldukça yüksektir. Yapılan anketlere göre mahalle nüfusunun %67,7'si ilköğretim, %19,4'ü lise mezunudur. Lisans mezunları %7,7 ile azınlık oluştururken, mahallede hiç okula gitmemiş olan %5,2'lik bir nüfus dikkati çekmektedir. Bunun tersine kapalı sitede oturanların %72,3'ü lisans, %23,2'si yüksek lisans mezunudur. %1,9'luk oranla ilköğretim ve %2,6'lık oranla lise mezunları ise sitelerin azınlığını oluşturmaktadır (Tablo 5.12).

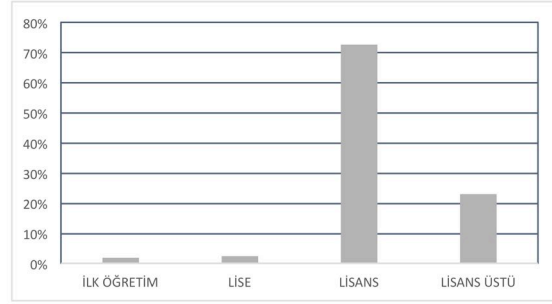
Tablo 5.12. Eğitim düzeyi dağılım grafiği.

EĞİTİM

MAHALLE		
EĞİTİM DURUMU	%	ADETLER
İLK ÖĞRETİM	67,7%	105
LİSE	19,4%	30
LİSANS	7,7%	12
HIÇ OKULA GİTMEMİŞ	5,2%	8
TOPLAM	100,0%	155

SİTE		
EĞİTİM DURUMU	%	ADETLER
İLK ÖĞRETİM	1,9%	3
LİSE	2,6%	4
LİSANS	72,3%	112
LİSANS ÜSTÜ	23,2%	36
TOPLAM	100,0%	155

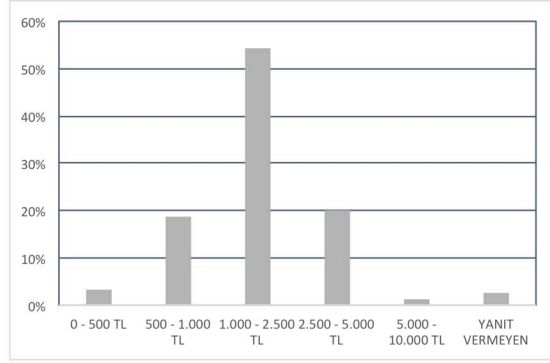
Meslek dağılımlarına bakıldığında sitede oturanlarla mahallede oturanların sosyo-ekonomik yapı bakımından ayrımı artmaktadır. Mahalleliler genellikle güvenlik, temizlik gibi hizmet görevleri veya marangozluk, kaynakçılık, elektrikçilik, inşaat işçiliği, celepçilik, pazarcılık gibi mesleklerle uğraşmaktadır. Ayrıca öğretmen ve öğrenci olan bir azınlık da görülebilmektedir. Kapalı sitelerde ise şirket çalışanları, mimar, mühendis, avukat ve ekonomistler ön plana çıkmaktadır. Mesleklerdeki bu farklılığın yanı sıra, mahalle içinde meslek önemli bir rol oynamaz, fakat eğitim seviyesi ve meslek kapalı sitelerde önemli birer statü sembolü olarak görülmektedir. Görüşme yapılan kullanıcılardan sitede oturanların, görüşmeler sırasında basit demografik bilgilerden bile önce, çoğunlukla mesleklerini veya ünvanlarını belirttikleri gözlemlenmiştir.

Barbaros mahallesi içindeki bu iki farklı alt kültür grubunda görülen mesleki farklılıklarla birlikte hanehalkı gelir düzeyinde de çarpıcı farklılıklar gözlemlenmektedir. Mahalledeki hanelerin %99'u aylık 5.000 TL'nin altında bir gelire sahipken, sitelerde oturanların %86'sı aylık 5.000 TL'nin üzerinde para kazanmaktadır. (Şekil 5.13).

Tablo 5.13. Gelir grubu dağılım grafiği.

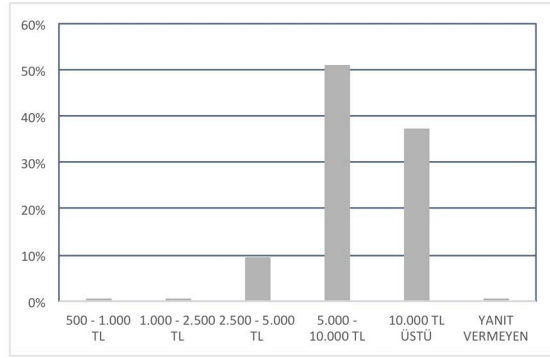
GELİR

MAHALLE		
GELİR	%	ADETLER
0 - 500 TL	3,2%	5
500 - 1.000 TL	18,7%	29
1.000 - 2.500 TL	54,2%	84
2.500 - 5.000 TL	20,0%	31
5.000 - 10.000 TL	1,3%	2
YANIT VERMEYEN	2,6%	4
TOPLAM	100,0%	155

SİTE

SİTE		
GELİR	%	ADETLER
500 - 1.000 TL	0,6%	1
1.000 - 2.500 TL	0,6%	1
2.500 - 5.000 TL	9,7%	15
5.000 - 10.000 TL	51,0%	79
10.000 TL ÜSTÜ	37,4%	58
YANIT VERMEYEN	0,6%	1
TOPLAM	100,0%	155

Eğitim, meslek ve gelir düzeyindeki farklılıkları ortaya koyan bu durum, kapalı sitelerin çizdiği fiziksel sınırların özellikle ekonomik sınıf ve toplumsal statü ayrımını sembolize ettiğini açıkça göstermektedir. Bölgedeki bu sosyo-ekonomik ayrışma, kentin bu yeni fiziksel sınırları ile belirgin hale gelmiştir. Sınırlar arasındaki bu farklılık, iki bölgedeki çevre ve kent ilişkilerini ve dolayısıyla çevredeki alanların kullanımını ve gelişimini de etkilemektedir.

5.4.2.2 Konut ile İlişki

Mahalle içindeki farklı alt kültür grupları ve bu grupların sosyal dokuları üzerinden, egemenlik alanları ve bu farklı egemenliklerin kent ile kurduğu sınırları ve ilişkileri incelemeye önce, sosyal yapıyı ve kentte barınma biçimlerini incelemek üzere kullanıcıların kişisel egemenlik alanları ile kurduğu ilişkiler incelenmiştir.

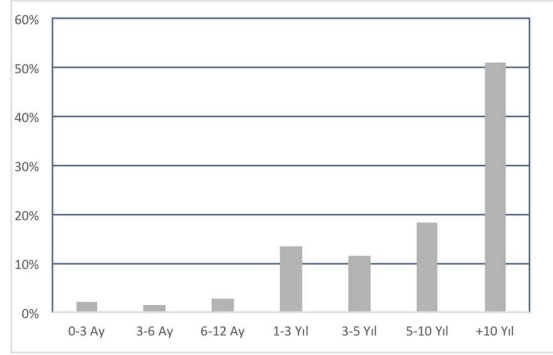
Çalışma alanındaki konut tiplerine baktığımızda yeni yerleşmelerin tamamının içinde yeşil alanları, spor ve diğer aktivite ve sosyal olanakları bulunan, yüksek katlı bloklardan oluşan rezidans yerleşmeleri olduğu, mahallede ise farklı dokuların bir araya geldiği görülmektedir. Konut tipleri yeni yerleşmelerde hiç değişmezken, mahallede araştırma yapılan hanehalklarının konutlarının %69'u daire, %31'i müstakil konut olup, müstakil konutların çoğunluğunda bahçe bulunmaktadır. Müstakil konutlarda oturanların daha uzun süredir mahallede yaşadığı, mülk sahibi olma oranının daha yüksek olduğu ve hatta tapulu olanlarının önemli bir çoğunluğunun araziye ilk yerleşen aileler olduğu belirlenmiştir. Bu ailelerden çoğu görüşmeler sırasında bahçedeki ağaçları ve bitkileri referans vererek, kentsel dönüşüm yüzünden onları bırakmak zorunda kalmak gibi üzüntülerden bahsetmiş, konut, bahçe ve sokaklarındaki birçok doğal ve yapay elemana bağlılık göstermişlerdir.

Mahallede yaşayan hanehalklarının yarısından fazlası 10 yıl ve üzerinden beri mahallede oturanlardır. Buna karşılık, siteler yeni yapılmış olduğundan 10 yılın üzerinde bir ikamet söz konusu olamamaktadır. Bu nedenle mevcut konutta oturma süresi, sayısal olarak eşit bir karşılaştırma değildir. Fakat yine de mahalledeki hanehalklarının bir çoğu uzun yıllardır mahallede yaşamakta iken, kapalı sitelerdeki hanehalklarının çoğunluğu sitelerin yapımından çok daha sonra taşınmış olup, 6 ay ile 3 yıl arasında bir geçmişe sahip olmaktadır (Tablo 5.14). Bu durumda da, sitelerdeki konutların el değiştirmiş olduğu söylenebilir ve bu durumda da iki farklı bölgede, konuta ve konut çevresine karşı gelişen aidiyet duygusu ve buna bağlı görünmeyen egemenlik alanları ve sınırlardan söz edilebilir. Bölgede geçirilen süre oraya karşı bir aidiyet ve bununla birlikte de kolektif bir bellek ve egemenlik alanı yaratmak açısından önemlidir.

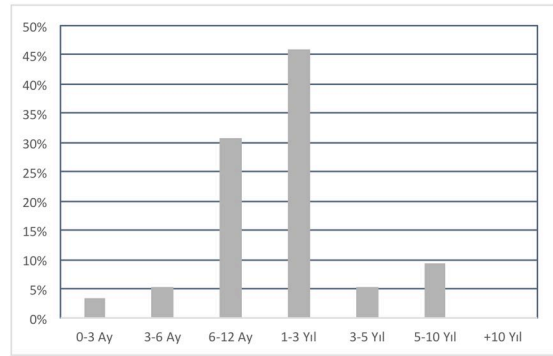
Tablo 5.14. Mevcut konutta oturma grafiği.

MEVCUT KONUTTA OTURMA SÜRESİ

MAHALLE		
Süre	%	ADETLER
0-3 Ay	2,0%	3
3-6 Ay	1,3%	2
6-12 Ay	2,7%	4
1-3 Yıl	13,4%	20
3-5 Yıl	11,4%	17
5-10 Yıl	18,1%	27
+10 Yıl	51,0%	76
TOPLAM	100,0%	149

SİTE		
Süre	%	ADETLER
0-3 Ay	3,3%	5
3-6 Ay	5,3%	8
6-12 Ay	30,7%	46
1-3 Yıl	46,0%	69
3-5 Yıl	5,3%	8
5-10 Yıl	9,3%	14
+10 Yıl	0,0%	0
TOPLAM	100,0%	150

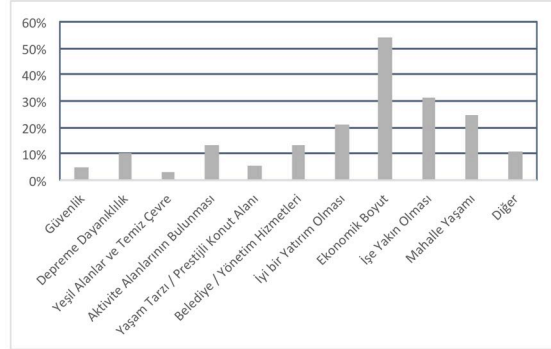

Konutta geçirilen süreden daha da çarpıcı şekilde konuta atfedilen anlamı gösteren veriler konuta taşınma veya konutta oturma sebeplerinin belirlenmesinde olmuştur. Burada ekonomik ve kültürel nedenlerle sitelerin kendilerini kentten ve kentin kamusal alanlarından uzaklaştırma amacı ortaya çıkmaktadır. Sitede oturanların burayı tercih etme nedenlerinin başında %81,3 ile güvenlik gelmektedir. Metropolün yarattığı yabancılaşma ve korku tartışılan bir konu olmakla birlikte, özellikle İstanbul özelinde güvenliğin bir pazarlama stratejisi ötesinde olup olmadığı da birçok çalışma ve tartışmanın konusu olmuştur. Güvenliği aktivite alanları, yaşam tarzı/prestij, işe yakınlık, depreme dayanıklılık ve iyi bir yatırım olması gibi sebepler takip etmektedir. Mahalleye bakıldığında ise ekonomik boyut, işe yakınlık ve mahalle yaşamı ön plana çıkmaktadır (Tablo 5.15).

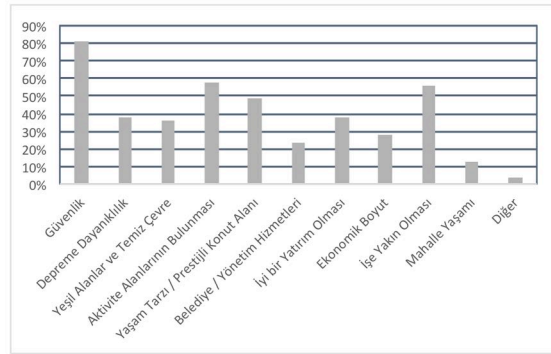
Tablo 5.15. Mevcut konutta oturma nedenleri.

MEVCUT KONUTA TAŞINMA / MEVCUT KONUTTA OTURMA SEBEPLERİ

MAHALLE		
Sebepler	%	ADETLER
Güvenlik	5,0%	7
Depreme Dayanıklılık	9,9%	14
Yeşil Alanlar ve Temiz Çevre	2,8%	4
Aktivite Alanlarının Bulunması	13,5%	19
Yaşam Tarzı / Prestijli Konut Alanı	5,7%	8
Belediye / Yönetim Hizmetleri	13,5%	19
İyi bir Yatırım Olması	21,3%	30
Ekonomik Boyut	53,9%	76
İşe Yakın Olması	31,2%	44
Mahalle Yaşamı	24,8%	35
Diğer	10,6%	15
TOPLAM		141

SİTE		
Sebepler	%	ADETLER
Güvenlik	81,3%	126
Depreme Dayanıklılık	38,1%	59
Yeşil Alanlar ve Temiz Çevre	36,1%	56
Aktivite Alanlarının Bulunması	57,4%	89
Yaşam Tarzı / Prestijli Konut Alanı	49,0%	76
Belediye / Yönetim Hizmetleri	23,2%	36
İyi bir Yatırım Olması	38,1%	59
Ekonomik Boyut	27,7%	43
İşe Yakın Olması	55,5%	86
Mahalle Yaşamı	12,3%	19
Diğer	3,2%	5
TOPLAM		155

Kullanıcıların konut ve konut çevrelerine duyduğu aidiyet de farklılık göstermektedir. Alan araştırması sonuçlarına göre her iki taraf da konut çevresinden memnun olduklarını ve komşuluk ilişkilerinin iyi olduğunu ifade etmektedir. Fakat, “Başka bir yere taşınmayı düşünür müsünüz?” sorusu sorulduğunda mahalle sakinlerinin bir kısmı kentsel dönüşüm nedeniyle taşınmak zorunda kalacaklarını ve çoğunluğu taşınmak istemediklerini belirtirken, taşınma isteği yine az olmakla birlikte mahalleye göre daha sıklıkla görülen site sakinlerinden taşınmayı isteyenler daha büyük bir ev veya daha “güzel” bir siteye, kent içindeki rezidanslara veya villalardan oluşan daha uzak sitelere taşınmayı tercih edebileceklerini belirtmektedir.

5.4.2.3 Kent ile İlişkiler

Metropoldeki farklı alt kültür grupları ve bu grupların sosyal dokuları üzerinden, alt kentleşme modelleri ve bu farklı egemenliklerin kent ile kurduğu sınır ilişkileri kentsel dokunun ve toplumsal yapının sürekliliği için en önemli faktördür. Hem fiziksel hem sosyal boyutuyla okunabilen ve etkili olan bu sınırlar, metropolün farklı alt kültürlerinin bir arada bulunmasını ve aralarındaki etkileşimi gösterirken, yeni yerleşme dokularının ayrıştırıcı ve dışlayıcı sınırları kentsel dokuda parçalanmaya ve bununla birlikte de kamusal alanın yitirilmesine ve gündelik kentsel yaşamda kopukluklara neden olmaktadır.

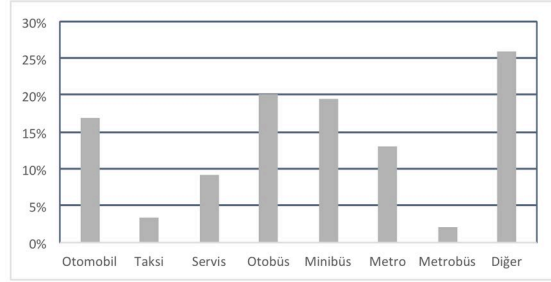
Kentlilerin gündelik yaşamındaki kentsel deneyimini ve kent ile ilişkilerini ortaya çıkaran en önemli etmenlerden biri, konut ve iş yeri arasında gündelik pratikte karşılaştıkları sınırlar ve bu sınırların mekânsal aktivitelerini nasıl şekillendirdiğidir. Bu nedenle farklı egemenlik alanlarının kentle kurduğu ilişkide gündelik ‘işe gitme-işten dönme’ deneyimi de önemli bir konudur ve kişilerin egemenlik alanları ve kent arasında ne tip görünmez sınırlar çizdiğini, ayrıca kişilerin sirkülasyon boyunca kentle hangi ölçeklerde temas ettiklerini göstermektedir. Bu bağlamda çalışma alanında yapılan anketlerde, kullanıcıların iş ile zaman açısından mesafelerini ve işe gidiş-dönüş yöntemleri sorulmuştur.

Farklı alt kent modellerinde yaşayan kullanıcıların işe gidiş-dönüş sürelerinden çok (mahallede ortalama 33,15 ve sitelerde 30,56 dakika), kullandıkları ulaşım yöntemlerinde ortaya çıkan farklılıklar farklı dokuların hem çevreleriyle, hem de kentle kurduğu ilişkileri açıkça göstermektedir. Mahallede otomobil ile birlikte çoğunlukla otobüs, minibüs, metro ve yürüyerek başta olmak üzere çeşitli toplu taşıma yöntemlerinin kullanıldığı belirtilirken, sitelerde otomobil kullanımını %87,1 olarak büyük bir çoğunluğu oluşturmuştur (Tablo 5.16). Site sakinlerinden biri yapılan görüşmede, sitenin bulunduğu caddenin sonundaki restorana araba ile gittiklerinden bahsederken, “Genellikle Cadde’ye inmeyeceksek, (yemek için) çocuklarla bu sokaktaki restorana gidiyoruz. Otoparktan valeyeye... Zaten yürümek imkansız, sadece duvarlar var bu sokakta. Bu yolu kimse yürümez, hiç güvenli değil.” sözleriyle araç kullanımının yoğunluğunu ve yeni yerleşmelerdeki dokunun da buna yönlendirdiğini belirtmektedir.

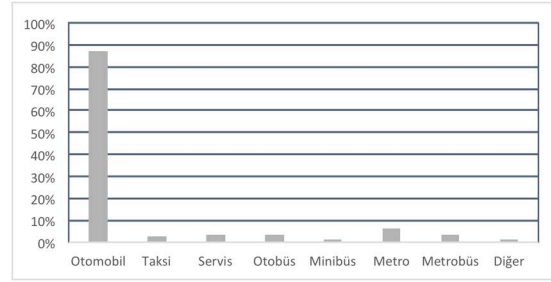
Tablo 5.16. İşe ulaşma yöntemleri.

İŞE ULAŞIM YÖNTEMLERİ

MAHALLE		
Araçlar	%	ADETLER
Otomobil	16,9%	26
Taksi	3,2%	5
Servis	9,1%	14
Otobüs	20,1%	31
Minibüs	19,5%	30
Metro	13,0%	20
Metrobüs	1,9%	3
Diğer	26,0%	40
TOPLAM		129

SİTE		
Araçlar	%	ADETLER
Otomobil	87,1%	135
Taksi	2,6%	4
Servis	3,2%	5
Otobüs	3,2%	5
Minibüs	0,6%	1
Metro	5,8%	9
Metrobüs	3,2%	5
Diğer	1,3%	2
TOPLAM		147

Her iki bölgedeki kullanıcıların kendi bölgeleri içindeki yaşamsal aidiyetleri ile kentle ve çevreleriyle kurduğu ilişki, egemenlik alanının tanımı açısından önemlidir. Bu ilişkiler mahallelerin çevresindeki sınırların ne kadar esnek ve hangi boyutta olduğunu gösteren, bölgelerin özelindeki sosyal, kültürel dokuyu ve mahalle kimliğini ortaya koyan verilerdir. Bu bağlamda, Batı Ataşehir’de oturanların boş zamanlarını nerelerde ve hangi aktivitelerde geçirdikleri sorulmuştur (Tablo 5.17).

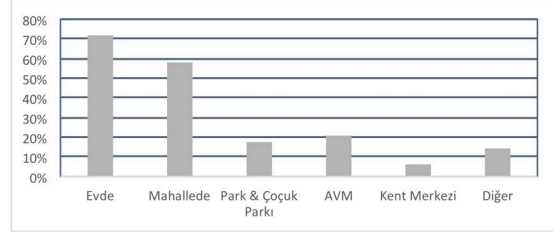
Anket sonuçlarına göre mahallede oturanların boş zamanlarını çoğunlukla evde, parkta ve mahallede geçirdikleri ve genellikle mahalle sınırları içerisinde kaldıkları görülürken, sitelerde bu mahalle kimliği ve bölgeselleşme daha azdır. Sitede oturanların çoğunluğu yine evi tercih ederken, %47,7’lik bir kısmı çevredeki alışveriş merkezlerini, %51’lik bir kısım ise kent merkezlerini tercih etmekte, bu merkezler olarak da Kadıköy, Beyoğlu ve az miktarda Beşiktaş belirtilmektedir. Buna bağlı olarak, evin kendisinin bir egemenlik alanı olarak kullanımı tüm gruplarda varılmaya devam etmekle birlikte, yalnızca kendi sosyo-kültürel çevresi ile bir arada bulunan bir mahalle hayatı tercihiyle yerleşilen sitelerin bu bağlamda bir yarı-kamusal alan yaratmadığı ve aslında ev dışındaki alanlarının bir mahalle gibi

kullanılmadığı ve tercih edilmediği gözlemlenmiş olup, bu durum anket sonuçları ile de ortaya çıkmıştır.

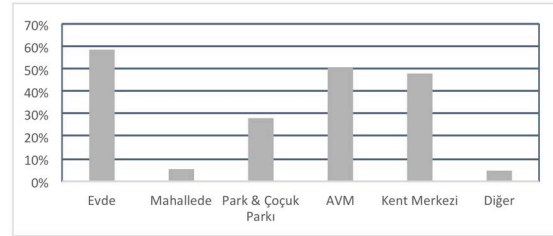
Tablo 5.17. Alt kültür gruplarının kentte boş zamanlarını geçirdikleri yerler.

BOŞ ZAMANLARINI GEÇİRDİKLERİ YERLER

MAHALLE		
	%	ADETLER
Evde	71,9%	110
Mahallede	58,2%	89
Park & Çocuk Parkı	17,6%	27
AVM	20,9%	32
Kent Merkezi	5,9%	9
Diğer	14,4%	22
TOPLAM		153

SİTE		
	%	ADETLER
Evde	58,7%	91
Mahallede	5,2%	8
Park & Çocuk Parkı	28,4%	44
AVM	51,0%	79
Kent Merkezi	47,7%	74
Diğer	4,5%	7
TOPLAM		155

Alışveriş merkezleri mahalledekiler için %20,9, sitede oturanlar için ise %51'lik bir oranla ciddi bir fark yaratmakla birlikte, yine de iki grup için de önemli bir alan olarak yer alır. Gidilen alışveriş merkezleri ise her iki grup için en büyük yoğunlukta mahallede yer alan Palladium; mahalle için Palladium yanında Optimum, sitelerdekiler için ise daha uzak olan fakat hepsi içindeki mağazaları ve pazarlama stratejileri nedeniyle kapalı siteler gibi alışveriş merkezleri içinde birer statü sembolü haline gelmiş olan Akasya, Zorlu, Kanyon ve İstinye Park yer almaktadır. Bu bağlamda alışveriş merkezlerinin bir karşılaşma mekânı olarak çalıştığını, fakat onların da sosyo-kültürel özelliklere göre karşılaşma mekânı olduğundan çok ayrıştırma mekânları olduğu söylenebilir.

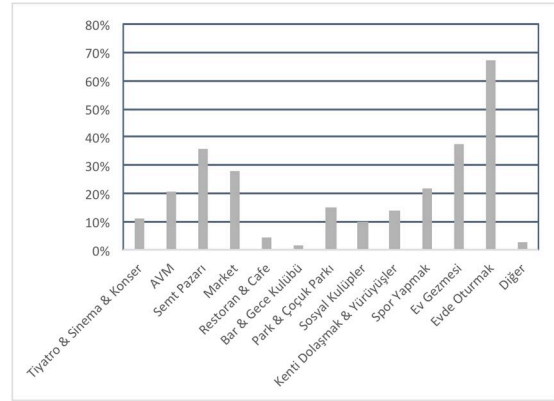
Yapılan aktivitelere verilen cevaplara detaylı bakıldığında da farklı alt kültür gruplarının yarattığı kentleşme modellerinin ne tip davranışsal sınırlar çizdiği görülebilir. Boş zamanlarında en çok yaptıkları aktivitelerin sorulduğu soruda, birden fazla seçenek seçmeleri mümkün kılınmıştır. Cevaplara bakıldığında, mahallelilerin en çok verdiği cevaplarıyla evde oturmak, ev gezmesi, semt pazarı olduğu görülmekle birlikte, sitedekiler hem daha çok sosyal aktivite seçmiş, hem de

çoğunlukta sırasıyla tiyatro-sinema-konser, restoran-cafe, market, AVM, spor gibi seçenekleri seçmiştir (Tablo 5.18). Bu soruda özellikle %81,3 ile seçilen tiyatro-sinema-konser gibi kültür aktiviteleri ve onu takip eden spor, restoran-cafe gibi seçenekler, sitede oturanların sosyo-kültürel olarak ayrışma, ekonomik veya kültürel olarak statü gösterme ve tüketimin sosyalliğin yerini alarak kültürel aktiviteye dönüşmesi gibi birçok anlamı barındırabilmektedir. Bu soruya doğru yanıt verilmesinden çok ankete cevap verenlerin ne yanıtlar vermek istemiş olduğu da toplumsal sınırları göz önüne sermektedir.

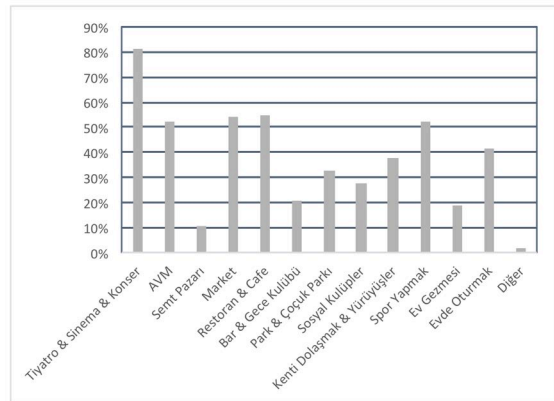
Tablo 5.18. Alt kültür gruplarının boş zamanlarında kentte yaptıkları aktiviteler.

BOŞ ZAMAN AKTİVİTELERİ

MAHALLE		
	%	ADETLER
Tiyatro & Sinema & Konser	11,0%	17
AVM	20,8%	32
Semt Pazarı	35,7%	55
Market	27,9%	43
Restoran & Cafe	4,5%	7
Bar & Gece Kulübü	1,3%	2
Park & Çocuk Parkı	14,9%	23
Sosyal Kulüpler	9,7%	15
Kenti Dolaşmak & Yürüyüşler	13,6%	21
Spor Yapmak	21,4%	33
Ev Gezmesi	37,7%	58
Evde Oturmak	66,9%	103
Diğer	2,6%	4
TOPLAM		154

SİTE		
	%	ADETLER
Tiyatro & Sinema & Konser	81,3%	126
AVM	52,3%	81
Semt Pazarı	10,3%	16
Market	54,2%	84
Restoran & Cafe	54,8%	85
Bar & Gece Kulübü	20,6%	32
Park & Çocuk Parkı	32,9%	51
Sosyal Kulüpler	27,7%	43
Kenti Dolaşmak & Yürüyüşler	37,4%	58
Spor Yapmak	52,3%	81
Ev Gezmesi	18,7%	29
Evde Oturmak	41,3%	64
Diğer	1,9%	3
TOPLAM		155

Genel olarak bakıldığında mahalledekilerin kendi egemenlik alanı ve sosyal yaşantılarını iyi belirlediği, genellikle daha geleneksel bir gündelik aktivite ritüeli ve kendi tanımlı bölgesindeki aktivitelerde yer aldığı görülmektedir. Bunun karşısında, yeni yerleşmedeki yeni hanehalklarında, kentin geri kalanı ile ilişki daha kuvvetli,

yapılan aktiviteler ve zaman geçirilen yerler daha tüketim odaklı olup, buldukları yere aidiyet gösteren cevaplar alınmamıştır.

5.4.2.4 Mahalle / Site İçi İlişkiler

Egemenlik alanı olarak mahalleler ve kentin geri kalanı ile ilişkiler için mahallenin sosyal sınırları, kent ile kurulan ilişkiler üzerinden değerlendirilmiştir. Fakat bu sınırların tanımladığı egemenlik alanını anlayabilmek için egemenlik alanının sosyal sınırları nasıl çizdiği, nasıl bir topluluk yarattığının da incelenmesi gerekmektedir. Bunun için anket soruları, görüşmeler ve gözlemlere yer verilmiştir.

Mahallede yapılan gözlem ve görüşmelere göre, daha önce de bahsedildiği gibi mahalle içinde, zamanla heterojen bir yapıya doğru dönüşüm görülmekle birlikte, çoğunlukla aynı bina ve bina grubunda yakın akrabaların, yakın çevrede aynı köylülerin olduğu ve daha çok memleketliliğe bağlı olarak alt yerleşmelerin tanımlandığı bir sosyal doku bulunmaktadır. Bu doku belirli yapısal dokularda, bakkal, manav isimleri ile farklı memleketlilere ait kahvehane ve dernek tabelalarından okunabilmektedir (Şekil 5.40). Bu tip bağların olmadığı durumlarda ise, sokakların yarı-kamusal alanlarla yoğun ilişkisinden dolayı sokakta karşılaşma ve gündelik yaşamı paylaşma söz konusudur.

Şekil 5.40. Mahalle içinde dernek ve kiraathane girişleri (2016).

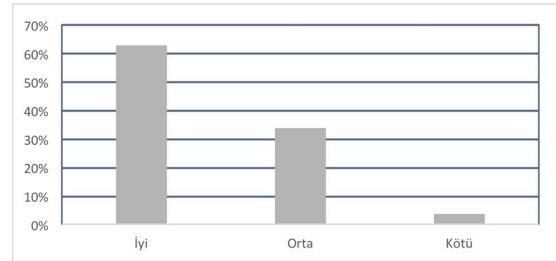
Sitelerde ise sosyal sınırların yalnızca sitenin dışı ile çizilen fiziksel sınırlar ile sembolize edildiği gözlemlenmiştir. Sitelerin ortak sosyal alanları nedeniyle tercih edilmelerine rağmen, ortak alanların kullanımının az olduğu, site içinde oturanların birbirlerini tanımadığı farkedilmiştir. Bu bakımdan araştırmanın yapıldığı Batı Ataşehir’de yeni kapalı yerleşmelerin, birer ‘metropol cemaati’ olmak yerine yalnızca statü ve güvenlik için çizilen bir dış sınır duvarı içinde yine kendi sınırlarını giriş kapıları ile çizen hanehalklarının varlığı gözlemlenebilmektedir.

Gözlemlenen bu sosyal ilişkilerin sayısal karşılıklarını almak adına, bölgenin eski ve yeni yerleşme dokularında yapılan anketlerde komşuluk ilişkileri ve görüşme sıklıkları hakkında düşünceler sorulmuştur. Verilen cevaplara göre, mahallenin komşuluk ilişkilerinin siteye oranla daha yoğun olduğu görülmektedir (Tablo 5.19). Mahalle veya sitede komşularla görüşme sıklığı sorulduğunda ise, farkın daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Mahallede görüşme sıklığı yüksek iken, sitede oturanlar oturdukları sitedeki diğer hanehalkları ile çoğunlukla görüşmemektedir (Tablo 5.20).

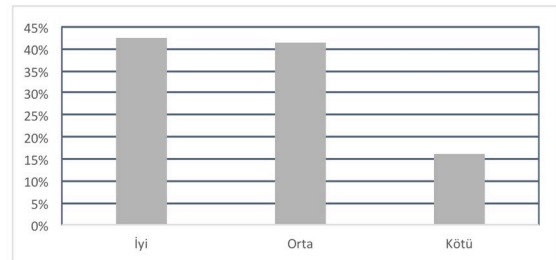
Tablo 5.19. Komşuluk ilişkileri grafiği.

KOMŞULUK İLİŞKİLERİ

MAHALLE		
İlişki Düzeyleri	%	ADETLER
İyi	62,6%	97
Orta	33,5%	52
Kötü	3,9%	6
TOPLAM	100,0%	155

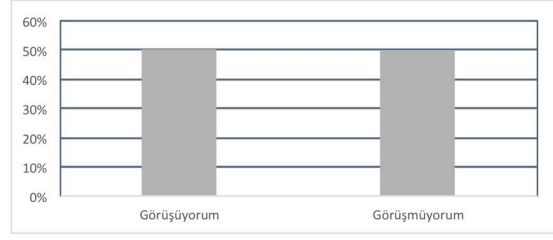
SİTE		
İlişki Düzeyleri	%	ADETLER
İyi	42,6%	66
Orta	41,3%	64
Kötü	16,1%	25
TOPLAM	100,0%	155

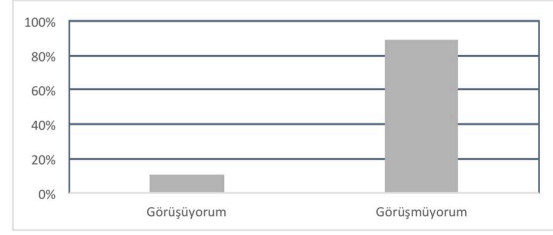
Tablo 5.20. Komşularla görüşme sıklığı.

MAHALLE / SİTEDEKİLERLE GÖRÜŞME SIKLIĞI

MAHALLE		
	%	ADETLER
Görüşüyorum	50,3%	78
Görüşmüyorum	49,7%	77
TOPLAM	100,0%	155

SİTE		
	%	ADETLER
Görüşüyorum	11,0%	17
Görüşmüyorum	89,0%	138
TOPLAM	100,0%	155

5.5. Fiziksel ve Sosyal Sınırların İlişkileri

Kentsel dokudaki eski, organik ve bütünleşik bölgeler ile yeni, ayrışan, kapalı/kapılı yerleşmelerin mevcut kentler ile ne tip farklılıklar oluşturduğundan, bu yerleşmelerin somut ve soyut olarak kentin geri kalanı ile nasıl iletişim kurduğundan; ve bu somut/görünen/fiziksel ve soyut/görünmeyen/sosyal sınırların birbirleri ile bağlantılarından veya birbirlerine etkilerinden daha önce bahsedilmiştir. Bu bağlamda Ataşehir Barbaros Mahallesi'nde yapılan bu araştırma bölgedeki eski doku ile eklenen yeni dokunun, aynı noktadaki farklı bölgeler olarak kentsel dokuya nasıl temas ettiği karşılaştırmalı olarak araştırılmıştır. Bu bağlamda mahalle içinde ve sitelerde ayrı ayrı yapılan fiziksel ve sosyal izler araştırması sonucunda görünen ve görünmeyen sınırların ilişkileri ortaya çıkarılmış ve bu çalışma, bu ilişkileri değerlendirmeyi hedeflemiştir.

Alan araştırması verilerine göre ortaya çıkan sonuçlarda mahalledeki fiziksel sınırların bulanık, geçirgen ve esnek olduğu; ayırmak ve dışlamak yerine, ilişki kurmak ve kullanılmak üzere inşa edildiği görülmüştür. Fiziksel sınırların bu denli esnek olmasının bir sebebi kentsel dokuyla bütünlük sağlayabilmek ve gündelik yaşama ayak uydurmak iken, diğer bir sebebi de, mahremiyet, aidiyet, güvenlik gibi sınır çizme sebeplerinin daha görünmeyen, sosyal sınırlar ve egemenlik alanındaki

ilişkiler ile belirlenmesi olduğu söylenebilir. Mahalledeki egemenlik alanının kentin çoğu yerine oranla çok daha güçlü olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, mahalle dışından gelen herhangi birinin, kentin başka bir yerine veya kapalı sitelerin içlerine kıyasla daha yabancı hissetmesine ve sürekli gözlem altında olmasına neden olmaktadır.

Fiziksel sınırların tüm kentsel dokuyu parçaladığı kapalı yerleşmelerde ise sosyal sınırlar daha farklıdır. Sitelerdeki fiziksel sınırların, daha önce de belirtildiği gibi, statü sembolü olduğu açıkça gözlemlenmektedir. Sitede sınırlayıcı unsur egemenlik alanı ve aidiyetten çok sosyo-kültürel olarak ayrışma, ayrıcalıklı olma isteğidir. Bu durum da sitede oturanların konuta yalnızca bir yatırım ve statü aracı olarak bakmasına ve site içindeki biraradalığın da yalnızca ekonomik bir ortak kaideye bağlı olmasına neden olur. Alandaki sitelerin birinden diğerine taşınan bir kullanıcı, yapılan görüşmede yeni sitenin mimari tasarımını, sunduğu ‘daha iyi ve kapsamlı’ sosyal olanaklarını ve komşularının sosyo-kültürel durumlarının daha iyi olduğunu ve bu tercihten çok memnun olduklarını anlatmıştır. Fakat aynı kişi her iki yerleşmede de komşuları ile herhangi bir ilişki kurmamaktadır.

Fiziksel ve sosyal sınırlar, çoğunlukla kesişmekte, ilişki kurmakta veya birbirlerini etkilemektedir. Batı Ataşehir örneğinde yapılan bu araştırmanın sonucunda kentte farklı ölçeklerde yer alan görünen ve görünmeyen sınırların genellikle birbirleri üzerinde etkileri olduğu belirlenmiştir. İki farklı modelin de kent ile, sokak ile ve birbirleri ile kurduğu ilişkilerin somut karşılıkları görülebilmektedir. Sosyal sınırlar genellikle fiziksel karşılıklar bulmuş ve böylece fiziksel sınırları oluşturmuştur. Aynı şekilde fiziksel sınırların da genel sosyal ilişkileri tanımladığı ve etkilediği bilinmektedir. Bu bağlamda, araştırmada incelenen fiziksel sınır ile sosyal sınırların karşılaştırılması yapılmış, incelenen alt başlıklar dahilinde ilişkiler kurulmuştur. Bu ilişkiler Tablı 5.21’de gösterilmiştir.

Tablo 5.21. Batı Ataşehir’de görünen ve görünmeyen sınırların ilişkileri.

		FİZİKSEL (GÖRÜNEN) SINIRLAR	SOSYAL (GÖRÜNMEYEN) SINIRLAR
BATI ATAŞEHİR’DE SINIRLARIN İLİŞKİLERİ	KENTSEL ÖLÇEKTE SINIRLAR	<ul style="list-style-type: none"> Doğal sınırlar 	<ul style="list-style-type: none"> Egemenlik alanı Çevre ile ilişki
		<ul style="list-style-type: none"> Hacim, doku ve ölçekteki farklılıklar 	<ul style="list-style-type: none"> Egemenlik alanı, topluluk Kent ile ilişki Çevre ile ilişki ve aidiyet
		<ul style="list-style-type: none"> Yollar 	<ul style="list-style-type: none"> Ulaşım, çevre ile ilişki Ölçek - ayrışma
		<ul style="list-style-type: none"> Karşılaşma mekânları Arayüzler 	<ul style="list-style-type: none"> Ayrışma / iletişim kurma Etkileşim – kentsel dönüşüm
	BİNA /SOKAK ÖLÇEĞİNDE SINIRLAR	<ul style="list-style-type: none"> Sokaklar ve sokak ölçeği 	<ul style="list-style-type: none"> Sokakların kullanımı – mahalle içi ilişkiler Ulaşım yöntemleri
		<ul style="list-style-type: none"> Eşikler, yarı-kamusal ve yarı-özel alanlar 	<ul style="list-style-type: none"> Mahalle içi ilişkiler - komşuluk Konut ile ilişkiler Sosyo-kültürel yapı
		<ul style="list-style-type: none"> Girişler ve Kapılar 	<ul style="list-style-type: none"> Hanehalkı bilgileri / Demografik yapı Konut ile ilişkiler Sosyal ilişkiler - mahalle olgusu Aidiyet duygusu
		<ul style="list-style-type: none"> Cepheler 	<ul style="list-style-type: none"> Sosyo-kültürel sınırlar Ekonomik farklılıklar Statü
	<ul style="list-style-type: none"> Kişiselleştirmeler 	<ul style="list-style-type: none"> Aidiyet göstergeleri Konut ile ilişkiler Mahalle içi ilişkiler Sosyo-kültürel yapı 	

5.6. Değerlendirme

Bu çalışma, özellikle İstanbul'daki değişim ve dönüşümün hızından yola çıkarak, günümüz metropollerinde küreselleşme ve neoliberal kentleşme sonucu ortaya çıkan yeni yerleşmeler ve buna bağlı olarak kent içi sınırların değişimini incelemektedir. İstanbul'daki gelişmekte olan ve 1980 sonrası kentsel sınırların farklı biçimlerini ortaya koyan önemli bir örnek olarak sayılabilecek Ataşehir ilçesinde, sınırlandırma biçimlerinin daha da çarpıcı örneklerini taşıyan Batı Ataşehir – Barbaros Mahallesi'nde bir örnek çalışma yapılmıştır. Bu çalışma, yeni ve eski alt kent modellerini birlikte barındırması nedeniyle bu farklı egemenlik alanlarının hem birbirleri ile hem de kent ile çizdikleri farklı sınırlar üzerinde yapılmış ve Barbaros Mahallesi ve Batı Ataşehir'in sınırları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Yapılan örnek alan çalışması sonucunda kentin görünen ve görünmeyen sınırları üzerine çıkan sonuçlar incelenmiş ve karşılaştırılmıştır.

Fiziksel ve sosyal sınırların iç içe geçtiği farklı yerleşmeler incelendiğinde, mahalle içindeki fiziksel ve sosyal sınır ilişkisi kent ile olan sınırları bulanıklaştırırken, yeni kapalı yerleşmelerin sınırları tam tersine ayrıştırıcı, dışlayıcı ve katıdır. Çevresiyle hiçbir ilişki kurmadığı gibi, kentle olan ilişkisini de çeşitli araçlarla, daha farklı bir ölçekte kurgulamakta, çevresindeki sokakların yapısını değiştirmekte ve kamusal alanları yok etmektedir. Bu bağlamda, araştırma sonucunda ve genel çerçevede mahalledeki bulanık, esnek, geçirgen ve görünmeyen sınırların yeni yerleşmelerde yerini katı, dolu ve dışlayıcı duvarlara ve bunlarla tamamen parçalanmış toplumsal dokuya bıraktığı görülmektedir.

Yapılan araştırmada elde edilen görünen ve görünmeyen sınırlara ait veriler ve bu verilerin karşılaştırılması ve ilişkilendirilmesi sonucunda ulaşılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Fiziksel sınırlar toplumsal ilişkilerin tanımlanması ve egemenlik alanlarının belirlenmesi için çizilirler. Mahalle içinde görülen tüm kamusal-özel ilişkilerini sağlayan bina ölçeğindeki sınırlardan, mimari dokunun ve hacmin değişikliği ile belirginleşen farklı alt kültür gruplarının egemenlik alanlarına kadar tüm örneklerdeki fiziksel sınırlar, oradaki gündelik yaşama ve sosyo-

kültürel sınırlara dair referanslar vermektedir. Aynı şekilde sitelerin çizdiği fiziksel sınırlar da sosyo-kültürel farklılıkları ve bilinçli olarak yaratılan toplumsal parçalanmayı gösterir.

- İki farklı alt kültür grubunun yaşadığı kent modellerindeki en büyük farklılık sınırlarındaki ölçeklerdir. Sokak kullanımlarını, yaya/araç ölçeği farklılıklarını, kamusal alan ve kullanımlarını da bu sınırlandırma pratiklerinin hangi ölçeklerde yer aldığı etkiler. Mahalledeki genel ölçek diyalektiği, 5 km/s mimarlığı ve 60 km/s mimarlığı arasındaki farkın tipik bir örneği haline gelmiştir (Gehl, 2006). Bu durum daha önce bahsedilmiş olan, İstanbul'un otomobil için dönüşen dokusunda kamusal alanların yitimi savını doğrulamaktadır (Mollaahmetoğlu Falay, 2009).
- Mahallede kentsel sınırlar ve doku, doğal sınırlar ile ilişki halindedir. Mahalledeki tüm sınırlar ve yapılaşma biçimleri topoğrafyaya göre yapılmıştır. Bunun tam tersine, sitelerdeki yapılaşma, örneklere bağlı olarak, küresel bir dikey ve kapalı yerleşme örneğidir. Bu yerleşme topoğrafyayı değiştirmekte ve etkilemektedir. Bu durumda, yerleşmelerden biri organik bir doku oluştururken, diğeri hem yatay hem düşeyde yapay bir yerleşme ve bu yerleşmenin sokak ölçeğinde ise site duvarları ile birlikte büyük istinat duvarlarına yer vermektedir.
- Genel olarak mahalle içerisinde görünmeyen, sosyo-kültürel sınırlar yoğunlukta olmakla birlikte, fiziksel sınırların da sosyo-kültürel nitelikli sınırların da yeni kapalı yerleşmelere kıyasla çok daha geçirgen ve esnek olduğu açıkça gözlemlenebilmektedir. Kapalı yerleşmelerin sınırları ise, yeni düzenin oluşturduğu yeni hanehalklarının, sosyo-kültürel ayrışmasının ve statülerinin sembolü olarak çizilmiş duvarlar, çitler, kapılar, kameralar ve güvenlik önlemleri ile çizilmiştir.
- Mahalle içerisindeki sınırlar çoğunlukla egemenlik alanlarını tanımlanmakta, bu sınırların kullanımı ve kişiselleştirilmesi, kent ve çevre ile ilişkiler tarafından gündelik ihtiyaçlara yönelik yaratıldığı anlaşılmaktadır. Sitelerdeki sınırlar ise yalnızca sembolik olarak çekilmiş keskin kent içi hudutlardır,

ilişkiler barındırmaz, kişiselleştirmelere izin vermez; gündelik yaşam pratikleri ile herhangi bir ilişki kurulmadan oluşturulmuşlardır.

- Mahalle içerisindeki sınırların çeşitliliği, bina-sokak kesitine ve mekânsal ilişkilere katkıları, gündelik yaşamla ilişkileri içinde birçok farklı çözüm içermektedir. Buna karşın sitelerde sınır çözümlerinde çeşitlilik görülmemiştir, mimarlık ise işlevselliğinden bağımsız, cephelerde ve açık alanlarda statü sembolü olarak kullanılmaktadır.
- Sitelere göre çok daha bulanık sınırları olmasına karşın, mahalle içerisinde ‘yer’e karşı aidiyet çok gelişkin olduğundan, mahalleye giren bir yabancı için egemenlik alanının algılanması ve ‘dışarıdan’ olma hissi, sitelere oranla çok daha güçlüdür. Sitelerde ise çok katı fiziksel sınırlar olmasına rağmen, içeride bir topluluk olgusu, egemenlik alanı hissedilmemekte, kişisel alanlar yalnızca konutların kendileri olmaktadır. Sitelerde konut sahibi olanlar, konutu öncelikli olarak bir yatırım aracı olarak görürken, mahallede görüşme yapılan bir kişi, kişisel mekânına duyduğu aidiyeti belirterek, kentsel dönüşümün en üzücü kısmının bahçesindeki otuz yıllık ağacını kaybedeceği olduğunu belirtmiştir.
- Kapalı yerleşmeler ve gecekonduların mahallesinin yan yana geliş biçimi, ilişkilerin kurulamadığı, keskin ayrımların ve çatışmaların belirgin olduğu yeni bir sınır ortaya çıkarmıştır. Fakat bu sınır tek taraflı olup, kapalı yeni yerleşmelerin tüm kente yaklaşımını da yansıtmaktadır.
- İki farklı alt kültür grubu arasındaki sınırın içerdiği tüm farklılıkların yanı sıra, mahalle içinde ve siteler arasında da farklı bölgeselleşmeler olmakla birlikte, diğer bir taraftan da yaş, meslek ve kentin yeni gündelik yaşam tarzı gibi değerler üzerinden mahalle ve kapalı yerleşmeler arasında benzerlikler de oluşabilmektedir. Örneğin, tüm yerleşmelerde ortak olarak, genç yaş gruplarının boş zaman geçirme alışkanlıkları ortak ve tüketim odaklı olurken, 65 yaş üzerindeki kullanıcılarda yine yaşanan çevreden bağımsız genellikle evde oturma ve spor/yürüyüş gibi cevaplar alınmıştır. Bu durum sosyal sınırların yalnızca alt kültür yerleşmeleri ile alakalı olmadığını, neo-liberal

kentleşmenin getirdiği yeni tüketim alışkanlarının ve buna bağlı olarak kentsel mekânın tüketilmesinin bir uzantısı olduğu söylenebilir.

Yeni kapalı yerleşmeler, buldukları çevrede Barbaros Mahallesi'nin mevcut dokusu ile hem fiziksel hem sosyo-kültürel bir çatışma içindedir. Bu yerleşmeler, buldukları çevreye kendi sınırları ile değil, çevreyi değiştirerek de etki etmektedirler. Kazandırılan tüketim alışkanlıkları, kent ile kurulan kopuk ilişki, kamusal alan kavramının değişimi tamamen neo-liberal kent politikalarının mekânsal uzantıları olarak mevcut dokuyu ve sınırlarını da değiştirmeye başlamıştır. Bu değişim kentsel dönüşüm ile birlikte farklı bir boyut kazanacaktır.

6. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Bu tez sınırların kent dokusundaki önemini ve 1980 sonrasında kentsel dokunun değişimini ve bu değişimin 2000'ler sonrasında özellikle İstanbul'da ivme kazanmasını İstanbul, Batı Ataşehir örneği üzerinden incelemektedir. Bu nedenle fiziksel ve sosyal sınırların okunması için, kent okuması ve çevre-davranış çalışmalarında kullanılan yöntemlerle bir örnek alan çalışması yapılmış ve bu çalışma üzerinden fiziksel ve sosyal sınırların karşılaştırılması, ilişkilerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Yapılan çalışmada, bölgedeki eski mahalle dokusu ve yeni kapalı yerleşmelerin görünen ve görünmeyen sınırları karşılaştırılmış ve bu bağlamda fiziksel ve sosyal sınırlarla ilgili bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmeler, çağdaş metropollerin kent dokusunda oluşan yeni yerleşmelerin mekânsal sınırları nasıl etkilediği ve buna bağlı olarak da dokuyu nasıl değiştirdiğinin anlaşılmasına olanak sağlamıştır.

Çalışma, içerdiği örnek alan incelemesine paralel olarak, daha genel bir çerçevede, sınır kavramının yapısal çevre ile ilişkilerini, mekânsal özelliklerini incelemeye ve bu bağlamda sınırların ne kadar esnek ve geçirgen, insanlığın ve kentlerin geleceği için ne tip sonuçlara yol açacağını tartışmayı hedeflemiştir. Mekânsal sınırların incelenmesi, tanımlanması, görünen ve görünmeyen kentsel sınırlar arasındaki etkileşimlerin belirlenmesi için öncelikle sınır kavramının felsefedeki, doğadaki ve politikadaki yerleri tanımlanmış ve sınırın insanların ve toplumların yaşamında nasıl bir araç olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda sınır, insanların çevreleriyle ilişki kurmak için kullandığı, somut veya soyut olması fark etmeksizin, mekânsal tüm tanımlamaları yapmalarını sağlayan bir araç olmuştur. Bu tanımlamaların ardından mekân ve kent ölçeklerinde sınırın tanımına yer verilmiş ve sınır ile ilişkili iç-dış, kamusal-özel gibi diyalektikler tartışılmıştır. Bu noktada, sınır kavramına somut ve soyut olarak bakılmış, somut olarak kentlerde varolan fiziksel elemanlardan, görünmeyen, insan-çevre veya toplumsal ilişkileri kuran soyut sınırlar olarak ayrı ayrı incelenerek, bu sınırlar ilişkilendirilmiştir.

Çağdaş metropolde ortaya çıkan yeni ve farklı mekânsal sınırlandırma pratiklerinin incelenmesi ve kentsel doku üzerinden eleştirel bir biçimde karşılaştırmalı analiz edilmesi için, İstanbul, Batı Ataşehir/Barbaros Mahallesi olarak belirlenen örnek alanda gecekondular ve yüksek katlı kapalı sitelerin bir arada bulunduğu, kentsel dönüşümün devam ettiği, karmaşık, heterojen bir metropol dokusu seçilmiştir. Böylece örnek alan, günümüz metropol örüntülerinin karşılaştığı dönüşüm ve dönüşen kentsel doku sorunlarının tipik bir örneğini ortaya koymaktadır.

Günümüz metropolleri, kapitalist sermayenin ürünü olan tüketim kültürünün mekânsal sonuçlarını işaret etmektedir. Toplumsal yaşamı ve davranışları etkileyen küresel sermaye kentsel yaşamı da yeni tüketim mekânlarıyla donatmış, böylece kentsel mekânlar da 'rant' ve 'kar' odaklı alanlar haline gelmiştir. Bu neoliberal kent politikaları ve toplumun tüketim odaklı bir yapıya dönüştürülmesi, bu mekânların tüketimin odakları haline gelmesine ve hatta kendilerinin metalaşarak, sürekli tüketilen ve dönüştürülen mekânlara dönüşmesine neden olmuştur.

Küresel sermaye ve neoliberal kent politikaları ile birlikte, günümüz metropolleri, yeni ve farklı yaşama biçimlerini ortaya çıkaran, sürekli bir değişim ve dönüşümün mekânları haline gelmiştir. Kentlerin, içinde birçok görünen ve görünmeyen sınırların bulunduğu, toplumsal ilişkilerin şekillendiği, farklı fiziksel ve sosyal elemanlarla örülmüş organik dokuları, günümüz metropollerinde daha önce hiç olmadıkları yeni, inorganik bir şekil almaya başlamıştır. Bunun sebebi, metropollerin yeni yerleşme alanlarında ortaya çıkan, yerelliği, yer ile ilişkiyi, kentsel sirkülasyonu, kamusal alanları ortadan kaldıran, piyasa ve rant odaklı yeni tüketim mekânlarıdır.

Bu yeni yerleşmeler, kentlerin bugüne kadar süregelen dokusunu ve özellikle metropollerin heterojen yapısını keskin fiziksel sınırlar ile bölmekte ve kentleri yepyeni bir sınırlandırma yöntemi ile karşılaştırmaktadır. Bu alanlar, kentsel dokuyu parçalayan, kentsel dokudan kopan bağımsız bölgeler oluşturmanın yanı sıra, adeta yanına yerleştikleri eski mevcut kent dokusunu dışlayıcı özellikler göstermektedirler. Böylece, günümüz metropollerinin bu yeni alanları, var olmaya başladıkları çevrelerde eski doku ile sürekli bir çatışma içine girer.

Günümüz kentlerinin hızlı dönüşümü ve kentsel dokuların hızla parçalanması, kentsel mekânın oluşumunda bölge/egemenlik alanı ve sınır kavramları üzerinden tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Eskiden beri süregelen bölgeselleşmeler ve sosyal ayrışma biçimleri bir yandan kentlerin mekânsal biçimlenişlerini kurgulamayı sürdürürken, günümüz kentlerinde insan ve toplumların mekânsal olarak biçimlendirdiği sınırlar ve mahallelere ek olarak yeni sınırlandırma biçimleri de ortaya çıkmıştır. Özellikle İstanbul üzerinde inceleme yapıldığında, neo-liberal kentlerin yeni tüketim alışkanlıklarından çıkan bu yeni sınırların en çarpıcı örneklerini yeni konut alanları ve kapalı siteler ortaya çıkarmaktadır.

Bu tez ve tezde yapılan örnek alan çalışması, kentteki mahalle örüntülerinin sınırlarını farklı bir boyuta taşıyan kapalı sitelerin getirdiği yeni fiziksel sınır olgusunu değerlendirmeye çalışmıştır. Bu çalışmaya göre, kapalı sitelerin ortaya koyduğu bu yeni fiziksel sınır olgusu, aslında sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, politik ve psikolojik farklı sınırlama yaklaşımları ile beslenmekte, hatta onların bir sonucu olabilmektedir. Yapılan araştırmaya göre bu sınırlar geçiş, toplanma, iç-dış ilişkileri ve mekânsal kimlik gibi sınırın yarattığı farklı ilişkileri yok ederek, kentsel dokunun tamamen parçalandığını ve sınırın bir ilişki çizgisi olması yerine bir ayrışma noktası oluşturduğunu göstermektedir. Buna göre yeni kentsel sınırlar fiziksel boyutlarının yanı sıra sosyal etkenleriyle de kentlerin, kamusal mekânların ve sosyo-mekânsal ilişkilerin karşısına bir tehdit olarak çıkmaktadır. Bu sınırlar tek taraflı çizilmiş sınırlar olarak bir tarafı ötekileştirmekle birlikte, sonuçları sınırın her iki tarafını ve kentin tüm yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir.

Günümüzde, İstanbul ve dünyanın hızlı ve abartılmış bir geç kapitalizm ile karşılaşan benzer bölgelerindeki birçok metropol, fiziksel olarak parçalanmış ve birbirine zıt dokuları bir araya getiren bu tip yerleşmelerden oluşmaktadır. Geleneksel ve rasyonel bir gecekondu mahallesi örüntüsü ile yeni tüketim nesnelere olan kapalı yerleşmelerdeki konutlar bir araya gelmekte ve farklı sınırlandırma biçimlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada, bu durumu McKenzie'nin (1994) nasıl özetlediğini hatırlamak gerekir: 'kentin ve bitişik mahallelerin sistemine karşı kuşatılmış bölgenin sistemi.' Son yılların farklı açılardan önemli tartışmalarına konu

olan bu zıt kutupların mekânsal biraradallığı, tartışmaların yanı sıra önemli mimarlık, kentsel tasarım ve sosyoloji dersleri de barındırmaktadır.

Kentsel sınırların kent dokusuna etkileri ve kent bütünlüğüne katkıları düşünüldüğünde, örnek alan çalışmasında da detaylı incelenmiş olan Barbaros Mahallesi gibi, gecekonduların birçok mimarlık dersi barındırdığını söylemek mümkündür. Bu noktada Eisenman'ın, Tschumi'nin, Koolhaas'ın bulanık sınırlarını, Aldo van Eyck'in bina/sokak/kent arakesitindeki oyun alanlarına dönüp kentsel mekân/mimari mekân arakesitindeki birçok mekânsal çözümü hatırlamak, yeni bir bakış açısı getirebilmektedir.

Kentlerin, fiziksel ve toplumsal bütünlük ifade eden alanlar olduğu düşünüldüğünde, oluşturduğu tüm ölçeklerdeki tüm kamusal-özel, iç-dış ilişkileri ve kentsel dokunun devamlılığı gibi kavramlarla birlikte ele alındığında, gecekonduların alanları ve mahalle dokuları kentsel bütünlüğü aslında korumakta ve özel ile kamusal arasında kentlilerin bir arada olmasına ve etkileşime geçmesine olanak sağlamakta olduğu görülmektedir.

Kentsel mekânlar ve kamusal çerçevesinden bakınca, kent morfolojisini olumsuz yönde etkileyenlerin yeni yerleşmeler olduğunu söylemek mümkündür. Yeni yerleşmeler, gündelik kentsel sınırların ötesinde, yeni kent içi sosyo-kültürel ve sosyo-politik sınırlarını fiziksel duvarlarla sembolize ederken, içeride eğitim, gelir düzeyi yüksek bir keesimi barındırırken istemediklerini de dışarıda bırakan, steril mekânlar yaratmaktadırlar. Fakat bu durum da birey olarak konut ve çevresine, kentli olarak kente ve diğer kentlilere bağlılığı tamamen ortadan kaldırmaktadır. İş merkezleri, tüketim mekânları ve kendisi de birer tüketim nesnesi haline gelen konutları birbirine bağlayan otoyollarla yeni bir sistemi ortaya koymaktadırlar.

Kentsel dokunun içerisinde kentin ulaşım sisteminden kopuk bu sistem ve mekânları, konut, ticaret, eğlence vb. işlevlerinden bağımsız, birbirlerinden ayrılmış, ancak araçlarla birinden diğerine gidilebilen bağımsız adalar gibi çalışmaktadır. Bu durum 5km/s mimarlığı ve 60 km/s mimarlığının karşılaştırıldığında ortaya çıkan ölçek ve hız farklarını yeniden hatırlatır. Yapılan alan araştırmasında, benzer tüm bu tip dokularda olduğu gibi, 5 km/s mimarlığını kapsayan mahalle içinde mimarlık

detaylarda ve sınırlarda zenginleşirken, 60 km/s mimarlığı büyük ölçekler, yüksek duvarlar, geniş yollar, büyük binalar ve tekdüze cephelerin mimarlığı olarak kalmıştır. 60 km/s mimarlığında kullanıcının sokakla bir ilişkisi kalmadığı gibi, çevresinin de ilişki kurmasına imkan tanınmamaktadır. Burada gözlemlenen yaşam, 5 km/s mimarlığına göre çok daha yavaş, durağan ve ıssızdır ve bu bağlamda da yerleşme kentsel olmaktan epeyce uzaktır.

Günümüz kentleri ve barındırdığı hem eski, hem yeni hanehalkları düşünüldüğünde, insanların yerleşmeden ne anladığının çok farklı olduğu, farklı hanehalkı tiplerinin çok farklı hayat tarzları olduğu kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Bu farklı gruplar arasındaki toplumsal ayrışmaların bu denli yoğun olduğu bir noktada da, kentsel dokuda yeniden biraraya gelmeleri ve heterojen bir doku oluşturmaları olanaksız gibi görünmektedir. Fakat tam da bu durum, kentin geleceğini düşünme ve tartışma gerekliliği doğurmaktadır. Kentlerdeki bu parçalanma ve kentlerin yeni fiziksel ve sosyal sınırları gelecekteki kent için bir başlangıç mı gösteriyor, yoksa bu modernizmin çöküşü gibi geri dönülecek bir yol mu olacak? Mimarlık endüstrisinin de kapitalist sermayeye hizmet ettiği; kapalı, steril mekânlar üretmeye devam ettiği ve kamusal yokedenin bilinçli mimarlık ortamı olduğu bu noktada, mimarlığın ve kentlerin geleceğini sorgulamak gerekiyor.

Bu düşünceden yola çıkarak, bu başlık altında mimarlara ve mimarlık eğitimcilerine büyük bir sorumluluk düşmektedir. Mimarın kapitalist sermayenin hizmet vereni değil, öncelikli olarak toplum için düşünen aydını olduğu düşünülürse, kentin, kent dokusunun ne olduğunu, kent içindeki sınırların nasıl değiştiğini bu bölgelerde okumak, popüler olanla rasyonel olanı ayırt edebilmek gerekmektedir. Mimarlığın konusunun kent ile ilişki kuran, steril olmayan, değişken, rasyonel, çoklu ve dinamik dokuları ve bu dokuların içindeki yaşamsal izlerin var olduğu yarı-kamusal, yarı-özel ara mekânları, eşikleri, sınırları ve bunların toplumsal uzantılarını da tasarlamak olduğu üzerine düşünülmeli, hem mimarlık pratiği, hem de mimarlık eğitimi ortamlarında bu arada kalanlar üzerinden kentlerin geleceği tartışılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, M. T., Aytar, İ. (2012). İstanbul Ölçeğinde Kapalı (Konut) Siteler(i): Tercih Nedenleri ve Gelişimi. *Mimarist*, vol.45, s.90-96.
- Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M. (1977). *A Pattern Language: Towns Buildings Construction*. Berkeley, CA: Oxford University Press.
- Alkaya, T. (2015). *Sınır ve Eşik Olarak Duvar*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Altman, I. (1975). *The Environment and Social Behavior*. Monterey, CA: Brooks Cole.
- Alver, K. (2010). Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği. *İdeal Kent Dergisi* 2: 116-139. Ankara: Adamor.
- Anderson, M. (1996). *Frontiers: Territory and State Formation in the Modern World*. Cambridge: Polity.
- Arslan, R. ve Ökten, A. (1994). *Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: YTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı İşliğı.
- Ataoğlu, N. C. (2009). *Çağdaş Mimaride Bir Antitez: Sirkülasyon*. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Bachelard, G. (1969). *The Poetics of Space* (Çev. M. Jolas). Boston, MA: Beacon.
- Bali, R. N. (1999). Çılgın Kalabalıktan Uzak... *Birikim*, 123, Temmuz 1999, ss. 35-46.
- Bali, R. N. (2002). *Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a -Yeni Seçkinler, Yeni Mekânlar, Yeni Yaşamlar-*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Ballantyne, A. (2010). *Mimarlar için Deleuze ve Guattari* İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Baudrillard, J. (1997). *Tüketim Toplumu: Söylenceleri Yapıları*. (Çev. H. Deliceçaylı, F. Keskin). İstanbul:Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (1998). *Globalization: The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Bayazitlioğlu, B. (2009). *İnsan-Mekân İletişimi*. İstanbul: Edumar Eğitim Market.
- Benjamin, W. (1993). *Pasajlar*. (Çev. A. Cemal). İstanbul: Yapı-Kredi Yayınları.
- Berber, Ö. (2010). *Metropol Mimarlık ve Yerleşme Sorunu*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Bilgin, N. (1991). *Eşya ve İnsan*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Blakely, E. J. & Snyder, M. G. (1997). *Fortress America: Gated Communities in the United States*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
- Bourdieu, P. (1977). Outline of a Theory of Practice, in Dovey, K. (ed.), *Place-Power: Power of Architecture*, Cambridge University Press, Londra.
- Bourdieu, P. (2010). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Oxford: Routledge (ilk basım 1979).
- Breitung, W. (2009). Cities and Borders – An Introduction. *Review of Culture*, 30: 6-17.
- Breitung, W. (2011). Borders and The City: Intra-Urban Boundaries in Guangzhou (China). *Questiones Geographicae*, 30(4): 55-61, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznan.
- Cimşit, F., Ünlü A. (2009). Uçhisar ‘Tepe Yerleşmesi’ Konut Morfolojisinde Psiko-Sosyal Alan Etkisi ve Dizimsel Analizi. *İTÜ Dergisi/a Mimarlık Planlama Tasarım*, 8/2: 133-144, İstanbul.

- Çınar, C., Çizmeci F., Köksal A. (2006). The New Address of Social Polarization in Istanbul: Gated Communities. *42nd ISoCaRP Congress, Cities Between Integration and Disintegration*. 14-18 Eylül 2006, YTU, İstanbul .
- Delanda, M. (1999). Extensive Borderlines and Intensive Borderlines, Cruz., T., Boddington, A. (eds.), *Architecture of the Borderlands*, AD, John Wiley and Sons.
- Delanda, M. (2005). Space: Extensive and Intensive, Actual and Virtual. I. Buchanan, G. Lambert (Eds.) *Deleuze ans Space* içinde. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Deleuze, G. (1994). *Difference and Repetition*. (Çev. P. Patton). New York, NY: Columbia University Press.
- Deleuze, G., Guattari, F. (1987). *A Thousand Plateaus*. (Çev. B. Massumi). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Derrida, J. (1973). *Speech and Phenomena*. Evanston: Northwestern University Press.
- Diener, A. J., Hagen, J. (2012). *Borders: A Very Short Introduction* New York, NY: Oxford University Press.
- Dirik, İ. E. (2009). *Arakesitler Üzerinden Sınır ve Arayüz Kavramlarının Kentsel ve Mimari Ögeleri İrdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Dovey, K. (2008). *Framing Places: Mediating Power in Built Form*, 2nd edition. New York, NY: Routledge. İlk baskı: 1999.
- Eczacıbaşı (2008). *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: YEM Yayın.
- Edwards, I. (2003). Derrida's (Ir)religion: A Theology (of Differance). *Janus Head*, 6(1): 142-153, Pittsburgh, PA: Trivium Publications.
- Eisenman, P. (1987). *Houses of Cards*. New York, NY: Oxford University Press.

- Eisenman, P. (2003). *Blurred Zones: Investigations of the Interstitial*. New York, NY: Monacelli Press.
- Ekinci, Y. (2016). Kişisel görüşme, İstanbul.
- Erdönmez, M. E., Akı, A. (2005). Açık Kamusal Kent Mekânlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri, *Megaron, YTÜ Mimarlık Fakültesi e-Dergisi*, Cilt 1, No. 1.
- Ersin, E. (2016). Kişisel görüşme, İstanbul.
- Feuer, B. (2016). *Boundaries, Borders and Frontiers in Archaeology: A Study of Spatial Relationships*. Jefferson, NC: McFarland & Company, Inc., Publishers.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Londra: Penguin.
- Gehl, J. (2006). Close Encounters With Buildings. *Urban Design International* (11), 29-47.
- Gür, Ş. Ö. (1996). *Mekân Örgütlenmesi*. Trabzon: Gür Yayıncılık.
- Gür, Ş. Ö. (2000). *Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Gür, Ş. Ö. (2006). Saydamlık ve Rafael Vinoly. *Yapı*, Şubat 2006, 291: 42-47.
- Gür, Ş. Ö. (2009). Mimarlıkta Eleştirinin Eleştirisi. *Mimarlık*, Temmuz-Ağustos 2009, 348: 26-31.
- Gür, Ş. Ö., Koçhan, A. (2000). Köprüler ve Calatrava. *Yapı*, Şubat 2000, 219: 57-64.
- Hackworth, J. (2007). *The Neoliberal City: Governance, Ideology, and Development in American Urbanism*. Ithaca: Cornell University Press.
- Hançerlioğlu, O. (1976). *Felsefe Ansiklopedisi: Kavramlar ve Akımlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Heidegger, M. (1962). *Being and Time*. (Çev.: J. Macquarie ve E. Robinson). Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Hornby, A. S. (2010). *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. (8th ed.) Oxford: Oxford University Press.
- Ito, T. (1999). Blurring Architecture. U. Schneider, M. Feustel (Eds.), *Toyo Ito: Blurring Architecture 1971-2005: Rethinking the Relationship Between Architecture and the Media* içinde, s. 49-61. Milan: Charta.
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York, NY: Random House.
- Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*. Chicago: Chicago Press.
- Kahn, H. U. (1998). International Style: Modernist Architecture From 1925 to 1965. Jodidio, P. (Ed.) İstanbul: YEM Yayınları.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. (2. Basım). Ankara: İmge Kitabevi.
- Keyder, Ç. (2000) Arka Plan. C. Keyder (Ed.). *İstanbul Küresel ile Yerel Arasında* içinde. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kılıç, A. (2006). *Toplu Konut Projelerinin Çevrelerine Olan Rant Etkisi ve Ataşehir Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kuban, D. (2010). *Mimarlık Kavramları: Tarihsel Perspektif İçinde Mimarlığın Kuramsal Sözlüğüne Giriş*. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Kurtuluş, H. (2005). İstanbul'da Kapalı Yerleşmeler: Beykoz Konakları Örneği. H. Kurtuluş (Ed.). *İstanbul'da Kentsel Ayrışma* içinde. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lamont, M., Molnar, V. (2002). The Study of Boundaries Across the Social Sciences. *Annual Review of Sociology*, 28: 167-195.

- Lang, J. (1987). Privacy, Territoriality and Personal Space-Proxemic Theory. *Creating Architectural Theory, The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design*. New York. pp. 135-165.
- Lawrence, R. J., (1989). Translating Anthropological Concepts into Architectural Practice. S. Low, E. Chambers (Eds.). *Housing, Culture and Design: A Comparative Perspective* içinde, s. 89-114. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Lefebvre, H. (1984). *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.
- Lefebvre, H. (2011). *Kentsel Devrim*. (Çev: S. Sezer). İstanbul: SEL Yayıncılık. (Orjinal basım: 1970).
- Le Goix, R. (2004). Gated Communities: Sprawl and Social Segregation in Southern California. *Housing Studies*, 20(2): 323-344.
- Leland, M. R. (2000). *Mimarlığın Öyküsü*. (Çev.: Ergün Akça). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Lorraine, T. (2005). Ahab and Becoming-Whale: The Nomadic Subject in Smooth Space. I. Buchanan, G. Lambert (Eds.) *Deleuze and Space* içinde. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Low, S. (2000). *On The Plaza, The Politics of Public Space and Culture*. Austin: The University of Texas Press.
- Low, S. (2003). *Behind The Gates: Life, Security and The Pursuit of Happiness in Fortress America*. London and New York: Routledge.
- Luymes, D. (1997). The Fortification of Suburbia: Investigating the Rise of Enclave Communities. *Landscape and Urban Planning*, 39: 187-203.
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Cambridge: MIT Press.

- Marcuse, P. (1999). Walls of Fear. N. Ellin (Ed.), *Architecture of Fear* içinde. New York: Princeton Architectural Press.
- Marcuse, P., van Kempen, R. (2000). *Globalizing Cities: A New Spatial Order?* Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd.
- McKenzie, E. (1994). *Privatopia: Homeowner Associations and the Rise of Residential Private Government*. New Haven: Yale University Press.
- Meiss, P. (1994). *Elements of Architecture: From Form to Place*. London: E & FN Spon.
- Mollaahmetoğlu Falay, A. İ. (2009). Otomobil İstanbul'a Çarptı. *Mimarlık*, Mart-Nisan 2016, 388: 59-66.
- Morris, A. E.J. (1994). *History of Urban Form – Before the Industrial Revolution*, 3. Basım, New York, NY: Routledge, (İlk Basım: 1972).
- Mumford, L. (1961). *The City in History: Its Origins, Its Transformations and Its Prospects*. New York, NY: Harcourt, Brace and World.
- Nawratek, K. (2012). *Holes In The Whole: Introduction to the Urban Revolutions*. Hants: Zero Books.
- Nightingale, C. H. (2012). *Segregation: A Global History of Divided Cities*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Norberg-Schulz, C. (1971). *Existence, Space and Architecture*. New York, NY: Praeger.
- O'Tuathail, G. and Dalby, S. (1998). Introduction: Rethinking Geopolitics. G. O'Tuathail . and S. Dalby (Eds). *Rethinking Geopolitics* içinde. London: Routledge. pp. 1- 15.
- Ozaki, R., Lewis, J. R. (2006). Boundaries and The Meaning of Social Space: A Study of Japanese House Plans. *Environment and Planning D: Society and Space*, 24: 91-104.

- Öncü, A. (1988). The Politics of the Urban Land Market in Turkey: 1950-1980. *International Journal of Urban and Regional Research*, vol.12, no.1, s. 38-64.
- Öncü, A. (1999). 'İdealinizdeki Ev' Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı. *Birikim*, 123, Temmuz 1999, ss. 26-46 .
- Özcan, E. (2012). Gözetim, Kapatma Kurumları ve Sınırlar, *Kaos GL*, 124, Mayıs-Haziran 2012.
- Özgür, E. F. (2006) *Sosyal ve Mekânsal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul – Çekmeköy Örneği*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özsel, S. B. (2009). *Bina-Kentsel Mekân Arayüz Özelliklerinin Kentsel Yay Mekânlara Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Paasi, A. (1996). *Territories, Boundaries and Consciousness: The Changing Geographies of the Finnish-Russian Border*. Chichester: John Wiley.
- Paasi, A. (2005). The Changing Discourses on Political Boundaries: Mapping the Backgrounds, Contexts and Contents. E. Van Houtum, O. Kramsch, W. Zierhofer (Eds.) *B/ordering Space* içinde, s.17-32. Henz: Ashgate.
- Pallasmaa, J. (2005). *The Eyes of The Skin: Architecture and The Senses*. London: Wiley Academy Press.
- Pastalan, L. A. (1970). Privacy as an Expression of Human Territoriality, L. A. Pastalan & D. H. Par-son (Eds.), *Spatial Behaviour of Older People* içinde. Ann Arbor: University of Michigan.
- Pellow, D. (1996). *Setting Boundaries: The Anthropology of Spatial and Social Organizations*. Westport, CT: Berging & Harvey.

- Pérouse, J. F. (2011). *İstanbul'la Y zleŐme Denemeleri: eperler, Hareketlilik ve Kentsel Bellek*. İstanbul: İletifim Yayınları.
- Rapoport, A. (1969). *House, Form and Culture*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, Inc.
- Rapoport, A. (1977). *Human Aspects of Urban Form: Towards a Man-Environment Approach to Urban Form and Design*. Oxford: Pergamon Press.
- Rapoport, A. (1982). *The Meaning of the Built Environment: A Nonverbal Communication Approach*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Relph, E. (1985). Geographical Experiences and Being-in-the-World: The phenomenological origins of geography. D. Seamon, R. Mogerauer (eds). *Dwelling, Place and Environment: Towards a Phenomenology of Person and World* içinde. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
- Sassen, S. (1996). Whose City Is It? Globalization and the Formation of New Claims. *Public Culture*, 8: 205-223, Chicago: The University of Chicago.
- Seamon, D. (1993). Dwelling, Seeing and Designing: An Introduction. D. Seamon (Ed.) *Dwelling, Seeing and Designing: Toward a Phenomenological Ecology* içinde. New York, NY: State University of New York Press.
- Serfaty, P. (1985). Experience and Use of the Dwelling, Home, Environments, I. Altman & C. Werner (eds.) New York, NY: Holt, Rinehart and Winston Inc.
- Sidaway, J. D. (2005). The Poetry of Boundaries: Reflections from the Portuguese-Spanish Borderlands. E. Van Houtum, O. Kramsch, W. Zierhofer (Eds.) *B/ordering Space* içinde, s. 189-206. Henz: Ashgate.
- Simmel, G. (1997a). The Sociology of Space. D. Frisby and M. Featherstone (Eds.) *Simmel on Culture: Selected Writings* içinde. London: Sage Publications Ltd. (İlk basım: 1903).
- Simmel, G. (1997b). Bridge and Door. D. Frisby and M. Featherstone (Eds.) *Simmel*

- on Culture: Selected Writings* içinde. London: Sage Publications Ltd. (İlk basım: 1903).
- Sommer, R. (1969). *Personal Space: The Behavioral Basis of Design*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Sönmez, M. (1996). *İstanbul'un İki Yüzü: 1980'den 2000'e Değişim*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Stephens, S. (2005). Peter Eisenman's Vision for Berlin's Memorial to the Murdered Jews of Europe. *Architectural Record*, 193(7): 120-127.
- Strauven, F. (1997). *Aldo van Eyck: Orphanage – A Modern Movement*. Rotterdam: NAI Publishers.
- Şentürer, A. (2005a). Designing Today is to Design the Borderlines and the Passages... *XXXIII IAHS World Congress on Housing, Transforming Housing Environments through Design*, September 27-30, Pretoria, South Africa.
- Şentürer, A. (2005b) Zamanın ve Mekânın Genişleme Aralığı Olarak 'Sınır Boyları'. *III. Mimarlık ve Felsefe Sempozyumu: Zaman Mekân / Mekân Zaman*, 18-19 Aralık 2005, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Büyük Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Thorns, D. C. (2002). *The Transformation of Cities: Urban Theory and Urban Life*. New York: Palgrave Macmillan.
- Tonkiss, F. (2005). *Space, The City and Social Theory: Social Relations and Urban Forms*. Cambridge: Polity Press.
- Tschumi, B. (1996). *Architecture and Disjunction*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Tuan, Y. (1977). *Space and Place: The Perspective of Experience*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.

- Uçar, Ö. M. (2005). *Sınır Kavramına Mekânsal Bir Yaklaşım: Ankara Bahçelievler Yerleşiminde Sınırlara Bağlı Bir Analiz*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Uçar, Ö. M., Özsoy, A. (2006). Sınır Kavramına Mekânsal Bir Yaklaşım: Bahçelievler Örneği. *İTÜ Dergisi/A, Mimarlık, Planlama, Tasarım*, Cilt:5, Sayı:2, Kısım:1.
- Unwin, S. (1997). *Analysing Architecture*. London: Routledge.
- Waterhouse,, A. (1993). *Boundaries of the City: The Architecture of Western Urbanism*. Toronto: University of Toronto Press.
- Weintraub. J. (1997). The Theory and Politics of the Public/Private Distinction. J. Weintraub, K. Kumar (Eds.) *Public and Private in Thought and Practice: Perspectives on a Grand Dichotomy* içinde., 1-42. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Van der Velde, M., Houtum van, H. (2000). *Borders, Regions and People*. London: Pion.
- Venturi, R. (1966). *Complexity and Contradiction in Architecture*. New York: The Museum of Modern Art.
- Yalın, Y. (2016). *Mimarlıkta Programın Çözünmesi: Ara Mekânlar*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yeğen, O., Sinirlioğlu, H. (2013). “Heightened Neoliberalism and Gated Communities: Santiago and Istanbul.”, *New Opportunities and Impasses: Theorizing and Experinecing Politics*, Political Science Conference, DAKAM, 31 Ekim-2 Kasım 2013, İstanbul.
- Yılmaz, E. (2016). *Alternatif Bir Mekân Olarak Mimarlıkta Eşik Mekânlar*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yürekli, H., Yürekli, F. (2004). *Mimarlık: Bir Entelektüel Enerji Alanı*. İstanbul:

Yapı Yayınları.

Zeisel, J. (1995). *Inquiry by Design: Tools for Environment-Behavior Research*.
Cambridge: Cambridge University Press.

Zimmerman, C. (2016). *Mies van der Rohe 1886-1969: The Structure of Space*. P.
Gössel (Ed.). Köln: TASCHEN GmbH.

EK-1: Araştırmada Kullanılan Anket Formu

Aşağıdaki anket ve sorular yalnızca Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Doktora Programı Doktora Öğrencisi Hale Sinirlioğlu'nun 'Kentin Görünen ve Görünmeyen Sınırları: İstanbul-Batı Ataşehir Örneği' başlıklı doktora tezi için kullanılacaktır. Katkılarınız için teşekkürler.

Şubat 2015

HANEHALKI BİLGİLERİ:

1. Hanehalkı sayısı, cinsiyet, yaşlar:

Üye	Hanehalkı Üyesi (anne, baba, çocuk, vb.)	Cinsiyet	Yaş
1			
2			
3			
4			
5			

2. Hanehalkı eğitim durumu:

Üye	İlköğretim	Lise	Lisans	Lisansüstü
1				
2				
3				
4				
5				

3. Hanehalkında kimler çalışıyor?

4. Mesleğiniz:

5. Gelir grubu:

0-500 TL	500-1000 TL	1000-2500 TL	2500-5000 TL	5000-10000 TL	10000 TL ve üstü

KONUT İLE İLGİLİ BİLGİLER:

6. Konut mülkiyet durumu:

Mülk sahibi	Aile mülkü - ücretsiz	Aile mülkü - kiralık	Kiracı	Lojman	Diğer (lütfen belirtiniz)

Diğer:

7. İstanbul'a ne zaman taşındınız?

0-2 YIL	3-5 YIL	6-10 YIL	11-15 YIL	16+ YIL

8. Daha önce oturulan il:

9. Yaşadığınız eve ne zaman taşındınız?

0-3 AY	3-6 AY	6-12 AY	1-3 YIL	3-5 YIL	5-10 YIL	10+YIL

10. Daha önce oturulan semt:

11. Mevcut konuta taşınma sebebi:
(Birden fazla işaretleyebilir, listede olmayanları aşağıda belirtebilirsiniz.)

GÜVENLİK		BELEDİYE / YÖNETİM HİZMETLERİ	
DEPREME DAYANIKLILIK		İYİ BİR YATIRIM OLMASI	
YEŞİL ALANLAR VE TEMİZ ÇEVRE		EKONOMİK KONUT	
AKTİVİTE ALANLARININ BULUNMASI		İŞE YAKIN OLMASI	
YAŞAM TARZI /PRESTİJLİ KONUT ALANI		MAHALLE YAŞAMI	

Diğer:

KENT İLE İLİŞKİ:

12. Çalıştığımız semt / bölge:

13. İşe gitmek / işten dönmek için kullandığımız ulaşım biçimi:
(Karma ise lütfen birden fazla işaretleyip açıklayınız.)

İşe gitmek/dönmek için:

Otomobil	Taksi	Servis	Otobüs	Minibüs	Metro	Metrobüs	Diğer

Diğer:

14. İşe gitmek / işten dönmek için harcadığımız süre:

15.

16. Boş zamanlarınızı nerede geçirirsiniz?
(Zaman geçirdiğiniz park, alışveriş merkezi ve kent merkezlerini lütfen belirtiniz.)

Evde	Mahallede	Park / Çocuk Parkında	Alışveriş Merkezinde (Lütfen Belirtiniz)	Kent Merkezinde (Lütfen Belirtiniz)	Diğer (Lütfen Belirtiniz)

Diğer:

17. Boş zamanlarınızda ne tür aktivitelerde yer alırsınız?
(Birden fazla işaretleyebilir, listede olmayanları aşağıda belirtebilirsiniz.)

TİYATRO, SİNEMA ve/veya KONSERE GİTMEK		PARK / ÇOCUK PARKI	
ALIŞVERİŞ MERKEZLERİNDE DOLAŞMAK		SOSYAL KULÜPLER / ETKİNLİKLER	
SEMT PAZARLARINDA DOLAŞMAK		KENTİ DOLAŞMAK / YÜRÜYÜŞLER YAPMAK	
MARKET ALIŞVERİŞİ YAPMAK		SPOR YAPMAK	
RESTORAN ve/veya CAFE		EV GEZMESİ (EŞ, DOST, AKRABA ZİYARETLERİ)	
BAR ve/veya GECE KULÜBÜ		EVDE OTURMAK	

Diğer:

18. Boş zaman aktivitelerine ulaşmak için harcadığınız süre:

MAHALLE İÇİ İLİŞKİLER:

19. Komşularınız ile ilişkileriniz ne düzeydedir?

Çok iyi	İyi	Orta	Kötü	Çok kötü

20. Mahallenizdeki / sitenizdeki insanlarla ne sıklıkta görüşürsünüz?

Her gün	Haftada bir	Ayda bir	Ayda yılda bir	Hiç görüşmüyorum

21. Yakın arkadaşlarınız ve akrabalarınız hangi semtlerde oturuyorlar?
(Lütfen belirtiniz.)

.....

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad: Hale Sinirlioğlu

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul, 20.10.1985

E-Mail: halesinirlioglu@gmail.com

Yabancı Dil: İngilizce, Almanca

Ortaokul&Lise: Üsküdar Amerikan Lisesi

Lisans: İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık

Yüksek Lisans: Middlesex University, Interior Architecture

Akademik ve Profesyonel Deneyim:

- 2012-... Maltepe Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi - *Arş.Gör.*
2010-2011 TOCA – The Office of Contemporary Architecture
2008-2008 Schulze & Partner Architektur
2006-2008 Eren Talu Mimarlık

Yayınlar:

- Sinirlioğlu, H.**, Aknesil, A. E. (2010). “Geçmişten Günümüze Salon Biçimlenişleri”, 1. Uluslararası Lisansüstü Araştırmaları Sempozyumu; Yapılı Çevre, 15-16 Ekim 2010, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Sinirlioğlu, H.** (2012). “The Meaning (or The Lack of Meaning) of Home in Today’s London”. *House and Home from a Theoretical Perspective*, ARCHTHEO’12, DAKAM, 31 Ekim-3 Kasım 2012, İstanbul.
- Yegen, O., **Sinirlioğlu, H.** (2013). “Heightened Neoliberalism and Gated Communities: Santiago and Istanbul.”, *New Opportunities and Impasses: Theorizing and Experiencing Politics*, Political Science Conference, DAKAM, 31 Ekim-2 Kasım 2013, İstanbul.
- Sinirlioğlu, H.**, Ataç, B., Atıcı, M. (2013). “Experiencing Istanbul in Flaneur’s Shoes.”, *Literature and Urban Space*, Literary Criticism Conference, DAKAM, 18-20 Kasım 2013, İstanbul.
- Turgut, H., **Sinirlioğlu, H.** (2014). “An Approach to Architectural Design Education: City as a Main Tool for Conceptual and Contextual Design”, UIAE: International Conference, Eastern Mediterranean University, Famagusta, Kuzey Kıbrıs, 3-4 Nisan 2014.
- Sinirlioğlu, H.**, Turgut, H. (2014). “Public Space, Authority and Memory: Taksim Square as a Stage for The Representation of Power”, 23. IAPS International Conference, Timisoara, Romania, 23-27 Haziran 2014.
- Turgut, H., Akbalık, E., Cantürk, E., **Sinirlioğlu, H.** (2015). “Mimari Tasarım Eğitiminde ‘İnformel’ Bir Faaliyet Olarak Kültür-Mekân Aktiviteleri: Bir ‘Palimpsest’ Kent Olarak İstanbul’da Gelecek Artık Eskisi Gibi Değil”, *Mimari Tasarım Araştırmaları Sempozyumu/21. YY.*, 16-17 Nisan 2015, İstanbul.
- Sinirlioğlu, H.** (2015). “Kentsel Sınır Kavramı: İstanbul, Batı Ataşehir’deki Fiziksel ve Sosyal Sınırlar Üzerine Bir Değerlendirme (Intra-Urban Boundaries: An Evaluation of Physical and Social Borders in Batı Ataşehir, İstanbul)”, 9. Uluslararası Sinan Sempozyumu, *Sınırla-Ma*, 21-22 Nisan 2015, Edirne.
- Sinirlioğlu, H.** (2016). “Sosyal Konuttan Anti-Sosyal Yaşam Tarzına: İstanbul’da Kapalı Siteler”, *Altüst Dergisi*, Sayı. 18, Ocak-Mart 2016.